

30—31 maj.

Debatter m. m.**Onsdagen den 30 maj fm.**

Sid.

Bidrag till producent av svensk film m. m.	3
Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område	43

Onsdagen den 30 maj em.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område (Forts.)	69
Uppskov med interpellationssvar	115

Torsdagen den 31 maj.

Statsregleringen	116
Svar på interpellationer av:	
Herr Nihlfors ang. modifiering av kompetensföreskrifterna för an- ställning i tullverket m. m.	123
Herr Dickson ang. utbildningen av det värnpliktiga befälet	129
Herr Johnsson i Stockholm ang. den medborgarkommission, som tillsatts för utredning av myndigheternas förhållande i den s. k. Kejne-affären	136
Herr Svensson i Ljungskile:	
a) ang. bebyggande av viss fastighet vid Svinesundsbron	147
b) ang. överenskommelse rörande Radiotjänst vid krig eller krigsfara, m. m.	149
Meddelande ang höstsession	157

Samtliga avgjorda ärenden**Onsdagen den 30 maj fm.**

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 162, ang. särskilt bidrag till producent av svensk film, m. m.	3
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 42, ang. åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område	43

Torsdagen den 31 maj.

Sid.

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 178, ang. tilläggsstat II för budgetåret 1950/51	116
— nr 179, ang. statsregleringen	116

Onsdagen den 30 maj.

Kl. 11 fm.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 24 innevarande maj.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets memorial nr 178 och 179.

§ 3.

Bidrag till producent av svensk film m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskilt bidrag till producent av svensk film, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 142 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 16 mars 1951, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om särskilt bidrag till producent av svensk film; samt

2) förordning om tillägg till förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt.

Kungl. Maj:ts förslag innebar i huvudsak, att till producent av svensk film skulle utgå bidrag av statsmedel med tjugo procent av statens andel i nöjesskatten för biograföreställning, vid vilken bidragsberättigande film visades och i vilken till högst femton procent inginge utländska filmer.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft ett antal motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sjödahl m. fl.* (I: 440) och den andra i andra kammaren av herr *Edberg m. fl.* (II: 513), hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till regeringen måtte anhålla om en förutsättningslös utredning om möjligheterna att utsträcka det statliga filmstödet till filmer under 2 000 meters längd, s. k. kortfilmer, samt om de former, under vilka ett sådant stöd eventuellt borde utgå.

I en inom andra kammaren av herr *Widén m. fl.* väckt motion (II: 572) hade hemställts dels att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition dels att frågan om bidrag till kvalitetsfilm skulle upptagas till prövning.

I en inom andra kammaren av herrar *Onsjö* och *Rubbestad* väckt motion (II: 573) hade hemställts, att riksdagen måtte avslå förevarande proposition.

I en inom andra kammaren av herr *Spångberg* väckt motion (II: 575) hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förslaget till förordning om särskilt bidrag till producent av svensk film måtte besluta, att bidraget skulle utgå med 30 procent av statens andel av nöjesskatten samt att riksdagen måtte besluta hemställa hos Kungl. Maj:t om snar utredning angående statliga åtgärder för underlättande av exporten av svensk film samt att förslag härom måtte framläggas för riksdagen snarast möjligt.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 441 och II: 574, II: 572, sistnämnda motion i vad den avsåg avslag å Kungl. Maj:ts förslag, II: 573 samt II: 575, sistnämnda motion i vad den

Bidrag till producent av svensk film m. m.

avsåge bidragsprocenten, antaga vid propositionen fogade förslag till

a) förordning om särskilt bidrag till producent av svensk film,

b) förordning om tillägg till förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt;

II. att motionerna I: 440 och II: 513 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionen II: 572, i vad den icke behandlats under I., icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

IV. att motionen II: 575, i vad den icke behandlats under I., icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

V. att motionen II: 576 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Söderquist, Bengtson, Svensson* i Grönvik, *Rubbestad, Bergstrand, Widén* och *Larsson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottet bort föreslå riksdagen att med bifall till motionerna I: 440 och II: 513 samt II: 572 och II: 573 avslå Kungl. Maj:ts förslag samt hemställa om utredning rörande bidrag till kvalitetsfilm och kortfilm och att i enlighet därmed utskottet i punkterna I, II och III bort hemställa,

I. att riksdagen måtte med bifall till motionerna II: 572, såvitt nu vore i fråga, och II: 573 samt med avslag å motionerna I: 441 och II: 574 samt II: 575, sistnämnda motion i vad den avsåge bidragsprocenten, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag;

II. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 440 och II: 513, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anförst;

III. att riksdagen måtte med bifall till motionen II: 572, i vad den icke behandlats under I., i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anförst;

2) av herr *Gustaf Karlsson*, som ansett att utskottet i punkten IV bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till

motionen II: 575, i vad den icke behandlats under I., hos Kungl. Maj:t hemställa om snar utredning angående statliga åtgärder för underlättande av exporten av svensk film och om förslag i ämnet snarast möjligt till riksdagen;

3) av herrar *Svensson* i Grönvik och *Rubbestad*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr SPÅNGBERG: Herr talman! När vi nu skola diskutera frågan om stöd åt svensk film, bör man kanske börja med att konstatera, att det inte gäller bidrag i den ordning vi är vana vid i denna kammare. Tack vare nöjesskatten är filmen som bekant en mycket god inkomstkälla för staten och kommunerna, och den kommer att bli det i fortsättningen även med ett bifall till något av de positiva förslag, som ha framförts i motionerna och i utskottets förevarande utlåtande.

Det är väl bekant, att den svenska filmen ger ungefär 16 miljoner kronor om året i nöjesskatt, varav omkring 12 miljoner inflyta till statskassan medan 4 miljoner gå till kommunerna. Filmproduktionen går däremot med en förlust på mellan 3 och 4 miljoner kronor. Inga företag kunna i längden drivas under sådana betingelser, och filmproduktionen utgör som vi erfarit inte något undantag. Vi känna till filmstoppet, och det råder knappast någon tvekan om att detta kommer att fortsätta, om inte den restitution av nöjesskatt, som här är föreslagen, bifalles.

Man kan ha olika uppfattningar om filmens betydelse. Den diskuteras ju ganska ofta, och det finns de som anse, att vi inte behöva någon film alls och att man reder sig lika bra utan den. De flesta äro nog ändå eniga om att filmen är en betydelsefull kulturfaktor, som man inte kan komma förbi. Den drar större publik än någon annan konstart. Därtill kommer att publiken i första

Bidrag till producent av svensk film m. m.

hand består av ungdom. Det är därför av stor betydelse hurudan filmen egentligen är och vad den ger i positiv eller negativ riktning. Filmen kan som ingen annan konststart tränga ut till landets alla delar. Den kan i den mest avlägsna by uppvisa vad de främsta skådespelarna, regissörerna, musikerna och författarna kunna åstadkomma. Inte minst på grund därav är det nödvändigt, att den svenska filmen får sådana betingelser, att den kan fortsätta sin verksamhet och samtidigt så långt som möjligt hävda sig i konkurrensen med annan film. Sverige är ett av de få länder, som hittills inte ha visat något större intresse, då det gällt att stödja filmen. I de flesta länder, däribland de andra nordiska, har staten visat, att den förstått filmens betydelse. Hittills har det kanske inte behövts i Sverige. Filmproduktionen var från början en god inkomstkälla för företagen. Det är först under de senare åren, tydligen under inflytande av den höga nöjesskatten, som den i stor utsträckning har blivit förlustbringande.

För att den svenska filmproduktionen skulle gå ihop ekonomiskt, skulle den enligt beräkningarna behöva få tillbaka ungefär 36 procent av den statliga andelen i nöjesskatten. I propositionen och i utskottets utlåtande föreslås, att den skall få 20 procent. Det skulle betyda ungefär 2 200 000 kronor om året, men filmen går då fortfarande med en förlust på omkring 1 miljon kronor.

I den motion, som jag har tagit mig friheten att väcka, har föreslagits, att staten skulle återbetala 30 procent av sin andel av nöjesskatten, vilket i det närmaste skulle täcka förlusten. Såväl av utredningen som i propositionen och i utskottets förevarande utlåtande erkännes, att filmproduktionen skulle behöva det i motionen angivna beloppet för att kunna täcka det genomsnittliga underskottet per film. Finansministern har emellertid stannat vid 20 procent och motiverat detta med att stödet bör

få karaktären av självhjälp och inte innebära, att producenten får täckning för varje förlust. Det heter att man bör kunna räkna med att stödet skall verka som ett incitament till en i konstnärligt och ekonomiskt hänseende noggrann planering av inspelningsverksamheten. Det är givetvis inte någon, som har något emot, att en sådan kommer till stånd, men jag tror nog, att denna noggranna planering redan har iakttagits. När en film skall inspelas, får hänsyn tagas till så mycket — väderleksförhållanden m. m. — som man inte kan råda över. Och går inte allt i lås enligt beräkning kan den draga större kostnader än man räknat med. Om man jämför den svenska filmens produktionskostnader med andra länders, måste man säga, att de inte äro dyra. Det är bra med rationalisering, men när det gäller filmen kan den drivas för långt. Faran för en standardförsämring kan ligga snubblande nära, och det är ingen som önskar få en dålig kvalitet på den svenska filmen.

Den reservation, som avgivits av herr Söderquist m. fl., går ut på att såväl propositionen som motionerna om restitution av nöjesskattemedel skola avslås. I stället anvisa reservanterna två vägar, som enligt deras mening skulle vara tillräckliga. Dels skulle man avslå förslaget om stöd nu och i stället igångsätta en utredning om huruvida bidrag skulle kunna lämnas till kvalitetsfilm, och dels skulle förlusterna kunna täckas med höjda biljettpriser på biograferna. I filmens nuvarande läge tror jag att reservanternas förslag i ett enda drag skulle göra slut på såväl kvalitetsfilm som svensk nöjesfilm över huvud taget.

Jag har givetvis inte något emot tanken, att kvalitetsfilm skulle kunna belönas på ett särskilt sätt. Det har jag nog framhållit redan vid tidigare filmdebatter i denna kammare och skall inte gå närmare in på det i detta sammanhang. Det kan säkert vara av värde

Bidrag till producent av svensk film m. m.

med en utredning om hur sådan film skall kunna stödjas. För ögonblicket vill jag emellertid framhålla svårigheterna att i förväg avgöra, om en planerad film blir en s. k. kvalitetsfilm eller om det blir en medelgod eller en dålig film. Ämnesvalet kan naturligtvis säga en del, men ingen lär kunna bedöma frågan enbart med hjälp av detta. Jag tror inte ens, att det kan räcka med ett bedömande av manuskriptet, och även sedan filmen är färdig kan det ofta vara svårt nog. Alla som följa de uttalanden som göras av tidningarnas filmkritiker veta att dessa ofta icke äro ense om filmernas kvalitet.

Den fråga som vi nu behandla — filmens vara eller inte vara — skulle emellertid ingalunda avgöras enbart med stöd åt kvalitetsfilm. Det gäller här att fatta ett sådant beslut, att det rådande filmstoppet kan upphävas.

Jag vill gärna säga ytterligare ett par ord om förslaget i herr Söderquists m. fl. reservation om höjda filmhyror och höjda biljettpriser som medel att avhjälpa förlusterna. Jag undrar om det är så lämpligt att gå den vägen. För det första äro priserna redan nu mycket höga på grund av nöjesskatten. För det andra komma de kanske att höjas ändå, eftersom det för närvarande pågår förhandlingar om en eventuell höjning på grund av de ökade kostnader för bränsle, underhåll av fastigheter m. m., som biograferna ha fått vidkännas sedan nu gällande priser fastställdes.

Det skulle vidare inte gå att åstadkomma den av reservanterna förordade höjningen på biljettpriserna utan att även priserna på den utländska filmen höjas, och vad bleve konsekvenserna därav? Vi veta att de svenska biograferna till övertygande del visa utländsk film. De äro således inte beroende av den svenska filmen, utan de kunna visa film även om den svenska filmproduktionen lägges ned. Den utländska filmen visas redan nu i sådan utsträckning, att den betingar en filmhyra, som, sedan

vissa omkostnader avdragits, medför att omkring 10 miljoner kronor om året föras ut ur landet, varav det mesta i dollarvaluta.

Låt oss nu antaga, att reservanterna skulle segra i sitt yrkande om avslag samt i yrkandet att biljettpriserna skulle höjas i sådan utsträckning, att den i propositionen begärda summan 2 200 000 kronor täcktes. Vad skulle det medföra? Om svensk och utländsk film efter den höjningen skulle visas i samma relation till varandra som hittills, skulle det betyda, att ytterligare 5 å 6 miljoner kronor fördes ut ur landet till de utländska filmbolagen, även i fortsättningen huvudsakligen i dollarvaluta. I stället för att ge den svenska filmproduktionen en restitution på 2 200 000 kronor som föreslagits i propositionen eller med den summa, som föreslagits i min motion om ytterligare 1 000 000 och som återfinnes även i herrar Ståhls och Nilssons i Kristinehamn motioner om restitution av 20 procent av såväl den statliga som den kommunala nöjesskatten, skulle man tillåta ett ytterligare valutautflyde på 5 å 6 miljoner kronor. Reservanternas linje innebär i verkligheten ett valutautflyde av många miljoner kronor, som inte ger någonting i utbyte, intet ens minnet av biografbilderna, eftersom vi få det redan för de 10 miljoner, som nu föras ut ur landet. Det vore den näst sämsta väg man kunde gå, när det gäller den svenska filmproduktionen. Den sämsta vägen vore givetvis att helt och hållet taga död på denna.

Till sist ber jag att få säga några ord om det förslag om möjlighet till en ökning av den svenska filmexporten som är angivet i slutet av min motion. Vi veta, att den svenska filmen under stumfilmens dagar stod i toppklass. Svensk film var bland den bästa i världen. Utan att gå närmare in på den saken kan man kanske bara som ett enkelt faktum konstatera, att det största hindret för svensk film på den utländ-

Bidrag till producent av svensk film m. m.

ska marknaden för närvarande säkerligen är språket. Jag har emellertid fått bestämda uppgifter om att man i vissa biografkretsar i utlandet är verkligt intresserad av den svenska filmen, därför att man genom den får en levande bild av svenskt folkliv, svenska förhållanden och svenska problem. Inom de stora engelska, franska och tyska språkområdena är man emellertid mera bortskämd än vi; man vill höra sitt eget språk talas och inte bara läsa texterna och höra ett utländskt språk så som vi få göra när vi se utländsk film. Jag tror, att denna fråga har en viktigare sida än den rent ekonomiska. Även ur andra synpunkter är det av stor betydelse, att genom filmen komma i beröring med breda folklager i andra länder. Det skulle därför vara värdefullt, om statsmakterna genom direkta åtgärder kunde underlätta exporten av svensk film.

Såsom i motionen påpekas, måste svensk film före visningen i utlandet dubbas, d. v. s. den måste förses med en intalning på respektive länders språk av dialogen. Då detta medför mycket höga kostnader, vore det önskvärt om man från statsmakternas sida kunde i någon mån lämna ett stöd för ändamålet. Det kan härvidlag tänkas olika vägar. I motionen har framförts tanken på antingen upprättandet av en speciell lånekassa eller också införandet av någon form av exportkredit för svensk film som måste dubbas.

Utskottet har inte velat vara med på saken. Utskottet anser det vanskligt att kunna bedöma frågans angelägenhetsgrad liksom även om några väsentliga resultat skulle vara att vinna med en utredning. Ja, det är klart att man inte med hundraprocentig säkerhet kan säga att en utredning leder till önskat resultat, men frågan har dock både ekonomiskt och kulturellt sett en sådan räckvidd, att man inte utan vidare bör förbigå den. Jag skall som ett litet exempel be att få peka på de italienska filmer som på senare tid visats hos oss.

Under den fascistiska tiden i Italien uppstod ju här i landet en viss missaktning av Italien över huvud taget. Jag är övertygad om att de italienska filmer, som under de sista åren visats i Sverige, i hög grad bidragit till att i vårt land få en bättre föreställning om Italien, både om dess folk och om dess problem. Det förhållandet att dessa filmer ha kunnat visas på de svenska biograferna kommer säkerligen att både kulturellt och i längden även ekonomiskt lämna Italien god valuta. Jag tror att detta kan vara någonting för oss att taga fasta på.

Förslaget om att underlätta exporten av svensk film har tagits upp i den reservation, som av herr Gustaf Karlsson fogats till utskottsutlåtandet, och jag vill för min del ansluta mig till denna reservation.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall dels till motion nr 575 med förslag om höjning av bidragsprocenten, dels till den av herr Gustaf Karlsson avgivna reservationen.

Herr ANDERSSON i Linköping: Herr talman! Många fråga sig helt naturligt: Kan det vara rimligt att binda staten för ett stöd åt den svenska filmen på över 2 miljoner kronor om året? Kammararens ledamöter ha ju under den gångna vårsessionen nödgats ålägga sig mycket stark återhållsamhet rörande utgifter för ändamål, som förmodligen ligga oss alla betydligt varmare om hjärtat än den svenska filmproduktionen. Regeringen har också energiskt motsatt sig de flesta utgiftsökningar. Men ändå kommer nu regeringen med ett förslag — som statsutskottet tillstyrker — om miljonbelopp i stöd till den svenska filmen under fyra år framåt.

Vad finnes det då för skäl för detta? Jo, den nöjesskatteskärpning, som trädde i kraft den 2 februari 1948, har fått allvarliga konsekvenser. De höga biljettpriser, som blivit en följd av denna

Bidrag till producent av svensk film m. m.

skatteskärpning, ha minskat frekvensen på biograferna och även fört med sig att publiken i ökad utsträckning sökt sig till de billigare platserna på biograferna. Dessa båda faktorer tillsammans ha medfört ett försämrat ekonomiskt utbyte för biograferna och därmed också för filmindustrin. Under den senaste tiden ha filminspelningskostnaderna liksom kostnaderna på praktiskt taget alla andra områden gått i höjden, men biljettpriserna på biograferna ha på grund av den höga nöjesskatten inte kunnat höjas, av risk för att man då skulle få notera en ytterligare minskning av besöksfrekvensen.

Framläggandet av propositionen innebär väl också ett erkännande från regeringens sida av att beskattningen av biografafforeställningar är alltför hög. Det finns ju inte några andra nöjes- eller sporttillställningar, som beskattas ens tillnärmelsevis så hårt som biografafforeställningarna. Speedway och lindansning, som kanske en del ledamöter här anse vara en form av högre kultur, äro åtskilligt välvilligare behandlade från statsmakternas sida. Medan biograferna få erlägga en nöjesskatt, som uppgår till inte mindre än 60 procent av nettobiljettpriset, torde för andra tillställningar motsvarande procentsiffra ligga vid ungefär $\frac{1}{3}$ av den nyss nämnda.

Som en konsekvens i första hand av nöjesskatteskärpningen har ju fr. o. m. ingången av detta år inspelningen av svensk långfilm upphört. En anledning till att inspelningsföretagen ändock fortsatt sin verksamhet så länge som fram till 1951 har varit, att åtskilliga av dem driva även biografirörelse. Man har använt vinsterna på biografirörelsen för inspelningsverksamhet i syfte att säkra tillgången på svensk film för de egna biograferna. Man har också velat i det längsta försöka hålla arbetet på ateljéerna i gång för att kunna utnyttja dessa och den kontraktsbundna personal som där finns. De fristående

producenterna ha emellertid inte haft samma möjligheter att taga i anspråk vinster från en biografverksamhet, och för dem har situationen varit mångfalt värre.

1950 års filmutredning har efter noggranna undersökningar, varvid man även anlitat auktoriserade revisorer, konstaterat att för en svensk film, som inspelas år 1951, kan klyftan mellan inkomster och utgifter beräknas uppgå till inte mindre än 130 000 kronor. Detta underskott är av sådan storleksordning, att det inte är möjligt att genom besparingar täcka detsamma. I den något enklare debatten säges ibland, att saken kunde väl ordnas genom att gagerna för de väl betalda skådespelarna skäras ned. Ett faktum är emellertid att de sammanlagda utgifterna för skådespelarnas gager genomsnittligt utgöra 60 000 kronor per film. Det är alltså uppenbart, att man icke genom några besparingar på denna väg kan lösa frågan.

Kan då inte branschen själv reda upp förhållandena? Utredningen har varit i kontakt med representanter för olika delar av branschen, och man har också lyckats utverka ett löfte av biografägarna om ett årligt produktionsbidrag, som beräknas ge ungefär 700 000 kronor eller cirka 23 000 kronor per film. Jag vill i detta sammanhang understryka, att det bör vara en hederssak för biografägarna att också infria detta löfte.

Men det återstår ändå ett hål att fylla på inte mindre än 110 000 kronor per film. Då det ju är skärpningen av nöjesskatten, som skapat detta läge, ligger kanske den slutsatsen nära till hands, att en återgång till tidigare nöjesskatteuttag borde vara den naturliga vägen när det gäller att avhjälpa de aktuella ekonomiska svårigheterna för den svenska filmen. Men det besvärliga är ju att om det skulle ske en sänkning av nöjesskatten men biljettpriserna behållas oförändrade, skulle en mycket liten

Bidrag till producent av svensk film m. m.

del av det förbättrade ekonomiska utbytet tillfalla filmproducenterna i Sverige, medan resten skulle gå till ägarna av den utländska film, som visas här i landet. De svenska filmproducenterna skulle endast komma i åtnjutande av ungefär $\frac{1}{8}$ av den inkomstförbättring, som branschen som sådan skulle få tillgodogöra sig. Om vi äro överens om att den svenska filmproduktionen årligen behöver tillföras ökade inkomster på ungefär 3 miljoner kronor, skulle alltså staten och kommunerna få avstå cirka 25 miljoner kronor om året i nöjesskatt för att de svenska producenterna verkligen skulle få den förbättring som de behöva. Såsom var och en förstår, är alltså en återgång till tidigare nöjesskatteuttag inte något praktiskt genomförbart alternativ i dagens statsfinansiella läge.

Det är mot denna bakgrund som man måste bedöma den föreliggande propositionen.

Den generella nöjesskatteskärpning, som genomförts med avsikt att vara tillfällig, gjordes ju genom beslut av 1950 års riksdag permanent. Vad som nu föreslås är i realiteten inte ett statligt stöd utan en sänkning av nöjesskatten men med en sådan konstruktion att fördelarna av sänkningen uteslutande komma de svenska filmproducenterna till godo. För att helt täcka klyftan mellan inkomster och utgifter vid inspelning av svensk film erfordras en restitution av nöjesskatte medel med minst 30 procent. Kungl. Maj:t föreslår och utskottet tillstyrker, att restitutionen sättes till 20 procent. Men utskottet förutsätter — vilket är glädjande — att regeringen skall, därest förhållandena så motivera, taga frågan om bidragsprocenten under omprövning och hos riksdagen begära den justering som kan anses erforderlig.

Jag kan inte underlåta att säga några ord om den reservation, som är fästad till utskottsutlåtandet av herr Söderquist m. fl. I denna reservation uppta-

ges frågan om statligt stöd till filmproduktionen till en mycket kritisk granskning, och reservanterna rekommendera att ett sådant stöd skall lämnas endast med utgångspunkt från en kvalitetsbedömning. I avvaktan på en utredning härom föreslår reservanterna att den föreliggande propositionen avslås.

Om denna reservation skulle segra, skulle emellertid kanske följden bli att vi över huvud taget inte finge någon svensk långfilm att kvalitetsbedöma. Jag är övertygad om att det är omsorg om den svenska filmens kvalitet, som ligger bakom reservanternas inställning, men om man hyser en sådan omsorg, måste man väl ändå först och främst se till att det svenska filmstoppet brytes så snart som möjligt och innan den specialtrimmade personal, som nu finnes inom svensk filmproduktion, har spritts åt olika håll och inte längre står till förfogande för svensk film. Det är därför även ur kvalitets-synpunkt nödvändigt att riksdagen i dag fattar ett sådant beslut, att filmstoppet kommer att tillhöra det förgångna.

Frågan om hur det statliga stödet skall utformas har ju livligt diskuterats, och så kommer väl även att ske under den fortsatta debatten. I ett läge som dagens, då den svenska filmen nästan har skattats ihjäl, om jag så får säga, anser jag för min del det fullkomligt självklart, att man skall välja linjen med ett generellt bidrag. På längre sikt kunna däremot andra former för statens stöd givetvis diskuteras, inte minst som komplement till det generella bidraget. Många rekommendera något slags kvalitetsbedömning såsom grundval för stödet, men de skäl, som därvid anföras, äro nog mera känslöbetonade än väl genomtänkta. Om vi äro ärliga, måste vi erkänna att stora vanskligheter möta när det gäller att lösa frågan om ett stöd åt filmen, grundat på en kvalitetsbedömning. Först och främst kan man

Bidrag till producent av svensk film m. m.

inte helt frigöra sig från principiella betänkligheter. Det gäller ju dock här ett område, där statens makt att dirigera skulle kunna användas på ett sätt som är diskutabelt inte minst ur demokratisk synpunkt. Jag är därför något förvånad över att en del av pressens folk, som så energiskt och framgångsrikt slagit vakt om det fria ordet, inte alls känner samma respekt för friheten på ett så närallgigande område.

Men det är också stora svårigheter av praktisk natur som möta. Vem representerar den rätta filmsmaken i dagens Sverige? Vem skall sitta i den kungl. filmsmakbyrå som väl måste inrättas? Skola reservanterna kanske göra det? Törs man möjligen tippa herr Rubbestad som ledare för denna kungl. filmsmakbyrå? Och hur skall filmsmakbyrån arbeta? Skall den göra sin bedömning av en film på manuskriptstadiet eller skall man vänta tills inspelningen är klar? Skall man arbeta efter någon utslutningsmetod, som innebär att man kanske med fyra röster mot tre beslutar, att den ena filmen skall få ett understöd på 125 000 kronor och den andra filmen inte någonting alls? Eller skall bedömningen göras efter sådana grunder, att man bestämmer att en film skall få ett understöd på 50 kronor per meter, medan en annan film skall få kronor 47:50?

Jag behöver bara ställa dessa frågor för att var och en skall förstå vilka svårigheter som möta vid en kvalitetsbedömning men som reservanterna försökt med några få ord trola bort. Det står i reservationen att erfarenheter från våra nordiska grannländer visa, att svårigheterna på detta område inte äro ööverbanneliga. Jag undrar var reservanterna hittat den uppgiften. Det rätta förhållandet är ju, att endast Finland har en viss kvalitetsbedömning på det lilla antal spelfilmer, som där produceras, ett antal som inte är större än att man kan räkna filmerna på den ena handens fingrar. I Norge äro för-

hållandena helt olikartade. Där har man ett stöd åt filmen, som närmast kan betraktas såsom ett uttryck för en behovsprövning. I Danmark — det är kanske dit reservanterna sneglat — har man haft en kvalitetsbedömning av filmen. Man har dock lämnat detta system och övergått till ett generellt stöd åt filmen och under samma former, som ligga till grund för det förslag, som vi i dag ha att behandla.

Dessa antydanden om de svårigheter, som möta vid kvalitetsbedömningen, innebära ingen kapitulation mot de filmer med seriefigurer, som vi stöta på och som jag älskar ungefär lika mycket som de förråande amerikanska gangsterfilmerna. Men lika litet som publicisterna, därför att de säga nej till en skatt på veckopressen, äro anhängare av den kolorerade veckopressen, lika litet är jag, därför att jag är skeptisk mot en kvalitetsbedömning, anhängare av dessa lågklassiga filmer. Det är vägarna man skall gå för att nå fram till ett bättre förhållande som man kan tvista om, inte önskemålen. Det väsentliga är ju att skapa ett behov hos människorna att se god film. Jag tror inte att staten i någon större utsträckning har förmåga att skapa ett sådant behov.

Jag vill sluta med att säga, att frågan i dag gäller om vi över huvud taget skola ha någon svensk långfilmsproduktion. De ekonomiska svårigheterna till följd av en alltför hög nöjesskatt äro sådana, att filmindustrien själv icke kan klara upp dem. Den av statsutskottet tillstyrkta propositionen ger inte den svenska filmen någon bekymmersfri tillvaro i fortsättningen, men den ger filmen en nödvändig hjälp till självhjälp.

Ett bortfall av den svenska filmen skulle betyda en förlust i många avseenden. För stora grupper av vårt folk ha besöken på biograferna, inte minst när man visar svensk film, blivit ett livsbehov. Ett bortfall av den svenska filmen skulle också betyda ett ökat

Bidrag till producent av svensk film m. m.

valutautflöde, vilket uppskattas till omkring 3 miljoner kronor om året. Det betyder också att det allmännas inkomster på nöjesskatt sjunka i en omfattning, som beräknas till ungefär 8 miljoner kronor om året.

Starka skäl föreligga således för att i dag bifalla statsutskottets förslag, till vilket jag med dessa ord yrkar bifall.

Herr GUSTAFSSON i Borås: Herr talman! Det är i egenskap av medmotiönär jag vill säga några ord i denna fråga. Jag skall försöka att inte bli så mångordig, och jag skall även så långt det är möjligt akta mig för att återupprepa vad som förut sagts i debatten.

Utskottet har ju framfört de skäl, som enligt dess mening tala för att riksdagen nu bör gå med på ett årligt anslag till filmen på cirka 2,2 miljoner kronor under en fyraårsperiod. Om man ställer sig litet skeptisk till dessa skäl och inte är beredd att erkänna dem som alldeles fullgoda, kanske det får ursäktas.

Att filmen blivit en viktig kulturfaktor i vår tid är odiskutabelt, och mot filmen som teknisk konstprodukt har väl ingen något att invända. Även om man tacksamt erkänner detta följer dock därav inte som den logiska konsekvensen, att man skall erkänna att all filmproduktion tjänar verklig kultur. Om man med kultur menar en gradvis skeende förändring från ett sämre till ett bättre, kan det starkt sättas i fråga om svensk film — bortsett från det rent tekniska — i allo är sant kulturell. Jag undrar om ens någon vill påstå, att all svensk film verksamt bidragit till att t. ex. fostra fram en sund och strong ungdom bland vårt folk. Om så ej är förhållandet, då är det rimligt att ett statligt understöd betingas allenast av det konstnärligt värdefulla och av det kvalitativt fullödiga. Detta är sagt med all respekt för det verkligt konstnärliga och verkligt värdefulla i vissa delar av svensk filmverksamhet.

Att svårigheter kunna möta i bedömningen är självklart, men när statens biografbyrå jämte flera andra remissinstanser framhålla — med erfarenheter från våra nordiska grannländer — att svårigheterna ej äro oöverbanneliga när det gäller att komma tillrätta med detta problem, då mister denna argumentering om de stora svårigheterna mycket av sin bärighet. Här vill man nu inte ta sikte på att sovra och ge stöd allenast åt verklig kvalitetsfilm, utan staten kommer, vare sig man vill eller inte, att även ge stöd åt vad man måste kalla undermålig vara.

Man talar om att filmen, som är ett så säljbart och slagkraftigt propagandamedel för vårt folk, icke får motarbetas. På det ville jag svara att svensk spelfilm, generellt bedömd, långt ifrån ger en sann bild av svensk kultur och mentalitet. Den mentalitet och de seder, som ofta exponeras på den vita duken och som skulle ge en bild av det verkligt svenska, äro sannerligen inte i alla stycken värda att spridas och än mindre värda att efterlikna. Det finns även filmfolk, som ser det på det sättet.

Det för många olustiga i förslaget är just att det bidrag, som Kungl. Maj:t föreslår, skulle komma även den lågklassiga filmen till godo. Om de föreslagna summorna toge sikte på att hjälpa fram och skapa en ny filmkvalitet med höga kulturella anspråk och folkmoralsk kvalitet hade saken givetvis varit annorlunda. När vi i vår motion nr 572 yrka på stöd åt kvalitetsprövad film, såväl kort- som långfilm, tro vi att denna väg är framkomlig och att svårigheterna gå att övervinna. 1942 års utredning angående statligt stöd åt svensk filmproduktion har ju också förordat sådana åtgärder. Skola statliga stödåtgärder vidtagas, bör det sägas ifrån att blott det kommer att stödjas, som är värt att stödjas. Många här i landet torde ha svårt att förstå det absolut nödvändiga i att under en fyraårsperiod anslå bortåt 9 miljoner kronor

Bidrag till producent av svensk film m. m.

till stöd åt filmen utan förbehåll. Riksdagen är ju annars rätt sparsam i många fall.

Vi beslutade för några veckor sedan spara några hundra tusen kronor — det är för resten mycket tvivelaktigt, om summan blir så stor — genom att draga in en femma på de fria barnresorna. Den femman lära många familjer få känna av rätt hårt. Är vårt ekonomiska läge verkligen så ansträngt, smakar det inte gott att i dag besluta om anslag under fyra år framåt på 2,2 miljoner kronor till filmen.

Vilken rörelse var det inte i kammaren för några dagar sedan då det gällde de 300 000 kronorna, som skulle vara ett begynnande anslag för att äntligen komma till rätta med den förkättrade och omdiskuterade ungdomsvården. Jag tror, herr talman, att om hela riksdagen finge resa ut och på ort och ställe se hur det ser ut på våra fängelser och övriga vårdanstalter, där samhällets missanpassade skola föras till rätta, då skulle säkert många här i kammaren, som nu ganska fritt tala om miljonrullning, få sig en tankeställare. Vi diskutera om vi med hänsyn till statens finanser ha råd att lägga in golv i några fängelser för att på det enkla sättet i någon mån differentiera klientelet på fängelserna, och vi tro oss inte ha råd att öka personalen så att den svarar mot ett rimligt krav. Men vi ha råd att giva 2,2 miljoner åt filmen! Det är erkänt, att ungdomskonsulenterna äro alltför få, och övervakare ha vi inte råd att betala i relation till arbetet.

Herr talman! Om de av utskottet föreslagna åtgärderna till stöd åt filmen inte äro alldeles oförståeliga så äro de i varje fall utifrån de synpunkter jag här snuddat vid ganska olustiga. Det vore frestande att tala om hur välkomna dessa pengar skulle vara på andra områden. I en budget på nära 6 miljarder är väl 2,2 miljoner inte så mycket, men den summan skulle dock

kunna hjälpa upp mycket inom t. ex. fångvården och ungdomsvården. För mig är detta i nuvarande situation långt viktigare än filmvården. Vi ha inte råd att giva humanistisk, medicinsk, naturvetenskaplig och samhällsvetenskaplig forskning de medel som behövas. Här måste prutas så att tidningar och facktidskrifter beskåras eller läggas ned. Men vi måste giva en rörelse, som borde kunna ekonomisera sig själv om den presterade fullgod vara, miljoner kronor under flera år framåt!

Nykterhetsarbetet får nöja sig med 490 000 kronor trots alla ökade utgifter i form av stegrade löner, som ju måste följa med dyrtiden. De fattiga 20 000 kronorna, som man ansåg vara absolut nödvändiga för att rörelsen skall kunna hålla den ställning den har, måste riksdagen för några veckor sedan avslå på grund av det statsfinansiella läget, som det heter. Vi anse att många behov, som nu på grund av statsfinansiella svårigheter måste stå tillbaka, stå längre fram på listan över angelägna frågor än filmen.

Herr talman! Jag hör inte till de flitiga biobesökarna, men så mycket har jag dock sett av både god och dålig svensk film, att jag anser mig ha rätt att yttra mig i frågan. Jag vill även betyga, att jag har stor respekt och förståelse för filmen som konststart, men jag har långt ifrån respekt för allt. Man kan ibland här i riksdagen vara oviss om hur man bör handla när det gäller anslag, men i detta fall ber jag av fullaste hjärta och övertygelse få yrka bifall till den reservation, som framställt av herr Söderquist m. fl. Jag är tacksam för att denna reservation samlat så pass många namn i utskottet.

Häruti instämde herr *Stjärne*.

Herr LINDHOLM: Herr talman! I den diskussion vi här föra har talet om filmkrisen spelat en viss roll. Enligt min mening har man i alltför hög grad

Bidrag till producent av svensk film m. m.

skjutit skulden för denna filmkris på den höjning av nöjesskatten, som riksdagen bestämde för en tid sedan. Om filmkrisen varit en isolerad svensk företeelse, skulle jag kanske ha kunnat godtaga det resonemang som förts. Man har sagt att den svenska filmen har en så pass liten marknad på grund av den fåtaliga befolkningen och språkets ringa utbredning och att vi genom den höjda nöjesskatten satt ett mycket kraftigt krokben för den svenska filmen.

Jag skall gärna erkänna, att nöjesskatten givetvis i hög grad påverkat den filmkris vi ha, men om detta argument vore det enda riktiga, då har man anledning att fråga sig, varför t. ex. Amerika haft en mycket hård filmkris. Är det inte på det sättet att filmen håller på att söka sig ett nytt ansikte, ett ansikte som den ännu inte funnit? Så länge filmen befinner sig i detta vardande kan den inte på samma sätt som förut samla publiken.

Den proposition, som vi nu behandla och som statsutskottet tillstyrker i sitt utlåtande nr 162, syftar ju till att ge filmen hjälp till självhjälp. I denna diskussion är det ett annat problem, som också tagits upp till behandling. Det är spørgsmålet om stödet skall ges till all film eller om man skall genomföra en s. k. kvalitetsbedömning. Inom utskottet ha vi mycket noggrant diskuterat och undersökt, vilka förutsättningar det finns att tillgodose motionärernas önskemål på den punkten. Den prövning vi härvid verkställt har övertygat oss om att man inte kan genomföra en kvalitetsbedömning. Skola vi här giva ett stöd åt svensk film, få vi släppa hela kvalitetskravet. Problemet för filmen av i dag är nämligen inte begränsat endast till en viss del av dennas produktion, utan diskussionen gäller huruvida filmen över huvud taget skall fortleva eller inte. Eftersom vi anse att svensk film har gamla, goda traditioner, som förplikta, ha vi också velat medverka till att giva filmen den chans, som utskottets förslag innebär.

När man här talar om att göra en kvalitetsbedömning bör man komma ihåg, att en av huvudförutsättningarna för att svensk film skall fortsätta sin produktion är, att man finner den lönsam. Vi skola inte tro att herrar filmproducenter producera film av rent ideella skäl. Som grund för deras verksamhet ligger ett krasst ekonomiskt intresse. Den dag det blir klart att filmen inte ger ett ekonomiskt utbyte slutar man upp med sin verksamhet. Det är detta spørgsmål kammarens ledamöter i dag ha att taga ställning till. De utredningar som verkställt ha ådagalagt, att varje film för närvarande går med förlust. Jag tror därför att vi i diskussionen kunna skala bort kvalitetsbedömningen. Man kan nämligen inte i förväg avgöra, huruvida det blir en kvalitetsfilm eller inte. Först när filmen är färdig får man se, om man har lyckats eller inte.

Man försökte en gång göra en film på gamla bergslagshistorier. Alla förutsättningar funnos för att det skulle bli en film, som gav de svenska bruksarbetarnas liv och leverne i ord och bild. Förutsättningar funnos således för att det skulle bli en stor kvalitetsfilm. Tyvärr blev så inte fallet. Det blev i stället ett pekoräl. Man kan inte enbart med utgångspunkt från ett studium av manuskriptet bedöma, huruvida det kommer att bli en kvalitetsfilm eller inte. Man kommer då också faktiskt i konflikt med det problem, som i dagens debatt är det väsentliga, nämligen frågan om huruvida svensk filmindustri skall fortsätta eller inte.

Vi ha därför ansett, att vi i nuvarande läge böra stödja den kungl. propositionen. I en rad andra länder ger man även i nuvarande läge ett betydande stöd till filmproduktionen, och därför mena vi att även Sverige bör ge ett litet bidrag.

Jag tror inte att man kan förenkla problemet på det sätt, som herr Gustafsson i Borås nyss gjorde. Jag skall med tystnad gå förbi hans paralleller med de

Bidrag till producent av svensk film m. m.

fria barnresorna, Roxtuna, fångvården o. s. v. Jag tror inte att dessa spörsmål med fördel kunna dragas fram som jämförelse i dagens debatt. Herr Gustafsson i Borås gjorde sig skyldig till den falska föreställningen, att det här bara är fråga om att plocka in massor av pengar, om man nu vill ha in pengar. Det är tyvärr inte på det sättet, herr Gustafsson. Problemet ligger väsentligt djupare än han i sitt anförande ville göra gällande.

Det är ännu en sak, som tagits upp motionsvägen. Det är frågan om kortfilmen. Propositionen bygger på det förslaget, att film över 2 000 meter skall få statligt stöd, under det att den s. k. kortfilmen icke skall erhålla något sådant. Ursprungligen var jag nog mycket sympatiskt stämd till tanken på att ge även kortfilmen ett handtag, men jag har blivit övertygad om att det bästa stödet åt kortfilmen är att inte ge den den rabatt som förordas. Kortfilmen, som i Sverige ligger på ett mycket högt plan, för en förtvivlad kamp för att få komma med i filmprogrammen. Skulle kammaren i dag besluta att ge ett stöd jämväl åt kortfilmerna, då är det risk för att denna verkligt fina del av svensk film inte skall få något utrymme i de föreställningar, som skola ges ute i landet. Jag tror därför att ett avslag på denna begäran i dagens läge är det bästa stödet.

Sedan kan man i ett annat sammanhang — och ett sådant tillfälle kommer väl litet längre fram — taga upp en diskussion om på vilket sätt eller i vilka former man skall ge ett stöd speciellt åt den s. k. kvalitetsfilmen, oavsett om det är fråga om kortfilm eller inte.

Herr talman! Med stöd av det anförda hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Herr WIDÉN: Herr talman! Jag skall försöka att inte upprepa vad som redan sagts i debatten utan tillföra den några nya synpunkter.

Jag vill då först instämna i vad herr Gustafsson i Borås sade om den restriktiva behandlingen här i riksdagen av både kulturella och sociala anslag. Man har mot bakgrunden härav blivit något förvånad över det nu föreslagna anslaget till filmen. Jag vill visserligen understryka filmens betydelse både som förströelse- och kulturfaktor, men man måste givetvis också framhålla att filmen har en negativ sida, som man inte kan komma ifrån. Här har förut konstaterats, att filmindustrin för närvarande går med förlust. Däremot ha åtminstone hittills biograferna som sådana varit en god affär — kanske dock inte alla; det finns givetvis undantag. Förhållandena härvidlag äro olika i storstäderna och ute på landsbygden. I stort sett ha emellertid biograferna haft ett gott ekonomiskt resultat. Det är också detta faktum som ligger bakom den möjlighet av ett extra bidrag från biograferna på 700 000 kronor, som förutsatts i propositionen.

Nu har läget, som vi alla förstå, blivit något annorlunda på grund av de höjda kostnaderna av olika slag i vårt samhälle. Orsaken till att speciellt filmindustrin kommit i sitt nuvarande läge är dels de ökade kostnaderna och dels en ökad konkurrens. Därjämte talas det ju i dag om den skärpta nöjesskattens inverkan. Liksom herr Lindholm tror jag, att nöjesskattens betydelse är överdimensionerad, men man kan givetvis inte komma ifrån att den haft betydelse för lönsamheten inom svensk filmindustri. Därjämte måste man här beakta det faktum att biljettpriserna icke ha justerats sedan 1942, med undantag av den skattehöjning som skedde 1948. Den höjning av priserna, som då skedde, fick till resultat en viss nedgång i biofrekvensen, men det blev i alla fall ingen katastrof, trots att det var en kraftig höjning.

Det naturliga i denna situation förefaller mig vara, vilket vi också framhållit i vår motion, att man bereder filmindustrin bättre förutsättningar genom att

Bidrag till producent av svensk film m. m.

ge den ökade inkomster på en naturlig väg. I motionen framhöllo vi, att en så pass blygsam höjning av biljettpriserna som med tio öre skulle jämte en höjning av filmhyran kunna ge samma resultat som det man når genom stödet enligt propositionen. Förutsättningen för att det skulle bli ett sådant resultat vore, att den utländska filmen inte skulle få någon inkomsthöjning. De siffror, som vi anfört i motionen, ha inte på något sätt kunnat jävas inom utskottet och inte heller i den promemoria, som tillställts utskottet från filmhåll.

Man måste här med stor förvåning konstatera, att när från filmindustrihåll begärts en höjning av den övre gränsen för filmhyran har priskontrollnämnden sagt nej. Det måste vara en inkonsekvens i detta att säga nej till en höjning av filmhyrorna men samtidigt ge stöd åt filmen. Jag vill inte här uttala något bestämt omdöme om de ingrepp, som priskontrollnämnden gjort i dagarna, när man från det hållet nekat höjning av biljettpriserna med de 17½ procent, som biografägarna begärt. Personligen tycker jag dock, att man från biografhåll tagit till en väl kraftig höjning på en gång. Det hade varit taktiskt klokare, om man i stället försökt gå fram i repriser. En höjning av biljettpriset bör emellertid givetvis vara det normala förfarandet för att lösa denna situation. Jag kan inte finna några rimliga skäl till att man inte vill gå den vägen.

I anledning av vårt i motionen framförda förslag om höjning av filmhyran har det sagts, att man i så fall måste höja även hyran för utländska filmer. Varför skulle man nu vara tvungen till det? Jag vill här fästa kammarens uppmärksamhet på att vi i Sverige betala en filmhyra för den utländska filmen på genomsnittligt ca 37 procent, medan våra grannländer betala en filmhyra på ca 30 procent. Varför skola vi här i landet ha högre filmhyra än våra grannländer? Här finns det således möj-

ligheter till en justering, som jag tycker är lämplig i den nuvarande situationen. I anslutning till eu höjning av biljettpriserna bör enligt min mening även beaktas att biograferna och deras sammanslutningar kunna få vidkännas en justering av den procentuella filmhyran.

Från en del håll har det sagts, att det finns en viss risk för att de svenska biograferna inte skulle vilja betala så mycket högre filmhyror för svensk film än för utländsk. Då vill jag påpeka, att det i olika sammanhang tryckts på den punkten, att svensk film är nödvändig för de svenska biograferna. Jag vill här återropa ett uttalande, att det anses vara mycket svårt att med ekonomisk framgång driva en biograf rörelse utan tillgång till svensk spelfilm. I varje fall gäller detta på andra håll än i de största städerna. Mot den bakgrunden tror jag att det är svårt att förstå, varför inte de svenska biograferna skulle vara villiga att betala högre filmhyra för svensk än för utländsk film. Detta gäller i all synnerhet som vi för närvarande icke ha en fix filmhyra, utan denna varierar för olika filmer.

Under åren 1945—1950 har svensk film till 12,6 procent ingått i den filmrepertoar, som visats här i landet. Dessa 12,6 procent av filmerna ha emellertid spelat in ungefär en tredjedel av biografinkomsterna. Det tyder alltså på att svensk film har en grundläggande betydelse för hela vår biograf rörelse.

Jag skulle här vilja påpeka, att man i propositionen liksom i utredningen räknar med en produktionsbegränsning till 30 långfilmer per år här i landet. Mot detta har man vänt sig från filmindustrihåll. Svenska filmsamfundet har sagt, att det är ytterst diskutabelt, om man kan gå den vägen, då den knappast ger tillräckligt utrymme åt de fria konstnärliga initiativen. Stockholms film- och teaterarbetareförening menar, att det häri ligger en

Bidrag till producent av svensk film m. m.

fara, då denna produktionsbegränsning är ägnad att uppmuntra till skärpt kartell- och trustbildning inom filmbranschen. I det avseendet har det således rests invändningar från fackmannahåll mot förslaget. Jag tror, att det är viktigt att man observerar detta i samband med att man diskuterar propositionen.

Med stöd av vad jag här sagt vill jag för min del yrka bifall till reservationen nr 1 i dess yrkande om avslag på Kungl. Maj:ts proposition.

Vad sedan beträffar frågan om att här ifrågasarande bidrag skulle utgå efter kvalitetsbedömningar av respektive filmer sade herr Lindholm, att man omöjligen kunde gå den vägen. Herr Andersson i Linköping var även inne därpå och påstod, att om vi icke besluta detta bidrag till svensk film, då få vi heller icke någon svensk film att kvalitetsbedöma. Av vad jag sagt här beträffande höjning av biljettpriserna och filmhyran framgår att jag tror att man kan lösa problemet. Men fortfarande föreligger den frågan, i vilken mån man kan gå den vägen att man kvalitetsbedömer filmen. Jag vill här påpeka, att utredningen som sådan nog hade svårt att helt gå förbi detta problem. Man sade bl. a. att självfallet måste staten som stödgivare även i denna situation upprätthålla anspråken på en god filmstandard. Samtidigt säger man emellertid från filmhåll att med de statsbidrag, som ifrågasatts, kan man icke kräva en högre filmstandard därför att de ekonomiska förutsättningarna inte finnas härför.

När man ser på remissyttrandena i denna fråga, finner man att statens biografbyrå, Svenska filmsamfundet, Folketshusföreningarnas riksorganisation samt Stockholms film- och teaterarbetareförening och vissa filmregissörer klart uttalat sig för en kvalitetsbedömning av svensk film. Jag vill här citera vad statens biografbyrå sagt i detta hänseende, vilket i viss mån kan

utgöra svar på frågan — jag tror att det var herr Andersson i Linköping som frågade — var vi fått uppgiften ifrån att man i våra grannländer hade en kvalitetsbedömning av filmen. Statens biografbyrå har anfört bl. a. följande: »Det torde vara ofrånkomligt att, om man vill undvika att med allmänna medel gynna lågklassig, fördummande film, en kvalitetsbedömning måste företas. Biografbyrån står icke främmande för de vanskligheter och orättvisor detta skulle kunna föra med sig men tror samtidigt, att de på många håll överdrivits. Någon begränsning i filmens konstnärliga frihet, som de sakkunniga frukta, är det givetvis icke fråga om. De filmer som här åsyftas äro sådana som en enig kritikerkår anser icke fylla ens konstnärliga minimikrav. Biografbyrån anser sig ha skäl att förmoda, att kvalitetsbedömning icke bör föranleda svårare meningsbrytningar eller ge anledning till misstanke om ett officiellt förmynderskap i smakfrågor. Det är icke någon ny princip, som skulle införas genom premiering efter kvalitetsbedömning. Liknande bedömning förekommer vid utdelandet av statliga författarstipendier. Biografbyrån vill också peka på filmväsendet i de nordiska grannländerna, där, enligt utredningens bilagor, ett stöd efter kvalitativa urvalsprinciper även gives. Förhållandena i Finland äro i detta hänseende de mest utpräglade.» — Folketshusföreningarnas riksorganisation har förklarat sig vilja »enträget hemställa, att Kungl. Maj:t till prövning upptar frågan, om icke stöd till svensk film skulle kunna utgå efter viss kvalitetsbedömning».

Remissinstanserna äro alltså positiva för en kvalitetsbedömning av filmen. Jag erkänner, att denna fråga är både svår och känslig. Men jag tror, att det är värt att göra en förnyad utredning på den punkten. Jag undrar, om det inte i det sammanhanget kunde löna sig att taga upp frågan om en premie-

Bidrag till producent av svensk film m. m.

ring av kvalitetsfilm. Man skulle med andra ord införa ett visst premie- eller stipendiesystem eller vad man nu kan kalla det, varigenom ett visst antal filmer varje år skulle få ett visst statsbidrag. Jag tror som sagt, att frågan är värd en närmare utredning, och jag vill även på den punkten hemställa om bifall till reservationen.

Häruti instämde herr *Wiklund* i Stockholm.

Herr **LARSSON** i Stockholm: Herr talman! Jag kan i väsentliga stycken inskränka mig till att instämma i vad den föregående talaren anfört i fråga om den ekonomiska sidan av denna sak. Både utredningskommittén, Kungl. Maj:t och utskottet, och då i första hand utskottets ärade ordförande, måste ursäkta oss, om vi rygga tillbaka för det resultat som här presenteras att av riksdagen godkännas.

Vi ha inom filmbranschen en ekonomisk verksamhet, som i fråga om vissa grenar ingalunda är i något nödläge. Om inte priskontrollnämnden hindrar den höjning av biljettpriserna i enlighet med det förändrade penningvärdet, som biografägarna ha begärt, är det uppenbart att biograferna även framdeles kunna räkna med goda inkomster. Där emot är den svenska filmproduktionen uppenbarligen i en kris. Jag är tacksam för herr Lindholms påpekande, att denna kris icke är förorsakad av 1948 års skattehöjning. Det råder emellertid en kris, som de utredande myndigheterna ha ansett sig behöva klara med offentliga medel. Man har då inte trott sig kunna reda upp situationen på annat sätt än genom att föreslå att det per år under fyra år ges 2,2 miljoner kronor av skattemedel som ett generellt understöd åt filmproduktionen oavsett dess kvalitet. Man har gått efter den principen, att den som spelar in mycket skall få mer; detta därför att även den fattige skall få en skärv.

Vi rygga tillbaka för ett sådant resultat. Vi fråga oss i första hand, huruvida det verkligen är nödvändigt att man från det allmännas sida skall pilla i urverkets hjul och genom föreskrifter, ingrepp och offer av allmänna medel i en situation som är så pressande som den nuvarande — jag kan här ansluta mig till vad herr Gustafsson i Borås sagt — satsa ett par miljoner kronor för att lägga till rätta problemet på det sätt som man här tycker är önskvärt.

Men vad är det nu för resultat man når på detta vis? Vi bryta filmkrisen, sägs det. Filmen söker sitt ansikte, sade herr Lindholm, och det ansiktet har filmen ännu icke funnit. Vi skola tydligen hjälpa filmen att finna sitt ansikte, och detta tror man skall ske genom ett understöd som i väsentlig omfattning kommer att lämnas till lågklassig och fördummande film.

Jag måste framhålla, att det finns en poäng som inte berörts i detta sammanhang och det är frågan: Skulle man inte kunna göra litet bättre svensk film? Nu skola vi således med allmänna medel understödja sådana filmer som: »Kastrullresan», »Åsa-Nisse på jaktstigen», »Motorkavaljerer», samt »När Bengt och Anders bytte hustrur» m. fl. filmer. Jag är för min del vän av förströelsefilmer. Jag är egentligen en naiv människa, som tycker att det är roligt att gå och se enkla och lustiga filmer. Jag kan emellertid inte finna, att detta är av så stort värde, att vi av allmänna medel skola understödja en sådan ren förströelseproduktion. Det förstår jag mig icke på.

Jag skall begränsa mig till att säga några ord om den kvalitetsprövning, som vi ha önskat skall läggas som grund för ett eventuellt stöd med allmänna medel till filmen. Jag vill naturligtvis medge, att filmen är en konststart för sig och att det finns även konstnärligt värdefulla filmer. Jag kan emellertid inte dela de betydande överord, som i detta avseende uttalats av de sakkunniga och

Bidrag till producent av svensk film m. m.

även i den kungl. propositionen om filmens värde som »ett utomordentligt instrument» — står det att läsa — »för att hålla svensk egenart levande». Jag tror att ofta rör det sig om en svensk egenart, som vi inte alls ha något intresse av att hålla levande. De konstnärligt haltfulla filmerna tror jag ofta ha ett mänskligt och estetiskt värde, som inte alls har någonting att göra med de nationella bestämningarna. Vi ha sett den svenska film, som nu fått första pris i vårens filmtävling i Cannes, nämligen »Fröken Julie». Jag är övertygad om att det är en konstnärligt haltfull, mänskligt och psykologiskt intressant film, men vad den har att göra med svensk egenart är mig alldeles främmande — jag begriper det inte. Jag tror, att det är mot bakgrunden av sådana överord som man får se det föreliggande förslaget.

Jag kan hänvisa till vad herr Widén här sagt i fråga om det mycket starka stöd, som förslaget om en kvalitetsbedömning har från alla dem, som sysslat med film och som verkligen sysslat med filmen som konst. Framför allt kanske jag får erinra om att de folkliga bildningsorganisationerna mycket starkt ha varit inne på denna linje.

Vid en närmare granskning av de skäl, här av herr Lindholm i någon mån upprepade, som anförts för att en kvalitetsbedömning skulle vara omöjlig, kan jag för min del inte finna, att det ligger något i dem. Jag vill fästa kammararens uppmärksamhet på att en kvalitetsbedömning sker inte bara i alla andra länder utan också i Sverige. Vi ha ju en årlig kvalitetsbedömning av svensk och utländsk film genom de svenska filmjournalisterna, och det är inte alls på det viset, som det står i den kungliga propositionen, att subjektiviteten härskar och att det är en mycket splittrad bedömning — tvärtom. Om man ser på de omröstningssiffror, som där förekomma, så är det en förvånande samstämmighet i fråga om resultatet.

I den kungl. propositionen säges det, att man skulle behöva uppställa klara och entydiga normer för bedömandet. Jag ber herr finansministern om ursäkt, men jag trodde att detta var ett citat ur Grönköpings Veckoblad — ty hur gör man, när man bedömer en konstnärlig produkt? Sätta sig herrar jurymän ned och fundera ut klara och entydiga normer? Nej, bedömningen går till på ett helt annat sätt. Man väger, utan någon mera logisk apparat, de konstnärliga värdena och bedömer dem med de förmögenheter i det mänskliga psyket, som väl få kallas mera intuitiva. Detta är ju en bedömning av precis samma art som när vi utdela författarstipendier. Inte går det då till på det viset, att man först uppställer normer, som vederbörande skola diskutera och enas om, utan man ger stipendierna till de författare, som man tycker gjort bra saker, och likadant får man göra när det gäller film. Det är på samma sätt när man bedömer konstverk, när man köper tavlor eller när man bedömer en konstnärlig tävling, och samma slags bedömning måste komma till stånd även för filmens del. Naturligtvis blir det oenighet — det blir det i alla sådana fall — och naturligtvis kan det också bli orättvisor, men man går efter ett tummått, som ändå i stort sett slår rätt. Jag hänvisar till den bedömning av årets filmer, som de svenska filmkritikerna gjort i Biografbladet. Jag är förvissad om att var och en, som är intresserad av film och går på bio — jag är ledsen, att i synnerhet i dessa dagar olika förpliktelser hindrat mig själv från att göra det — skall medge, att det resultat, vartill man kommit vid denna omröstning, i stort sett är riktigt. Man har kommit fram till att det visats många haltfulla och värdefulla filmer, och det är ett resultat, som kan godtagas.

Det finns också andra sätt, herr talman, att komma till en kvalitetsbelöning åt film med hänsyn till dess konst-

Bidrag till producent av svensk film m. m.

närliga värde. Man har i andra länder för att stödja kvalitetsfilm gått på vägar, som påminna om det understöd vi i Stockholm av nöjesskattemedel ge åt vissa enskilda teatrar, vilka icke såsom Operan och Dramaten äro befriade från nöjesskatt. Vi ge detta understöd på grundval av en bedömning av den allmänna konstnärliga halten i teatrarnas repertoar under säsongen, och av stöd åt kvalitetsfilm på liknande sätt har man, som jag sade, erfarenhet i andra länder.

Herr talman! Med dessa argument ber jag för min del att få stödja den reservation, som avgivits av herr Söderquist m. fl.

Herr LINDHOLM (kort genmäle): Herr talman! I de inlägg som förekommit från reservanternas sida har man egentligen inte tagit upp till diskussion de synpunkter, som framförts av utskottsmajoriteten. Man har bundit sig fast vid sin ursprungliga ståndpunkt och sökt att så långt det varit möjligt hålla argumenteringen på den linjen. Herr Widén sade i sitt anförande, att man skulle kunna ge svensk film högre inkomster dels genom filmhyrorna, dels genom favörer på annat sätt. Men han hade då inte tagit hänsyn till en mycket viktig omständighet i hela diskussionen om detta filmproblem, nämligen den, att om man från svenska biografers sida ger ett stöd, som i och för sig ger svensk film en favör framför utländsk film, så riskerar man att komma i konflikt med GATT-avtalet. Vi ha ju anslutit oss till detta avtal, och enligt detsamma anses det vara diskriminerande, om man ger en svensk företagare en viss förmånsställning i förhållande till andra, på sätt som man här har skisserat i vissa motioner. Den vägen är således inte framkomlig, om man vill undvika att komma i konflikt med GATT-avtalet.

När det sedan gäller biljettpreiserna,

så är ju detta ett spørsmål, som är föremål för prövning av priskontrollnämnden. Huruvida där kommer att genomföras en höjning eller ej kan jag på sakens nuvarande ståndpunkt inte yttra mig om. Men skulle en viss justering uppåt äga rum, så innebär ju detta att dels filmen och dels staten får ökade inkomster, och detta måste naturligtvis också betyda, att man får större betingelser att klara sig. Jag tror emellertid, att man överdimensionerat möjligheterna att på den vägen lösa hela det ekonomiska problemet, ty en justering med de 17 procent, som man från biografägarsidan förordat, skulle ingalunda ge en så kraftig inkomstökning för filmen, att man därmed löste det problem, som vi brottas med, nämligen att göra filmen lönsam. Det är därför som dessa vägar icke äro framkomliga.

Man har även varit inne på själva kvalitetsbedömningshistorien, och särskilt herr Larsson i Stockholm har talat rätt mycket om just den saken. Han sade bl. a. i samband med sitt yttrande om svensk film, att det nog var överord som i filmutredningens betänkande hade yttrats om svensk film såsom en spegel av svensk egenart. Men jag undrar, om inte herr Larsson i Stockholm i ännu högre grad gjort sig skyldig till en fetischistisk övertro på att problemet kan lösas enbart genom en kvalitetsbedömning. Herr Larsson har, liksom sin partivän herr Widén, icke på något sätt tagit upp diskussionen från den utgångspunkt, som man med naturnödvändighet måste göra, nämligen från den utgångspunkten, att vi inte kunna göra en kvalitetsbedömning av en film innan den är inspelad. Det är först sedan den färdiga filmen föreligger som det kan avgöras, huruvida den är en kvalitetsfilm eller inte. Och då problemställningen i dag är den, att de svenska filmproducenterna förlora, om jag inte minns alltför fel, bortåt 300 000 kronor på varje film som fram-

Bidrag till producent av svensk film m. m.

ställes, så är det tämligen klart, att man inte vill fortsätta sin verksamhet på så löslig grund som att eventuellt kunna få sig tillerkänt ett visst stöd, därest filmen blir bedömd som en kvalitetsvara.

Ett annat spørsmål, som herr Larsson i Stockholm ej heller har utrett ordentligt, är: Vad menas med en kvalitetsfilm? Tror herr Larsson att man kan få fram något entydigt begrepp för kvalitetsfilm? Det är ju så, att om vi gå ut och undersöka en biografpubliks reaktioner inför en film, så få vi nog i det närmaste lika många nyanser i bedömningen som det är biografbesökare. Jag tror uppriktigt sagt inte att man kan få den kvalitetsbedömning, som herr Larsson i Stockholm så varmt talade för. Men däremot är det en tendens i nuläget, som man har anledning att observera, och det är, att folk på ett helt annat sätt än förut ser efter i tidningspressen, vad biografrecensenterna säga om den eller den filmen. Det har alltså på något sätt blivit en kräsnare publik, som kommer till biograf-föreställningarna. Däri ser jag för min del vissa förutsättningar för att vi skola kunna få fram en sådan kvalitet på svensk film, att vi komma bort från filmer som »Pensionat Paradiset» och allt vad de nu heta — bort från de verkligt lågt stående filmerna. Men förutsättningen för att vi skola nå fram till en ordentlig filmproduktion är, att man skapar förutsättningar för att över huvud taget skapa film i detta land.

Herr WIDÉN (kort genmäle): Herr talman! Herr Lindholm menar, att det med hänsyn till GATT-avtalet inte finns möjligheter att genomföra en differentiering av filmhyrorna för att på det sättet kunna kompensera den svenska filmen. Men, herr Lindholm, vi ha ju inte lika stor filmhyra för alla filmer, utan det finns variationer på mellan 25 och 50 procent. De filmer, som be-

tinga den högsta hyran, äro givetvis de, som äro mest efterträdta. När man kan peka på att det är den svenska filmen, som bär upp biografrörelsen här i landet, och att denna film procentuellt sett har den största publikfrekvensen, så borde det väl därför finnas ett underlag för att betala en högre hyra för den svenska filmen än för en del av den utländska. Det vore skillnad om vi hade en filmhyra, som vore lika för alla filmer. Då skulle jag förstå invändningen, men i nuvarande situation tror jag inte att den är giltig.

Herr LARSSON i Stockholm (kort genmäle): Herr talman! Jag undvek i mitt förra anförande att gå in på sättet och tidpunkten för en films bedömning, vilket herr Lindholm nu anmärkte på. Jag vill då för det första framhålla, att jag inte anser mig skyldig att som reservant leverera ett färdigt förslag för hur bedömningen skall gå till — det är ju det som skall bli föremål för utredning. Jag hänvisar emellertid till att det skett i många länder och att det synes kunna ske med framgång.

För det andra vill jag säga, att det förefaller mig som om man, om man ser manuskriptet till »Åsa-Nisse på jaktstigen», till äventyrs skulle kunna komma till det resultatet, att denna film skulle ha små chanser att få ett premium vid en kvalitetsbedömning.

För det tredje och slutligen anser jag, att för det fall att understödet kommer att grundas på de färdiga filmerna, så få väl filmproducenterna ta den chans — men samtidigt också den risk — som varje konstnärlig skapare måste ta: att kanske kunna lyckas och slå igenom och därmed få det premium, som är uppsatt. För filmens del måste detta naturligtvis utgå med helt andra och väsentligt större belopp än när det gäller understöd åt andra konstarter. Detta stämmer för mitt vidkommande med min bedömning av det allmännas

Bidrag till producent av svensk film m. m.

förhållande till den gren av svensk ekonomisk verksamhet, som det här gäller.

Herr HAGBERG i Malmö: Herr talman! Jag har ingen anledning att gå in på de mera principiella sidorna av det problem, som här diskuteras. De ha redan utvecklats av herr Andersson i Linköping och av herr Lindholm på ett, som jag tycker, fullständigt sätt. Det avsnitt av debatten, som jag närmast skulle vilja kommentera, rör de anföranden, som hållits av herr Widén och av herr Gustafsson i Borås samt kanske framför allt av herr Larsson i Stockholm.

Det var särskilt en av de sista meningarna i herr Larssons i Stockholm anförande, som jag fäste mig vid, ty den vittnade — synes det mig — om att den ärade talaren uppenbarligen inte har sinne för eller riktigt vill förstå den särställning, som filmen intar. Med åtskillig emfas förklarade han, att filmproducenterna få väl göra som varje annan konstnärlig skapare — de få ta sin chans men samtidigt också sin risk. Blir verket inte uppskattat — all right, då får man finna sig i detta. Men, herr Larsson i Stockholm, en sådan jämförelse är ju ganska orimlig. Man måste väl tänka på filmens roll såsom beskattningsobjekt, vilken ju är en helt annan än när det gäller andra konstnärliga skapelser. Beskattningen av filmen uppgår till i medeltal 37,5 procent, under det att annat konstnärligt skapande, exempelvis teatern, beskattas med 15 procent. Det är detta som sätter filmen i en särställning.

Vidare tycker jag, att herr Larsson i Stockholm retirerade på ett ganska anmärkningsvärt sätt i visst hänseende. Man har här dragit upp den gamla frågan om kvalitetsbedömning eller icke. Herr Lindholm anhöll, att herr Larsson skulle närmare förklara, hur han hade tänkt sig en sådan kvalitetsbedömning. Herr Larsson svarade ungefär som

så, att »det är jag inte skyldig att göra — jag bara anser att en kvalitetsbedömning bör komma till stånd, och sedan får den saken vidare utredas». Men jag kan förklara för herr Larsson, att vi, som nu sysslat med dessa spörsmål, ha verkligen grubblat ganska ingående över hur en kvalitetsbedömning tekniskt skulle ordnas, och tyvärr måste jag säga, att vi ha icke kunnat komma fram till någon lösning.

Man har här talat om att göra bedömningen på basis av manuskripten. Detta torde vara omöjligt, ty en färdig film och ett filmmanuskript äro ofta två helt skilda saker. Det är ju så i denna hantering, att regissören skapar filmen under arbetet, den växer bokstavligt talat fram under hans händer. Ibland kan ett utomordentligt manuskript ge en dålig film, ibland kan ett dåligt manuskript ge en utomordentlig film. Det är sålunda inte möjligt att göra bedömningen på basis av manuskriptet.

Då säger man, att man skall göra bedömningen när filmen är färdig. Men antag, att denna bedömning ger vid handen, att filmen är dålig. Då blir den ju omedelbart stämplad i det allmänna medvetandet, och dess ekonomiska framtid är därmed omöjliggjord. Man kan kanske också säga, att man skall göra bedömningen när filmen är slutspelad. Men då reser sig frågan: När är en film slutspelad?

Hur man än resonerar om dessa ting, kommer man till den uppfattningen — i varje fall ha vi inom kommittén gjort det — att det är hart när omöjligt att åstadkomma ett godtagbart resultat. Och vilka äro de normer, som man skulle uppställa för en kvalitetsbedömning? Och vilka skulle företaga bedömningen? Var finnas de auktoritativa, högt kvalificerade människor, som skulle kunna samlas i något slags jury eller något slags smakråd för att fälla ett sådant avgörande, som svenska folket skulle vara villigt att böja sig för?

Bidrag till producent av svensk film m. m.

Men låt oss ett ögonblick tänka oss ett sådant organ, ett sådant »kungl. filmsmaktstyre». Låt oss antaga — tankeexperimentet är djärvt, det medger jag — att herr Gustafsson i Borås och herr Larsson i Stockholm sitta i en sådan granskningsnämnd. Tro kammarens ärade ledamöter, att herr Gustafsson i Borås och herr Larsson i Stockholm ha precis samma uppfattning om den konstnärliga halten i de produkter, som de sålunda voro satta att bedöma? Med hänsyn till den allmänna inställningen i många ting hos herr Gustafsson i Borås och med hänsyn till den allmänna inställningen i många ting hos herr Larsson i Stockholm går jag ut ifrån som ganska visst, att dessa båda herrar ha tämligen motsatta uppfattningar i praktiskt taget varje fråga, som avser estetisk eller konstnärlig bedömning.

Herr Larsson i Stockholm gjorde ett litet uttalande, som syntes mig vara något av en oratorisk fint och som sådan naturligtvis av en viss effekt. Herr Larsson i Stockholm erinrade om att filmen »Fröken Julie» hade fått ett pris vid filmfestivalen i Cannes, och han undrade, om denna film är ett uttryck för »svensk egenart» — en term som vi använt i vårt betänkande. Ja, herr Larsson i Stockholm, jag trodde att August Strindbergs verk voro ett utomordentligt uttryck för svensk egenart. Har jag misstagit mig på den punkten, beklagar jag det mycket.

Vidare förklarade sig herr Larsson i Stockholm instämma i det ekonomiska resonemang, som bl. a. herr Gustafsson i Borås och herr Widén här ha fört. Det överraskar mig, att herr Larsson gjorde detta, ty herr Widéns resonemang, om jag till att börja med håller mig till det, lider ju av ett ganska betydande fel. Herr Widén menade, att mycket skulle vara vunnet, om man kunde höja biljettpriserna med tio öre och kombinera den höjningen med en viss höjning av filmhyrorna. Men, herr Widén, av den tioöringen går ju en stor del bort i form

av skatt! Nu kan man säga, att biografägarna ha anhållit om en justering av biljettpriserna, och detta är riktigt. Denna fråga ligger som bekant hos priskontrollnämnden. Men om en sådan höjning kommer till stånd, så räcker den med all sannolikhet inte — man känner ju priskontrollnämndens bedömningsgrunder — till mer än att kompensera den kostnadsökning, som inträtt efter den 1 januari i år på grund av de nya avtal, vilka branschen har träffat i anslutning till de stora lönerörelserna. Därav följer, att branschens läge är detsamma som före den 1 januari, i den mån nu branschen identifieras med filmproducenterna, som ju äga biograferna i viss utsträckning.

Herr Widén frågade som sagt: Varför inte höja filmhyrorna? Frågan bör kanske riktas inte till detta forum utan till priskontrollnämnden. Filmhyrorna äro som bekant priskontrollerade.

Herr Larsson talade om det konstnärliga skapandet. Han erinrade om att man delar ut författarstipendier och att detta inte stöter på några svårigheter. Man gör där ett slags kvalitetsbedömning, och den ene eller den andre författaren får ett stipendium. Men, herr Larsson i Stockholm, är det inte i alla fall orimligt att argumentera på det sättet? Vad gäller det spörsmål, vi här nu diskutera? Jo, det är i icke obetydlig utsträckning fråga om att rätta ett misstag, som staten har begått i sin skattepolitik. Jag säger inte att beskattningen är den väsentliga anledningen till filmkrisen, utan anledningen ligger på kostnadsfronten generellt sett, men beskattningen har medverkat till att göra krisen akut. Det är alltså, såsom ju också herr Andersson i Linköping antydde. fråga om att rätta ett misstag, som staten har begått i sin skattepolitik, och nu skulle jag vilja fråga herr Larsson i Stockholm: Vad skulle man säga, om staten först lade en omsättningskatt på böckerna, vilken kom bokförlagen att gå med förlust, och därpå sökte repa-

Bidrag till producent av svensk film m. m.

rera det hela genom att prisbelöna vissa böcker? Det är precis det tillvägagångssätt, som reservanterna här ha tänkt sig. Vilket omdöme skall man fälla om detta? Jag skulle vilja säga att ett sådant tillvägagångssätt skulle vara både stoltligt och betänkligt. Uttrycket är dock ursprungligen inte mitt, herr Larsson i Stockholm, utan jag har hämtat det ur en tidning, som i varje fall kulturellt anses intaga en rangplats inom den meningsriktning, som herr Larsson företräder, nämligen Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning.

Man har här egendomligt nog upprepat det påstående, som kommit till synes i reservationen, att kvalitetsbedömning är accepterad i våra grannländer. Jag är förvånad över detta, ty redan herr Andersson i Linköping underströk ju att detta påstående är oriktigt. Man har haft en kvalitetsbedömning i Danmark, men man har övergivit den därför att det inte gick att praktisera ett sådant tillvägagångssätt. Varför skall då detta påstående upprepas?

Så kommer jag till den ekonomiska sidan av saken. Herr Gustafsson i Borås talade om att vi ha svårt med våra kulturella anslag. Och visst ha vi det. Vi ha svårt med vår fångvård, fortsatte han. Det är riktigt. Vi ha också svårt med många andra ting. Kan det, frågade herr Gustafsson, under sådana omständigheter vara rimligt att här ställa ett belopp av 2,3 miljoner kronor till förfogande för att möjliggöra en fortsatt svensk filmproduktion? Ja, frågan är nog alldeles oriktigt ställd, ty det verkliga läget är ju det, herr Gustafsson i Borås, att om man inte gör denna transaktion, få vi ännu mindre möjligheter att tillgodose de kulturella strävandena, att tillgodose fångvården etc., ty bevilja vi inte denna restitution faller ju en stor del av nöjesskatten bort. Man räknar ju, såsom här tidigare har påpekats, med att den svenska filmen för närvarande står för cirka en tredjedel av biografernas intäkter. Om denna

beräkning är riktig, skulle ett bortfall av den svenska filmen betyda en minskning i nöjesskatteintäkterna med i runt tal 8 miljoner kronor, varav staten skulle förlora 6 miljoner kronor och kommunerna 2 miljoner kronor.

De, som nu särskilt äro intresserade av de moraliska aspekterna på denna sak, kanske skulle vilja beakta ytterligare följande påpekande: Om den svenska filmen faller bort, vilket den — såvitt jag förstår — praktiskt taget måste göra, om inte stödet kommer till stånd, uppstår det naturligtvis ett hål i biografernas spellistor. Varmed kommer detta hål att fyllas? Det kommer naturligtvis att fyllas med importerad film, väsentligen amerikansk sådan. Jag bortser ifrån det förhållandet, att detta betyder ett valutautflöde, som vi sannerligen inte ha råd till. Jag vill i stället påpeka, att den amerikanska film, som skulle flyta in och fylla det hål, som skulle uppstå vid ett bortfall av den svenska filmen, med all sannolikhet skulle bli av en utomordentligt låg kvalitet. Det är nämligen så, att den amerikanska film, vi nu se här i landet, företräder toppproduktionen. Man kan ju ha vilka uppfattningar som helst om denna produktion, men det är på det hela taget toppproduktionen från Hollywood som kommer hit. Men den film, som skulle komma in för att fylla ett sådant hål som jag talade om, skulle vara av annan och lägre kvalitet. Vi skulle få se ett raffel på svenska biografer, som vi inte kunnat drömma om. Jag har själv under åtskilliga utlandsresor roat mig med att gå och titta på verkligt lågklassig amerikansk film för att så att säga få några aspekter på de här problemen, och jag ber alla goda makter bevara oss för att få sådana program på våra biografer.

Till slut, herr talman, vill jag bara understryka, att jag tror, att utredningen kan stå för de omdömen, som den har gjort, när den har framhållit, att frågan om den svenska filmens vara el-

Bidrag till producent av svensk film m. m.

ler icke vara är ett väsentligt samhällsligt spörsmål, vare sig man på detta anlägger kulturella, sociala, nationalekonomiska eller fiskaliska synpunkter. Att detta är riktigt framgår ju också av den omständigheten, att man i alla kulturländer med undantag av Förenta staterna resonerar på samma sätt. Man anser, att det är nödvändigt att ha tillgång till en egen filmproduktion, och det är ju naturligt. Människorna i exempelvis Sverige vilja naturligtvis se svensk film. De vilja se filmen spela i en miljö som de känna till, de vilja se svensk natur, svenskt liv, svenska seder. Man kan inte komma förbi, att en svensk filmproduktion på så sätt representerar ett nationellt värde.

Jag tror inte, att det vore en lycklig utveckling, om de stora folklagens smak, åsikter och levnadsbehov i ännu större utsträckning än vad fallet nu är skulle via filmen komma att uteslutande bearbetas genom utländska produkter. Jag tror inte det vore lyckligt för vårt folk, om det i ännu större utsträckning än vad fallet nu är skulle hämta sin näring ur de miljöer, föreställningar och intryck, som denna utländska film för till torgs, utan något komplement av svenska bilder och tankegångar. Jag tror, att kommittén också kan stå för följande uttalande: »Svensk film är eller kan i likhet med svensk teater, svensk radio och svensk press vara ett utomordentligt instrument för att hålla vår svenska egenart levande.» Att denna mening har fog för sig framgår ju också av den omständigheten, mina damer och herrar, att ungefär en miljon svenskar gå på bio varje vecka. Om vi då tänka på att den svenska filmen ensam, trots den väldiga konkurrensen utifrån, står för en tredjedel av de inspelade kassorna, så förstå vi vilken stark förankring den svenska filmen har hos vårt folk, inte minst på landsbygden. Jag tror man kan ha anledning att beakta dessa fundamentala fakta, när kammaren går att fatta beslut i denna fråga.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

I detta anförande, under vilket herr andre vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde fru *Hellström*.

Herr **LARSSON** i Stockholm (kort genmäle): Herr talman! Endast en punkt i herr Hagbergs i Malmö anförande ber jag att nu få taga upp, nämligen frågan om kvalitetsbedömningens möjlighet. Jag har i förbigående anmärkt på det i hög grad nationellt präglade sätt, på vilket de sakkunniga ha uttryckt sin uppskattning av svensk film. Jag delar denna uppskattning i vad avser den bästa svenska filmen, och jag är naturligtvis av samma mening som herr Hagberg, att *Strindberg* var ett stort svenskt geni, men jag har utomordentligt svårt att förstå att de »miljöer, föreställningar och intryck», som vi få i *Fröken Julie*, äro ett uttryck för svensk egenart. Det är en anmärkning i förbigående. Jag tror inte herr Hagberg kan komma ifrån att den är riktig.

Herr Hagberg misströstad om en kvalitetsbedömning, utförd av herrar *Gustafsson* i Borås och *Larsson* i Stockholm, vilkas inställningar skulle vara så olika. Det är en rätt närgången bedömning. Jag vet inte vad herr Hagberg känner om min inställning — jag yttrar mig endast om denna — i allmänt kulturella ting. Jag har de allra bästa förhoppningar att jag och herr *Gustafsson* — och låt mig tillägga herr Hagberg — ganska lätt skulle komma till en samstämmig uppfattning av det konstnärligt haltfulla i svensk film.

Herr **WIDÉN** (kort genmäle): Herr talman! Herr Hagberg i Malmö säger att ett avslag på propositionen skulle innebära att svensk film skulle ersättas av amerikansk film. Såsom herr *Larsson* i Stockholm har påpekat, vilja vi inte ha bort den svenska filmen, utan

Bidrag till producent av svensk film m. m.

vi uttala oss i stället på ett sätt, som är positivt till den svenska filmen. Det är bara det, att vi anse att den inkomsthöjning, som svensk film behöver, kan komma på ett annat sätt än utskottet har föreslagit.

När herr Hagberg nämnde om denna tioöring i högre biljettpris, som vi ha talat om i motionen, vill jag påpeka att den tioöringen tillsammans med en höjning av filmhyran kan ge ett belopp som motsvarar det statsbidrag, som här ifrågasättes, oavsett alltså att det går bort en del i skatt. Siffrorna äro verifierade av regissör Edgren, som inte har haft någonting att invända emot beräkningen.

Jag tror alltså att den vägen är framkomlig, och jag tror också att den ur filmsynpunkt är den väg, som är mest tilltalande.

Jag skulle vidare vilja ställa en fråga till herr Hagberg. I utredningen säges, att svensk film i genomsnitt betalas med 38 procent i filmhyra, den utländska med 37 procent. Jag har fått en uppgift från ledande biografägarhåll, enligt vilken den utländska eller åtminstone den amerikanska filmen betalas med högre filmhyra än den svenska. Jag skulle gärna vilja ha en upplysning på den punkten, om herr Hagberg har tillfälle att lämna en sådan.

Herr GUSTAFSSON i Borås (kort genmäle): Herr talman! Även jag ber att få betyga, att reservanterna och de som ha instämt i deras resonemang inte gå på den linjen, att de inte önska svensk film. Var har man fått det resonemanget ifrån? Vi äro lika intresserade för den saken som alla andra.

Vidare vill jag säga följande. Vad riksdagen har att ta ställning till gång efter annan är ju ändå detta, om man har möjlighet att stödja det eller det, och alla veta att riksdagen den ena gången efter den andra måste anlägga den synpunkten, att man måste spara.

Vi ha inte råd, vi ha inte pengar, vi kunna därför inte biträda förslagen, detta även på områden som ligga oss oerhört nära, även i fråga om sådana problem, som äro mycket svärbemästrade. Jag tog mig friheten att nämna några av dessa. Jag kunde ha nämnt fler, och jag skulle tänka mig, att om jag läte alla de spörsmål, som jag berörde och i fråga om vilka riksdagen har varit tvungen att säga nej till anslagsäskanden, passera revy för kammaren här i dag, skulle det åtminstone inte tala till förmån för den miljonrullning som det nu är fråga om; det gäller ju cirka nio miljoner kronor under cirka fyra år. Jag tror inte att det skulle vara möjligt att säga att detta är ett problem, som ligger oss så nära, att här måste ske något.

Jag vet inte vilken inställning herr Larsson i Stockholm har när det gäller film — vi ha aldrig haft tillfälle att mangla varandras åsikter på den punkten — men jag skulle inte alls hålla för otroligt, att herr Larsson i Stockholm och jag t. ex. skulle kunna komma överens om att Pensionat Paradiset inte är det allra högsta i fråga om kvalitetsfilm.

Jag ber alltså att få hålla på mitt yrkande om anslutning till reservanternas linje. Allt det resonemang jag har hört här har inte kunnat övertyga mig om oriktigheten eller den bristande bärigheten i reservanternas uppfattning.

Herr HAGBERG i Malmö (kort genmäle): Herr talman! Jag vet inte hur många gånger man skall behöva påpeka för herr Gustafsson i Borås, att hela hans ekonomiska resonemang hänger i luften. Herr Gustafsson i Borås anför, att vi måste spara och att vi inte kunna anvisa tillräckligt med medel för kulturella ändamål, till ungdomsvården, fångvården etc., och han säger att det då är orimligt att ge 2,3 miljoner kronor till stöd åt filmen. Men, herr Gus-

Bidrag till producent av svensk film m. m.

tafsson i Borås, om vi inte företaga denna skatterestitution, faller ju sannolikt den svenska filmen i huvudsak bort, och därigenom förlorar det allmänna ungefär åtta miljoner kronor i nöjesskatt. Då få vi ännu svarare att tillfredsställa de behov, som helt naturligt ligga herr Gustafsson om hjärtat.

Herr Widén ställde en fråga direkt till mig. Han gjorde gällande, att biograferna betala större filmhyra för den amerikanska filmen än för den svenska. Det må vara riktigt i många fall, men det sammanhänger med det förhållandet, att vårt land, när förbindelserna togos upp efter kriget, var ganska väl ställt i förhållande till de flesta andra länder, och för den skull pressades naturligtvis de svenska biografägarna i största möjliga utsträckning av de amerikanska leverantörerna. Vid den tidpunkten var ju vårt land vad vi bruka kalla undernärt — uttrycket är kanske inte alldeles lyckligt, men jag kan inte hitta på något bättre — med amerikansk film. Det rådde en stark efterfrågan på amerikansk film, och därför betalade man med hänsyn till landets goda ekonomiska förhållanden, inte vad de amerikanska leverantörerna fordrade, men i alla fall inte så långt därifrån. Danmark och Norge kunde inte betala lika mycket, eftersom dessa länder hade en sämre ekonomi. Så ligger saken till.

Detta är naturligtvis ingenting önskvärt ur de svenska biografernas synpunkt, men jag vet inte hur man skall gå till väga för att få en ändring till stånd i detta hänseende. Kan herr Widén lämna de svenska biografägarna en anvisning på den punkten, tror jag att de skulle vara herr Widén tack samma.

Herr WIDÉN (kort genmäle): Herr talman! Jag vill bara påtala det anmärkningsvärda i att det i vårt land betalas en så pass hög filmhyra för de

amerikanska filmerna, medan man i Norge och Danmark endast betalar högst 30 procent. Det behövs och finns utrymme för en justering, som skulle komma biograferna och den svenska filmindustrien till godo.

Så får jag återkomma till mitt uttalande, att vi för vår del inte vilja ha bort svensk film. Vi anse, att om det sker en höjning av biografbiljettpriserna, en höjning som jag antager är nödvändig för att biograferna skola klara sig, kommer också svensk filmindustri automatiskt att få en ökad inkomst.

Herr HAGBERG i Malmö (kort genmäle): Herr talman! Jag ber att få säga ännu ett ord om den amerikanska filmen. Herr Widén menar, att man skulle kunna hjälpa den svenska filmen bland annat genom en höjning av biografbiljettpriset med tio öre. Jag har ju påpekat att staten tar en väsentlig del av dessa pengar, men à la bonne heure, tror herr Widén att det är möjligt att de amerikanska leverantörerna vilja nöja sig med att inte få någon andel av prishöjningen och av den filmhyrehöjning, som herr Widén samtidigt har talat om? Med den starka ställning dessa leverantörer ha är det klart, att de skulle kunna driva sina krav med mycken energi, och vi få ju dock ha klart för oss att Sverige är ett litet land. Den sektor inom amerikansk filmexport, som Sverige representerar, är naturligtvis ganska begränsad. Om de amerikanska leverantörerna inte få tillräcklig resonans för sina ekonomiska synpunkter hos de svenska avnämarna, är det väl inte alldeles uteslutet, att de helt enkelt bojkotta vårt land på leverans av film, eftersom den svenska konsumtionen av amerikansk film naturligtvis i det stora hela inte har någon utslagsgivande betydelse för Förenta staternas produktion.

Som herr Widén måhända märker är

Bidrag till producent av svensk film m. m.

det åtskilliga rätt knepiga problem att ta hänsyn till i detta sammanhang, men — jag upprepar det — kan herr Widén komma med några anvisningar om hur saken skall klaras, tror jag vi alla äro mycket tacksamma.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Då jag finnes antecknad på huvudreservationen men dessutom har en blank reservation, vill jag deklarerat vad som ligger bakom denna. Det är att jag är med huvudreservationen så långt att jag yrkar avslag på Kungl. Maj:ts förslag, men jag vill icke vara med reservanterna om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning.

Jag tror, liksom det här tidigare betonats, att det icke blir så lätt att definiera vad som bör betecknas såsom konstnärlig film utan att det tvärtom blir stora svårigheter. Dessutom menar jag att även sådana filmer böra försöka att klara sig utan statsunderstöd.

Jag har mycket förvånat mig över att en högerman som herr Hagberg i Malmö varit med om att här föreslå ett understöd med 2,3 miljoner kronor till filmverksamheten. Jag har undrat på det länge, till dess att jag nu av hans anförande i dag fick höra orsaken. Han säger, att det är ett samhällligt spörsmål ur både sociala och kulturella synpunkter. Det är så underligt med de där orden »sociala och kulturella synpunkter». Med täckning bakom de orden kan man komma med snart sagt allt möjligt. Då menar man, att man har gjort allt vad som behöves, och då är allting all right. Jag tror dock att man behöver pröva litet grand, om det ur sociala eller kulturella synpunkter är nödvändigt att giva detta stöd.

Vi ha kanske litet var gått på biograf. I fråga om många filmer, som jag sett och som inspelats av svenska konstnärer, undrar jag om man kan säga, att de äro så förfärligt kulturellt uppbyggande. Om en del av dem kan man nog

tvärtom påstå, att de äro helt enkelt nedrivande ur vissa synpunkter.

Jag vill för min del icke stå bakom de orden, att det här skulle gälla en stor kulturfråga. Det vill jag bestämt deklarerat.

När man sedan ser efter hur det är med våra biografer, så äro ju dessa ganska bra besökta. Man tycker nog att med den publikanslutning, som våra biografer ha, borde dessa filmtillverkare kunna klara sig, om de ordna det på ett rationellt sätt, så att t. ex. de avlöningar, som tillmätas vissa av dessa konstnärer, avpassas på sådant sätt att det icke bli alltför stora gager. Jag har sett att herr Hagberg själv konstaterat, att vissa av dessa stjärngager äro mycket stora. Jag tycker att sådana saker borde utredningen ha angripit; den borde ha gått in för en rationalisering både på den ena och den andra linjen, innan den gick in för att begära att staten skall lämna understöd.

Vi hörde nyss av herr Hagberg, att ungefär en miljon människor per vecka gå på biograf. Ja, det är kanhända riktigt. Man ser av statistiken i propositionen, att förlidet år såldes det ej mindre än 14,5 miljoner biografbiljetter bara här i Stockholm. Om man slår ut det på hela befolkningen betyder det ungefär 20 biljetter per person och år. Småbarn inräknade. I Göteborg såldes 5 686 000 och i Malmö 2 700 000 biljetter. Med den omslutningen tycker man nog, att det skulle vara möjligt för biograferna att klara alla sina utgifter, även med de rätt stora kostnader för filminspelningar, som naturligtvis äro nödvändiga.

Jag tror knappast att det kan vara försvarligt att man i nuvarande läge går in för att offra pengar på denna verksamhet. Det bör ändå vara en sak för dessa biografer och för dem som vilja besöka desamma att själva klara utav. De få finna sig i att taga de kostnader som erfordras. Detta statsunderstöd blir ju en direkt subvention till biografbe-

Bidrag till producent av svensk film m. m.

sökarna. Om icke priskontrollen hållit igen på det sätt som den visat sig göra under den senaste tiden, tror jag att ekonomin hade klarat sig. Jag förstår icke vad det är för idé att icke låta biograferna taga ut den ersättning de behöva för att täcka nöjeskostnader, som ändå kanske svenska folket villigt finner sig i.

För min del kan jag alltså icke vara med om att anvisa stora pengar för detta ändamål. Låt biograferna i stället höja biljettpriserna! Jag är förvissad om att folk i allmänhet ändå kommer att gå på biograf. En höjning med, låt oss säga, en tjugufemöring per biljett skulle säkerligen icke avskräcka.

Här ha vi de senaste dagarna diskuterat den samhällsekonomiska balansen. Det har talats om tvångssparande och om ungdomssparande. Varför icke gå denna väg att låta folk betala ordentligt för biografbiljetter i stället för att vi nu skola lämna statsunderstöd? Jag kan icke anse att det är den rätta vägen.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka avslag på Kungl. Maj:ts förslag.

Herr ANDERSSON i Linköping (kort genmäle): Herr talman! Jag tror att åtskilliga av de talare, som yttrat sig här i debatten, ha glömt bort den enkla saken, att även om detta förslag genomföres så kommer den svenska biografnäringen att få en beskattning, som är dubbelt så hög som för vilken annan nöjes- eller idrottstillställning som helst. Vi skola ha klart för oss, att de svenska filmproducenterna icke skulle behöva gå till statsmakterna och begära stöd, därest man behandlat filmen på samma sätt som man behandlat andra konstarter i samband med nöjestillställningar.

Herr Rubbestad sade, att man bakom ordet »kulturell» kan gömma åtskilligt. Jag skulle vilja säga till honom, att

man bakom ordet »sparsamhet» också kan gömma åtskilliga mystiska saker. Jag tycker att den form av sparsamhet, som herr Rubbestad pläderar för, påminner om den sparsamhetsmetod, som en bonde eventuellt kan använda, då han låter sina kor dö av svält, medan ladorna äro ganska fyllda med foder. Jag hoppas att herr Rubbestad förstår den liknelsen.

Det har också under diskussionen framhållits, att remissinstanserna voro positivt inställda till frågan om en kvalitetsbedömning av den svenska filmen. Jag tror att många av de ledamöter, som voro närvarande i kammaren, när detta framhölls från folkpartihåll, fingo den uppfattningen att detta var den dominerande inställningen bland remissinstanserna, vilket ingalunda var fallet. Det finns många som begära kvalitetsbedömning, men uppfattningarna hur denna skall ske i praktiken äro lika många som talesmännen för den principen. Jag vill erinra om det faktum, att de svenska biograferna för något år sedan sökte stödja den svenska filmen genom ett produktionsbidrag, som från början hade formen av en kvalitetsbedömning av de enskilda filmerna, men man nödgades mycket snart gå bort från den linjen, därför att det icke var möjligt att följa den samma i fortsättningen.

Till herr Widén vill jag till slut säga, att det är glädjande att han är positivt inställd till svensk film. Men den svenska filmen kan icke leva på principiell och positiv inställning, utan den kräver handling från den svenska riksdagen.

Herr RUBBESTAD (kort genmäle): Jag skulle vilja säga till herr Andersson i Linköping, att om det är en bonde, som låter sina kor dö trots att ladorna äro fyllda med foder, så måste han vara en idiot. Jag tycker nog att vi kunna göra samma jämförelse med

Bidrag till producent av svensk film m. m.

dem, som vilja giva statsunderstöd åt filmverksamheten, trots att man kan observera att biograferna äro fulla med folk. Jag tror, herr Andersson, att sparsamhet bör man tillämpa överallt där det går utan att man behöver åstadkomma skada. Enligt min mening går det i detta fall.

Herr **ANDERSSON** i Linköping (kort genmäle): Jag vill fullkomligt instämma med herr Rubbestad att man kan bedriva sparsamhet på det sättet att man blir betraktad som en idiot. Det är därför jag vill varna ledamöterna att rösta för reservationen.

Herr **LINDHOLM** (kort genmäle): Det är alldeles riktigt, herr Rubbestad, att en bonde kan svälta ihjäl sina kor utan att utnyttja innehållet i ladorna. Men det är en sak som herr Rubbestad glömde att göra: det är att visa var ladorna finnas för filmens vidkommande.

Herr **RUBBESTAD** (kort genmäle): Jag har i mitt förra anförande visat på den stora anslutningen av folk som går på biograf. Det tycker jag skulle vara en lada nog för filmproducenterna att suga näring ur.

Till herr Andersson i Linköping vill jag säga, att vilken som är den största idioten vet jag icke, men nog skulle jag tro att herr Andersson inte är den minsta profeten i det hänseendet.

Herr **LINDHOLM** (kort genmäle): Jag vill bara säga till herr Rubbestad, att det räcker inte med att giva anvisning på ladan, utan det skall finnas någon-ting i denna lada också. Det är där som innehållet minskats i så stor utsträckning, att man numera icke får tackning för omkostnaderna. Det är därför vi genom statens medverkan skulle söka få litet mera foder i denna lada.

Herr **HAGBERG** i Malmö (kort genmäle): Herr talman! Om jag får fortsätta herr Rubbestads rustika liknelse så tror jag, att man måste göra klart för sig, att filmproducenternas lador inte äro över sig fulla med foder. Det framgår, herr Rubbestad, av att varje svensk film för närvarande går med en förlust av ca 130 000 kronor. Jag tror icke, att herr Rubbestad skulle vilja driva en ekonomisk verksamhet så värst länge under de villkoren.

Så visade herr Rubbestad intresse för filmstjärnorna och deras gager. Det vittnar om herr Rubbestads kringsynt- het. Men jag tror, att den ärade talaren liksom så många andra gör sig skyldig till avsevärda överdrifter, när debatten föres in på detta ämne. Dessa människor ha icke de inkomster, man ofta tror. Om vi undersöka skådespelarnas gager, så omfatta de icke mera än ca 17 procent av de samlade kostnaderna för framställningen av en svensk film. Vad sedan dessa s. k. stjärngager beträffar tycker jag, att man också skall anlägga mänskliga synpunkter på dem. Dessa artister stå ju dock i strålkastarljuset kanske bara ett, två eller tre år. Är det orimligt att de utnyttja den situationen? De äro dock människor. Men, när de nu i viss mån göra det, måste jag som ordförande i denna utredning säga, att de gjort det på ett betydligt mera måttfullt sätt än vad man haft anledning tro att de skulle göra. Vi ha fått specificerade uppgifter i det hänseendet. De äro av den natur, att jag självfallet icke kan meddela dem här, men de giva vid handen, herr Rubbestad, att dessa stjärngager te sig ganska måttfulla. De äro icke alls av den beskaffenhet att allmänheten, såsom sker då och då, har anledning att rikta en så indignerad kritik mot dem.

Herr **RUBBESTAD** (kort genmäle): Beträffande gagernas storlek sade jag bara, att i betänkandet från den utred-

Bidrag till producent av svensk film m. m.

ning, som herr Hagberg i Malmö har varit ordförande för, står det att utredningen har observerat, att gagera äro stora för vissa av dessa skådespelare.

Sedan vill jag säga till herr Lindholm men också till herr Hagberg, när de göra gällande att man skall försöka samla i ladorna, så att det kan bli någon näring, att jag ju har anvisat den möjligheten att priskontrollnämnden ginge med på att höja avgifterna; då finge man ökade möjligheter att betala dessa filmskådespelare.

Jag anser icke att den riktiga vägen är att staten skall lämna subventioner för folk som går på bio. Det nöjet böra de betala själva, även om det kostar litet mera än nu.

Herr **BRACONIER**: Herr talman! Jag vill först och främst, eftersom herr Rubbestad i något föraktfull ton talade om kulturella och sociala synpunkter, säga att det är dock ett faktum som ej kan bortresoneras, att det finns miljoner människor i landet, som gå och se på film. Därmed är det en social företeelse, vilken inställning man än kan ha till densamma, men det är också en kulturell företeelse. Det är klart att man kan peka på dåliga filmer. Men man kan också peka på dålig litteratur, utan att därför underkänna litteraturen som kulturform; det vore ganska farligt att göra det.

Jag kan mycket väl förstå herr Rubbestads reaktion mot vissa företeelser inom filmen. Den reaktionen dela vi alla. Vi kunna uppskatta hans kamp för vad han anser vara sed och moral. Men vad det här gäller är just att giva svensk filmproduktion möjlighet att skapa kulturellt högtstående film. Det har man f. n. icke enligt de kalkyler vi ha i betänkandet. Några andra kalkyler ha vi icke.

Herr Rubbestad talar med all rätt om svensk livsföring. Skulle det verk-

ligen vara något att sträva efter att giva den utländska filmen ett allt dominerande inflytande på det svenska folket? Skulle det icke vara ett kulturellt och nationellt intresse att låta våra stora författare komma till uttryck i svensk film, att låta svenska filmer spelas överallt i världen och göra de svenska skådespelarnas namn kända och aktade över hela världen? Det är ett slags internationalism. Både det nationella och det internationella förenas därigenom på ett sätt, som vi alla måste önska i nuvarande tid, då det gäller att få bort alla skrankor.

Jag vill bara säga en sak till; det gäller kvalitetsbedömningen. Visst kan man förstå dem, som ha den övertygelsen att en viss konstform är god och en annan är dålig. Men har icke all den diskussion som förts om litteraturen, all den diskussion som förts om Nobelprisen och alla de förkastelsesdomar som fällts om litteratur, som en gång ansågs dålig men nu anses representera kulturella värden av högsta klass, visat hur utomordentligt farligt det är att komma med pekpinna för den stora del av svenska folket, som går och ser på film för att få den rekreation, som många människor behöva? Andra människor kunna ha en annan rekreation, herr Rubbestad. Men låt oss icke förmäna dessa miljoner människor att få se högtstående film!

Visst är det ett problem med den svenska ungdomen. Visst finns det vad man med en viss generalisering kallar för dålig ungdom. Men höj denna ungdom, giv den kulturella möjligheter att berika sitt liv i en tid, då det är ont om samlingslokaler! Giv dem en möjlighet att se god film! Jag tror, att herr Rubbestad och andra, som gå på bio, skola finna, att filmen är värdefull. Svensk film har på 1920-talet under den Sjöströmska epoken skapat en kulturform, som vi kunna vara stolta över. Det vore beklagligt ur den svenska ungdomens synpunkt, om vi skulle be-

Bidrag till producent av svensk film m. m.

taga denna ungdom dessa möjligheter att få se värdefull film.

Jag vill beklaga att en sak icke kommit fram i betänkandet, nämligen att kortfilmen bör tillgodoses. Det är något som man skulle ha velat se där. Den svenska kortfilmen representerar när den står som högst en konstform i filmen. Det skulle vara värdefullt, om man också kunde giva stöd åt kortfilmen, icke minst barnfilmen. Däröfver pågår en särskild utredning. Det är ganska väsentligt att man får fram god barnfilm.

Herr **RUBBESTAD** (kort genmäle): Jag vill bara säga herr Braconier, att jag har icke sagt att jag vill hindra någon att gå på bio och se vilken film som helst; och det må vara vars och ens ensak. Men vad jag talat om är att den, som vill göra det, bör också betala detta nöje. Frågan gäller om de som vilja se film skola betala det eller om staten skall lämna subvention för att de skola få se film. Däri ligger skillnaden. Jag håller för min del bestämt på att de själva skola betala det.

Herr **BRACONIER** (kort genmäle): Giva vi icke detta understöd, blir följden den, att den utländska filmen blir dominerande, film som kanske är mycket skadligare än svensk film. Kan det vara ett önskemål, herr Rubbestad?

Herr **EDENMAN**: Herr talman! Jag skall begränsa mig till ett par synpunkter i debatten.

Jag vill först gärna erkänna, att jag blev något förvånad, när jag först tog del av filmutredningens betänkande och fick klart för mig, att filmer sådana som Åsa-Nisse och liknande skulle belönas procentuellt lika som de värdefullaste filmerna och i verkligheten betydligt mera. Jag vill också gärna omedelbart stryka under att utredningen kraftfullt och fullständigt enligt mitt förmenande lyckats bevisa, att den sven-

ska filmen behöver ekonomiskt stöd och det omedelbart. Jag skulle inte ens i detta sammanhang vilja tala om något stöd eller bidrag, som det heter i förslaget till kungörelse, utan jag anser att ledamoten av utredningen herr Andersson i Linköping hade ett bättre uttryck när han sade, att det i realiteten är fråga om en justering av nöjesskatten. Det finns ingen anledning för filmens folk att betrakta detta förslag om restitution av nöjesskatt som någon form av social filmpolitik; det är det inte. Men filmen behöver stöd nu, och det är inte något skrämskott från filmproducenternas sida som avlossats. Jag är övertygad om att därest reservanternas linje i denna fråga skulle segra, få vi vänta ytterligare på någon ny svensk långfilm. Och då är det riktigt såsom understrukits från olika håll, att om vi inte få någon filmproduktion, få vi inte heller någon kvalitetsbedömning av film.

Jag kan inte komma ifrån, herr Widén, att när reservanternas säga, att de äro angelägna om svensk produktion och att det hos dem ingalunda finns någon motvilja eller något motstånd mot svensk film över huvud taget men de hela tiden skjuta kvalitetsbedömningen framför sig, så är detta dock en märklig sak, när man vet, att hjälp måste komma omedelbart. Jag är personligen, herr Widén, beredd att diskutera en kvalitetsbedömning, och jag är glad att flera ledamöter av kommittén, närmast herr Andersson i Linköping, tolkat utredningens resultat så, att utredningen lämnat dörren öppen för en kvalitetsbedömning längre fram.

Det är en rad svårigheter förenade med en kvalitetsbedömning. Men det är ganska märkligt, att när man varit i tillfälle att med filmfolk diskutera frågan om kvalitetsbedömning får man en något mera optimistisk inställning. Det är kanske inte någonting alldeles omöjligt, men jag understryker vad herr Hagberg i Malmö sade, nämligen att det är praktiskt taget omöjligt med en kva-

Bidrag till producent av svensk film m. m.

litetsbedömning i förväg. Filmarbetet är väl mer än något annat arbete på det kulturella området — jag vågar använda det uttrycket — ett grupparbete. Det är självklart omöjligt att med utgångspunkt enbart från manuskript eller synopsis kunna säga vad det skall bli av en film.

Jag vill emellertid ta tillfället i akt att här framföra ett förslag, som väcktes i en diskussion där jag hade nöjet att deltaga, en rent privat diskussion, där åtskilliga av svensk films män och kvinnor voro representerade. Man sade helt enkelt: Varför skall det inte vara möjligt att säga, att nästa år komma 3, 4 eller 5 svenska filmer att få full skatterestitution? Antalet är inte det väsentliga, man kan till och med tala om bara en film, den bästa. Det är principiellt och psykologiskt sett en väsentlig skillnad i förhållande till att en på något sätt sammansatt nämnd skall sitta och säga, att den där filmen är en kvalitetsfilm, den där en underhållningsfilm, den där en pilsnerfilm och den där en Åsa-Nisse-film; det tror jag i likhet med herr Hagberg i Malmö är omöjligt. Men varför skulle inte en nämnd, då det nu finns en filmnämnd som utdelar pris, denna kunna utdela pris till de bästa av årets filmer och låta prisen bli just skatterestitution? Det är en form av kvalitetsbedömning, men den ligger på ett annat plan. Jag tror att det skulle sporra framför allt våra ambitiösa filmproducenter att tävla om detta första pris, som staten ställer till förfogande.

Jag skulle sedan, herr talman, egentligen bara kunna yrka bifall till den av herr Edberg m. fl. väckta motionen om utredning angående kortfilm och dokumentärfilm, men jag anser utskottets skrivning på denna punkt så tillmötesgående, att det är onödigt att nu splittra med flera yrkanden. Men jag tror inte att man kan komma förbi problemet om dokumentärfilmen och kortfilmen.

I dagarna kommer den utredning, som arbetar med filmcensuren och

barnfilmen, att få ytterligare ett uppdrag, som innebär att den skall utreda möjligheterna att ge ett förhandsbesked om huruvida en film är att betrakta som undervisningsfilm och följaktligen kan komma i åtnjutande av skatterestitution enligt 14 § nöjesskatteförordningen. Den frågan har aktualiserats i samband med regissören Arne Sucksdorffs inspelning av en film, som gäller den svenska faunan och floran, och jag tror att den utredningen kanske kan bli ett prov på om det på något område, på ett begränsat sådant, skall bli möjligt att göra en förhandsbedömning.

Jag ber, herr talman, utan att vidare ge mig in på någon motivering, vare sig social eller kulturell sådan, få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr OLSSON i Gävle: Herr talman! Jag har begärt ordet för att erinra kammaren om det läge, som förelåg vid det tillfälle för två år sedan, när riksdagen på bevillningsutskottets förslag begärde den utredning vars resultat nu föreligger. Året förut hade vi ju vidtagit den väsentliga höjningen av nöjesskatten. Bevillningsutskottet var inför de motioner, som sedan väcktes vid 1949 års riksdag, synnerligen tveksamt. Det ägnade mycket intresse åt saken och kom slutligen till det resultatet, att man borde med hänsyn till den kris filmindustrien upplevde söka komma fram på den vägen att man kunde hjälpa den åtminstone genom företaget i portgången. Det rådde delade meningar i bevillningsutskottet, och jag antar också i riksdagen, om man skulle vidta denna åtgärd eller inte, men om en sak voro såväl utskottsmajoriteten som reservanterna fullkomligt eniga, och det höjdes inte en röst däremot i riksdagen när ärendet förelåg här, nämligen att man inte skulle gå den väg reservanterna här i dag föreslå, ty den skulle betyda att man lät filmindustrien ta för stora risker, då den ju ingenting visste om

Bidrag till producent av svensk film m. m.

utgången förrän den redan hade satsat det stora kapitalet. Man bör hålla detta i minnet. Det är rimligt att om man i ett sådant läge, vari vi nu befinna oss, över huvud taget skall ge ett stöd, så måste vederbörande på ett förberedande stadium ha klart för sig om man får detta stöd eller inte. Man skall inte först behöva satsa de hundratusentals kronorna och sedan komma underfund med att det inte finns några möjligheter att få något stöd. Det var den synpunkten som var vägledande för utskottet för två år sedan, och jag antar att den också var vägledande för riksdagen, som följde utskottet.

Jag skall inte diskutera vad som kan bli framtidens musik i fråga om vår nöjesbeskattning. Jag är emellertid mycket betänksam mot att flytta vår beskattning från finansdepartementet till ecklesiastikdepartementet. Det skulle kanske innebära större faror än det kan se ut, när herr Edenman här träder fram.

Vad det här gäller, herr talman, är väl ändå inte att vi skola åstadkomma en fullständig täckning för filmindustrin, utan det är att ge den ett handtag. Det är också vad de sakkunniga föreslå och vad statsutskottet här föreslår. Sedan kan man uttala önskemål om att det skall bli bättre filmer, filmer som ha mera värde än många av dem som nu spelas in, men innebär inte hela den anordning som här vidtages, att man flyttar över ansvaret i detta avseende till filmindustrin? Man lägger i filmindustriens egna händer avgörandet om detta stöd skall fortsätta eller upphöra, ty det är självfallet, såvitt jag förstår, att om det skulle bli på det sättet att filmunderstödet slukas av »Åsa-Nisse» och dylika filmer under de år det är garanterat, då blir saken klar för riksdagens vidkommande. Skulle det däremot visa sig, att filmindustrin förstår vad det gäller, kommer man att göra bättre filmer så långt det står i dess förmåga.

Jag tror sålunda, herr talman, att man i detta avseende lugnt kan följa vad utredningen, Kungl. Maj:t och statsutskottet här föreslå, och så få vi när denna författning upphör att gälla ta upp till omprövning den erfarenhet vi ha fått under de gångna åren. Då ha vi något att bygga på; det ha vi inte i nuvarande ögonblick.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr förste vice talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr WIDEN (kort genmäle): Herr talman! Med anledning av herr Edenmans anförande skulle jag bara vilja säga, att jag tror att vi i stort sett äro på samma linje. Det som skiljer vårt ståndpunktstagande är att herr Edenman vill ha detta anslag, medan vi för vår del ock förorda att man genom en prishöjning på biljetterna skulle ge möjlighet till samma stöd åt filmindustrin, vilket givetvis skulle verka snarast möjligt.

Jag tror att man med skäl kan kritisera priskontrollnämnden för att den hindrat en höjning av filmhyrorna på svenska filmer, fastän dessa ligga under hyran på amerikansk film. Jag vill också betona, att den tanke herr Edenman var inne på i fråga om viss premiering av svensk film gäller bara ett fåtal filmer. Det överensstämmer med min inställning, och jag framhöll förut att man borde överväga, om man inte på det sättet skulle kunna ge stöd åt kvalitativt högstående svensk film.

När det gäller kortfilmen vill jag påpeka, att i reservationen ha vi också tagit med den och ansett, att den bör komma med i ett eventuellt sådant stöd.

Fru JOHANSSON i Skövde: Herr talman! Jag skall göra kammaren den största tjänsten, som man kan göra just nu, nämligen att fatta mig kort. Jag vill gärna att kammarens ledamöter skola

Bidrag till producent av svensk film m. m.

ha ett ljust minne av mig under sommarferierna, när vi nu skiljas åt för sommaren, men jag kan ändå inte underlåta att säga några ord.

Jag hade hemskt gärna velat säga min mening om den svenska filmen över huvud taget, och jag skulle ha velat nämna vilken stor procent filmer jag inte tycker om och den lilla, lilla procent, som verkligen är värd en eloge. Men jag skall inte göra det utan i stället som motive-ring för mitt ställningstagande endast hänvisa till de repliker, som skiftats mellan herr Andersson i Linköping, herr Lindholm och herr Rubbestad, där det talades om dels de svältande korna, som jag förmodar man i detta fall menade vara filmen och filmproducenterna, och de fulla ladorna, som väl skulle vara statens, när det nu är fråga om att staten skall bevilja bidrag till de svältande korna. Jag har länge haft den uppfattningen, och jag tror inte att den är oriktig, att statens lador för närvarande äro ganska tomma. Där är alltså sannerligen inte mycket att hämta, om vi skola nödgas lita till dem.

Jag vill till slut endast yrka bifall till den reservation, som framförts av herr Söderquist m. fl. För min del vill jag endast lägga ekonomiska synpunkter på den nu föreliggande frågan, men det skulle ha varit mycket annat att säga i densamma vid detta tillfälle.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag tror inte att det kan råda mycket delade meningar därom, att vi väl knappast vilja ta risken av att inte ha en svensk filmproduktion; det skulle medföra så många konsekvenser av olika natur. Jag skall inte närmare gå in på dem, utan jag vill bara slå fast, att vi nog inte vilja ta den risken.

Jag tror också att det blivit ganska klart genom den förebragta utredningen, att det är svårt för filmproducenterna här i Sverige att få debet och

kredit att gå ihop. Jag vill inte säga att det blir nödvändigt, men det kan finnas en risk för att om man inte från statsmakternas sida gör något på detta område, kan den svenska filmproduktionen bli ganska hårt beskuren, och sannolikt blir då den bästa mest beskuren. Ser man saken så, kanske man, liksom jag har velat göra, söker efter vägar för att underlätta upprätthållandet av svensk filmproduktion.

Det gäller här alltså att räcka en hjälpande hand från statens sida. Den kan man naturligtvis räcka på två sätt, nämligen antingen genom att uppföra ett statsbidrag på budgeten, som man sedan bestämmer skall gå ut på ett eller annat sätt, eller genom att medge en skattelindring.

Nu är det väl inte riktigt samma sak att ge statsbidrag, fru Johansson i Skövde, som att ge en lindring i skatten, och vi skola kanske inte tala så mycket om statsunderstöd i detta fall. När vi beslöto att sänka bensinskatten med 20 öre per liter förra året var det väl inte många som talade om att det var ett statens understöd till bilismen. Det kunde under sådana förhållanden vara naturligt att man helt enkelt inte gjorde annat här än sänkte skatten. Varför har jag då inte följt den vägen i mitt förslag? Jo, helt enkelt därför att en sådan skattesänkning kanske skulle få verkningar, som vi inte vilja ha. En sådan åtgärd skulle nämligen utan tvivel medföra ett icke föraktligt stöd åt de filmproducenter, som äga biografer och driva dem kanske som sin huvudsakliga näring medan filmproduktionen för dem är mer eller mindre en bisak. De mera fria producenterna, de som inte ha stöd av biografer, skulle på det viset inte få någon hjälp. Jag menar därför att enbart en skattesänkning närmast skulle leda till att man understödde monopolismen inom denna bransch, och för att inte göra det valde jag att föreslå en skatteåterbäring.

Jag vill säga gentemot herr Widén,

Bidrag till producent av svensk film m. m.

att höjda priser — om det nu vore en väg, vilket jag inte skall diskutera — skulle leda till alldeles samma resultat. Man skulle stödja dem som ha biografen men inte dem som inte ha biografen.

Det är litet ledsamt — det medger jag — att jag kom fram till denna linje att vi skulle göra en skatteåterbäring, ty i och med den linjen aktualiseras också denna ödesdigra diskussion om kvalitetsbedömning av filmen. Jag säger att det är en ödesdig fråga som där väckts. Om man nämligen vill ordna sina åtgärder så, att vi stödja produktionen, måste man också sätta in dem så, att producenterna kunna räkna med detta stöd i sina kalkyler. Gör man inte detta, ja, då blir det inte det stöd som man tänkt sig. Och för att man då skall kunna förena skatteåterbäringen med kvalitetsbedömning fordras det alltså en förhandsbedömning. Jag vet inte om herr Larsson i Stockholm menade en förhandsbedömning, när han var så säker på att det skulle gå så bra. Jag har som jag tycker givit mycket starka skäl i propositionen för att det inte är möjligt, och jag tror nog att de flesta, som vilja tänka sig in i saken, måste säga sig att det går inte. Men kanhända menade herr Larsson i Stockholm inte heller detta, ty han förde fram exempel, som pekade åt annat håll. Han talade om statens författarstipendier. Emellertid ger aldrig den svenska staten någon romanförfattare ett stipendium för att han skall skriva en roman. Vi ge inte ens ett premium för en bok, utan vi belöna med författarstipendierna ett författarskap. Man kan möjligtvis säga, att herr Larsson var inne på det, att när Nationalmuseum köper tavlor, utpekar man en viss tavla, men man ger inte den konstnären något stöd för hans produktion genom det köpet. Man ger honom indirekt ett handtag genom att han får det betyget att han är en god konstnär, och det kanske medför att

han får lättare att sälja i fortsättningen, men jag förstår inte hur detta skall kunna tillämpas på en förhandsgranskning av film. Det finns ingen analogi i detta fall.

När herr Larsson här pekade på exempel från andra länder, vill jag först framhålla, att man i Danmark har prövat en kvalitetsgranskning men i stort sett gått ifrån den, då man ansett att den vägen icke var lämplig. I Norge är inte kvalitetsprövningen det primära; där prövar man behovet. Staten lämnar pengar till en fond, och ur den fonden tar man pengar för att hjälpa de producenter som visa att de behöva det. Såsom en bisak kommer naturligtvis därtill en viss kvalitetsgranskning, men observera, att det då gäller att i efterhand ge ut statsmedel ur en fond, och det är en annan sak.

Oavsett huruvida man skall göra förhandsgranskning eller efterhandsgranskning vill jag emellertid än en gång understryka, att en efterhandsgranskning icke ger det stöd man önskar. Äro de i denna kammare som tala för en prövning ur konstnärlig synpunkt övertygade om att den konstnärliga synpunkten blir allenarådande vid en efterhandsgranskning? Det kanhända den blir i den institution man skapar, men inte i den allmänna diskussion som följer. Låt mig ställa en fråga: Om Vilhelm Mobergs »Utvandrarna» filmas, skulle det nog finnas folk som bedömde filmen utifrån konstnärliga synpunkter, men äro kammarens ledamöter säkra på att inte många skulle bedöma filmen från moraliska synpunkter, från synpunkten om filmen är tillräckligt sedlig för att den skall kunna få del av statens stöd? Jag skulle inte alls bli förvånad om i sådant fall diskussionen till och med skulle komma att föras in i riksdagens andra kammare.

Jag vill uttala en varning för att leka med den konstnärliga friheten. Jag önskar att kammarens ledamöter överväga på allvar, om denna fråga angäen-

Bidrag till producent av svensk film m. m.

de en films konstnärliga halt — det är ju en sak som i alla fall är ganska svår att objektivt bedöma — skall anses vara så värdefull att vi skola riskera att för dess skull ge ett grundskott åt gestaltungsfriheten inom filmproduktionen. Jag skulle vilja uttala en liten varning. Det kan hända att de som stödja reservationen här i kammaren stödja den av ganska olikartade motiv, och det kanske kan åtminstone på något håll vara en källa till eftertanke, vilka krafter man spelar i händerna genom att stödja denna reservation.

Jag vill tillägga att herr Edenmans tanke, att man vid sidan av denna skatteåterbäring skulle uppställa några pris, som filmproducenterna finge tävla om, för att på det sättet höja den konstnärliga ambitionen, är en helt annan sak som kan prövas i sitt sammanhang, men den förekommer inte här i dag. I dag behandla vi denna fråga: Skola vi ta risken av att få den svenska filmproduktionen alltför beskuren? Vilja vi inte det, utan vilja vi ge filmproduktionen ett handtag, då finns det i dag icke mer än en praktisk möjlighet, nämligen den som utskottet har föreslagit. Skulle det här, vilket jag inte hoppas, bli majoritet för reservationen, ligger det däri icke någon garanti för att frågan kommer att få någon positiv lösning på mycket länge. Motiven bakom yrkandet om avslag på det föreliggande förslaget äro, som jag har antytt, alltför divergerande för att de skola kunna enas till en positiv framstöt.

Herr LARSSON i Stockholm (kort genmäle): Herr talman! Jag ber att med några ord få än en gång utveckla min mening om det problem som här föreligger, nämligen bedömandet av den konstnärliga, den mänskliga, den kulturella halten i en film. Jag vidhåller att det är ett problem av samma art som då man utdelar författarstipendier, be-

dömer en tävling om ett monumentalverk, arkitektur eller dekorativ konst. Jag har tidigare sagt angående efterhands- och förhandsbedömningen, att det förefaller mig som om manuskripten till vissa av de filmer som ha producerats under det senaste året — jag tänker närmast på »Åsa-Nisse på jakt» — varit av den art, att man på förhand skulle säga, att de knappast skulle komma i fråga till en sådan belöning. Jag förstår emellertid mycket väl och har inte heller avvisat de skäl som tala för att en bedömning måste grundas på den färdiga filmen, och jag förstår också väl de risker och möjligheter som ligga däri. Min allmänna uppfattning av filmens värde i svensk kultur är emellertid sådan, att jag tror det är riktigt att filmproduktionen får ta denna chans lika väl som all annan konstnärlig verksamhet. Man kan ju inte avvisa denna bedömning, såsom herr finansministern här gjorde, med att säga att den blir föremål för skilda meningar. Jag är övertygad om att det skulle finnas skilda meningar i den statliga nämnden lika väl som det finns skilda meningar i stipendienämnder som utdela författarstipendier, vilka ha en tendens att genom upprepningar bli »diktargager». Jag är övertygad om att det också kommer att bli skilda meningar i den allmänna debatten. Det är ju ett uttryck för att den verksamhet vi här tala om är av sådan art, att den bör bli föremål för debatt och levande bedömning. Detta kan jag för min del inte finna vara någon olägenhet — även med risk att debatten rent av skulle kunna förirra sig ända in i andra kammaren.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Herr Larsson i Stockholm tycks ha den uppfattningen, att staten genom camouflerande åtgärder skulle kunna avsäga sig ansvaret för en verksamhet som grundar sig på en statlig åtgärd. Det ansva-

Bidrag till producent av svensk film m. m.

ret komma statsmakterna att få bära fullt ut, vilka former vi än välja, och därför är det en utopi att tänka, att bedömningen icke kommer att betraktas som ett utslag av statliga beslut.

Herr JOHANSSON i Stockholm: Herr talman! Tillsammans med några andra ledamöter av kammaren har jag föreslagit mera vittgående stödåtgärder för den svenska filmen, och jag skall i korthet beröra dem. Det är emellertid utan vidare klart att jag icke kan dela de synpunkter som ha framförts från folkparti- och bondeförbundsreservanterna, att frågan skall överlämnas åt den fria företagsamheten och för överskådlig tid lösas med högre biljettpriser. Jag kan inte heller dela herr Rubbestads fullkomligt negativa hållning.

Filmen är i dag en sådan kulturfaktor på gott och ont, att det måste vara ett stort svenskt intresse att det spelas in förstklassiga svenska filmer och att svenska stämmor även göra sig gällande ute i världen. De siffror som i det avseendet ha anförts i regeringens proposition äro skrämmande. Den amerikanska filmen dominerar fullständigt. Av de 301 filmer som spelades säsongen 1949/50 voro 183 amerikanska. Som jämförelse kan nämnas, att 32 voro svenska. Alla öststaterna, som ju också ha en mycket högtstående filmproduktion, svarade för 6, och Italien, vars höga standard det har vittnats om här i dag, hade likaså 6.

Denna Amerikas dominans blir särskilt skrämmande med tanke på den amerikanska produktionens innehåll. Herr Hagberg i Malmö talade om att vi ändå sågo de bästa amerikanska filmerna, och han talade om vilken oerhört låg nivå det skulle bli om den svenska filmen skulle ersättas med andraklassproduktionen. Jag tycker det räcker Gudi nog som det är. Det är inte längre bara den sedvanliga verklighetsförfalskningen från drömfabrikerna i

Hollywood, om stenografen som gifter sig med chefen och om hjälten som det alltid går bra för i den bästa av världar. I dag domineras Hollywoodproduktionen framför allt av gangsterfilmer och av råa krigsfilmer, där man speciellt glorifierar det blodiga utrotningskriget mot Koreas folk och hetsar till folkhat för ett tredje världskrig. Till och med regeringspressen har många gånger tagit avstånd från det enkelspåriga i denna krigspropaganda på filmen.

Vidare ha som sagt kriminal- och gangsterfilmerna av amerikanskt fabrikat trängt undan det mesta på våra biografier. Den vanliga enkla människan och hennes problem får knappt plats. Det är förbrytaren och polisen som dominera. Man underblåser människans sämsta instinkter och fostrar medvetet till råhet och brutalitet. Den amerikanska filmpropagandan är ytterligt medveten. Den propagerar den amerikanska imperialismens politiska mål samtidigt som man tjänar pengar. Man söker utbreda det amerikanska sättet att leva och tänka, i den mån man kan tala om att tänka i televisionens tidevarv.

Den under Marshallpolitikens tryck pågående amerikaniseringen av vår kultur måste mötas av kraftigt motstånd. Även om filmen går före, är det inte bara där. Våra underhållningsprogram i radio bli ju snart mer amerikanska än svenska. Ett underhållningsprogram för nyinryckta värnpliktiga i går kväll inleddes till och med symboliskt med melodien Amerikansk patrull. Jag vet att det är många som vilja ha det så, men det såg litet illa ut.

Vi få dagligen glimtar av denna moderna amerikanska maskinkultur, inte bara i form av skönhetstävlingar. Jag vill erinra om hur sångaren Alf Alfer, representant för en annan konstart, som kom hem härom kvällen, förgäves hade sökt slå sig fram som allvarlig sångare i United States. Man rådde honom att stå på huvudet och sjunga, det skulle gå bättre. Han försökte det inte, men

Bidrag till producent av svensk film m. m.

han blev Mr Fiddle i clownparet Fiddle and Faddle som spelade på exploderande fioler, och då slog han igenom i Amerika. Jag tror vi böra värna den gamla svenska kulturen, som vi äro så stolta över i högtidliga ögonblick, mot gangsterfilmer och krigsfilmer, mot stålmannen och andra serier på löpande band, mot skönhetsstävlingar och Mr Fiddle med hans exploderande fiol.

När vi förorda statligt stöd åt svensk filmproduktion göra vi det i fullt medvetande om att en stor del av den svenska filmen står på en sorgligt låg nivå. Många av våra svenska filmdirektörer ha just inga kulturella ambitioner — de kunna nog knappast upptäckas ens med mikroskop — och de driva sin näring helt från kommersiella utgångspunkter. Deras sökarljus är ute för att nå den publikmak som amerikanska och svenska filmproducenter själva ha odlat fram under mer än 40 år. Bland det allra värsta man kan säga är att svensk film sysslar för litet med det svenska folkets verkliga problem, sorger och glädjeämnen. Den svenska filmens bottenprodukter äro efterapningar av den amerikanska filmens produkter av samma art. Dit höra Åsa-Nisse, Kronblom och de andra seriefilmerna som det har talats så mycket om i dag — de äro typiska för den produktionen. Jag erinrar även om en SF-film här i fjol som hetsade till folkhat. Jag tycker emellertid att man också ärligt bör erkänna, att det har förekommit många filmer av hög konstnärlig standard, även om kurvan kanske har pekats nedåt om vi se på hela produktionen. Det finns dock ganska många oaser att dröja vid på den långa vägen mellan Körkarlen och Kronblom.

Vi ha, herr talman, som alternativ till ett bifall till utskottets förslag yrkat avslag på propositionen, varefter det möjligen skulle kunna komma fram ett förslag om kvalitetsprövning. Det kan synas bestickande att säga som herr Larsson i Stockholm nyss gjorde, att det går att

kvalitetspröva författarna. Man ger stipendier åt Lindegren och Vennberg, men inte åt Sigge Stark. Det har emellertid anförts senast från finansministern, att det inte riktigt går att genomföra detta med en konstart, där man redan i första förberedelsestadiet måste fälla ett omdöme. Det är svårt nog att skilja mellan värdiga och ovärdiga, och vi ha stor erfarenhet av kommittéer av denna typ som just inte frestar till någon upprepning.

Det som för mig är det väsentliga är att alternativet här är avslag för obestämmd tid. Vi ha i dag en filmkris. Det kanske kan sägas, att den inte är så allvarlig och att i produktionsstrejken ligga element av påtryckningar på statsmakterna. Det finns nog sådana element i denna produktionsstrejk. Men filmkrisens allvar står öppet för mig när jag får bevittna, hur finansminister Sköld själv föreslår återbäring av redan beslutad skatt. Sådant upplever man inte varje år i riksdagen, och då måste krisen vara allvarlig. När herr Olsson i Gävle yrkar bifall till finansministerns förslag, då är allvaret ännu mera uppenbart. Problemet är att vi annars kanske ha att möta ett slopande av all allvarlig produktion, och då blir det Kronblom och Åsa-Nisse som överleva, och det är väl inte det vi vilja komma till. Jag vill inte vara med om att strypa svensk film till förmån för Hollywood. Jag vill inte offra Fröken Julie och andra goda filmer för Åsa-Nisses skull.

Den motion vi väckt går längre. Vi hade föreslagit fullständig skattebefrielse för den svenska filmen. Då skulle stödet gå till publiken och inte till producenterna. Det skulle inte bli vad film- och teaterarbetarnas fackförening sagt, i viss mån ett stöd till Skandinaviska banken. Det nu föreliggande förslaget kommer inte att dra en enda besökare mera till de svenska filmerna. Man kommer att få betala lika mycket som förut, och det är allvarligt nog, när filmpubliken redan trängs ihop på de främre ra-

Bidrag till producent av svensk film m. m.

derna, där man just ingenting ser, bara för att platserna äro billigare.

Vi vilja ge publiken en fördel i första hand, som ger producenterna en fördel i andra hand, nämligen att svensk film då får en sådan konkurrenskraft att den av sig själv ger större intäkter till producenterna och den svenska filmen får ett övertag framför den dominerande utländska, framför allt amerikanska, på grund av de lägre biljettpriserna.

För ett år sedan talade man om en allvarlig filmkris, och nu säger man att den gått över. Det är klart att när folk genom höstens avtalsrörelser fick litet mera pengar i handen och inte ännu fått klart för sig, hur litet de voro värda, blev det en viss uppräckning. Men vi hörde ju finansministerns tal senast i första kammaren i går, där han talade om hur mycket priserna och skatterna sista halvåret kommit att ligga över lönerna. Säkert ha vi att vänta en filmkris igen, när folk får riktigt klart för sig hur litet kronan är värd, ty då kommer det att gå ut just över dessa utgifter. De som förut haft råd och sökt avkoppling på bio en gång i veckan eller varannan vecka, kanske redan fått inskränka sig till var eller varannan månad. Men hur blir det i fortsättningen?

Herr Rubbestad var förfärligt rädd för att över huvud taget ge några subsidier till underhållning i form av biosök. Vi ha subventionerat så mycket i detta land, herr Rubbestad, vi ha subventionerat våra halvsulor, våra kläder och framför allt våra jordbruksprodukter, inte minst mjölkprodukterna! När herr Rubbestad säger, att filmproducenterna få väl klara sig själva genom att höja priset, vill jag fråga honom om han tror, att den metoden är lämplig beträffande de väldiga smörflager, som bönderna och mejerierna ha i dag? Om herr Rubbestad tror att man klarar smörkrisen genom att höja priserna, tror nog herr Rubbestad fel.

Det är klart att vår motion skulle ge

svensk filmproduktion det bästa stödet. Utskottet har avstyrkt den med hänvisning till att finansministern vill ta in nöjesskattens totalsumma. Det är väl därför han kommit med detta förslag. Det har gått så långt att han säkert inte har några chanser att få in det beräknade beloppet i nöjesskatt, om inte detta förslag kommit.

Men det allra allvarligaste är att man anser att GATT-avtalet, punkt 3, hindrar Sverige att ge svensk filmproduktion en så långt gående förmån framför den utländska. För oss som hela tiden bekämpat Marshallavtalet och den politik, som tagit sig uttryck i Havana-stadgan, GATT-avtalet och frilistningen, är det intressant att bara notera detta och visa på följderna av den politik vi ha bekämpat. Vi ha själva bundit våra händer, när det gäller att bekämpa amerikaniseringen och övermäktiga amerikanska eller andra konkurrenter. Det kan klinga mycket vackert att man river ned barriärerna mellan staterna, men avtal som dessa bli så småningom en snara, med vilken mäktiga stormakter och stormaktsproducenter strypa de små ländernas produktion. Vi ha sett hur den mäktiga amerikanska filmproduktionen håller på att strypa den franska, vilka stora inskränkningar som där ha ägt rum, och detsamma blir fallet nu i land efter land. Men avtal av denna typ äro lyckligtvis inte eviga. Vi kunna säkert få en starkare opinion för att få bort dem. Dessa avtal likna i sin påstådda jämlikhet betänkligt fabeln om tuppen och hästen, som stodo i samma spilta och kommo överens om att inte trampa varandra på tårna.

Då jag inte har någon utsikt att få gehör för min motion i dag, ser jag åtminstone en liten stig i den riktningen i det förslag, som herr Edenman har ställt. Det ger visserligen ingen förmån till publiken, men det ger åtminstone en möjlighet att utan hinder av GATT-avtalet premiera med eftersänkta skattemedel de bästa kvalitetsfilmerna, och

Bidrag till producent av svensk film m. m.

då når man också ett stycke längre när det gäller att motverka Åsa-Nissetypen och få en tävlan på ett högt plan.

Jag delar också herr Olssons i Gävle uppfattning att en förbättring av kvaliteten i genomsnitt bör vara en förutsättning, som filmproducenterna själva böra söka eftersträva, för att detta stöd skall fortsätta.

Under sådana förhållanden tjänar det inte någonting till att yrka bifall till min motion. Vi komma därför vid den avgörande voteringen att stödja utskottets förslag.

Herr STÅHL: Herr talman! Den propagandautsändning, som vi här haft nöjet att lyssna till genom en av de pålitliga utländska högtalarna mot den imperialistiska gangsterfilmen, GATT-avtalet, Marshallhjälpen och allt det andra, skall jag tillåta mig att alldeles lämna därhän. Jag skall i stället ta fasta på den del av diskussionen, som förts rörande filmen som kulturfaktor och inte minst vad herr Rubbestad därvidlag yttrade.

Jag skulle vilja påminna om att vi äro ju ändå i den situationen — vi må beklaga det eller inte — att 1½ miljoner svenskar varje vecka under filmsäsongen besöka någon svensk biograf. Detta visar ju vilket ofantligt inflytande som filmen har. Man kan beklaga det, och man kan bekämpa det, men man måste konstatera faktum. Inte minst vi, som ute i landet försöka arbeta för ökat intresse för föreläsningsverksamhet och annat bildningsarbete, måste konstatera att filmen som kulturfaktor och bildningsfaktor, som skapare av livsvanor och över huvud taget förhållningssätt har en helt annan och starkare ställning. Under sådana förhållanden tycker jag att man kan helt ansluta sig till det axiom, som finansministern ställde upp, nämligen att det måste vara ett centralt intresse att se till att vi ha en god svensk film. Inte minst för de av oss här i kammaren, som ha barn och

ungdom i våra hem, måste det vara ett centralt intresse, när vi skicka vår ungdom och våra barn på biograf, att vi känna att vi kunna göra det med förtroende.

Detta har varit för mig en huvudsynpunkt vid bedömningen av vad som nu skall göras, men jag vill även snudda vid de ekonomiska förutsättningarna för filmen. Det är väl ändå så, och det är väl en självklarhet, att om den svenska filmen arbetade med samma beskattning som andra nöjesgrenar, t. ex. teatern, skulle vi icke behöva diskutera svensk filmproduktion i Sveriges riksdag, ty den skulle då klara sig utan några särskilda åtgärder. Men förutsättningen för denna diskussion är ju ändå den, att filmen har betraktats som ett så bärkraftigt skatteobjekt, att den blivit belastad den ena gången efter den andra, och nu ha vi kommit i ett läge, där skatten har nått en sådan tyngd att vi äro på väg att göra filmen som företagsform icke bärkraftig. Detta är ju ändå själva förutsättningen för det s. k. stödet och för den s. k. subvention, som bland annat herr Rubbestad nyss talade om.

Det har påpekats av herr Andersson i Linköping för en stund sedan, att även om man inför den restitution, som här är föreslagen, kommer beskattningen av den svenska filmen att vara mer än dubbelt så hög som av exempelvis teatern. Det är ju då knappast någonting att förundra sig över att vi ha kommit i det läget, där statsmakterna måste fråga sig: Skola vi strypa den svenska filmproduktionen genom denna fortsatta beskattning, eller vad kunna vi göra för att underlätta dess fortbestånd?

Om man då, som reservanterna här göra, säger att man inte vill komma åt den svenska filmproduktionen, så må detta vara vackert sagt, men det är klart att resultatet av reservanternas linje blir att en betydande del av den svenska filmproduktionen strypes. Jag

Bidrag till producent av svensk film m. m.

måste, herr talman, säga att jag fruktar för att det blir inte Pensionat Paradiset eller Åsa-Nisse eller liknande filmer som komma i farozonen, utan det blir de många utmärkta och goda både estetiskt och moraliskt högtstående svenska filmer, som det i denna debatt märkligt nog talats mycket litet om. Det blir de som komma i farozonen.

Då ha reservanterna det andra receptet, nämligen kvalitetsbedömning och något slags statlig betygssättning. Finansministern har nyss i sitt anförande på ett utmärkt sätt visat, hur omöjlig den tanken är. Men jag vill påminna kammarens ledamöter om att vi under de sista sex eller sju åren här i kammaren vid inte mindre än två tillfällen bestämt ha sagt nej till propåer om en liknande statlig kvalitetsbedömning, en kvalitetsklassifikation av svenska tidningar och tidskrifter. Jag är den förste att erkänna, att där skulle det vara i varje fall lika lätt att göra en sådan här kvalitetsklassifikation, men man har sagt nej därför att det visar sig, när man kommer frågan in på livet, att det är omöjligt att dra gränserna med någon grad av objektivitet. Det vore ett allvarligt misstag om man tänkte sig att staten skulle tillsätta en kommission, en kommitté eller en censur — kalla det vad ni vill — som betygsatte svensk film lika väl som svenska publikationer. Detta är en så farlig väg att jag tror att man ifrån statsmakternas sida inte får låna den ett finger.

Om man då inte har den vägen öppen, återstår såvitt jag kan förstå för reservanterna inte mycket att anföra. Man kan tala om möjligheterna att höja intäkterna på biograferna för att på den vägen gradera filmhyran för utländska och svenska filmer. Det har redan i diskussionen visats, att detta ställer sig svårt, men det avgörande skälet är väl ändå det, herr talman, att även om man höjer biografbiljetternas pris, vilket är ett gammalt önskemål därför att det behövs för andra ändamål än för filmhyror, så skulle man få

ta till en så kraftig höjning relativt sett att det blir så pass höga priser att man inte på den vägen kan tänka sig att få ett effektivt medel för att åstadkomma den effekt man här vill ha. Jag kan inte förstå annat än att ur alla de synpunkter som man här anlägger och om man är mån om att försöka bevara en kvalitetsproduktion av svensk film även i fortsättningen, så är utskottets väg ett minimum. Jag skulle verkligen med hänsyn till den motion jag har varit med om att väcka vilja säga det minimum, som statsmakterna måste ge för att stödja filmen. Då jag förstår att det inte är möjligt att vinna gehör för någon annan och mera generös linje skall jag alltså be att på den punkten få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan skulle jag bara vilja säga ett ord till, och det gäller kortfilmerna. Jag är onekligen litet ledsen över att de inte ha ägnats större intresse i detta sammanhang. Jag har haft tillfälle att i utlandet se svenska kortfilmer, och jag har träffat utlänningar, som i olika världsdelar sett svensk kortfilm. När man som en av reservanterna är intresserad av en svensk filmexport tror jag, herr talman, att den filmtyp, där vi verkligen med stora utsikter till framgång kunna taga upp en export, där detta redan har skett och där vi ha en tradition att bygga på, är kortfilmen. Jag skulle våga säga att kvaliteten på de svenska kortfilmerna har nått en sådan hög nivå även i jämförelse med utländska, inte minst fotografiskt och tekniskt, att denna kortfilm är bland de mest effektiva och övertygande propagandamedel, som vi ifrån vårt land kunna skicka ut i världen för att tala gott om det här landet och det här folket. Jag skulle därför gärna se att frågan om kortfilmen vid ett annat tillfälle togs upp till en sådan prövning, att man kunde göra något även från statsmakternas sida för att främja denna produktion.

Häruti instämde herr *Hellbacken*.

Bidrag till producent av svensk film m. m.

Herr HAGBERG i Malmö: Herr talman! Första kammaren har med en avsevärd majoritet godtagit statsutskottets förslag om stöd åt den svenska filmproduktionen. Den har emellertid kompletterat sitt beslut på en punkt. Första kammaren har i anslutning till de lika lydande motionerna i första kammaren av herr Sjödahl m. fl. och i andra kammaren av herr Edberg m. fl., i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till regeringen måtte anhålla om en förutställningslös utredning om möjligheterna att utsträcka det statliga filmstödet till filmer under 2 000 meters längd, s. k. kortfilmer, samt om de former, under vilka ett sådant stöd eventuellt bör utgå, godtagit detta utredningsyrkande, vilket är identiskt med det yrkande som är ställt i punkt II i reservationen.

Här har ju tidigare under överläggningen framhållits, alldeles riktigt, att statsutskottet, när det kommer in på frågan om kortfilmen, har skrivit ytterligt välvilligt, så välvilligt som man över huvud taget kan göra utan att direkt yrka bifall. Med hänsyn till denna statsutskottets skrivning och med hänsyn till vad som förevarit i första kammaren och för att få till stånd likformighet i kamrarnas beslut tillåter jag mig, herr talman, att hemställa om bifall till nämnda motion, d. v. s. om bifall till punkt II i den av herr Söderquist m. fl. avgivna reservationen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen framställde till en början propositioner i fråga om utskottets i *punkten I* gjorda hemställan, nämligen på 1:o) bifall till utskottets berörda hemställan; 2:o) bifall till den av herr Söderquist m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del; samt 3:o) bifall till ifrågavarande del av utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till det av herr Spångberg i motionen II: 575 väckta förslaget att bidraget skulle utgå med 30 procent av statens andel av

nöjesskatten; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Widén begärde likväl votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskade likväl herr Spångberg votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten I i statsutskottets utlåtande nr 162 antager den av herr Söderquist m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till det i motionen II: 575 av herr Spångberg framlagda förslaget, att ifrågavarande bidrag skall utgå med 30 procent av statens andel av nöjesskatten.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren till kontraposition i huvudvoteringen antagit den av herr Söderquist m. fl. avgivna reservationen i nu ifrågavarande del.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten I i utskottets utlåtande nr 162, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Söderquist m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Widén begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 155 ja och 49 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten I.

Beträffande *punkten II* gav herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Söderquist m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

I fråga om *punkten III* gav herr förste vice talmannen likaledes propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Söderquist m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

Härefter framställde herr förste vice talmannen propositioner beträffande *punkten IV*, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till den av herr Gustaf Karlsson avgivna reservationen; och blev utskottets ifrågavarande hemställan av kammaren bifallen.

Slutligen biföll kammaren på därå av herr förste vice talmannen given proposition utskottets i *punkten V* gjorda hemställan.

§ 4.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 42, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i en till riksdagen den 27 april 1951 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 207, under återopande av ett bilagt utdrag av protokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att

dels medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering under nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer som angivits i propositionen;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa priser på brödsäd och oljevaxter av 1952 års skörd i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen angivits;

dels å riksstaten för budgetåret 1951/52 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett reservationsanslag av 34 000 000 kronor;

b) till Kostnader i samband med Svenska spannmålsaktiebolagets verksamhet ett reservationsanslag av 105 000 000 kronor;

c) till Statlig lagerhållning: Omkostnader för statlig inköps- och försäljningsverksamhet ett förslagsanslag av 12 000 000 kronor;

dels antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående regle-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

ring av införseln av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m.

Kungl. Maj:ts förslag var grundat på en överenskommelse mellan statens jordbruksnämnd, å ena, samt Sveriges lantbruksförbund och Riksförbundet Landsbygdens folk, å andra sidan, angående grunderna för prissättningen å jordbrukets produkter under tiden 1 september—den 31 december 1951.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat ett flertal till utskottet hänvisade motioner.

I motionerna I: 498 av herr *Persson, Helmer*, och herr *Öhman* samt II: 635, likalydande, av herr *Karlsson* i Stuvsta *m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte dels medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering under nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som i propositionen angivits, men med de ändringar som föreslagits i motionerna, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa priser på brödsäd och oljevaxter av 1952 års skörd först sedan i motionerna förordade förhandlingar med jordbrukets organisationer ägt rum, dels å riksstaten för budgetåret 1951/52 under nämnde huvudtiteln anvisa a) till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett reservationsanslag av 233 miljoner kronor, b) till Kostnader i samband med Svenska spannmålsaktiebolagets verksamhet ett reservationsanslag av 104 miljoner kronor, c) till Statlig lagerhållning: Omkostnader för statlig inköps- och försäljningsverksamhet ett förslagsanslag av 12 miljoner kronor, dels ock antaga det genom propositionen framlagda förslaget till förordning angående reglering av införseln av vissa djur och jordbruksprodukter m. m.

I motionerna I: 499 av herr *Mannerkantz m. fl.* och II: 634, likalydande,

av herr *Hæggblom m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 207 angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område måtte förorda åtgärdernas utformning i huvudsaklig överensstämmelse med vad som föreslagits i motionerna.

I motionerna I: 501 av herr *Nilzon, Ivar, m. fl.* och II: 641, likalydande, av herr *Svensson* i Stenkyrka *m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen ville uttala, att riksdagen icke hade något att erinra mot att det hittills tillämpade systemet beträffande organisationen av odlingen av oljevaxter finge fortbestå ytterligare ett år, samt att riksdagen funne det lämpligt, att förnyade överläggningar rörande omorganisationen med det snaraste upptoges mellan statens jordbruksnämnd och Sveriges oljeväxtodlares centralförening.

I motionerna I: 505 av herrar *Ohlon* och *Spetz* samt II: 640, likalydande, av herr *Svensson* i Ljungskile *m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en skyndsamt utredning av problemet huru man bäst skulle kunna åstadkomma en sådan differentiering av mjölkpriset, att i första hand de mindre jordbruket, som på grund av naturliga förutsättningar vore särskilt beroende av mjölkproduktionen, kunde erhålla en rättvis andel av kompensationen för de höjda arbetskostnaderna utan att en nödvändig anpassning av mjölkproduktionen till marknadsläget äventyrades samt att vad i motionerna anförts måtte beaktas vid utredningen.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 504 och II: 638 samt II: 633, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag å motionerna I: 498 och II: 635 i vad de skilde sig från Kungl. Maj:ts framställning, I: 499 och II: 634, I: 500 och

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

II: 636, I: 501 och II: 641, I: 502 och I: 637, I: 503 och II: 639, II: 642 samt II: 643,

1) medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering under nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som utskottet angivit;

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa priser på brödsäd och oljeväxter av 1952 års skörd i huvudsaklig överensstämmelse med vad av utskottet angivits; samt

3) å riksstaten för budgetåret 1951/52 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett reservationsanslag av av 34 000 000 kronor,

b) till Kostnader i samband med Svenska spannmålsaktiebolagets verksamhet ett reservationsanslag av 105 000 000 kronor, samt

c) till Statlig lagerhållning: Omkostnader för Statlig inköps- och försäljningsverksamhet ett förslagsanslag av 12 000 000 kronor;

B. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 498 och II: 635, i denna del, ävensom med avslag å motionen II: 633, såvitt nu vore i fråga, antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning angående reglering av införseln av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m.;

C. att motionerna I: 505 och II: 640 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) i fråga om brödsädsregleringen av herr *Ahlsten*, utan angivet yrkande;

2) i fråga om oljeväxtregleringen av herr *Svensson* i Ljungskile, likaledes utan angivet yrkande;

3) i fråga om regleringen av handeln

med mjölk m. m. av herr *Lindström*, likaledes utan angivet yrkande;

4) i fråga om prisjusteringar, oljeväxtregleringen och regleringen av handeln med mjölk m. m. av herrar *Carl Sundberg*, *Hæggbloom* och *Isaksson*, vilka ansett, att utskottet i punkten A bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 504 och II: 638 samt II: 633, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga, med bifall till motionerna I: 499 och II: 634 ävensom med avslag å motionerna I: 498 och II: 635 i vad de skilde sig från Kungl. Maj:ts framställning, I: 500 och II: 636, I: 501 och II: 641, I: 502 och II: 637, I: 503 och II: 639, II: 642 samt II: 643, — — — (lika med utskottet) — — — 12 000 000 kronor;

5) i fråga om oljeväxtregleringen av herr *Ahlsten*, som ansett, att utskottet i punkten A bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 504 och II: 638 samt II: 633, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga, med bifall till motionerna I: 501 och II: 641 ävensom med avslag å motionerna I: 498 och II: 635 i vad de skilde sig från Kungl. Maj:ts framställning, I: 499 och II: 634, I: 500 och II: 636, I: 502 och II: 637, I: 503 och II: 639, II: 642 samt II: 643, — — — (lika med utskottet) — — — 12 000 000 kronor;

6) i fråga om regleringen av handeln med mjölk m. m. av herrar *Näslund*, *Johnsson* i Kastanjegården och *Svensson* i Ljungskile, vilka ansett, att utskottet i punkten C bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 505 och II: 640, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsamt utredning av problemet, huru man bäst skulle kunna åstadkomma en sådan differentiering av mjölkpriset, att i första hand de mindre jordbruket, som på grund av naturliga förutsättningar vore särskilt beroende av mjölkproduktio-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

nen, skulle kunna erhålla en rättvis andel av kompensationen för de höjda arbetskostnaderna utan att en nödvändig anpassning av mjölkproduktionen till marknadsläget äventyrades, samt att vad i motionerna anförts måtte beaktas vid utredningen.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Det ser ut att vara på det sättet, att andra kammaren avskilt den här dagen för att diskutera bröd och skådespel. Det är bara den skillnaden på de moderna »odjuren» och de romerska att man här satt skådespelet först och brödet i andra hand. Jag har för all del inte den minsta tanke på att denna fråga, som berör en uppgörelse om cirka 4 000 miljoner kronor, som mycket nära berör en fjärdedel av Sveriges folk och som indirekt griper ganska djupt in i hela den svenska samhälls-ekonomien, skulle kunna tilldraga sig ett så stort intresse som anslaget till filmen. Slutresultatet blir väl emellertid att man förbilligar skådespelet och fördyrar brödet.

Det är inte bara på dagens föredragningslista, som denna fråga om jordbruksregleringen har kommit sist. Den är sent ute över huvud taget, nu som så många gånger förr. Propositionen har lämnats mycket sent. Jordbruksutskottet har också i sitt utlåtande pekat på olägenheterna av att denna stora, av olika problem praktiskt taget sprängladdade proposition har lämnats så sent, och man hemställer från utskottets sida att jordbruksministern i fortsättningen skall försöka få fram detta förslag på ett tidigare stadium. Det är förvisso ett mycket befogat önskemål. Jag kan ju nämna att jordbruksutskottet efter motionstidens utgång i år som i fjol hade en enda dag på sig för sakbehandling av denna stora proposition. Jag kan vidare nämna, att när man

denna enda dag samlades för att behandla propositionen så utdelades vid sammanträdet början ett helt knippe motioner, som alltså ingen hade haft tid att läsa i förväg och som förmodligen ingen heller hade tid att läsa noga eftersom saken redan var avgjord. Det innebär nog att de synpunkter som förts fram i motionerna inte ha kunnat beaktas på det sätt som borde ske, särskilt i de fall, då en samarbetning av de i propositionen och motionerna framförda synpunkterna kunde ha varit naturlig, ifall man hade haft bättre tid på sig.

Jag erinrar vidare om att denna proposition inrymmer förslag till mycket stora omläggningar av prisrelationer och därmed produktionsinriktning och att detta hade varit en alldeles särskild anledning till att riksdagen, utskott och kamrar, borde ha haft tid på sig att behandla det hela. Att man i år skulle komma att ställas inför principiellt viktiga avgöranden när det gäller jordbrukets problem visste ju var och en, som sysslar litet grand närmare med dessa spörsmål. Jag tog mig därför friheten att någon gång tidigt i våras ställa en interpellation till jordbruksministern. Den andra frågan i denna interpellation lyder så här: »Vill herr statsrådet i detta sammanhang jämväl lämna en översikt av övriga väsentliga förändringar i det jordbruksekonomiska och försörjningsmässiga läget samt huru detta bör påverka den svenska jordbruksproduktionens inriktning och vad detta i sin tur kan få för ekonomiska återverkningar särskilt för det mindre jordbruket?» Alltså just detta att vi skulle ställas inför viktiga avgöranden var på ett mycket tidigt stadium uppenbart på grund av vad som hade hänt i fråga om prisförskjutningar och annat. I ett uttalande meddelade jordbruksministern att han skulle besvara interpellationen någon gång efter påsk, vilket emellertid inte skedde. Den är fortfarande obesvarad och statsrådet

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

och chefen för jordbruksdepartementet har meddelat mig under hand, att han inte kunde uttala sig om de här frågorna före förhandlingarnas slutförande. Jag tror att det finns mycket som skulle kunna diskuteras i detta sammanhang utan att man behöver binda sig på något ogynnsamt sätt när det gäller förhandlingarna. Slutresultatet blir emellertid, att före förhandlingarna kan man inte diskutera och efter förhandlingarna finns det praktiskt taget ingen tid att göra det. Riksdagen ställes alltså de facto tämligen vid sidan om.

Det är också en annan omständighet som är ogynnsam i detta sammanhang, och det är att det inte är så många människor i den svenska riksdagen som på ett förberedande stadium äro inkopplade på denna fråga. Det är mycket få som ha möjlighet och anledning att syssla med den i detalj. En bidragande orsak till detta är ju att de stora organisationerna, Sveriges lantbruksförbund och RLF, sedan flera år tillbaka som representanter välja en högerman och resten bondeförbundare när man skall driva dessa förhandlingar och syssla med frågan på det förberedande stadiet. Jag tror inte att det ur jordbrukets synpunkt är fördelaktigt att man gör på det sättet. Jag skulle vilja fråga Lantbruksförbundets ordförande om han tycker att det ur jordbrukets synpunkt, sakligt, objektivt och på lång sikt sett kan vara till fördel att ha en ur politisk synpunkt så ensidigt sammansatt förhandlingsdelegation. Nu är det emellertid ingenting annat att göra än att ta ståndpunkt till förslagen sådana de föreligga. Jag skall försöka att ge några kommentarer till desamma ur min synpunkt.

Jag vill först säga några ord om oljeväxterna. Jag har på den punkten avgivit en blank reservation. Jag har gjort det därför att jag skulle slippa att diskutera med utskottet om formuleringar.

Det kunde vara en tämligen onödig diskussion i dagens läge. Jag skall också villigt erkänna att prismässigt sett ligger ju oljeväxtproblemet helt annorlunda till nu än när vi vid ett par tre tidigare tillfällen ha diskuterat det i andra kammaren, därför att oljeväxtfröna liksom mycket annat ha stigit väsentligt i pris. Jag kan emellertid inte anse, att den redovisning som från jordbruksnämndens sida i propositionen lämnats angående fördelen av en så starkt utsvälld oljeväxtodling är riktig. Det torde vara sant att vi i dagens läge kunna exportera olja eller fröer till ett fördelaktigt pris, men det är ju å andra sidan så, att vi måste importera fodersäd och brödsäd till mycket höga priser. När det gäller majsen beräknar man att förlora 25 kronor per deciton vid importen. Under sådana förhållanden måste man givetvis när man bedömer en starkt utvidgad oljeväxtodling även ta hänsyn till hur den återverkar på tillgången på fodersäd och därmed på den produktion av kött och fläsk, som man nu särskilt påstår sig vilja försöka utvidga. Jag skulle tro att ett mera allsidigt resonemang på denna punkt skulle ha givit goda skäl för att behålla en rätt stor odling av oljeväxter, dock av något mindre omfattning än för närvarande.

När det gäller prisrelationerna vill jag bara erinra om att det har skett en mycket väsentlig förskjutning genom de sista prissättningarna. När priset på höstraps förra hösten sattes till 70 öre per kilogram och priset på vete till ungefär 30 öre per kilogram, så innebär det, att man hade ett rapspris, som var $2\frac{1}{4}$ gånger vetepriset; sedan man nu har höjt vete till 40 öre har man ett rapspris som är $1\frac{3}{4}$ gånger vetepriset. Skulle man ha åstadkommit motsvarande ändring i prisrelationerna mellan dessa två varor genom att sänka priset på rapsfrö i stället för att höja vetepriset, skulle man ha fått sänka rapspriset till något över 50 öre. Här

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

ligger ju faktiskt ett erkännande av våra tidigare påpekanden om att man inte haft riktiga prisrelationer. Att man sedan kunnat gömma justeringen i en allmän uppgång av priserna förändrar ju inte denna sak.

Innan jag lämnar detta kapitel vill jag också erinra om att vi inom folkpartiet förra våren framlade en motion där vi begärde en utredning beträffande prissättningen på oljeväxter. Denna motion godkändes av riksdagen, och det beslöts enhälligt att hemställa till Kungl. Maj:t att företaga en utredning angående den relativa odlingskostnaden för höstsäd och oljeväxter och huru en lagom stor oljeväxtodling bäst skulle anpassas till den svenska jordbruksregleringen. Men det har inte hänt någonting; någon utredning har inte blivit verkställd. Jordbruksutskottet har också i år omnämnt saken i den milda form som ett svenskt riksdagsutskott vid mitten på detta århundrade alltid använder så fort en fråga på något sätt tangerar Kungl. Maj:t. Förhållandet har dock blivit omnämnt, vilket i och för sig är en smula uppseendeväckande men tillfredsställande.

Låt mig också, herr talman, innan jag går vidare, säga ett par ord om problemet smör och margarin. 1947 års beslut om riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitikens innebär, att de svenska mjölkproducenterna skulle få utnyttja hela den svenska matfettsmarknaden med undantag för 40 000 ton margarin. Sådant som läget då var räknade man med att en fjärdedel av råvaran till dessa 40 000 ton margarin skulle vara svenskodlad. Sedan dess har det hänt mycket, herr talman, och jag erkänner gärna, att det är nödvändigt att taga hänsyn till en hel del av vad som har inträffat. Men det har också hänt saker och ting, som jag tycker äro anmärkningsvärda och som jag därför vill beröra.

När man upphävde den svenska matfettstransoneringen på våren 1949 var

jordbruksnämnden rädd för att smöret inte skulle räcka till. Därför sänkte man margarinpriset med 40 öre och höjde smörpriset med 40 öre, d. v. s. man ökade spänningen mellan smör och margarinpris med 80 öre. Som motivering för denna åtgärd anför jordbruksnämnden i årets proposition att man fruktade att smöret inte skulle räcka. Det dröjde ju inte längre än till sommaren 1949 förrän vi hade mycket smör i de svenska fryshusen, och det var alltså alldeles uppenbart att man inte behövde hysa farhågor för tillgången på smör. Då tycker man att det hade legat nära till hands att man hade rättat till den ändring av de inbördes prisrelationerna som vidtagits med hänsyn till risken för att smörbrist skulle uppstå. När alltså motiveringen för åtgärden hade fallit bort, tycker man, att det hade varit naturligt, att man också hade återfört priserna till deras förutvarande belopp. Men då kunde man inte göra det därför att det var pris- och lönestopp, såsom det står i denna proposition eller någon dess bilaga. Jag tycker det är rätt anmärkningsvärt att när man vidtager en åtgärd under gällande pris- och lönestopp av en speciell anledning, man inte kan upphäva denna åtgärd när den speciella anledningen därtill bortfallit. Jag tycker att jordbrukets förhandlare borde ha haft sin uppmärksamhet inriktad på denna händelse, och det är ju möjligt att så också var fallet.

I årets proposition finnes det en bilaga, som vi visserligen inte ha hunnit säga någonting om i jordbruksutskottet under propositionens behandling men som naturligtvis vem som velat har kunnat läsa, en bilaga som rör clearing-kassan för fettvaror. Det framgår av den redogörelse som lämnas i denna bilaga att vi under ett par års tid ha haft margarinsubvention därigenom att clearingpriset på fettvaror satts på ett sådant sätt, att det har inneburit en subvention åt det svenska margarinet.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

Det har man inte vetat om. Jag vet inte om den saken redovisats i den svenska riksdagen tidigare. Alltså just i detta skede, då relationen mellan smör- och margarinförbrukning förskjutits, så att vi ha en dubbelt så stor margarinkonsumtion som riksdagen 1947 beräknade, har man margarinsubvention. Om jordbrukets prisförhandlare inte ha vetat detta, så är det bedrövligt. Och ha de vetat om det och inte gjort någonting åt det, så är det ännu mera bedrövligt.

Här har som sagt hänt en hel del, som man nog får böja sig för, det erkänner jag, men det har också hänt en hel del, som tydligen inte varit nödvändigt, om fronten från olika håll hade varit på ett riktigt sätt bevakad. I folkpartiets motion tidigare i vår, med anledning av den proposition vi fingo om prisuppgörelsen vid nyår, upptogs frågan, huruvida det förelåg en margarinsubvention. Det visade sig att så var fallet, även om den inte var stor, och riksdagen beslöt ju för en tid sedan att icke längre subventionera margarinet i någon som helst form, vartill anledning saknades. Det är alltså en ståndpunkt, som riksdagen redan har intagit med anledning av denna motion. Men nu efteråt får man alltså veta, att sådan subventionering har ägt rum i större utsträckning än man tidigare kände till.

Jag ber, herr talman, att få gå tillbaka till 1947 års beslut i ett annat avseende också, nämligen beträffande prissättningen i allmänhet. Det diskuterades mycket inom 1942 års jordbrukskommitté, hur man skulle tekniskt och principiellt försöka styra prissättningen på jordbrukets produkter. Man enades om att prissättningen borde ta sikte på det s. k. basjordbruket, alltså gårdar med i genomsnitt 10—12 hektar åker och en acceptabel rationaliseringsgrad. Kärnpunkten i beslutet var att man skulle försöka hålla sådana priser, att dessa gårdar fingo normal lönsamhet. Frågan var då, om det skulle vara

möjligt att hålla sådana priser med hänsyn till det egentliga bondejordbruket eller familjejordbruket utan att man samtidigt gav det större jordbruket ett kraftigare stöd än man egentligen avsåg.

Den saken diskuterades i 27-mannakommitténs betänkande och i den proposition, nr 75 vid 1947 års riksdag, som dåvarande jordbruksminister Sköld framlade, samt i utskottets utlåtande. Jordbruksministern, som i huvudsak anslöt sig till vad 27-mannakommittén skisserade, säger i sin proposition, att man bör kunna skapa en lämplig avvägning av stödet när det gäller basjordbruk och större jordbruk genom att avväga priset »åt olika grenar» av jordbruksprodukter på ett riktigt sätt. Man skulle med andra ord försöka hålla de vegetabiliska priserna relativt låga och de animaliska priserna relativt höga för att på det sättet stödja det egentliga familjejordbruket eller basjordbruket.

Man måste ställa sig frågan, om inte en sådan något fördelaktigare prissättning på de animaliska produkterna skulle föranleda det större jordbruket ett koppla över sin produktion i sådan riktning, att man inte skulle nå syftet med denna prisavvägning. Där om säger jordbruksministern: »För att ej en för animalieproduktion förmånlig prisavvägning skall motverka sitt syfte, kan det vidare befinnas nödvändigt att uttaga en särskild mjölkavgift å mjölkproduktionen från de större jordbruket.» En relativt fördelaktig prissättning på de animaliska produkterna och, om det blev nödvändigt, en viss diskriminering av prissättningen på mjölk vid de större jordbruket blev också riksdagens beslut 1947.

Det har hänt åtskilligt på dessa fyra år sedan 1947. Vi ha fått en oljeväxtodling som svällt ut till det mångdubbla och som i huvudsak har haft god lönsamhet och kommit det större jordbruket till godo. Jag vet väl att man

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

kan säga, att det finns småjordbrukare också, som odla oljeväxter. Det gör det, men det är det större jordbruket som dominerar. Ännu för något år sedan var antalet oljeväxtodlare i landet mellan 20 000 och 30 000, vilket torde säga tillräckligt.

Jag tror att man tryggt kan påstå, att under senare år ha de verkligt rationaliserade större jordbruken, särskilt på slättbygderna, haft en mycket god ekonomisk ställning, dels på grund av oljeväxtodlingen och övrig vegetabilisk produktion, men dels också därför att dessa jordbruk kunnat rationalisera starkare och alltså motväga de höjda arbetslönerna med ett minskat antal arbetare. Man har utan tvivel sänkt produktionskostnaderna för vegetabilier mycket mer än man kunnat sänka produktionskostnaderna för animalier. Jordvärderna i dessa trakter, rationaliseringsgraden och taxeringsresultaten peka nog tämligen entydigt i den riktningen, att detta jordbruk har gått bra.

Till detta kommer nu en förskjutning av priserna, som innebär 30 procents prisförhöjning i runt tal på spannmål sedan förra våren. Jag vet inte om det hänt någon gång sedan 1939, att man så där på en gång har höjt priset på en viss typ av produkter så starkt som i detta fall. Däremot innebär årets uppgörelse inte, att man höjer priset på mjölk. Visserligen föreslår man små prisjusteringar på grädde och ost, men med hänsyn till de stegrade mejerikostnaderna blir säkerligen slutresultatet, att producentpriset på mjölk snarare kommer att minska än öka.

Vi stå alltså här inför en utveckling som är raka motsatsen till vad man 1947 tänkte sig och ville åstadkomma. Nu menar tydligen jordbruksministern att man skall kunna åstadkomma en anpassning av produktionen, en minskning av mjölkproduktionen och en utvidgning av annan produktion, för att få bättre balans i marknaden. Det är en sak som

på ett eller annat sätt måste ske, det erkänner jag villigt. Frågan är bara, hur det skall ske och var det i första hand skall ske. För min del anser jag att det är orimligt och oriktigt, ifall man ställer samma krav på produktionsomläggning på det mindre familjejordbruket när det gäller mjölkproduktionen som på det större jordbruket. Det är orimligt av flera olika skäl. Redan tillgången på arbetskraft inom en hel del av dessa jordbruk gör, att man behöver mjölkproduktionen för att kunna fullt utnyttja den arbetskraft, som redan finnes i familjen. För övrigt behöver man nog inte — i varje fall inte för dem som äro litet förtrogna med svenskt jordbruk — föra några långa resonemang för att övertyga om att mjölkproduktionen i de flesta fall är och förblir ryggraden i ett sådant jordbruks ekonomi. Naturligtvis finns det undantag.

Jag tycker därför att det förefaller alldeles självklart att i denna situation, då de större jordbruken, som redan förut hade det skapligt, få en så stor prishöjning på spannmål, bör man rikta kravet på anpassning till mjölkproduktionen i första hand till detta större jordbruk. Man kan ju ställa frågan: Är det för detta större jordbruk — jag tänker då på de rationaliserade slättbygdsgårdarna — orimligt att sänka mjölkpriset med 10 öre, om man höjer spannmålspriset med 30 procent? Jag tror inte att man på allvar skall kunna göra gällande, att det vore orimligt. Men det tycks ha ingått i själva principen, att man inte får sänka mjölkpriset med ett enda tiondels öre där heller.

Det finns en annan typ av jordbruk — jag vill nämna det för fullständighetens skull — och det är arbetarsmåbruket. Jag tror inte det finns någon grupp av människor i detta land, som på 1930-talet hade det sämre än en hel del innehavare av arbetarsmåbruk, som genom de höjda foderpriserna trängdes ut ur jordbruksproduktionen

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

och trängdes ut ur arbetsmarknaden genom den fortgående arbetsfördelningen och den tekniska utvecklingen. Då hade denna grupp det mycket svårt. Man kan inte säga detsamma i dagens läge. I de flesta landsändar kunna innehavarna av dessa arbetarsmåbruk skaffa sig en hyggelig arbetsinkomst, och detta gör att avkastningen från lantushållningen inte spelar någon dominerande roll. Men därvidlag beslöt riksdagen 1947 och genomförde 1948 en anordning, som ger 12 öre extra för 4 000 kilo mjölk. Man utformade producentbidraget på det sättet, att man för en liten mjölmängd gav ett mycket stort bidrag per kilo. Detta har mycket riktigt föranlett en felanpassning av produktionen på olika sätt vid dessa minsta jordbruk. Från folkpartiets sida opponerade vi oss mot detta beslut och förutsade tämligen fullständigt, tycker jag, hur detta måste verka. Det har också verkat på det sätt, som vi då förutsade, och på grund av den ekonomiska utvecklingen i kanske ännu högre grad än man då kunde tro.

Ser man det hela litet i stort tycker jag man kan säga, naturligtvis med reservation för alla möjliga undantag, att man skall försöka bevara det större jordbrukets och basjordbrukets mjölkproduktion, om man skall kunna minska överpriset på mjölk för arbetarsmåbruket — det blir väl också slutresultatet, skulle jag tro, av de överväganden, som på det området göras av en tillsatt utredning — och sedan rikta kravet på en produktionsanpassning i första hand mot det större jordbruket.

Jag vill också erinra om att här finns ett instrument, som man har tillgripit och som verkar produktionshämmande över hela linjen, och det är att man höjt priset på det äggviterika kraftfodret med ungefär 40 procent. Tidigt förra våren hade vi ett pris på ca 36 kronor, nu är det ändrat till 50 kronor. Detta har skett i tre etapper, men verkningarna av denna kolossala fördyring

av det äggviterika kraftfodret har inte hunnit slå igenom och göra sig gällande ännu.

Beträffande sedan kött- och fläskproduktionen, som man hänvisar jordbruket till, tror jag det skulle ha funnits fullgod anledning att i jordbruksutskottet diskutera detta problem för sig en eller annan dag, ty det är verkligen intet lätt problem. Att mindre jordbrukare inte kunna driva någon köttproduktion annat än i kombination med mjölkproduktion torde vara tämligen klart, och när det gäller fläskpriset är man i de flesta fall beroende av att kunna köpa spannmål. Och hur det går med foderspannmålen, när man ökar oljeväxtodlingen med 25 000 hektar, när man sätter högt pris på vårvetet och när man höjer priset på det äggviterika kraftfodret med 40 procent — vilket i och för sig gör det svårt att avveckla några vallar — hur det går med produktionen av fodersäd med dessa åtgärder, det tror jag ingen egentligen kan svara på i dagens läge. Man har över huvud taget vidtagit så stora prisförändringar och gjort så hårda ingrepp i denna prisreglering, att vi torde komma att möta tämligen oväntade situationer.

Låt mig så säga ett par ord rent principiellt om priser och löner. I jordbrukets omkostnader inräknas även arbetskostnader, inte bara för lejda jordbruksarbetare utan även för jordbrukarna själva och deras familjemedlemmar. Genom detta system kommer arbetskostnadsposten att väga mycket tungt på jordbrukets utgiftssida. Under basåret 1938/39 uppgingo arbetskostnaderna till 833 miljoner kronor. Nästa år beräknas de till 2 253 miljoner kronor, alltså nästan en tredubbling av bruttosumman. Se vi sedan på timpenningen, så har det där skett en mer än tredubbel förhöjning. Den har nämligen ökat från drygt 67 till drygt 218 öre.

Naturligtvis är det alldeles riktigt att

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

man tillerkänner jordbrukarna och deras familjer samma ersättning för sitt arbete som den lejda arbetskraften har. Jag tror inte att någon kan på allvar resa invändningar häremot. Men resultatet blir ju att ökningarna av arbetslönen komma att fullständigt dominera omkostnadernas stegring i det svenska jordbruket under de förhållanden, som vi nu uppleva. En höjning av timlönen med ett öre gör ungefär 10 miljoner kronor på omkostnadssidan. En sådan höjning som den lantarbetarna senast fingo vid nyåret betyder omkring 250 miljoner kronor på jordbrukets omkostnadssida.

Dessa höjda omkostnader skola balanseras mot de höjda priserna på jordbrukets produkter. Jag vill då fråga: Är det på något sätt rimligt att man tillgodoskriver småbrukare och familjejordbruk den höjda arbetskostnaden å den ena sidan och sedan ordnar prishöjningarna å den andra, så att det till väsentlig del blir de större jordbrukarna som få betalningen? Detta har under tidigare år varit — och är det i år mer än någonsin — själva kärnpunkten i uppgörelsen om jordbrukspriserna. Den hade riksdagen haft anledning fundera på mer än på frågan vad man skulle ge anslag till.

Nu är det klart, att även de mindre jordbrukarna få en del av prishöjningen, men sådan som årets uppgörelse är, tror jag inte någon kan bestrida att en oproportionerlig och orättvist stor andel därav går till slättbygdens storbruk och går förbi de människor, som man bokför andelen på. Ja, jag skulle för min personliga del kunna gå så långt att jag säger: Kan man inte dirigera prishöjningarna dit, där de på grund av de ökade arbetslönerna behövas, och dit de skola dirigeras, så är det nästan bättre att inte dirigera alls. Ty vad ha de svenska konsumenterna för glädje av att betala 15 å 20 öre mer för mjöl och bröd, om pengarna hamna hos människor,

som rättvisligen icke skola ha dem? Jordbruket är inte någon mystifikation vid sidan om människorna, utan det är människorna det här gäller, såväl på producent- som på konsument-sidan.

Nu är det så, att löneklyftan mellan jordbruksbefolkningen och andra grupper — trots den ökning på 26 öre, som lantarbetarna erhöles vid årsskiftet — i flertalet fall kommer att vidgas under innevarande år. I LO:s organ Fackför-eningsrörelsen, jag vill minnas i nr 19, redovisas resultatet av 50 stycken avtalsuppgörelser. Bland dessa var det endast en grupp, som hade fått lika litet som lantarbetarna. De övriga 48 grupperna hade fått mera, räknat i öre per timme. Räknar man däremot i procent, ställer det sig helt annorlunda. Då är det ungefär två tredjedelar, som ha fått en större löneökning än lantarbetarna. Resultatet härav lär väl bli — om man inte kan hitta på något, som bryter utvecklingen — att man vid årsskiftet kommer att begära väsentligt höjda lantarbetarlöner, som skola tillgodoräknas hela jordbruksbefolkningen och som skola balanseras med höjda priser. Vad skall man göra då? Skall man fortsätta i samma stil som den man tillämpat vid den senaste uppgörelsen?

Sedan vill jag säga några vänliga ord till herr Vigelsbo; jag vet inte om han är närvarande nu.

Samma dag som denna senaste uppgörelse blev bekantgjord, talade jag på en plats nere i Blekinge. Rimligtvis kunde jag då inte som riksdagsman och politiker hålla ett politiskt anförande utan att också beröra denna uppgörelse, vars resultat som sagt hade publicerats samma dag. Jag gav därvid uttryck åt samma synpunkter som jag här i kort-het har fört fram, alltså att förändringarna i prisrelationerna måste leda till ökade orättvisor, och jag uttalade en stilla förvåning över att man hade kunnat vara med om att ordna på detta sätt. Då skrev herr Vigelsbo i Väst-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

manlands Nyheter efter en del mer eller mindre oriktiga uppgifter följande: »Endast med positivt arbete kan problemen lösas. Genom irriterande och nedbrytande inlägg i en allvarlig diskussion, gjorda av ansvarslösa krafter utanför organisationen, kan endast skada uppkomma både för den enskilde småbrukaren och jordbruket i dess helhet.»

Visst kunna mina ståndpunkter diskuteras, och jag har ingenting emot att så sker, men jag vågar påstå att jag tar ansvar för min hållning i olika sammanhang och tänker göra det i fortsättningen också. Jag skulle här inte ha spillt ett ord på vad herr Vigelsbo skriver i Västmanlands Nyheter, ty något roligt skall man ju ha även i bondeförbundets familjekrets, och jag har ingenting emot att man roar sig på min bekostnad genom herr Vigelsbos författarskap. Vad som emellertid gör att jag här nämner denna sak är, att Jordbrukarnas Föreningsblad, denna opolitiska tidning som går ut till praktiskt taget alla Sveriges jordbrukare, ansåg sig böra citera herr Vigelsbo och hans sista generella och orättvisa omdöme och sätta det med borgis i slutet, så att varenda jordbrukare som läser spalten fattar slutklämmen som Jordbrukarnas Föreningsblads egna reflexioner. Jag tycker nämligen inte att det är alldeles likgiltigt vad som står där, även om det är likgiltigt vad som står i Västmanlands Nyheter. När jag sedan försökte få en saklig upplysning till stånd, blev jag hänvisad till Västmanlands Nyheter och till det formella beskedet, att det här var fråga om ett citat. Jag ber herr ordföranden i Sveriges lantbruksförbund att en liten smula begrunda om denna citatkonst är så exemplarisk.

Innan jag går vidare skall jag säga något om ett par motioner, bland dem II: 633 av herr Lundberg. Jag tror att det i den motionen finns en del synpunkter, som hade varit värda att ta vara på, om man över huvud taget hade

haft tid att ta vara på någonting i de väckta motionerna. Herr Lundberg framhåller däri bl. a. att flera människor än vad som är fallet nu borde vara inkopplade i de förberedande förhandlingarna om jordbrukets problem. Jag delar inte herr Lundbergs mening därvidlag och instämmer inte i hans förslag, men jag delar uppfattningen att det ur flera synpunkter vore fördelaktigt att ett större antal personer i denna församling hade anledning syssla med dessa saker.

Sedan säger herr Lundberg i sin motion att jordbrukskalkylen har blivit ett godtyckligt pusselspel, där de stora jordbrukarna vanligtvis ta hem vinsten. Jag skall varken bekräfta eller bestrida detta uttalande. Herr Lundberg får väl själv stå för det. Men när jag läste i Kungl. Maj:ts proposition, att man vid årsskiftet kom överens om att bortse från tio miljoner kronor i lönekostnader, så tycker jag nog att herr Lundberg där hade åtminstone någonting på kroken.

Mera intresse i detta sammanhang har emellertid en motion från högerhåll, II: 634, som också har fått en fortsättning i en reservation till utskottets utlåtande. Den reservationen är emellertid så försiktigt utformad, att vad som rent principiellt säges i högermotionen knappast kommer fram i reservationen. I största allmänhet vill man emellertid ha en friare prisbildning. Det sägs i motionen bl. a. följande: »Vi anse därför önskvärt, att jordbruksprodukternas pris på den inhemska marknaden fritt få röra sig upp till världsmarknadsprisens nivå.»

Detta kan jag för min del inte vara med om, ty det skulle betyda att priset på brödspannmål för närvarande skulle gå upp med 50 å 60 öre per deciton, och att prishöjningen på bröd inte skulle bli mellan 15 och 20 öre utan 30 å 40 öre per kg. Jag vet inte hur man skulle kunna klara de många inre problemen, om man lät spannmåls-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

priserna marschera i väg upp till världsmarknadsprisernas nivå. Jag tror inte det är möjligt att göra det.

På ett annat ställe i samma motion säga motionärerna, att priset på de svenska oljeväxterna bör sättas lika med världsmarknadspriset, för att man på det sättet skall kunna undgå ett för lågt margarinpris. Där tror jag att motionärerna gå för långt. Jag tror inte att det är något jordbruksintresse att hävda en sådan princip. Det är det visserligen i dagens läge, men världsmarknadspriset på oljeväxter kan också ganska snart falla, och att då ha det svenska margarinpriset häktat på världsmarknadspriset på råvaran vore kanske en smula äventyrligt.

När några stycken av oss folkpartister ha diskuterat denna jordbruksuppgörelse, ha vi varit på det klara med att det verkligen stora och centrala problemet är fördelningsfrågan. Det finns mycket annat som också är värt att notera och tala om, men det som över-skuggar allt det andra är fördelningsproblemet. Vid uppgörelsen har man varit inne på detta spörsmål, och resultatet har blivit att man föreslagit en clearing mellan olika områden, så att de ur mjölkproduktionssynpunkt svagaste bygderna skulle erhålla ett något höjt mjölkpris. Den summa man här räknar med är, efter vad det upplystes vid behandlingen i utskottet, 24 miljoner kronor. Prishöjningen på brödsäd går ensamt upp till över 70 miljoner kronor. Dessa 24 miljoner kronor hade man tänkt sig få ihop genom att samla upp prishöjningarna på ost och grädde. Dessutom skulle man få något även från andra håll, t. ex. från avgifterna på mejeriprodukter. Hur stora summor detta kan komma att röra sig om vet jag inte, men på något sätt skulle i alla fall dessa 24 miljoner kronor anskaffas. Den summan motsvarar, utslagen på hela rikets mjölmängd, ett halvt öre per kilogram, men det är klart att det blir mera, om man pressar ihop prisökningen på

bara ett litet område. Hur som helst är denna 24-miljoners clearing såvitt jag förstår alldeles för liten i dagens läge. När man på visst håll har nöjt sig med densamma, måste väl detta ha berott på att alla ha tänkt, att dessa 24 miljoner kronor skulle komma just hans bygd till godo.

Härtill kommer att en del av dessa 24 miljoner kronor skall samlas upp i samma bygder som dem vilka skola komma i åtnjutande av mjölkclearingen. Det produceras ju nämligen ost och grädde litet varstans i detta land. Skall man nu lägga beslag på prishöjningarna på dessa produkter, betyder ju det att man får betala en del av mjölkclearingen själv. Man får med andra ord betala 24 miljoner kronor minus x, och hur mycket x är i den ekvationen kan ingen säga i dag. Att det kommer att bli mindre än 24 miljoner kronor förefaller mig emellertid klart redan nu. Jag tror därför inte att de svenska jordbrukarna kunna vara eller bli nöjda med den överenskommelsen.

Inte heller tror jag att man här kan bygga på en regionalindelning. Detta går bra när det gäller typiska Norrlandsbygder och därmed jämförliga. Där går det bra med regionsindelning. I Norrland finns det nämligen praktiskt taget intet annat jordbruk än mindre sådant och ingen produktion av mjölk som spelar någon roll. Men basjordbruket här i landet — d. v. s. 10-, 15- och 20-hektarsgårdarna — äro ju utströdda över hela landet. Det finns 10 000-tals jordbruk av detta slag i kanten av och även ute på slättbygderna. Om man nu vill ge ett stöd åt familj jordbruken, så kommer man inte ifrån en regionsindelning, det är helt enkelt ogörligt, och därför tror jag att man med det föreliggande förslaget har skapat fler problem än man har löst.

Vi folkpartister ha därför i en motion och i en reservation framhållit, att man borde pröva en annan väg och vidtaga ett par tre åtgärder av den in-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

nebörderna att priset på mjölk minskades något vid de större jordbruken och höjdes för de egentliga bondejordbruken och de större småbruken.

Det kan inte vara så särdeles svårt att skissera ett sådant förslag i en motion. En dylik mjölkavgift rekommenderades redan 1947, men både jordbruksministern och prisförhandlarna tycks ha glömt bort detta. Den finns i princip rekommenderad för ett läge sådant som det nuvarande. Vi ha redan tidigare haft kombinationen producentbidrag—mjölkavgift. Rent tekniskt är det faktiskt det enklaste system vi någonsin haft. Det skulle inte ha varit svårt att skissera ett sådant förslag, men det hade naturligtvis varit fullkomligt omöjligt att få någon att läsa det och överväga det i riksdagens allra sista dagar, och därför gjorde vi inte det, utan vi anhöllo i stället om en utredning.

Nu försöker emellertid jordbruksutskottet komma undan den saken — jag skulle nästan vilja säga sno sig undan — genom att tala om dels småbruksutredningen och dels producentbidragsutredningen, vilken senare blir färdig i dagarna. Men det är inte alls där problemet ligger, utan vad det här gäller är att snabbt vrida rätt vad den senaste uppgörelsen har vridit på sned. Själva den tekniska utredningen är lätt att göra, inte tillräckligt lätt för att jordbruksutskottet skall kunna göra den på ett plenum, men ändå så lätt, att den inte behöver ta lång tid.

Den uppgörelse som här träffats gäller ju bara fyra månader, från 1 september till 31 december. Sedan skall det bli en ny uppgörelse, i vilken man tar hänsyn till de nya problem, som möjligen ha kommit till på grund av förändringar i arbetslönerna och annat. Det är alltså ett mycket gynnsamt tillfälle för riksdagen att nu besluta om en utredning av det slag vi ha förordat och att ha den färdig i så god tid, att dess resultat kunna ingå i diskussions- och bedömningsmaterialet, när man

skall träffa ny uppgörelse vid nyår. Även om man inte tror att vår väg är framkomlig, tycker jag ändå att rena beredskapssynpunkter tala för att man skaffar fram detta material, så att man har en möjlighet att överväga det. Men inte ens det vill man göra. Man vill ingenting, när det gäller att rätta till uppgörelsens felaktigheter.

Vi ha med vårt förslag inte rubbat något väsentligt i den träffade uppgörelsen. Det enda som skulle behöva göras, och som vi ha pekat på i vår reservation, är att uppskjuta den regionala clearingens till nyår. Eftersom det är 24 miljoner kronor som skola fördelas under hela året, så bör det vara ungefär 8 miljoner kronor att fördela under de fyra första månaderna. Hela ingreppet skulle bestå i att man uppskjuter fördelningen av dessa 8 miljoner kronor fyra månader. Sedan kan man, om man så vill, fördela dem precis så som man ursprungligen hade tänkt, om vår väg inte visar sig vara farbar.

Jag tycker därför, herr talman, att det finns goda skäl för att här följa den reservation, som har avgivits från vår sida. Det rubbar ingenting väsentligt i uppgörelsen för de fyra månader, som man här tagit sikte på. Det kostar inte heller mycket, och det ställer vederbörande mera fri och obunden än annars i valet av den riktigaste vägen vid nyår. Jag får säga att jag skulle bli förvånad, om socialdemokrater, småbrukare och bönder från skogs- och mellanbygder i detta land inte skulle vilja kosta på sig att skaffa fram detta bedömningsmaterial. Det skulle vara mycket förvånansvärt.

Herr talman! Med dessa randanmärkingar ber jag att få yrka bifall till jordbruksutskottets utlåtande, dock med den ändring och det tillägg, som föreslås i reservationen 6) av herr Näslund m. fl.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ånyo ledningen av förhandlingarna.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

Herr HÆGGBLUM: Herr talman! Jag vet inte om vi skola klaga över att denna fråga kommit upp till behandling först nu i elfte timmen. Vi ha ju i varje fall ingenting som brådskar framför oss och böra därför kunna ägna denna jordbrukspolitik tillräckligt intresse. Jag vill för min egen del liksom också å mitt partis vägnar säga att vi nog tycka, att en ordentlig diskussion av dessa problem är något som riksdagen väl ändå får kosta på sig, även om vi nu äro framme vid avslutningen. Jordbruksnäringen är ju den enda näringsgren, för vilken vi kosta på oss ett framtidsprogram alltsedan beslutet om riktlinjer för jordbrukspolitikens framtida utveckling av år 1947. Vid sådant förhållande är det väl ändå inte för mycket, om vi en gång om året ta en liten debatt om huruvida vi äro på väg mot att förverkliga detta framtidsprogram eller inte. Jag tycker att i dag skulle vi kunna ha en ganska givande debatt om denna fråga. därför att utgångsläget så till vida är trevligt, som vi ju inte ha någon irriterande stor meningsskiljaktighet, även om herr Waldemar Svensson försökt draga upp gränslinjer.

Jag ber att få påpeka, att även den reservation, som jag kommer att tala för och yrka bifall till, börjar dock med att föreslå utskottet att säga, att det delar den av departementschefen uttalade uppfattningen, att den överenskommelse, som träffats mellan departementschefen och jordbrukets organisationer, är godtagbar som lösning av de föreliggande frågorna. Sedan ha vi, med hänsyn till att det ändå alltid är en del framtidsfrågor som komma före, när jordbrukets prisregleringsfrågor skola avgöras, tyckt, att vi i det sammanhanget kunde uttala vissa önskemål, som möjligen kunna tillgodoses även under de fyra månader, som avtalet gäller och i varje fall förtjäna beaktande under det regleringsår, som börjar nästa 1 september.

Vad jag för min del tycker är mest glädjande i den överenskommelse som träffats är utan tvekan, att jordbrukarna själva ha kommit överens om att försöka ordna en clearing mellan sådana jordbruksområden, där man enligt det nya avtalet kan beräknas få större fördelar än andra, och de områden, som minst kunna dra nytta av de nu beslutade prishöjningarna. Att jordbruket nu försöker klara detta med egna krafter tycker jag är ett betydande framsteg framför den situation, som vi hade under 1930-talet, då vi ideligen måste vända oss till staten för att få dess hjälp för att samla ihop de medel, som behövs för dylika inbördes prisclearingar. Ur den synpunkten måste jag säga, att det förslag, som herr Waldemar Svensson nu förordat från folkpartiets sida, nämligen att vi just nu skola sätta i gång en statlig utredning, som skulle föra fram till helt andra linjer än dem som jordbrukets organisationer kommit överens om, är enligt min mening ett förslag, som i fråga om tiden för dess framförande är särskilt illa valt.

Annars kan jag mycket väl erkänna, att i det resonemang, som förekommer i folkpartimotionen, finns mycket, som sannolikt alla, som ha någon aning om jordbruksekonomi och jordbruksekonomiska förhållanden, måste understryka. Jag kan också vitsorda, att man inte förbisett svårigheterna, när man tänkt sig en ramhushållning på jordbrukets område. Som exempel på ramhushållning tycker jag att motionen är alldeles utmärkt upplysande. Men när jordbruket självt har lyckats komma till enighet i fråga om denna utjämning mellan olika områden, så tycker jag, att det är ofantligt oklokt att påkaila statliga åtgärder för att innan någon som helst prövning skett av de förslag, som jordbrukarna enats om, komma med någonting nytt. Jag är rädd att det skulle vara som att släppa in tjuren i porslinsbutiken för att ställa till debacle

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

där jordbrukarna själva tänkt sig att kunna klara det hela.

Gentemot den uppfattning, som herr Svensson i Ljungskile har fört till torgs, nämligen att det skulle råda ett betydande missnöje bland jordbrukarna i gemen med detta, står dock det faktum, att när vår största jordbruksorganisation, mejeriorganisationen, samlat sina förtroendemän från hela landet, så ha de, om jag inte är fel underrättad, utan någon som helst meningsskiljaktighet eller reservation redan kunnat enas om den regionala fördelningen av dessa clearingmedel, och det talar sannerligen inte om ett djupt rotat missnöje inom jordbruket.

Med utredningen åsyftas ju att i fråga om jordbrukspriserna, speciellt mjölkpriserna, försöka koppla in en reglerande statlig fördelning av upp till 200 miljoner kronor. Enligt min mening är det en mycket extrem åtgärd man sålunda tänkt sig. I folkpartitionen läsa vi i fråga om producentbidraget en mycket tydlig varning för sådana extrema åtgärder. Producentbidraget rör sig ju ändock endast om en fördelning av 70 miljoner kronor. Detta räknas emellertid som en extrem åtgärd, som i hög grad inverkar snedvridande på produktionen. Hur skulle det gå, om vi ginge med på detta större projekt att med statlig reglering fördela 200 miljoner kronor till mjölkproducenter i olika ekonomiska omständigheter? Det är en sådan åtgärd som jag anser mig böra varna för. Och i nuvarande läge, när jordbrukarna själva göra ett för all del stapplande men ändå enigt försök att komma till rätta med detta, så tycker jag det skulle vara oerhört oklokt av riksdagen att här försöka koppla bort den självverksamhet från jordbrukets sida, som är så betydelsefull.

Sedan vill jag nog säga, att min uppfattning om möjligheterna att här nå fram till en godtagbar lösning väl påverkas av att jag inte har denna oer-

hört extrema syn på denna fråga, att den nu träffade överenskommelsen, som riksdagen skall godkänna, är så oerhört orättvis. Den lär ju dock syfta till att av de prisförbättringar, som redovisas för nästa regleringsår, 73 miljoner kronor skola komma på vegetabilier och 127 miljoner kronor på animalier. Den innebär ju en fördel för animalieproduktionens del, som visserligen i rätt avsevärd grad minskas genom den foderfördyring för animalieproduktionen, som är oundviklig.

Den syn på vad uppgörelsen innebär ur rättvisesynpunkt och i fråga om förändringar, som herr Svensson i Ljungskile här givit uttryck åt, bygger i oerhört hög grad på en jämförelse med det närmast föregående regleringsåret. Jag måste emellertid säga, att den prisdistribution vi då hade inte på något sätt var någonting idealiskt. Den var inte påverkad av några fria krafters spel, som bestämde de olika produkternas inbördes pris, utan det var ett puzzlespel liknande det, varemot kritik nu riktas.

Vi få kanske en något bättre överblick, om vi jämföra vad som kommer att hända nästa år i fråga om prisdistributionen, med de priser som gällde 1938/39, innan ännu den stora regleringsmekanismen hade trätt i funktion. Då skola vi finna, att spannmålspriserna stigit med 135 och mejerimjölken med 116 procent. Att stegringen är högre för spannmål än för mejerimjolk är alltså riktigt. Men om vi komma till en sådan produkt som storboskap, som väl lämnas av jordbrukarna i förhållande till den mängd av mjölkkor de hålla, så är stegringen 225 procent, och det låter ju i alla fall inte så tokigt. Se vi på propositionens redovisning i fråga om hur index har ändrats för vegetabilier och animalier, få vi visserligen det beskedet, att index för vegetabilier är 272 i förhållande till året 1938/39, medan index för animalier inte är mer än 240. Det beror ju

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

främst på att bland inkomsterna för vegetabilier upptas en post på 200 miljoner kronor för oljeväxter, som inte fanns 1938/39, men det är en produktion, som jordbrukarna frivilligt valt att ägna sig åt. Om vi bortse från den siffran och jämföra prissättningen på de vegetabilieprodukter, som funnos 1938/39, med dem, som nu finnas kvar, så stannar ökningen för vegetabilieprodukterna vid 238, som bör jämföras med ökningen för animalierna vid 240. Det är saker, som man ändå inte kan bortse från, när man skall försöka göra en juste jämförelse.

Vidare är det åtminstone för mig, som har sett litet grand av vissa delar av de spannmålsodlande delarna av Sverige, ganska klart, att det i år blir en höstsädsskörd, som inte kommer upp till de normalvärden, som man utgår ifrån i prognosen, utan det finns höstsädsområden, där skörden blir ganska liten. I så fall minskas givetvis för spannmålsproducenterna de förmåner gentemot mjölkproducenterna som herr Svensson i Ljungskile har opponerat sig mot.

Vi skola också komma ihåg, att spannmålsproducenterna inte under innevarande regleringsår fått någon kompensation i förhållande till de prisstegringar som skett för animalieprodukterna. Med detta vill jag inte ha sagt annat än att resultatet för nästa år blir, att vegetabilieproduktionen får ett bättre läge än animalieproduktionen, men jag menar, att det i denna skillnad inte finns något underlag för sådana uttalanden om en oerhörd orättvisa o. d. som dem vi hörde i det förra anförandet, utan det är fråga om förskjutningar, som när vi se det hela på längre sikt inte röra sig om så stora saker.

Vad jag finner glädjande och vad som gör, att jag ställer mig avvisande till tanken på en statlig reglering i fråga om fördelning av olika inkomstposter olika jordbruk emellan, är i främsta

rummet detta, att jordbrukarna själva tagit hand om en sådan fördelning. Där emot finner jag löneklyftans utveckling, som överenskommelsen inte lyckats bryta, litet oroande. Därvidlag har utvecklingen, såsom vi påpekat i vår motion, gått i den riktningen, att det överbryggande av löneskillnaden mellan industriens arbetare och jordbrukets arbetare, som man överenskom 1947 och som verkligen litet sakta och osäkert skett 1947—1949, har upphört och förbytt i en ökning av löneklyftan. År 1948, alltså året efter det beslutet fattades, skilde sig industriarbetarnas och lantarbetarnas löner med 76 öre, motsvarande 37 procent. Att döma av de preliminära beräkningar man kan göra ser det ut som om löneklyftan 1951 är uppe i jämnt en krona, vilket motsvarar 47 procent. Vid den diskussion i frågan, som vi hade här i kamraren 1948 — det var herr Liedberg, som diskuterade med jordbruksministern om huruvida löneklyftan minskats eller inte — kunde jordbruksministern påpeka, att den relativa skillnaden, alltså den procentuella skillnaden, minskats. Det gemäldes då, att man inte lever på en procentuell skillnad.

Nu föreligger den olyckliga situationen, att både den absoluta siffran, 100 öre i stället för 76 öre till jordbrukets nackdel, och även procentsiffran, 37 år 1948 och 47 nu, äro till jordbrukets nackdel, och det tycka vi motionärer är oroande. Denna utveckling bestyrks för övrigt av den taxering, som är verkställd för 1949, vilken visar oss, att bland de undersökta jordbruken, där även skogsinkomsterna äro inräknade, finns det i hela den grupp, som ligger under 10 hektar åker, intet medeltal för familjens arbetsinkomster som överstiger 4 200 kronor, och när vi komma upp till gruppen 10—20 hektar, alltså de ganska ordinära gårdarna på 20 till 40 tunnland, finns det ingen grupp, som kommer över 4 900 kronor, medan för industriarbetarna samtidigt redo-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

visas 6 000 kronor. Först när vi komma upp till grupperna av större jordbruk, dem på 20 till 30 hektar, finns det områden, där det, skogsinkomster inräknade, kunnat redovisas medelinkomster på 8 200 kronor. Men för 75 procent av jordbrukarna ligga de deklarerade arbetsinkomsterna, inkomsterna från skogsbruket inräknade, så pass väsentligt under industriarbetarnas. Vi ha tyckt, att det kan vara skäl att i alla fall erinra om detta. Visserligen veta vi, att alla konsumenter tycka, att livsmedlen äro dyra för närvarande och att de opponera sig mot prishöjningarna. De tänka kanske inte alltid på att höjningarna ingalunda uteslutande bero på att producenterpriserna till jordbrukarna ha höjts, utan också sammanhånga med att handelsmarginalerna av mycket förklarliga skäl, på grund av höjda emballagekostnader, fraktkostnader och arbetskostnader, ha vidgats.

Samtidigt som löneklyftan alltså vidgats, föreligger det förhållandet, att av de produkter, som jordbruket lämnar ifrån sig, torde ungefär 25 procent, värdemässigt sett, tillföras det svenska folkhushållet till priser som ligga under världsmarknadspriserna, och man frågar sig därför, om det inte vore något att göra just på den fronten.

Herr Waldemar Svensson ville här tolka våra uttalanden på det sättet, att vi påyrka att t. ex. spannmålspriserna skulle föras upp till världsmarknadens nivå, vilket skulle kunna göra 50 öre per kilogram. Vi ha emellertid icke i motionen skrivit och än mindre i reservationen antytt annat än att det är fråga om en rörlighet under världsmarknadens prisläge, såsom ju förutsattes i 1947 års beslut. Men om det nu inte här i landet skulle kunna produceras den brödsäd, som svenska folket behöver, utan man måste importera brödsäd, vore det då inte klokare och ur både jordbrukets och landets synpunkt försvärligt att ge en svensk brödsädsodlare de 50 örena lika väl som man ger dem

till en jordbrukare nere i Argentina eller i något annat brödsädsproducerande land? Det kan väl dock anläggas sådana synpunkter på problemet utan att det skall vara nödvändigt att härdraga följderna.

Ett skäl till att en mera fri prisbildning har tilltalat oss reservanter är att en sådan ordning har tillämpats beträffande äggen. Innan jag går vidare in på den saken, skall jag passa på tillfället att deklarerera, att den debatt, som jordbruksministern, när han för några veckor sedan besvarade en interpellation, ville uppskjuta under motivering att han skulle återkomma till saken i propositionen om jordbrukspriserna, är jag nu för min del beredd att inställa. Vad jordbruksministern givit oss i propositionen när det gäller äggproduktionen är ur vår synpunkt fullt acceptabelt. Det har visserligen satts ett tak vid ett pris av kronor 3:75, och jag skulle ju helst ha sett att prisbildningen fått vara helt fri, men jag förstår att jordbruksministern har andra ideal och tycker att det är trevligt att få ett sådant tak över äggpriserna. Ur praktisk synpunkt har detta tak säkert ingen större betydelse. De veckor, då det skulle vara möjligt att taga ut ett äggpris som överstiger 3:75, torde kunna räknas på ena handens fingrar, och taket kommer alltså inte att ha någon nämnvärd inverkan på äggprisets medeltal. Jag kan därför för min del avblåsa striden — om det nu över huvud taget har varit någon strid.

Vad som har föresvävat oss, när vi i reservationen talat om behovet av en mera fri prisbildning, har varit att även priserna på andra produkter än äggen skulle kunna röra sig fritt inom vissa gränser. I fråga om en del produkter, särskilt sådana som äro lagringsosäkra, är det för producenterna och deras försäljningsorganisationer nära nog en livsnödvändighet, att det finns en sådan frihet. Man kan därigenom, när produktionen på grund av säsongmäs-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

siga variationer sväller och blir stor, utan att behöva räkna med att medelpriset för året blir fördärvat sänka priserna på ett sådant sätt, att en större kvantitet än eljest kan säljas inom landet — det är ju vad som i fråga om äggen har skett och säkert kommer att ske inom en nära liggande framtid. Man har alltså, i den mån man kan göra upp med konsumenterna om att de äro villiga att i ett annat läge betala ett högre pris, chansen att taga igen vad man genom en prissänkning förlorar. Om det däremot fastställs ett fixt pris, såsom har skett beträffande smör, ost o. s. v., och det inte går att få konsumenterna att i tillräcklig mängd köpa vad som med stora säsongmässiga anhopningar produceras, men man inte vill sänka priset därför att man inte har chansen att höja det i ett annat läge, så riskerar man ju att drabbas av de stora svårigheter som följa med en lagring och därav framtvingad utförsäljning av en försämrad kvalitet. Staten tillhandahöll ju våren 1949 ett jätteexperiment, som visade hur galet det kan gå när priserna låsas fast. Äggpriset skulle då inte få överstiga kronor 3: 50, men när det gick ned till 2: 50 lagrade man mängder av ägg som sedan måste säljas i försämrat skick.

Vi ha alltså med vårt tal om en friare prisbildning inte avsett något annat än att priserna även på andra produkter än ägg, t. ex. spannmål, ost och kanske någon ytterligare produkt, skulle kunna röra sig litet mera fritt. Vi ha emellertid i reservationen inte sagt mer än att med hänsyn till att utvecklingen efter lönestoppets slopande gått i sådan riktning, att löneklyftan mellan jordbruk och industri ökat i stället för minskats, bör överenskommelsen icke utgöra hinder mot sådana justeringar, som innebära övergång till en friare prisbildning, där så lämpligen kan ske. Beträffande spannmålen har alltså vår mening ingalunda varit, att världsmarknadspriset utan vidare skulle tagas ut. Men vi

vilja framhålla, att om inte den höjning av spannmålspriset, som nu skett, gör vårt land oberoende av import eller någonting dylikt, så kan det inte vara något felaktigt att låta svenska jordbrukare få den ersättning som man är beredd att betala jordbrukarna i de länder, varifrån spannmålen importeras.

En annan orsak till att vi ha nämnt spannmålen i vår motion är det underliga utslag av regleringsväsendet som vi för närvarande kunna se ett exempel på, i det att svenskt vete i Stockholm noteras i 31: 90 kronor medan svenskt vetekli noteras i 33: 50. Varje jordbrukare, som känner till skillnaden mellan vete och kli — å ena sidan den fullgoda produkten, å andra sidan avfall som endast lämpar sig för foder — måste när han studerar dessa siffror säga sig, att det är galet, att sådant kan hända med våra svenska produkter.

Jag har velat taga med denna önskan om friare prisbildning även i fråga om spannmål, ty jag är inte övertygad om att inte resultatet, när det i höst blir ett vetepris på 40 kronor, kan bli, att även det svenska kliet kommer över 40 kronor, och då vore det förmånligt om spannmålspriset kom upp åtminstone i nivå med klipriset. Det är en önskan som inte är så farlig och som man borde kunna vara med om. Nu blir det nytt avtal i januari, och man kan således mycket väl komma fram till något dylikt då, men jag har velat nämna detta redan på förhand.

På tal om den fria prisbildningen vill jag säga, att den motion, som väckts från bondeförbundshåll, närmast av herr Adolfsson i denna kammare, om ett garantipris och ett högre pris, tilltalar mig mycket. Det är ju dock inte högerns sak att skriva reservationer på bondeförbundsmotioner, men hade det funnits en sådan på denna punkt, skulle jag med hänvisning till det resonemang jag fört ha varit beredd att stödja den.

I fråga om det som ytterligare ingår i vår reservation kan jag fatta mig myc-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

ket kort; jag hoppas att jag inte behöver överskrida halvtimmen så mycket. Det gäller nu den standardiserade mjölken. Riksdagen har beslutat, att mejerierna skola ha rätt att jämte mjölk med 3 procent fetthalt även sälja standardiserad mjölk med högre fetthalt. Detta beslut fattades i anledning av jordbruksutskottets utlåtande nr 13, och det har enligt överenskommelse mellan departementschefen, jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegerade utformats så, att mjölk med $3\frac{1}{2}$ procent fetthalt endast skall få säljas glastappad. Eftersom glastappningen i och för sig kostar 5 öre mer än om försäljningen sker i lös vikt, kommer den $3\frac{1}{2}$ procent fetthalt innehållande mjölken att tillhandahållas konsumenterna till ett pris, som ligger 10 öre över det de få ge för mjölk med 3 procent fetthalt. Envar förstår, att det är detsamma som att den mjölkens försäljningsmöjligheter äro mycket begränsade. Den kan endast konkurrera med mjölk med 3 procent fetthalt, där denna försäljes glastappad. Vi ha därför velat förtydliga den erinran, utskottet gör i fråga om det tidigare fattade beslutet, till att även lös mjölk med $3\frac{1}{2}$ procent fetthalt skall få säljas i mejerierna. Det är inte fråga om att tvinga mejerierna till det utan endast om att ge dem rätt därtill i den mån de anse det lämpligt med hänsyn till konsumenternas önskningsar och med hänsyn till de möjligheter till förbättrad ekonomi som det kan medföra.

Det finns ytterligare en punkt i vår reservation och den gäller priset på den del av margarinråvaran, som kommer från den svenska oljeväxtodlingen. I den frågan ha vi tidigare, också i enlighet med jordbruksutskottets utlåtande nr 13, beslutat, att någon subvention av margarintillverkningen inte skall ske. Herr Svensson i Ljungskile har här fastslagit, att en sådan har skett, men han har egendomligt nog inte tänkt på den utväg till dess borttagande som vi

ha anvisat i vår motion, nämligen att fabrikerna skola betala de margarinråvaror, som de förbruka här i Sverige i form av inhemsk olja, antingen med världsmarknadspriset eller med ett pris som svarar mot det exportpris man kan få, när man exporterar oljeväxtfrö. Det är nu inte det väsentliga i vår framställning, ty jag misstänker, att om man tolkar det ovannämnda beslutet, så kommer man inte ifrån att fabrikerna måste betala de priser, som ligga i nivå med dem man kan få vid export av rapsfrö, om de inte skola få någon subvention. Detta har ju exporterats till ett pris i förhållande till 1951 års skörd, som såvitt jag förstår skulle betyda, att margarinet måste gå upp med 30 öre från det pris det stod i före förra höjningen.

Vad vi väsentligen velat trycka på, är att den vinst som kan uppstå, om man i stället för att låta margarinfabrikerna köpa rapsoljan efter ett odlarpris av 70 öre höjer den i nivå med ett exportpris på 1:23, bör, jämte den vinst som uppstår vid export av rapsfrö, få tagas i anspråk för att stödja smörexporten. Vi veta att det är stora kvantiteter som behöva exporteras; det är möjligt att de kunna klara sig utan detta stöd, men om man ändå håller på att det är en förmån, att jordbruket får klara sig utan tillskott av statsmedel så långt det är möjligt, tycker jag inte det skulle behöva finnas något motstånd mot att även denna vinst får användas för att stödja smörexporten.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottets utlåtande av herr Sundberg m. fl.

Herr KARLSSON i Stuvsta: Herr talman! Jag skall försöka fatta mig kort, då jag har hört sägas att en del av kammarens ärade ledamöter skulle vilja komma härifrån fram på nattkanten och jag för egen del inte vill vara med

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

om att förhindra detta. Med hänsyn därtill skall jag inte närmare gå in på större eller mindre frågor i den omfattningsrika kungl. propositionen. Utskottet har inte haft möjlighet att mera ingående diskutera dessa rätt viktiga problem, och den möjligheten finns reellt inte heller här. Jag skall således inte gå in på t. ex. den stora och viktiga frågan om produktionsomläggning inom jordbruket, även om jag ursprungligen haft för avsikt att göra det, utan jag skall begränsa mig till att säga några ord om prisfrågorna i allmänhet. Jag har haft tillfälle att tidigare vid denna riksdag beröra dessa, men det är nu sista gången de föreligga till behandling. Jag skall därför göra några kommentarer till prisfrågorna just nu och till den behandling som de fått av utskottet.

Frågan om priserna på jordbrukets produkter är ju endast en del av den större frågan om den ekonomiska politiken i allmänhet. Den har också redan diskuterats i denna kammare vid skilda tillfällen och speciellt under de tre stora ekonomiska debatter som vi här haft. Under dessa långdragna debatter har varken från den s. k. borgerliga oppositionens eller regeringens sida framlagts något program eller några riktlinjer, som omsatta i praktiken skulle kunna resultera i en verklig lösning av de svårartade ekonomiska problem som nu föreligga. Om jag bortser från resonemanget om räntans höjd har enligt min uppfattning ingenting konkret framkommit från nämnda håll, och jag har närmast fått det intrycket, att man har pratat därför att man ansett det nödvändigt att säga någonting i en tid, då kronans värde sjunker för varje dag, levnadsstandarden pressas nedåt och det arbetande folket som en följd därav är synnerligen upprört.

Vi kommunister lade vid riksdagens början fram ett ekonomiskt program, vars huvudpunkter voro, för det första beslagtagande av extravinsterna på exporten för att genom därav inflytande

medel kunna subventionera importpriserna, för det andra återinförande tills vidare av bl. a. livsmedelssubventioner och för det tredje en utvidgad och effektivare priskontroll. Den motion, som föranleddes av första punkten i detta program, har redan utan egentlig motivering avslagits av riksdagen. Vår motion i anknytning till den andra punkten föreligger nu till behandling, och den har avstyrkts av utskottet, också utan motivering.

Att man i förevarande sammanhang söker undvika polemik med oss har kanske sina randiga skäl. Det är nämligen ingen hemlighet för någon, att de breda folklagren redan accepterat vårt program. Jag hänvisar bara till de krav, som framförts till regeringen av fackföreningsrörelsen såväl vid sidan av som genom LO:s högsta ledning. De krav, som ha framförts, sammanfalla med våra, och under trycket utifrån har regeringen nu också börjat tala om både exportskatt och subventioner. Det är tydligt att man använder den gamla metoden att först avslå våra förslag och sedan taga upp dem som sina egna. För vår del har detta ingen betydelse. Det väsentliga är att det som är riktigt blir genomfört. Men nog vore det väl förnuftigare att i dag bifalla vår motion i stället för att avslå den, då man av allt att döma ändå till hösten måste genomföra samma sak som motionen kräver.

Ingen människa kan väl på allvar föreställa sig, att Sveriges arbetare komma att stillatigande finna sig i att de nya avtal, som de fått, skola resultera i att deras standard sjunker. Utvecklingen har visat att arbetarna inte komma att acceptera en standardsänkning, och en sådan är ju inte heller nödvändig. Att standarden i alla fall nu börjar sjunka är en följd av den ekonomiska politik som statsmakterna föra.

Enligt de officiella siffrorna ha levnadskostnaderna hittills i år ökat med 16 procent. Jag erinrar om att metallarbetarna enligt sina nya avtal i början

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

av året fingo 10 procents förhöjning. Nog är det väl då bra orimligt att återigen höja livsmedelspriserna den 1 september. Tro verkligen kammarens ledamöter att denna politik kommer att gå i längden? Regeringen betraktar fackföreningsrörelsen som sitt viktigaste stöd, men hur blir det med detta stöd om den nuvarande politiken fortsättes?

Vi ha i vår motion krävt, att prisförhöjningarna på jordbruksprodukterna den 1 september skola subventioneras bort. Vi ha också tagit upp problemet om smöröverskottet i landet. Detta överskott har uppkommit genom minskad konsumtion. Om matfettskonsumtionen uppskattas till ungefär 180 000 ton och smörkonsumtionen såsom i början av år 1949 utgör 60 procent, betyder det ca 110 000 ton smör. Men om smörkonsumtionen, som nu, bara utgör 50 procent, betyder det 90 000 ton smör. Skillnaden motsvarar tämligen exakt det smöröverskott vi ha. Konsumtionen av smör har minskat, självfallet inte därför att folk inte vill äta smör eller plötsligen har förälskat sig i margarin utan därför att man inte har råd att köpa smör.

Vi ha föreslagit, att smörpriset sänkes med 1 krona per kilogram genom subventioner. Det skulle säkerligen betyda, att smöröverskottet snart skulle försvinna. Vi skulle då kunna komma ifrån problemet att göra av med detta till underpris i utlandet och även slippa problemet att skaffa pengar till denna dumping.

Nu invändes det naturligtvis: Var skall man skaffa pengar för ett genomförande av detta förslag? Kommunister nas subventionsförslag kommer ju att betyda ökade statsutgifter på omkring 230 miljoner kronor. Till detta är bara att säga, att vi ha ett betydande budgetöverskott. Vi ha emellertid krävt en exportskatt, som skulle gå till staten, och om denna skulle uppgå till åtminstone större delen av de extra, exceptionella exportvinsterna, skulle den inbringa

över en miljard. Det skulle vara tillräckligt för att täcka såväl livsmedels-subventionerna som subventioner på viktiga importvaror som hudar och skinn för skodon, ull och bomull för kläder, fossila bränslen m. m. En sådan skatt skulle dessutom medföra, att priserna på exportvaror skulle sjunka även inom landet. Genomfördes detta, kunde herr Sköld få ha sitt budgetöverskott fullkomligt i fred.

Dessa förslag äro de enda som kunna betyda något för att reda upp de aktuella ekonomiska problemen. Som jag förut sagt har såväl LO som regeringen redan tvingats att börja diskutera dessa lösningar. Vi äro glada över att de ha gjort det. Om man i dag avslår förslaget om livsmedelssubventioner, kan man vara förvissad om att frågan kommer igen, av den enkla anledningen att de krav jag här har nämnt redan ha blivit massornas, de organiserade fackliga arbetarnas och de protesterande husmödrarnas.

Herr Lundberg i Uppsala har föreslagit, att man skall övergå till icke standardiserad mjölk och att den prisförhöjning som blir följen därav skall subventioneras bort med statsmedel. Jag är helt överens med honom om denna idé, i synnerhet i en tid då smörlagren hota att spränga lagerhusen. Det ligger i princip helt i linje med vårt förslag.

Jag skulle emellertid, herr talman, vilja säga, att jag visst inte anser, att subventionsvägen är att rekommendera i alla väder. Det förnuftigaste vore, att var och en kunde förtjäna så mycket att han kunde betala varan vad den faktiskt kostar i framställning, men i en tid, då statsmakterna genom skatter, sin valutapolitik och andra åtgärder hindra folk från att göra detta, är subventionsvägen oundviklig. Det är enligt min mening en force-majeure-situation.

Här har förut talats om att denna prisuppgörelse verkar orättvist för småböndernas del. Jag skall inte gå in på detta kapitel, men det är uppenbart för

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

alla, att den kommer att resultera i att den ekonomiska klyftan mellan stor- och småbrukare kommer att vidgas. Det är väl också att förutse, att det kommer att bli en allt starkare opposition mot detta.

I denna situation föreslår nu herr Svensson i Ljungskile en utredning om differentierade mjölkpriser. En utredning är ju alltid en blygsam begäran, även om man kräver att den skall vara skyndsam. Jag måste för min del stödja förslaget därom och jag tror nog, att den anvisade vägen bör beträdas.

Den berömda produktionsomläggningen inom jordbruket vill jag inte ge mycket för. Jag vill i detta fall hänvisa till vår motion. Det förefaller mig som om frågan egentligen inte är riktigt genomtänkt. Skall man stoppa mjölkproduktionen och minska den och skall man övergå till biffkor och andra moderniteter, måste man nog vara konsekvent och tänka tanken till slut, vilket innebär en likvidation av större delen av vårt småbruk. Det försvinner nu i sakta lunk, men den idén förutsätter en betydligt snabbare takt. Det är alltihop och samtidigt rätt mycket. Vi ha för övrigt påvisat i vår motion, att mjölköverskottet väsentligen är skenbart. Det är en följd av den sjunkande levnadsstandard och den kvardröjande mjölkstandardiseringen.

Herr talman! Jag lovade att inte vara långgrandig och skall därför nöja mig med det anförda. Jag ber att få yrka bifall till motionen II: 635.

Herr ANDERSSON i Dunker: Herr talman! Jag skall bara yttra mig om en enda punkt i det föreliggande förslaget, nämligen den som gäller det extra mjölkpristillägg som skall åstadkommas genom en viss clearing mellan en del jordbrukare till förmån för en grupp andra jordbrukare.

Jag har självfallet inte något att invända mot ett extra mjölkpristillägg som

sådant, men jag anser inte sättet för dess åstadkommande vara lyckligt valt, då det skapar orättvisor för en del jordbrukargrupper. Jag tänker särskilt på de många arrendatorerna. I det län, som jag representerar, brukas praktiskt taget hälften av all jord av arrendatorer, och dessa äro genom sina arrendekontrakt vanligen bundna att hålla ett visst antal kreatur på gården och alltså driva mjölkproduktion. De kunna därför inte med bästa vilja i nämnvärd mån övergå från mjölkproduktion till att producera vegetabilier, d. v. s. spannmål, oljeväxter och dylikt, då de ju måste odla sådant som ger foder till djuren.

Genom det föreliggande förslaget skulle emellertid inte arrendatorerna och med dem jämställda jordbrukare på slättbygder eller liknande jordbruksområden få någon som helst förbättring när det gäller den produktion som för dem är av avgörande betydelse och som troligen är den minst lönande av all produktion inom jordbruket, nämligen mjölkproduktionen. En sådan förbättring skulle ha varit möjlig, om de ökade priser på ost och grädde, som man har tänkt sig, skulle kunna slås ut över hela mjölkproduktionen. Men det går ju inte, då dessa pengar skola reserveras för att användas till extra mjölkpristillägg till de jordbrukare, som bo och bruka jord i sämre gynnade jordbruksbygder.

Jag har tillsammans med några andra ledamöter av kammaren i en motion hemställt om sådan ändring i fråga om den föreslagna clearing, att medel till det extra mjölkpristillägget till sämre ställda jordbrukare skulle anskaffas genom en avgift på saluförd spannmål. Som bekant har spannmålsproduktionen i det föreliggande förslaget fått en förbättring som kan anses ganska god, och vi finna det därför rimligt, att just denna produktion finge bidra till det extra mjölkpristillägget. Vi anse det däremot orättvist att ta medlen från en produktion som är litet lönande och

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

som i stor utsträckning bedrivs just av arrendatorerna, som inte ha — jag understryker det än en gång — möjlighet att gå över till en vegetabilisk produktion på samma sätt som de jordbrukare, vilka äga sina jordbruk, ju kunna göra.

Vidare finna vi det ganska anmärkningsvärt, att den stora grupp jordbrukare, som inte driver någon som helst mjölkproduktion vid de så kallade kreaturslösa jordbruken, inte skall behöva bidra till förbättringen av priserna för dem, som fortfarande ha mjölkproduktion och som äro bosatta inom sämre jordbruksdistrikt, utan att denna grupp jordbrukare skall få alldeles obeskuret tillgodogöra sig de förbättringar av inkomstläget som enligt förslaget uppkommer för dem vid deras odling av spannmål och oljeväxter. Vi kunna inte finna det rättvist och riktigt att så sker, medan man i propositionen tydligen alldeles glömt bort arrendatorerna. Var och en som känner litet till förhållandena vet, att arrendatorerna fått betydligt ökade kostnader genom fördyringen av fodermedel, arbetskraft, transporter och åtskilligt annat, men de bli inte i samma mån delaktiga av de förbättringar som genomföras för andra jordbrukare. Jag kan inte finna att detta är riktigt, och jag anser att bidraget till det extra mjölkpristillägget hade bort läggas över på spannmålsproduktionen. Det säges i utskottsutlåtandet, att detta skulle möta alltför stora tekniska svårigheter, men jag undrar om man verkligen har gjort någon undersökning av hur det skulle ställa sig därmed.

Jag skall, herr talman, inte framställa något yrkande om bifall till vår motion, då det, sedan första kammaren nu godkänt utskottsutlåtandet i dess helhet, är utsiktslöst att få beslut om något sådant bidrag som i motionen föreslås. — Jag kan emellertid inte, herr talman, underlåta att även säga några ord om den reservation som är fogad till utskottsutlåtandet och som herr Svensson i

Ljungskile väl närmast är upphovsman till.

Om man läser denna reservation, får man det intrycket, att herr Svensson i Ljungskile har glömt bort den stora gruppen arrendatorer, framför allt dem som ha mer än 20 hektar åker. Han söker göra gällande, att det framför allt är de, som ha mindre än 20 hektar som borde få detta förbättrade mjölkpris, och kostnaderna härför vill han ta från dem som han kallar större jordbrukare, varmed han tydligen avser alla dem, som ha mer än 20 hektar åker. Uppfattningen om jordbrukets storlek är ju litet olika i olika delar av landet, men i mitt län betrakta vi inte den som har 30 till 40 hektar åker som storjordbrukare. Enligt reservationen skulle dessa emellertid faktiskt få ett försämrat mjölkpris. Herr Svensson i Ljungskile säger nämligen att man bör se till att det större jordbruket får avstå en viss del av sitt mjölkpris till det mindre, och på ett annat ställe, att man bör se till att den vegetabiliska produktionen hålles låg i förhållande till den animala. Allt detta skulle såvitt jag förstår främst gå ut över de många arrendatorerna, och detta är säkert en grupp, som man allra minst har anledning att glömma bort.

Herr talman! Jag har velat anföra dessa synpunkter i anslutning till vår motion, men jag skall inte ställa något yrkande.

Herr SVENSSON i Ljungskile (kort genmäle): Herr talman! Jag vill bara säga en enda sak. Herr Andersson i Dunker undrade, vilken grupp vi i vår reservation avse med uttrycket större jordbruk. Det står i reservationens kläm, att man när utredningen verkställes bör beakta de synpunkter som ha framförts i motionen. Om herr Andersson i Dunker hade läst denna hade han inte kunnat säga det han nu sade.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

Herr PERSSON i Appuna: Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort, då talarlistan är så pass lång, att dessa problem säkerligen komma att bli grundligt ventilerade ändå.

Jag skulle i fråga om en detalj i utskottets utlåtande vilja göra en liten vädjan till jordbruksministern. Det är inte mer än ett par år sedan vi här i kammaren diskuterade mjölkproduktionen, vars allvarliga läge då framhölls från jordbrukarhåll, liksom hur nödvändigt det var med ett högre mjölkpris, om försörjningen skulle bli tillräcklig på detta område. Man sade den gången bl. a., att de kreaturslösa jordbrukens antal ökade och att man befarade det värsta därav. Utvecklingen har emellertid som bekant inte gått i den riktningen utan efter andra linjer. I dag brottas vi med problemet att avsätta ett ganska stort överskott av smör, som vi för närvarande ha lagrat. Den frågan måste naturligtvis lösas på ett eller annat sätt. Hur man skall gå till väga har diskuterats inom jordbruksnämnden. Det har föreslagits, att man skulle införa ett clearingförfarande, så att man skulle höja margarinpriset och sänka smörpriset. Jordbruksnämnden har inte visat särskilt stor entusiasm för den vägen och inte heller jordbruksministern, som tvärtom har hyst allvarliga betänkligheter.

Vid behandlingen av denna fråga hade jordbruksutskottet även fått en motion från bondeförbundshåll, väckt av herr Ericsson i Näs m. fl. Däri yrkades bl. a., att åtgärder för en sådan clearing skulle företagas så snart som möjligt.

Utskottet säger i sitt utlåtande, att det delar departementschefens betänkligheter, men samtidigt som det yrkar avslag på motionerna säger det sig ha tillgodosett motionens syfte med vad som anförts. Jag skulle vilja fråga jordbruksutskottet, om Kungl. Maj:t därmed har fått befogenhet att vidtaga åtgärder på detta område. Skulle så vara fallet, skulle jag vilja vädja till jordbruksmi-

nistern, att han försöker finna andra utvägar. Om vi skulle få ett sådant clearingförfarande, skulle det nämligen bara innebära, att de, som i dag för att få en billigare fettförsörjning äro hänvisade till att använda margarinet, skulle få göra det även i fortsättningen, och de skulle då på grund av detta få en ökning av sina kostnader. Jag skulle vilja vädja till jordbruksministern att inte gå den vägen. Vill man inte ha en åtgärd av detta slag, borde man självfallet ha ett alternativ. Inom jordbruksnämnden har man diskuterat möjligheten av att införa ett rabattsystem. Inte heller detta har man tyckt vara så lyckat. Man har menat, att vissa besvärligheter skulle stå i vägen i detta fall. Man har erfarenheter av hur det gick till under förra kriget o. s. v. Det bör i alla fall övervägas om det inte är förnuftigare att gå den väg jag anvisat när det gäller lösandet av de svårigheter, som här självfallet finnas. Det var den frågan.

Man har dessutom här, såväl i motioner som på annat sätt, fört fram tanken på att man skulle föra två sorters mjölk i marknaden, en 3-procentig och en 3,5-procentig. Jag skulle vilja vädja till jordbruksministern att inte heller på denna punkt vidtaga några åtgärder — åtminstone inte för närvarande. Jag tror att det är lämpligt att åtminstone vänta till årsskiftet med detta. 0,5 procents förhöjning av fetthalten i mjölken skulle enligt beräkningar innebära, att priset på denna mjölk skulle stiga med 4—5 öre per liter. Jag tror inte heller att denna åtgärd skulle komma att minska tillgången på mjölkfett i någon större utsträckning. Jag har sett en uppgift någonstans — jag kan inte minnas var det var — att en höjning av fetthalten med 0,5 procent skulle innebära en nedgång av fetttillgången med 6 000—7 000 ton. I varje fall har jag den uppfattningen, att jordbruksministern inte bör vidtaga denna åtgärd förrän tidigast vid årsskiftet.

Herr Hæggbloom sade till mig att han

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

var bortbjuden på middag i dag. Jag frågade honom nämligen i korridoren om jag fick ställa en fråga till honom. Jag hade inte tänkt göra detta, men när han nu är kvar i kammaren, så kanske det är lämpligt att ställa frågan. Herr Hæggbloom har lovat att svara på den, och det kanske kan ske före middagen.

Herr Hæggbloom har här en motion — flera högermän ha undertecknat den — där han lekt med den vackra tanken, att jordbruket i dag inte skulle ha några priser reglerade. Man skulle följa världsmarknadens priser. Det är klart att alla vilja detta. Jag vet dock inte om bondeförbundets representanter ha samma uppfattning. Jag skulle vilja fråga herr Hæggbloom, om det är meningen att dessa förhållanden skola vara rådande även när andra konjunkturer inträda på världsmarknaden. Är det även då meningen att jordbruket självt skall sköta dessa saker?

Herr Hæggbloom har i denna motion satt upp en tabell, som visar löneutvecklingen för lantarbetarna och industriarbetarna. Han har kommit fram till det resultatet, att löneklyftan inte minskat utan tvärtom ökat. Jag vill inte bestrida riktigheten av dessa uppgifter. Jag beklagar att vi ha en procenträkning, som för med sig sådana konsekvenser, och jag hoppas att vi så småningom skola komma ifrån den. Jag skulle vilja ge herr Hæggbloom det rådet, att om han i vissa sammanhang kör lantarbetarna framför sig så finns det, såvitt jag förstår, möjlighet för herr Hæggbloom, som måste ha mycket goda förbindelser med Arbetsgivarförbundet, att delgiva den dessa uppgifter. Jag är nämligen alldeles övertygad om att de jordbrukare, som i dag ha lantarbetare anställda, ha en så pass god vinstmarginal, att de säkerligen skulle kunna minska klyftan på detta område. Jag tror emellertid inte, om jag bedömt saken riktigt, att det finns något större intresse för detta från det hållet.

Herr talman! Jag skall sluta med att

yrka bifall till utskottets hemställan. Jag hoppas då självfallet att jordbruksministern nog överväger saken innan clearingavgiften mellan smör och margarin beslutas.

Herr HÆGGBLOM (kort genmäle): Herr talman! Eftersom herr Persson i Appuna blottar mina middagsinteriörer, får jag väl också tala om för kammaren att den fråga herr Persson nu ställde till mig offentligt, den riktade han till mig redan för flera dagar sedan och fick också då ett svar. Jag är emellertid tacksam för att jag får tillfälle att ge svaret offentligt. Jag har hänvisat herr Persson till att läsa 1947 års beslut om att man skall söka uppnå jämställdhet mellan jordbrukare och andra folkgrupper. I den mån vi icke ha en sådan jämställdhet och världsmarknadspriserna ligga högre än de svenska priserna på sådana produkter som jordbruket producerar, så anser jag det vara rimligt att man söker utjämna klyftan genom att — icke, som herr Persson sade, följa världsmarknadspriserna, ty det lär väl aldrig någon kunna läsa ut ur någon motion från vårt håll — utan genom att låta priserna fritt röra sig upp till världsmarknadsprisernas nivå. Om herr Persson läser 1947 års beslut i denna fråga, skall han där återfinna i stort sett denna formulering. Om det svenska jordbruket således icke kan upprätthållas i tillräcklig omfattning med hänsyn till beredskapssynpunkten och om jämvikt med andra folkgrupper icke kan ernås samt om jordbruket icke får taga ut sina priser upp till världsmarknadens nivå, då kan det bli fråga om att skapa ett gränsskydd med importprisbestämning. Men innan dess är det enligt 1947 års beslut tänkt att jordbruket skall få rätt att utnyttja världsmarknadspriserna.

Beträffande sedan vad herr Persson i Appuna sade om mina kontakter med Arbetsgivarförbundet, så måste jag bestämt påstå, att mina kontakter äro

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

mycket mer intima med de arbetare som äro anställda hos mig än med min arbetsgivareförening, vid vars sammanträden jag aldrig varit närvarande. Jag känner således betydligt bättre till hur arbetarna se på dessa problem och de synpunkter de ha än vad fallet är med min kunskap om Arbetsgivareföreningen. Jag kan väl inte ge herr Persson ett mer tillfredsställande svar på den punkten än detta.

Herr PERSSON i Appuna (kort genmäle): Herr talman! I replik till herr Hæggbloom vill jag bara säga, att det är mycket möjligt att jag läst motioken dåligt. Jag vill dock fråga var skillnaden ligger om jag säger, att högern i dag vill ha världsmarknadens priser, och herr Hæggbloom sedan ställer sig upp och säger, att man vill gå upp till den nivå, där världsmarknadens priser för närvarande ligga. Det är väl närmast en tvist om ord.

Jag tror inte heller att vi i dag skola åberopa 1947 års principbeslut. Det råder nämligen extraordinära förhållanden i utlandet nu. Herr Svensson i Ljungskile har ju påpekat, att vi i dag få betala 50—60 kronor per deciton för vete, o. s. v. Jag tror att man åtminstone inte år 1947 kunde förutsäga, att utvecklingen skulle gå i den riktningen. Jag skulle bara vilja be herr Hæggbloom ge en definition på vad han menar när han säger, att man skall försöka flytta upp till världsmarknadens nivå.

Herr HÆGGBLOM (kort genmäle):
Herr talman! I mitt första anförande

under denna debatt förklarade jag vad som föresvävat oss i denna fråga. Jag sade, att vi ville ha denna anordning genomförd även för andra produkter än för foderkorn, foderhavre, matärter och matpotatis. Vi ville således ha friare priser i likhet med vad vi nu ha för ägg. För ägg ha vi inga priser garanterade. I strävan att göra den varan begärlig och omtyckt av konsumenterna genom goda kvaliteter och genom god reklam o. s. v. ha vi försökt att uppnå ett jämviktsläge, där vi kunna avsätta de kvantiteter vi producera. Det är då också skönt att veta, att om vi gå ned i priset, vilket vi kanske göra en vacker dag, med exempelvis 50 öre per kilogram till konsumenternas förmån, så ha vi icke något tak över oss, när vi en annan gång utan att konsumenten skall behöva reagera däremot vilja taga ut ett annat pris. Denna anordning har jag tänkt att man skulle kunna överföra till även andra produkter.

Som tiden nu var långt framskriden och flera ledamöter anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr andre vice talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga å föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 5.10 em.

In fidem
Gunnar Brith.

Onsdagen den 30 maj.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

Herr andre vice talmannen anmälde, att den från förmiddagens sammanträde uppskjutna överläggningen rörande jordbruksutskottets utlåtande nr 42, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut gjord anteckning ordet till

Herr PERSSON i Svensköp, som yttrade: Herr talman! Årets proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område innehåller bl. a. ett resonemang om den omställning av jordbruksdriften, som nu alltmer framstår såsom oundviklig, och debatten här före middagspausen har också sysslat rätt mycket med detta problem. Vad som framför allt gör en sådan produktionsomläggning påkallad är den ansvällning av mjölkproduktionen, som skett under senare år, detta trots ett mjölkpris som legat nära, för att inte säga under lönsamhetsgränsen. Prisspänningen mellan smör och margarin på den inhemska marknaden och svårigheten att, med den kostnadsnivå som vi nu ha, sälja smör på export ha fört oss in i ett läge med mycket stora avsättningssvårigheter för smöröver-skottet.

Jag döljer inte att jag bedömer detta läge såsom mycket allvarligt för hela

det svenska jordbruket, men i synnerhet för de företagare inom jordbruksnäringen, som äro i väsentlig mån beroende av mjölkproduktionen för att jordbruksdriften skall bli ekonomisk. Jag tror inte, hur påkostande det än kan vara att erkänna det, att man kan komma till rätta med detta problem utan en rätt stor inskränkning av mjölkproduktionen inom de jordbruksområden och på de brukningsdelar, där detta ur driftsekonomiska synpunkter låter sig göra. För att påverka en sådan förskjutning av mjölkproduktionen förordas i den överenskommelse, som träffats mellan jordbrukets organisationer och myndigheterna, en differentiering av mjölkpriset.

Innan jag går in på frågan om ändamålsenligheten av sådana åtgärder vill jag med några ord beröra en annan synpunkt. Motionen i denna kammare nr 640 av herr Svensson i Ljungskile har en hänvisning till 1947 års jordbruksprogram och gör i detta hänseende gällande, att den utveckling som har skett såväl i fråga om produktion som konsumtion av matfett gått helt vid sidan om detta program. Utvecklingen tar ju inte alltid den hänsyn till principbeslut av den svenska riksdagen, som vi kanske skulle anse vara tillbörligt. I nu berörda hänseende kan jag förstå besvikelsen inom jordbrukskretsar över att smöret inte bibehållit den andel i landets fettkonsumtion, som man i 1947 års jordbruksprogram räknade med.

Jag måste dock säga mig, att jordbruksprogrammet i detta hänseende bygger på förutsättningar, som inte längre äro giltiga. Vad som framför allt kullkastat dessa förutsättningar är den utveckling, som ägt rum inom den svenska oljeväxtodlingen. Jag är inte

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

själv oljeväxtodlare och har ingen anledning att föra deras talan, men man skall vara blind på båda ögonen, om man inte skall se den betydelse, som denna odling på kort tid har fått för hela det svenska jordbrukets ekonomi. Den betydelse som oljeväxtodlingen har för folkförsörjningen, framför allt i ett avspärrningsläge, ligger också i öppen dag.

Nu tror jag inte att författaren till motionen nr 640 ställer sig solidarisk med den opinion, som ur jordbrukarsynpunkt fördömer oljeväxtodlingen helt och hållet och stämplar den som jordbrukets fiende. Jag stöder denna min uppfattning av ett uttalande av samme motionär under förra året, då han skrev: »Självfallet är det såväl för jordbruket i allmänhet som för landets ekonomi en fördel, att vår oljeväxtodling får bedrivas i hela den omfattning, som de ekonomiska och marknadsmässiga förutsättningarna medgiva.»

Jag vill i detta sammanhang understryka, att det enligt min mening skulle vara högst olyckligt med en statisk jordbruksproduktion i detta land, som inte skulle kunna anpassa sig efter ändrade förhållanden på folkförsörjningens eller på avsättningsmarknadens område. Det svenska jordbruket har, såvitt jag kan se, möjlighet till sådan anpassning i större eller mindre mån och med större eller mindre svårigheter. Det ligger makt uppå att dessa möjligheter också utnyttjas. Jordbrukets organisationer böra ge företagarna inom jordbruksnäringen den produktionsvägledning, som påkallas av ändrade avsättningsförhållanden. Myndigheterna böra också ha rätt att i samförstånd med dessa organisationer prismässigt styra produktionen, såsom jordbruksministern i något sammanhang har yttrat.

När det gäller mjölkproduktionen är det känt och vittnat, att det i vårt långa land finns områden, där det mö-

ter mycket stora svårigheter att nämnvärt inskränka denna produktion och omställa driften till andra produktionsgrenar. Jag bortser inte heller från det förhållandet, att mindre jordbrukare i regel ha svårare att göra denna omställning än man har inom det större jordbruket. Propositionen föreslår därför, på grundval av den överenskommelse som träffats, en differentiering av mjölkpriset till förmån för de svaga jordbruksbygderna. Såvitt jag kan förstå vill författaren till motion nr 640 också ha en differentiering, men han vill dels ha en mer omfattande sådan och dels en differentiering lagd på sådant sätt, att den uteslutande gynnar de mindre företagarna.

Jag kan ge motionären rätt i så måtto, att departementschefen sannolikt är offer för ett alltför ljusblått betraktelsesätt, när han i propositionen förklarar, att anordningen med ett differentierat mjölkpris får betraktas som en åtgärd av tillfällig art under en övergångstid, tills den erforderliga omställningen av produktionen kommer till stånd. Jag tror inte att omställningen kommer som resultat av den förskjutning av jordbrukspriserna, som den nu träffade överenskommelsen innebär. Men jag understryker att vi veta ingenting med visshet om den saken. Det är möjligt att det måste till en mer omfattande differentiering, men jag tror att försiktigheten bjuder till varsamhet och till att man icke från början tar alltför stora kliv.

Det är dock mera bjudet att omedelbart vilja sätta i gång med en mindre clearing jordbrukarna emellan än att endast föreslå en utredning. Jag tror också att de erfarenheter, som kunna vinnas vid ett bifall till propositionens förslag, äro vida värdefullare än de teoretiska spekulationer, som kunna framkomma vid en utredning. Såsom utskottet också har påpekat, äro vissa småbrukarproblem redan nu under utredning.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

För min del tror jag inte på lämpligheten av att ovanpå den prisdifferentiering, som producentbidraget åstadkommer, lägga en ytterligare differentiering, byggd på brukningsdelarnas storlek. Jag kan mycket väl förstå, att det vattnas i munnen på småbrukarna i detta land, när de höra talas om möjligheten att åstadkomma en clearing, som ger dem 200 miljoner kronor om året mera i mjölklikvider. Det är emellertid fara värt att om vi genomförde något sådant, skulle vi därmed ge ny näring åt den enligt min mening felaktiga uppfattningen, att småbruken i detta land aldrig kunna bära sig och att man därför lämpligen bör rationalisera bort dem så fort som möjligt.

Vidare kan man inte se bort från ett par andra synpunkter och omständigheter, som ha betydelse i detta sammanhang. Den ena är den, att på sina håll saknar inte jordbruk av basjordbrukets storlek alla möjligheter till omställning av driften. Den andra synpunkten, som behöver påpekas, är den, att i svagare jordbruksbygder har även det något större jordbruket ganska stora svårigheter att undvara den omfattande djurhållning, som betingas av en stor mjölkproduktion.

Jag är, herr talman, fullt medveten om de svårigheter som kunna uppkomma vid ett realiserande av det förslag till mjölkprisdifferentiering, som framlägges i den kungl. propositionen. Jag tror emellertid att ett realiserande av den här berörda motionens uppslag kommer att stöta på ännu större svårigheter. Gränsdragningen mellan små och stora jordbruk kommer alltid att skapa orättvisor och irritationsmoment, och jag tror det är lyckligast för svenskt jordbruk, om dessa slitningar kunna undvikas. Enligt min mening kan en bestående prisdifferentiering olika jordbrukargrupper emellan icke med framgång åstadkommas, om den icke bäres upp av en jordbrukaropinion och har stöd av jordbrukets organisationer. En-

bart detta vore för mig skäl nog att avsluta mig till propositionens linje i denna fråga.

Innan jag slutar mitt anförande vill jag inte underlåta att deklarerat, att jag inte är tillfredsställd med den utformning, som producentbidraget för närvarande har. Det är nu utformat mera som ett instrument för att främja vad man kallar jordbrukets yttre rationalisering. Dess verkningar ha hittills icke varit enbart lyckliga, och en omläggning utan något dröjsmål skulle vara i hög grad påkallad. Jag tror att man med detta bidrag skulle kunna åstadkomma en prisdifferentiering till förmån för småbruket, som skulle kunna tjäna också det syfte, som det här är fråga om att uppnå. Om man lade denna prisdifferentiering i botten och sedan ovanpå den en ytterligare differentiering av det slag som propositionen förordar, som tar hänsyn till jordbruksbygdernas olika beskaffenhet, så tror jag man komme på rätt väg.

Herr talman! Av det som jag här har sagt torde framgå, att jag i detta avsnitt av Kungl. Maj:ts proposition kommer att rösta för utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Jacobsson i Igelsbo, Boman i Kieryd och Mårtensson i Smedstorp.*

Herr AHLSTEN: Herr talman! Jag har till detta utskottsutlåtande fogat två reservationer, den ena en blank reservation angående brödsädsregleringen med anledning av en motion, som väcktes av de gotländska riksdagsmännen här i kammaren och som gick ut på att Visby också skulle få bli prisort. Jag kommer, herr talman, inte att ställa något yrkande på den punkten utan har bara velat uttala den förhoppningen att de herrar, som syssla med dessa frågor, till nästa år skola ta de synpunkter som äro anförda i motionen i beaktande, så att också Visby kan få bli prisort. Läget där ute i havet, långt

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

från fastlandet, talar för att denna angelägenhet borde kunna ordnas för gotlänningarna.

Min andra reservation, nr 5, gäller oljeväxtregleringen. Förhållandet är ju det, att man nu ämnar övergå till en annan organisation, som skall handha oljeväxthandeln här i landet. Denna har tidigare innehaft av oljeväxtcentralen, men nu tänker man gå över till en organisation, som utom av odlarna består av statliga organ och även av representanter för Lantbruksförbundet och industrien. Att industrien, således köparen, redan från första stund skall vara med i denna organisation, har jag tyckt vara litet oförklarligt. Jag har i utskottet frågat, vad anledningen därtill är, men har inte kunnat få något svar därpå.

Oljeväxter säljas ju dels på export och dels till oljeslagerierna inom landet. Vi ha statliga organ såväl i jordbruksnämnden som i spannmålsbolaget, och jag tycker att man skulle kunna ha köparna på ena sidan och säljarna på den andra och härvidlag i övrigt handla på sådant sätt, som man i allmänhet brukar när man gör affärer här i landet. Jag ser också att oljeväxtodlarna inte ha hunnit att slutgiltigt ta ståndpunkt till frågan om denna omorganisation, utan det är tydligen endast de förtroendemän de haft i förhandlingsdelegationen, som biträtt detta förslag. På den kanten råder det oenighet om detta, vilket jag tycker är synnerligen tråkigt med hänsyn till den kommande utvecklingen.

Med anledning härav har jag avgivit denna reservation. Jag anser att det finns mycket som talar för att man bör skjuta på denna fråga ännu ett år och avvakta resultatet av ytterligare förhandlingar på hithörande område. I varje fall borde man avvakta den ståndpunkt, som odlarna själva komma att inta till detta problem. Jag tycker inte det är riktigt just att ställa en odlarorganisation, som har skött sig or-

dentligt under dessa år, inför ett fullbordat faktum, låt vara att deras förtroendemän deltagit i förhandlingarna; stämman har dock inte hunnit med att ta ställning till frågan. Med anledning härav, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservation nr 5.

Jag skall nu gå över till en del andra spörsmål. Jag har, som de ärade kammarledamöterna finna, inte biträtt den reservation, som avgivits av mina partikamrater angående utredning om differentiering av mjölkpriset till producenterna. Jag vill, herr talman, här i kammaren ge skäl för den ståndpunkt jag har intagit i den frågan.

Vi ha som bekant här i landet inte bara småbruk och storbruk och mellanbruk, utan vi ha också småbruk med skog och småbruk utan skog. Vi ha mellanbruk, som ha mycket dålig jord men ingen skog alls och med en areal av 20—30 hektar. Med nuvarande höga driftskostnader och de små skördar de få på den dåliga jorden ställas dessa jordbrukare inför svåra problem, alldenstund de inte ha någon annan inkomst att falla tillbaka på än vad de utvinna på de magra jordarna. Dessutom ha vi storjordbruken.

Att tänka sig en differentiering av mjölkpriset genom att ta ut en mjölkavgift, som man tar från vissa jordbruk och ger till andra, måste väcka mycket stor betänksamhet. Man skulle med andra ord ta av den jordbrukare, som har en 50—60-tunnlandsgård med ett mager stycke av Sveriges jord och som saknar skog — sådan måste han köpa till husbehov — för att i stället ge till småbruk i andra bygder. Jag är övertygad om att sådant kommer att ställa den ekonomiska föreningsrörelsen och jordbrukarna inför synnerligen svåra problem.

Det blir en annan sak, om man tar ut en mjölkavgift på det sätt som vi gjorde förr, en mjölkavgift som avsåg att stödja exporten: man stödde försäljningen av en mindre kvantitet och tog

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

ut mjölkavgiften på en större kvantitet. Då betydde mjölkavgiften något. Men skall man ta ut den på en liten kvantitet mjölk och dela ut den på en mycket stor kvantitet, då fungerar knappast systemet, utan det blir så gott som utan betydelse.

Herr talman! Jag har försökt att forska litet i jordbruksstatistiken — tyvärr ha vi inte någon fullständig, den registrerar endast djurantalet med intervaller och för olika gårdsstorlekar, och dessutom måste man gå tillbaka till 1944 för att över huvud taget hitta en sådan statistik. Emellertid visar det sig att antalet kor på gårdar över 50 hektar var 195 000 år 1944, vilket motsvarade 11 procent av antalet kor i hela landet. Går jag till gårdar på 30—50 hektar — det är nästa intervall man redovisar — hade dessa 136 000 kor, vilket utgjorde 7,5 procent av hela landets koantal. På gårdar över 30 hektar hade man alltså 18,5 procent av Sveriges kor.

Som jag sade är denna statistik gammal, och det har skett en viss förskjutning på så sätt, att en del av de större jordbruken gått över till kreaturslös drift. Ser man på förändringen av mjölkproduktionen, så finner man, att mjölkproduktionen i södra och mellersta Sveriges slättbygder för gårdar på över 50 hektar visar en minskning med inte mindre än 16,9 procent och för gårdar på mellan 30 och 50 hektar med 12,2 procent, under det att den i norra Sverige ökat med 17 procent och i södra och mellersta Sveriges skogs- och dalbygder med 7,9 procent. Skulle jag försöka att i procent uppskatta antalet kor vid jordbruk över 30 hektar i dagens läge, så skulle jag uppskatta det till 15 procent av samtliga kor i landet. Jag kan som en upplysning nämna, att det finns 148 000 kor på gårdar av storleksordningen 20 till 30 hektar, eller 8 procent av landets samtliga kor. Ser man på mjölkinvägningen, så finner man att det skett en ökning av denna inom landet, men denna ökning har,

som jag tidigare sade, förskjutits från de större jordbruken till de mindre.

Man kan fråga sig, inom vilka län det största procenttalet kor finns. Statistiken visar, att det i Stockholms län finns 37 procent, i Uppsala län 43 procent, i Södermanlands län 42 procent, i Östergötlands län 40 procent och i Västmanlands län 41 procent på gårdar över 30 hektar. Detta är alltså i de län, som ligga närmast stockholmsområdet, där $\frac{1}{6}$ av Sveriges befolkning bor och där man eftersträvar att få en mjölkproduktion av sådan storleksordning, att man även vid lågproduktion kan tillfredsställa konsumtionsbehovet inom området. För att ha en jämförelse kan jag nämna, att det i Malmöhus län finns 32 procent, i Kristianstads län 20 procent, i Hallands län 19 procent och i Kopparbergs län 16 procent på gårdar över 30 hektar.

Om vi göra klart för oss, att det här i landet produceras ungefär 4 miljarder liter mjölk om året, och sedan fråga oss, hur mycket mjölk vi få ut av de 15 procent av korna i landet, som finns på gårdar över 30 hektar, så blir det 15 procent av 4 miljarder liter, d. v. s. 600 miljoner liter. Tar man ut en mjölkavgift av 2 öre på detta, kommer man upp i en summa av 12 miljoner kronor. Om man räknar bort den mjölk som skulle belöpa sig på gårdarna mellan 20 och 30 hektar, får man på det sättet bort 1 miljon liter mjölk av den totala invägningen. Men sedan skola de 12 miljonerna fördelas på 3 miljarder liter mjölk, och jag kan inte räkna ut annat än att resultatet skulle bli, att man ökade mjölklikviderna med $\frac{4}{10}$ öre per liter. Detta skulle alltså vara vad man åstadkom med hela denna väldiga apparat.

Vi ha redan nu en ganska stor differentiering av mjölkpriset här i landet. På Gotland och i en del av Skåne håller sig mjölkpriset vid ungefär 27 öre per liter för mjölk med en fetthalt av $3\frac{1}{2}$ procent, under det att man exem-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

pelvis i Norrbotten för närvarande har ett mjölkpris av 36½ öre, i Västerbotten 33 öre och i Västernorrland 32½ öre. En väsentlig differens förekommer alltså — den är ju bortåt tio öre mellan Norrbotten och de södra delarna av landet. Härtill skall för de norra delarna, enligt den överenskommelse som är träffad, läggas ytterligare 2,4 öre per liter. Detta betyder, att man får en skillnad på ungefär 12 öre mellan landets norra och södra delar. Läger man därtill producentbidraget med 12 öre för en småbrukare upp i norr och gör en jämförelse med hur det förhåller sig för en bonde på Gotland, som har en gård på 40 eller 50 tunnland dålig jord, får man en prisskillnad på inte mindre än bortåt 25 öre per liter mjölk. Det är således en oerhörd differentiering som redan är genomförd.

Om man skulle minska produktionen i landet genom att tvinga de större jordbruken att gå över till kreaturslös drift, rycker man samtidigt undan den mjölkkvantitet, på vilken mjölkavgiften skulle tas ut, och därmed spolierar man fullständigt hela systemet. När vi räkna med att vi ha ett överskott av mjölk i landet på 10 procent och när, som jag sade tidigare, 15 procent av vår mjölk kommer från de större gårdarna, måste vi nästan föra över alla jordbruk på mer än 30 hektar till kreaturslös drift för att återställa jämvikten, och då förstår man, hur omöjligt det är att gå fram efter de linjer, som här föreslagits. Det går helt enkelt inte, utan man måste finna andra vägar.

Jag har i jordbruksstatistiken funnit, att Skåne och Halland producera hälften av allt fläsk i Sverige, och av detta fläsk produceras 20 procent på gårdar över 30 hektar. Det är således 10 procent av allt Sveriges fläsk. Drar man nu över alla dessa jordbruk till kreaturslös drift, så upphör ju även kött- och fläskproduktionen vid gårdarna, och det blir en mycket stor rubbning i produktionsinriktningen.

Jag vill i detta sammanhang nämna, att det även medför andra risker att pressa över alltför många jordbruk till att bli kreaturslösa. Vi hade för några nätter sedan 10 grader kallt på Gotland, och mycket frös bort. En annan gång är det torkan som förstör. Vid kreaturslöst jordbruk har man då intet kapital i kreatur att ta till för att rädda den ekonomiska situationen, utan man blir helt och hållet hänvisad till den ringa skörd man kan få ut.

För några år sedan försökte jag få en omläggning av produktionen till stånd i en socken på norra Gotland, där livsmedelskommissionen hade anmärkt på att kostnaderna för framförandet av mjölken till mejeriet voro alltför höga. Kostnaden för att få mjölken till mejeriet uppgick till 8 öre för varje liter. Jag reste upp till bönderna och hade ett sammanträde med dem. De voro alla småbrukare, och jag sade till dem: Kunna ni inte, när det nu kostar så mycket pengar, ta och gå över till gödkalvsuppfödning? Då skrattade de och sade: Är du tokig? Vi få ju 40 öre litern för mjölken, så inte kunna vi ge den till gödkalvar. De hade nämligen allesammans producentbidrag.

Då stod det klart för mig, att det inte längre går att hålla på systemet med producentbidrag. Det var berättigat, när vi hade brist på mjölk här i landet och fingo ge producentbidrag för att stimulera mjölkpriset, men att nu stimulera mjölkpriset med ett särskilt tillägg för att sedan med förlust sälja smöret på export och så ta ut mjölkavgifter, det liknar Ebberöds bank och ingenting annat. Jag går så långt, herr talman, att jag säger, att man måste lösgöra producentbidraget och andra tillägg till småbrukarna från mjölken. Vi äro säkerligen alla överens om att småbruket skall tillföras medel i minst den utsträckning som sker, men jag tror det är nödvändigt att man finner andra vägar att tillföra det dessa medel, så att man inte stimulerar en pro-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

duktion, som man vill ha minskad. Går man fram efter andra linjer, kan man hjälpa till att åstadkomma en omläggning av hela jordbruksdriften, men om man i stället bibehåller det stora mjölkpristillägget, omöjliggör man en omläggning, vilket säkerligen kommer att få mycket svåra konsekvenser för vårt jordbruk. Det skulle också, som jag tidigare sade, leda till mycket stora påfrestningar på den ekonomiska föreningsrörelsen i landet. Jag tror, att vi böra vara eniga om att på allt sätt skydda denna rörelse och hjälpa den i den uppgift, som den har att fylla på olika områden i såväl fredstid som krigstid, då staten är i behov av den och då jordbrukarna ha allt möjligt stöd av densamma.

Jag har, herr talman, med detta velat säga, att jag inte kan vara med om att begära en utredning om hur differentieringen av mjölkpriset skall verkställas, därför att jag helt enkelt inte kan finna, att en differentiering är möjlig att genomföra eller att den på något sätt skulle gagna småbruket eller jordbruket över huvud taget. Jag tror, att småbruket skulle ha gagn av att få anpassa sig efter de förhållanden, som råda på de olika gårdarna, och sedan erhålla ett driftsbidrag i stället för ett producentbidrag, så att man kunde inrikta sin produktion efter de linjer man helst önskade.

Herr talman! Med det anförda har jag velat framhålla, att jag biträder Kungl. Maj:ts förslag utom i fråga om oljeväxtregleringen, där jag ställt ett yrkande om bifall till min reservation.

Herr NORUP: Herr talman! Den kungl. proposition och det utskottsutlåtande, som vi nu behandla, bygga i stor utsträckning på en överenskommelse mellan å ena sidan statens jordbruksnämnd samt å andra sidan Sveriges lanbruksförbund och Riksförbundet Landsbygdens folk. Det finns

kanske inte anledning att säga så mycket om denna fråga här i kammaren, ty jag förmodar, att man i mycket stor utsträckning kommer att sluta upp kring den träffade överenskommelsen.

Överenskommelsen är en kompromiss, och jag vågar uttala, att man på båda håll visat god vilja på punkter, där naturliga motsättningar ha förevarit. Man har velat bygga upp en konstruktiv politik, där man kan få konsumenter och producenter att mötas. Jag vill i detta sammanhang göra det påpekandet, att ett dylikt förfarande även på andra områden i vårt politiska liv skulle ge ett bättre resultat än de debatter, som vi ibland få åhöra i denna kammare, och jag har i det fallet anledning att hänvisa till den debatt om den ekonomiska politiken, som fördes här i lördags.

Jordbruksuppgörelsen har under senare år betytt ganska mycket för den ekonomiska utvecklingen. I ett läge, där de inflationistiska tendenserna mer och mer göra sig gällande, ha de överenskomna fasta priserna på livsmedel, som gällt under viss tid, i sin mån utgjort ett återhållande moment. Jag är övertygad om att man, när man gått till underhandlingar om prissättningen på jordbrukets produkter, såväl från statsmakternas som från jordbrukets sida har försökt att sluta upp kring 1947 års riksdagsbeslut i frågan. Enligt min mening ha vi all anledning att också i fortsättningen stödja detta beslut, och den nu träffade överenskommelsen bygger på detsamma.

Jag kommer för min del, herr talman, att ansluta mig till utskottets utlåtande, som går i stil med Kungl. Maj:ts proposition. Jag tycker emellertid att vissa reflexioner annåla sig i anledning av dagens debatt, och jag skall be att få redovisa några av dem.

Den förste ärade talaren började med att säga, att här har varit skådespel och här har varit bröd. Ja, jag tror att detta har fortsatt. För min del vill jag

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

försöka hålla mig till brödet och överlåter gärna skådespelet till herr Walde-
mar Svensson. Han är ju inte dilet-
tant på det området när det gäller jord-
brukspolitiken. Han har i dag framfört
en del kritik, som kanske ger anled-
ning till något bemötande. Till att börja
med sade han, att det är för få män-
niskor som fått vara med vid prisupp-
gårelsen. Ja, det kan ju hända, men
jag skulle tro, att herr Svensson bör
vara tillfredsställd även om inte skaran
utökats med så många. Jag tror för min
del att detta inte skulle gagna mycket.
När man går till dessa underhandlingar
så gäller det att de som svara för jord-
brukets del skola ha möjligheter att
komma överens inbördes, och det får
inte gå till på det sättet, att åtta eller
nio komma överens men en eller två
ställa sig utanför. Det är inte byggt på
det sättet. Det gör att när herr Svens-
son ställer frågan, om jag tror att det
på lång sikt kan vara bra för jordbru-
ket att ha en så ensidig sammansätt-
ning av delegationen som nu, då den
består av nio bondeförbundare och en
högerman, så vill jag i detta fall ställa
en motfråga: Tror herr Svensson att
det skulle vara lyckligt, om underhand-
lingsdelegationen byggde på parlamen-
tariskt underlag och vore politiskt sam-
mansatt? Jag är icke säker på det. Den
underhandlingsdelegation, som nu sit-
ter, är vald genom våra ekonomiska
fackorganisationer och vald på demo-
kratiskt sätt.

Jag frågade herr Svensson häromda-
gen i utskottet, om han trodde att jord-
bruket komme att få mycket mera, ifall
man finge denna underhandlingsdele-
gation utökad, så att den finge en an-
nan sammansättning ur politisk syn-
punkt. Herr Svensson svarade då, att
det parti han företräder också tänkt
på konsumenterna. Ja, det har jag ald-
rig tvivlat på. Vid dessa förhandlingar
måste statsmakterna i viss mån taga
hänsyn icke bara till konsumenterna
utan även till producenterna. Men jag

skulle tro att man där är angelägen att
se till att icke jordbruket får mera än
vad jordbruket har rätt till. Hittills
har enligt min mening jordbruket icke
fått ens detta, utan den klyfta, som
enligt 1947 års riksdags beslut skall
överbryggas, har i stället vidgats.

Det skulle ju vara av intresse att
just i denna debatt få veta vilken som
är folkpartiets officiella linje. Jag för-
modar att det är den som har fram-
kommit i folkpartiets motion, som både
partiledaren och vice partiledaren stå
för. Jag har icke märkt, att när man
från folkpartihåll motionerat i jord-
brukets ting det kommit fram så många
förslag om att man skall föra medel
från andra samhällsgrupper till jord-
bruket. Däremot har jag ofta märkt en
mycket stark aktivitet, när det gällt
fördelningen av de förmåner som sam-
hället ger jordbruket. Jag tror ju för
min del, att ifrån jordbrukets sida har
man all anledning att försöka att bevaka
jordbrukets intressen och se till att den
klyfta jag nyss talade om blir ut-
jämnad.

Man har givetvis där olika vägar att
gå. I år ha vi slagit in på linjer, där
jag har svårt att skönja, att denna
klyfta skall kunna minskas i varje fall
för det största antalet jordbrukare. Men
det har väl varit nödvändigt att gå den
vägen. Ingen skall tro att den väg vi
nu ha beträtt har accepterats i första
hand.

När det gäller de olika produkterna
är det klart att här betyder mjölken
och mjölkprodukten smör oerhört myc-
ket. Det är mycket angeläget att från
jordbrukets sida få veta, vilka möjlig-
heter jordbruket har att finna avsätt-
ning för denna produkt. Vi ha i propo-
sitionen fått ett uttalande som vi bygga
på och ett löfte som statsmakterna giva
tillbaka, när man från statsmakterna
framför en önskan till jordbruket, att
det skall ställa om sin produktion, så
att den mera anpassas till efterfrågan
på produkter på världsmarknaden. Det

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

har också sagts att staten skall göra allt vad den kan för att inom viss ram lyfta upp smörexporten.

Det är klart att där kommer förhållandet mellan smör och margarin in. Det har givetvis från jordbrukarhåll önskats, att man skall kunna få en så stor smörkonsumtion som möjligt i detta land och att margarinet skall minska. Man har sagt att vi numera kanske icke ha så stor anledning som tidigare att kalla margarinet för jordbrukets fiende nummer ett på grund av oljeväxtodlingen. Jag tror mig dock kunna konstatera, att även om vi ha en oljeväxtodling här i landet är icke kärleken mellan smör och margarin av det varmare slaget. Följaktligen kan jag livligt instämma med de talare som tidigare talat om att det är nödvändigt att man ser till att vi få så stor smörkonsumtion som möjligt och att man icke tillåter att margarinet får del av några subventioner.

Nu har herr Svensson i Ljungskile sagt, att man har väl icke varit vaken i underhandlingsdelegationen, ty man har icke vetat om det och det. Men det är väl ändå så, att om det har utgått någon subvention till margarinet har det skett under vissa månader. Vi ha i varje fall från underhandlingsdelegationen fört fram kravet på att margarinet icke får subventioneras, och vi ha från jordbruksnämnden fått det uttalandet att så ej skall ske.

När man här talar om att man möjligen skulle kunna företaga en ändring i förhållandet mellan smör och margarin, ha vi från jordbruket anledning att erinra om det tillstånd som var rådande före mars månad 1949, när man, som det hette, på försök ökade smörpriset med 40 öre och sänkte margarinpriset med 40 öre. Även om vi nu ha gjort en överenskommelse så står det ju senare i statsmakternas skön att göra de förändringar som de anse att läget betingar.

Om vi skola se på den kalkyl, som

överenskommelsen bygger på, har man från prissakkunniga i jordbruksnämnden fått fram ett underskott på 209 miljoner kronor. Jag får ju säga, att vi från underhandlingsdelegationen väntade, att när man konstaterat denna brist så skulle budet också vara detta; och sedan skulle man diskutera om hur man skulle skaffa in dessa pengar och hur de skulle fördelas så att det bleve rättvist jordbrukarna emellan.

Budet blev icke 209 miljoner, utan det blev 172,5 miljoner. Senare har man ju dock genom överenskommelsen fått igenom att man från statsmakternas sida skall till förfogande ställa medel, som kunna uppstå genom förtjänsten på exporten av oljeväxter. Här få givetvis oljeväxterna träda in och cleara en del över och hjälpa mjölkproduktionen i landet.

Vi ha också fått mera frihet när det gäller priset på ägg. Vi ha vidare i de senare dagarna fått meddelande om att de utförselavgifter, som Mejeriernas riksförening skulle inbetala, när det gäller exporten, skall riksföreningen behålla för vissa ändamål, som jag senare skall komma till.

När det gäller produktionsutvecklingen i jordbruket har här redan påtalats, hur den har gått i den riktningen att vi ha fått för mycket mjölk i detta land. Anledningen till detta är — det vill jag också säga — icke att vi ha haft mjölkpriser som täckt produktionskostnaderna, utan det har varit det förhållandet att de flesta jordbrukare äro beroende av mjölkproduktionen, och de ha försökt göra det bästa av en dåligt lönande affär. Vi ha också i viss mån försökt att åstadkomma det bästa möjliga för mjölkproducenterna. Men dylika ting gå bara till en viss tid. När vi stodo med det smöröverskott, som vi hade i början på detta år, var det ju nödvändigt att vi försökte få fram en uppgörelse, som ekonomiskt tyvärr kommer att tvinga jordbrukarna till en produktionsomläggning. Det är dock

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

så pass allvarligt att vi från jordbrukets organisationer rekommendera detta till jordbrukarna. Vi kunna icke hålla på med en produktion, som vi ej kunna finna avsättning för inom landet och som det under vissa tider är svårt att få avsättning för i utlandet. Denna produktionsomläggning kommer icke att ske utan vissa kännbara verkningar. De komma att bli kännbara både för en liten jordbrukare och för en stor. Det kommer att medföra nya kapitalinvesteringar, kanske i viss mån utbyte. Det kommer att orsaka en hel del svårigheter.

Vi veta icke hur pass långt man skall driva denna rekommendation. Man vet icke hur förhållandena kunna ändra sig ute i världen och när de kunna ändra sig i vårt land. Vi ha när det gällt andra produktionsgrenar fått se växlingar, som ha skett mycket hastigt.

Jag tror att vi också när det gäller prisbildningen på de olika produkterna skola taga oss en tankeställare, hur det varit under de år som gått. Jag vågar göra det påståendet, att man väntat för länge med att giva den vegetabiliska produktionen den rättvisa prisavvägning som den borde ha haft. Resultatet visar sig däri, att vi i dag icke ha det spannmålslager, som vi i den allvarliga tid, vari vi leva, hade anledning att ha.

Det sades att den överenskommelse, som nu har träffats, kommer att medföra en ensidig förbättring. Ja, det skall i viss mån erkännas. Den kommer att medföra att spannmålen får 10 öre högre pris än den hade i fjol. Detta är ju en mycket stark ökning. Å andra sidan kommer detta säkerligen att medföra, att de producenter, som kunna odla spannmål, komma att övergå till spannmålsodling. De komma att minska sin mjölkproduktion, och därmed komma de också fortare att möjliggöra att vi få en lägre mjölkproduktion. Kanske man kan tro, att vi inom en icke alltför avlägsen framtid få en avvägning av mjölkproduktionen, så att det tillfälle kan komma åter, då man med berät-

tigande kan kräva, att de många jordbrukare, som äro beroende av mjölkproduktionen, skola kunna få en bättre ersättning för sin arbetsinsats.

Oljeväxterna få 8,1 miljoner i tillägg. Jag tror icke att det kommer att medföra någon revolutionerande ökning av oljeväxtodlingen. Jag tror tvärtom att om vi skola ha de priser vi nu ha i förhållande till spannmålen så kommer oljeväxtodlingen att minskas.

När det gäller matpotatisen ha vi fått vissa ökningar, som kanske inom sig kunna rymma en del luftsiffror, beroende på hur skörden utfaller. När det gäller priset på fabrikspotatis ökas det med 4,5 miljoner kronor. Där ha vi fått in en rättvisare prisbildning än den som var i fjol. Säkerligen hade det varit en klok politik att i fjol icke sänka priset på stärkelse. Då hade vi varit betydligt bättre försedda med den varan än vad vi nu äro.

När det gäller det stöd i form av ökade priser, som vi skola få nästkommande år, faller icke mindre än 97,8 miljoner kronor på kött och fläsk samt 13,3 miljoner kronor på ägg. Det kanske finns möjlighet att det kan ökas något upp emot 20 miljoner. När man talar om att man här åstadkommit en ändring av priserna, som skulle sätta vissa grupper utanför, vill jag påminna om att småbruket har möjlighet att odla potatis samt möjlighet att öka kött- och fläskproduktionen ävensom äggproduktionen. Man har ju också fått möjlighet att taga ut något högre pris på gräddor och ost. Men det är klart, att den frågan återstår: Hur skola vi få en så rättvis fördelning som möjligt av de priser som statsmakterna bestämma? Det gäller en rättvis fördelning till stora och små jordbrukare, till dem som äro bosatta i skogsbygderna och dem som äro bosatta i slätbygderna. Jag har tidigare berört att detta sker säkerligen bäst genom att man här försöker att få en viss omläggning av produktionen så fort som möjligt.

När det gäller att få clearingmedel att

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

föra ifrån de jordbruk, som äro bäst lottade, till de sämre lottade, som icke kunna bedriva en så allsidig produktion, trodde vi i underhandlingsdelegationen, att vi hade den möjligheten att begära en avgift på spannmål. Det hade säkerligen varit en rättvis fördelning. Men man sade från jordbruksnämnden, som därvid hade regeringen bakom sig, tydligt ifrån, att man icke ville återgå till kristidens förfarande med en kontrollapparat, där man icke hade möjlighet att lägga avgift på råg utan enbart kunde göra det på vete. I fråga om rågen är det nämligen så många småkvarnar, som det är omöjligt att kontrollera. Man hade dåliga erfarenheter från den tid, då man tidigare hade förmalningsavgifter. Det var administrativa svårigheter som skötos fram och som voro så pass stora, att man bestämt sade ifrån att man icke kunde genomföra denna linje. Då ansågo vi från underhandlarna, att vi bäst tjänade jordbruket genom att acceptera avtalet, även om icke dessa saker kunde genomföras.

Här har i en motion och en reservation ifrån herr Hæggblooms sida förts fram, att när det gäller spannmålen skulle man icke vara tillfredsställd med de prishöjningar varom nu är fråga, utan man skulle som på en del andra områden låta priset röra sig mera fritt. Det är klart att man kan ha olika meningar om den saken. Men jag tror dock, att om man förklarar att man ansluter sig till 1947 års linje och accepterar, att man i dag får stöd för en viss förlustbringande export, får man också acceptera, att man ej kan taga ut priser i toppen, när det gäller andra produkter.

Jag är däremot något förvånad över att herr Waldemar Svensson icke ville ansluta sig till linjen om fria priser. Den sammanfaller väl ändå med de liberala idéerna. Den borde herr Svensson ha anslutit sig till.

När det gäller foderspannmålen är det klart, att den kommer att fördyras i samband med att vi få högre pris på brödspannmål. Jag tror att det tål vid

en höjning för foderspannmålen. Även om man skall köpa foderspannmål till något högre pris, skulle jag tro, att det höjda fläskpriset, som blir 40 öre ovanför baspriset, ger möjlighet att hålla ett fodersädspris, som ligger vid sådan nivå att det tangerar brödsädspriset. Likväl skulle jag tro, att regeln om »åtta gånger fläskpriset» — en gammal regel — gör att produktionen icke skall bli förlustbringande.

Man har också i denna diskussion, när det gällt den stora mjölkflod som vi nu ha, fört resonemanget: Skola vi icke försöka att få en större avsättning för matfett genom att tillåta försäljning av fetare mjölk? Vi ha från organisationerna ställt oss skeptiska till denna synpunkt. Vi ha menat att det kommer att medföra en prisfördyring. Vi ha gått ut ifrån vanliga marknadsmässiga beräkningar, där man har kunnat konstatera, att den ökade avsättning av matfett, som skulle ske härigenom, icke skulle bli av någon nämnvärd betydelse. Det skulle möjligen kunna medföra en ökad avsättning av matfett i bästa fall med en miljon kilogram smör. Men det kan medföra en hel del avigsidor. Vi ha dock under den senare tiden sagt, att vi icke vilja motsätta oss att man gör försök men endast under den förutsättningen, att den fetare mjölken skall standardiseras upp till viss fetthalt och säljas i flaskor. Jag tror för min del icke att det skulle vara lyckligt att sälja två sorters lösmjölk med olika fetthalt i samma affär. Vi ha i varje fall fått det beskedet från olika affärsföretag inom mejerierorganisationen, när vi ha hört oss för om den saken.

Jag tror att det är lyckligt om man kan göra något försök. Sedan får man ju se vad resultatet blir. Jag skulle tro att kravet på en ökning av mjölkens fetthalt emanerar från gamla tider, då husmödrarna köpte mjölk med 3,5 eller 4 procents fetthalt direkt från ladugården, gräddsatte den på kvällen och på morgonen skummade av grädden. Förhållandena äro inte sådana nu. De hy-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

gieniska kraven ha ökat oerhört. Man kräver pasteuriserad mjölk, och i och med pasteuriseringen kommer grädd-sättningen att bli sämre. Jag tror inte att vi komma att gagna den stora delen av konsumenterna genom att vi standardisera upp mjölken till högre fetthalt och därmed fördyra densamma. Jag tror tvärtom att den popularitet, som mjölken med nuvarande fetthalt har icke minst på arbetsplatserna, skulle sjunka i fall man ökade mjölkens fetthalt och därmed också priset på densamma. Vi ha ju gått in för att en viss frihet skall lämnas i detta avseende. Detta har riksdagen tidigare uttalat, och man får ju se hur det kommer att utfalla. Ofta har i jordbruksdebatten diskuterats den s. k. 4-procentsregeln. Det avtal som nu slutits gäller inte för någon längre tidsintervall — det rör sig om fyra månader — och då har man varit överens om att 4-procentsregeln skall strykas.

Man har vid detta utskottsutlåtande fogat några reservationer, och herr Ahlsten har i sitt anförande varit inne på ett par av dem. Jag får ju säga, att när det gäller prisorterna — på vilken punkt man accepterat det nuvarande systemet på jordbrukarhåll, där föreningsandan helt slagit igenom — mening- en nog är den, att det var ett rättvisare system med de många prisorterna och önskvärt om det kunde tillämpas i fort-sättningen. Man har sagt att detta kräver en så pass stor apparat från Spannmålsbolagets sida, att det inte går för sig. Vi ha i det fallet övergått till att rekommendera den andra vägen med en större skillnad mellan botten och tak, där det skulle vara möjligt för handeln att kunna utjämna det hela. Men jag erkänner vil-ligt, att vi nog komma att stöta på vissa svårigheter även där. Det är klart att med den tankegång som herr Ahlsten gjorde sig till tolk för, nämligen att Visby skulle bli prisort, gör sig samma krav med samma berättigande gällande beträffande både Värmland och Väster-

götland, kanske också Östergötland och varför inte på några platser i Norrland. Vi ha inte kunnat gå den vägen, utan vi ha fått acceptera de regler som förts fram av jordbruksnämnden.

Nu har det sagts, att det clearing-system som här skall genomföras kommer att verka orättvist. Det medges gärna, att det inte blir vare sig någon milli-meter- eller centimeterrättvisa. Det går inte att få någon individuell rättvisa för en jordbrukare bosatt i södra, norra, östra eller västra Sverige. Vi ha dock försökt att i någon mån utjämna dessa prishöjningar, och vi ha tagit hänsyn till att de jordbrukare, som inte ha möjlighet att bedriva en allsidig produktion, borde få ett något bättre pris — detta är i viss mån inkonsekvent — för en vara, som vi anse att det är alldeles för stor produktion av.

I fråga om differentieringen föreligger för närvarande ett förslag, som är godkänt av mejeriorganisationens förvaltningsråd, och som går ut på att en ökning av priset med 2,4 öre per liter skall gå till de nordligaste delarna av landet, till de sämre situerade trakterna i södra Sveriges skogsbygder, exempelvis i Smålandslänen, medan det i Mellansverige skall bli $1\frac{1}{2}$ öres ökning, i andra delar av landet 1 öre, i en annan del återigen $\frac{1}{2}$ öre, för att sedan i ungefär hälften av landet det inte skall bli något pristillägg alls, nämligen på vårt lands slättbygder, där man har möjlighet till en allsidig produktion och där vi mena, att åtgärden kommer att medföra att vederbörande övergår till spannmålsodling och överger mjölkproduktionen. Vi ha gått med på en regional indelning, vilken — det skall gärna erkännas — inte till alla delar är lyckad. Men vi skola komma ihåg att detta är av tillfällig art under den tid jordbrukarna ställa om sin produktion. Jag vill instämma i de synpunkter, som herr Ahlsten förde fram här i fråga om det mjölkavgiftsförslag, som 1947 års riksdagsbeslut rekommenderade. Vi leva

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

emellertid nu under något andra förhållanden, och jag tror inte att man då hade överblickat vad detta beslut egentligen skulle komma att innebära och vilka konsekvenser det skulle föra med sig. Det var nog riktigt, som då påpekades, att denna 2-öring för slätbygdens mjölk mycket litet skulle komma att inverka för de andra. Jag tror också att de synpunkter herr Persson i Svensköpp hade voro realistiska, och jag tror för min del att vi i detta fall inte skola mana fram motsättningar jordbrukarna emellan. Vi böra försöka att åstadkomma en så stor rättvisa som möjligt. Jag är säker på att den kalkyl, som ligger till grund för förslaget, inte skapar rättvisa jordbrukarna emellan individuellt sett, men det går näppeligen att åstadkomma ett system, som får fram denna rättvisa. Jag tror inte heller att det system, som kommer senare med typjordbrukskalkylen, kommer att medföra större rättvisa.

Det har också i diskussionen förts fram talet om att man snart skall övergå till ett nytt basår. Vi ha från jordbrukets sida inte kunnat acceptera den synpunkten i år. Vi kunna tänka oss det under förutsättning att man där får samma utgångsläge från det gamla basåret och det nya, så att man inte där som i år får fram vissa förändringar i ett överskott, som gör att det släpar med och kommer att skapa en orättvisa, som vi på jordbrukarhåll inte kunna acceptera.

Till slut, herr talman, vill jag säga, att när man från jordbrukets sida har accepterat denna överenskommelse, så har man varit besjälad av en vilja att försöka överbrygga och söka nå förståelse olika grupper i samhället emellan, och jag tror, att även om vi nu ta detta förslag blir det inte den rättvisa, som vi jordbrukare önskat, och att vi inte heller fått den utjämning av klyftan, som vi äro berättigade till, men att man där i alla fall försökt att i det tidsläge vi nu befinna oss skapa så god förståelse som möjligt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet STRÅNG: Herr talman! Det har tillkommit mig att sedan 1945 varje år från regeringsbanken möta en mer eller mindre från opposition i denna speciella prisdiskussion för jordbrukets räkning. Jag har följaktligen fått en viss vana på det hållet, och jag måste därför, herr talman, erkänna att jag känner mig rätt konfunderad över debatten om denna i vanliga fall så kontroversiella och viktiga fråga, och att den går över huvudet på mig, då ju debatten praktiskt taget inte berör regeringen. När jag nu avlyssnat denna debatt kan jag därför inskränka mig till en ganska kort kommentar och dessutom svara på en fråga, som ställts närmast från herr Waldemar Svenssons sida.

Jag är glad över att först få konstatera den enighet, som har präglat debatten här i kammaren. Det är ett uttryck för att den kompromissuppgörelse som träffats efter vad jag förstår kommit så nära som möjligt en riktig kompromiss. Den särmening, som här anförts från herr Hæggbloms sida och som väl får betraktas som högerpartiets ståndpunkt, har ju inte varit alltför divergerande från propositionens och utskottets förslag. Den har inskränkt sig till en önskan om en friare prissättning. Ett visst steg mot det målet ges det uttryck för i det förslag som nu ligger på riksdagens bord. Man har vidare önskat ett världsmarknadspris på olja från egen odling och möjlighet att sälja ostandardiserad mjölk i lös vikt. Jag kanske får tillfälle att återkomma till dessa ting litet längre fram. Men om jag fattat högerens ståndpunkt i den jordbrukspolitiska debatten rätt, är det ungefär dessa särmeningar som man kan urskilja.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

Jag har svårare att precisera folkpartiets ståndpunkt i dagens debatt. Vanligtvis brukar den ståndpunkten företrädas av herr Waldemar Svensson i Ljungskile, och jag trodde nog i början av debatten att den reservation, som han och herrar Näslund och Johnsson i Kastanjegården stå för, var ett uttryck för folkpartiets jordbrukspolitiska uppfattning. Den reservationen går ju ut på en begäran om skyndsam utredning i avsikt att åvägabringa en starkare differentiering av mjölkpriset mellan stora och små jordbrukare. Sedermera ha herrar Persson i Svensköp och Ahlsten från Gotland hållit ett par enligt min mening ganska glädjande anföranden. Jag måste nog säga, att dessa anföranden — detta är inte alls något smicker — kännetecknas av så klara tankegångar, som jag tror att man inte är alltför bortskämd med att finna i de jordbrukspolitiska debatterna från folkpartiets sida. Herr Persson i Svensköp konstaterade, att läget onekligen är sådant att man inte kan bortse från att en önskvärd produktionsinriktning måste sikta till en nedgång i mjölkproduktionen. Herr Persson i Svensköp tror inte på en ytterligare differentiering av producentbidraget, och han säger vidare, att en prisdifferentiering inte kan bäras upp och bli bestående om den inte bäres upp av jordbrukarna själva och stödjes av jordbrukarnas ekonomiska organisationer. Det är så riktigt som det är sagt, herr Persson i Svensköp, och jag tror nog att den prisdifferentiering, som propositionen ger uttryck för, har gått efter de linjerna. Det är den prisdifferentieringen som bärs upp av en jordbrukaruppfattning och accepteras och godkännes av jordbrukarnas organisationer. Men en längre gående prisdifferentiering kommer att möta motstånd från jordbrukarna själva. Om jag därför, som jag nyss sade, skulle redovisa folkpartiets jordbrukspolitiska uppfattning här är jag tveksam om jag kan göra herr Svensson i Ljungskile till talesman

för partiet eller hans kolleger herrar Persson i Svensköp och Ahlsten, vilka senare ju fingo instämmanden från prominenta jordbruksrepresentanter inom folkpartiet. Men det är inte det viktigaste vilken folkpartiets ståndpunkt är här. Jag får väl därför i den mån jag kommer att debattera reservationen i fortsättningen inskränka mig till att kalla den herr Svenssons i Ljungskile reservation.

Jag vill så säga något om den produktionsutveckling, som så många talare här i afton debatterat och som kommit till uttryck både i propositionens skrivning och i utskottsutlåtandet. Jag tillät mig själv att som representant för myndigheterna hålla ett par offentliga föredrag på ett tidigt skede och slå in på tongångar, som jag till min glädje konstaterar haft gehör hos jordbrukarna; jordbruksnämndens chef har gjort detsamma i ett tidigt skede, och dessa första signaler till en önskvärd produktionsomläggning tyckas jordbrukarna ha accepterat av skäl, som äro så pass starka och ofrånkomliga, att om man vill se på det hela med litet ansvar för framtiden kan man inte komma ifrån att söka medverka i en strävan till den omläggning, som här i afton vid flera tillfällen apostroferas och som har stöd i riksdagsbeslutet 1947 om jordbrukspolitiken. Herr Waldemar Svensson har åberopat detta i samband med sina synpunkter på oljeväxtodlingen, där han förmenade att vår nuvarande oljeväxtodlings expansion skär sig mot de riktlinjer som drogos upp 1947. Även om det inte är klart utsagt måste herr Svenssons i Ljungskile kritik på den punkten innebära, att han önskar en återgång till den oljeväxtodlingsareal vi hade vid det tillfället — jag kanske får återkomma till detta litet längre fram. Men jag vill erinra om att 1947 års jordbruksbeslut innebar, enligt det alternativ som kommittén beslöt sig för att rekommendera och som tog sig uttryck i propositionen, som målsättning en 92-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

procentig försörjning av det svenska folkhushållet vid en fri förbrukning. Utvecklingen har emellertid inte stannat vid den målsättningen. Det svenska jordbrukets produktionsförmåga har visat en kraft, som vi då inte kunde förvänta. Vi ha i dag en försörjningsgrad, som ligger mellan 97 och 98 procent. Detta vore i och för sig inte något bekymmer, om inte denna självförsörjning vore så pass snedvriden som den är beträffande de olika produktionsgrenarna. Vi ha ett läge i dag där vi i fråga om vissa livsviktiga varor inte äro självförsörjande, medan vi i andra dominerande produktionsgrenar ha ett över-skottsproblem. Vad som gör problemet ännu mera bekymmersamt är att på de områden, där vi inte äro självförsörjande utan behöva supplera vår försörjning utifrån, ligga världsmarknadspriserna högt, medan på de områden, där vi stå och slå mot en överproduktion, ligga världsmarknadspriserna lågt. Även om vår självförsörjningsgrad totaliter sett är 97 à 98 procent i dag, är läget så att vi tvingas köpa för dyra pengar vad det svenska folkhushållet behöver, samtidigt som vi måste med uppjudande av alla ansträngningar försöka sälja för billiga pengar det som det svenska folkhushållet inte kan konsumera av det svenska jordbrukets avkastning. I en sådan situation bör det väl vara klart för alla och envar, att det är ett prisvärt syfte att försöka återställa en försörjningsbalans, som harmonierar med folkhushållets behov. Man klarar inte detta på annat sätt än, som jag uttryckt det en gång och som herr Persson i Svensköps citerade, genom att prismässigt försöka styra produktionen. Det förslag vi nu behandla är ett uttryck härför med prisstegringar på brödspannmål, oljevaxter, sockerbeter och fodermedel och med oförändrad prisnivå på den förädlade animaliska produktionen. Men hela problemet är inte så enkelt som att bara konstatera, att här måste vi köpa för dyra pengar och

här måste vi sälja billigt, följaktligen måste vi ändra priserna så att det hela balanserar.

Här tillkommer en annan sida av problemet, och det är den inbördes rättvisan mellan jordbrukarna. Det är den sociala synpunkten på jordbruksbefolkningens levnadsvillkor, som legat till grund för 1947 års beslut och som jag föreställer mig att denna kammarens ledamöter i stort sett äro ense om skall ligga till grund även för vårt fortsatta ställningstagande. Nu måste vi försöka komma fram till en kompromiss mellan de båda synpunkterna, nämligen å ena sidan vad som är nationalekonomiskt och försörjningsmässigt rätt och riktigt och å andra sidan vad som är betingat av rättvisa och vår önskan att de små jordbrukarna, som äro producenter av den dåligt betalda förädlade animaliska produktionen, framför allt smörproduktionen, skola få sin rättvisa del av det hela.

Det är klart att man kan ha skiftande uppfattning, vilken av dessa båda synpunkter som skall väga tyngst i vågskålen. Var och en ser det ifrån sina subjektiva utgångspunkter. Den ene lägger en starkare vikt vid de ekonomiska synpunkterna, den andre kanske lägger en starkare vikt vid den sociala synpunkten. Jag vågar emellertid hävda, att den prisuppgörelse, som här ligger på riksdagens bord, är ett uttryck för en kompromiss, som är så nära det riktiga som man förhandlingsmässigt kan komma till. Både regeringen och motparten, jordbrukarna, ha haft alternativa förslag att diskutera: en längre gående differentiering av mjölkpriset, ett starkare utslag för den sociala synpunkten, och de ha också haft möjlighet att diskutera starkare vikt vid de rent ekonomiska synpunkterna. Vid dessa alternativa avvåganden har man kommit fram till det förslag, som vi nu behandla. Det är ett förslag, för att använda herr Perssons i Svensköps uttryckssätt, som de sven-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

ska jordbrukarna acceptera och som de svenska jordbrukarnas ekonomiska och fackliga organisationer ha givit sin anslutning till och stå bakom, och det är en kompromiss, som även regeringen i detta läge har ansett vara godtagbar.

Nu betyder det, som det har sagts vid flera tillfällen, att den omläggning som håller på att ske måste medföra en retardering av mjölkproduktionen på de sydsvenska och mellansvenska slättbygderna. Det är ingen ny företeelse. Om vi se på utvecklingen under de senaste tio åren kunna vi redovisa en 15 å 20-procentig höjning av invägningsciffrorna vid mejerierna i norra Sverige, samtidigt som vi för de södra och mellansvenska slättbygderna kunna redovisa en motsvarande reduktion i fråga om invägningsciffrorna. Vi ha i de mellansvenska och sydsvenska slättbygderna fått nya grödor, som fylla sin givna plats i den svenska jordbruksproduktionen och som där försvara sin plats men som naturligtvis tagit i anspråk areal, arbetskraft och resurser på mjölkproduktionens bekostnad. Därför är problemet inte så enkelt att man kan säga, att om vi bara slopade oljeväxtodlingen skulle vi inte ha något problem med mjölkproduktionen. Vi skulle säkerligen ha en del problem med mjölkproduktionen i alla fall, ty vi kunna inte gärna uraktlåta att ställa till det svenska folkhushållets förfogande det billiga och populära matfett, som margarinet ändå utgör. Just den omständigheten, att vi själva svara för råvaruproduktionen till margarinet, har gått ut över mjölkavkastningen inom de här nämnda områdena och ger totaliter följaktligen ett utslag nedåt i den samlade mjölkproduktionen. Trots detta ha vi med dagens priser en för hög mjölkavkastning och därmed också de avsättningsbekymmer, som här ha diskuterats.

Man kan fråga sig om denna omläggning kommer att bestå för framtiden. Jag tror nog att vi allesammans som

praktiska politiker ha en viss rädsla för att linjera upp program för allt för långa tider framåt och spika dessa tesser på väggen och säga, att här ha vi sanningen som till alla delar skall följas. Världen och livet växla, och jag tror inte man kan planera längre än för en något så när överskådlig tid framöver. Jag vet inte om kammarens ledamöter dela min uppfattning, men nog har jag den synpunkten på det hela, att vi under en femårsperiod framåt komma att leva i en värld, där människorna helt enkelt inte ha råd att konsumera den förädlade animaliska produktionen i den utsträckning som ur vår synpunkt skulle vara önskvärd. Vi leva i en värld, där lagringsdugliga och kalori-billiga födoämnen anmäla sig som det första intresset för staterna, och då kommer man in på den vegetabiliska produktionen, då kommer man in på spannmål, oljeväxter och sockerbeter. Jag tror nog det är klokt att för en överskådlig tid framåt planera efter de riktlinjerna, att här komma vi att ha strama, fasta och relativt höga priser. En värld, som präglas av internationella rustningar och en överflyttning av resurser från den civila till den militära sektorn, har helt enkelt inte råd med att efterfråga den animaliska produktion, som vi behöva sälja till våra produktionskostnader.

Jag skulle därefter vilja övergå till att svara något på vad herr Svensson i Ljungskile direkt frågat mig om. Herr Svensson klagade rent allmänt över att propositionen har avlämnats så sent, och jag har också observerat att jordbruksutskottet har gjort den reflexionen, att det vore synnerligen önskvärt om Kungl. Maj:ts proposition om jordbrukspriserna kunde presenteras riksdagen vid ett tidigare skede. Ingen är mera angelägen än jag själv, om jag i fortsättningen skall svara för detta, att kunna gå utskottet till mötes på den punkten. Men var och en som känner till förhandlingsväsendets teknik och

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

taktik ger mig nog rätt om jag säger, att den uppgörelse, som ändå till slut måste fram, när intressemötsättningar bryta sig mot varandra så starkt som de göra även på detta område, kommer inte förrän i elfte timmens sista minut. Även om det följaktligen vore önskvärt att till ett annat år i god tid presentera riksdagen förslagen, så har jag nog, så länge en förhandling alltid är en förhandling och präglas av intressemötsättningarnas enande i en kompromiss, den misstanken, att jag tyvärr måste säga att vi få vara inställda på att behandla dessa frågor i riksdagens elfte timme.

Herr Svensson efterlyste också svaret på den interpellation, som han ställde i ett relativt tidigt skede av den nu snart passerade riksdagen. Han sammanfattade interpellationen i ett par frågor: Vill statsrådet lämna riksdagen en ingående redogörelse för de ekonomiska förhållandena omkring oljeväxtodlingen och exporten av denna odlings produkter? Vill herr statsrådet i detta sammanhang till mig lämna en översikt av övriga väsentliga förändringar i det jordbruksekonomiska och försörjningsmässiga läget och hur detta bör påverka den svenska jordbruksproduktionens inriktning och vad detta i sin tur kan få för ekonomiska återverkningar särskilt på det mindre jordbruket? Herr Svensson uttalade sitt missnöje med att han inte fått något svar på interpellationen, och jag tror jag personligen har sagt till herr Svensson för några dagar sedan — och jag kan upprepa det nu — att herr Svensson får betrakta Kungl. Maj:ts proposition om prisregleringen som svar på interpellationen.

Nu anförde herr Svensson att det vore ju önskvärt om man före förhandlingarna fick tillfälle att diskutera dessa frågor. Nu får man inte tillfälle därtill före förhandlingarna och inte efter förhandlingarna, ty då är uppgörelsen redan färdig. Detta menar herr Svensson är en ganska olustig situation, som

förefaller att vara långt ifrån önskvärd och lämplig.

Nu tar jag mig nog friheten att här anmäla en avvikande mening. Jag vet inte om herr Svensson har någon kännedom om hur den allmänna atmosfären är i en förhandlingsdiskussion. I regel bruka parterna vara intresserade av att få tala om sina saker i något så när lugn och ro tills de komma fram till något, där de kunna säga: All right, här äro vi överens! En diskussion i riksdagen, som i någon mån skulle binda förhandlarna, har naturligtvis sina komplikationer. Förhandlingsläget blir många gånger rätt ömtåligt, och därest riksdagen i en debatt har bundit sig för vissa positioner, så är det möjligt att detta inte precis underlättar förhandlingarnas gång.

Jag skulle vara beredd att göra en jämförelse med ett annat område. Tror herr Svensson i Ljungskile, att det skulle vara av värde att riksdagen, innan civilministern satte sig ned och diskuterade med statstjänarna, tog en allmän debatt om hur statstjänarnas avtalsförslag skulle se ut, hur fördelningen skulle vara mellan högre betalda och lägre betalda statstjänare, och att sedan tjänstemannaorganisationerna på de premisserna skulle sätta sig att diskutera med civilministern om en uppgörelse? Jag har en ganska bestämd känsla av att både tjänstemannaorganisationerna och civilministern skulle betacka sig för den hjälpen. Det är inte utan att jag gör samma reflexion här. Skall kammaren diskutera hur en uppgörelse skall se ut och därmed föregripa den fria rätten till avtalsförslag, som ju måste finnas både hos regeringen och jordbrukarorganisationerna, så vill jag bara ha fäst uppmärksamheten på att där kan ligga en källa till komplikationer, som man nu inte kan överblicka.

Nu är jag angelägen att understryka, att ingen nekar naturligtvis herr Svensson i Ljungskile att diskutera dessa frå-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

gor, och herr Svensson är ju inte heller den som sticker under stol med sin oförgripliga mening om vad som är rätt och inte rätt i fråga om jordbrukspolitiken. Herr Svensson tillhör säkerligen en av de flitigaste propagandisterna för sina, efter dagens diskussion får jag väl säga, personliga uppfattningar om hur jordbrukspolitiken skall ordnas här framöver. Han har ju möjlighet att även få publicitet för det, så att vi andra, som å ämbetets vägnar äro nödsakade att intressera oss för vad som sägs på detta område, inte gärna kunna undgå att ganska nogsamnt veta vad herr Svensson tycker och anser både i fråga om oljeväxtodling, smörproduktion och det mindre jordbrukets lönsamhet. Diskussionen är följaktligen inte strypt. Principfrågan är om den skall föras här i riksdagen eller om den skall föras fritt. Att det skulle vara något fördolt för de förhandlande parterna, den tanken vill jag på det bestämdaste avvisa.

När herr Svensson kommer in på sin gamla käpphäst, dvs. arrogansen emot oljeväxtodlingen, tycker jag nog att hans framställningssätt inte är alldeles korrekt eller i varje fall inte alldeles fullständigt. Herr Svensson anförde den synpunkten, att nackdelen med oljeväxtodlingen är, att om vi ha 200 000 hektar oljeväxter, få vi för litet fodersäd och följaktligen måste vi köpa det för dyra pengar, och vi få de komplikationer, som var och en känner till som har följt dessa frågor. Ja, visst ha vi för litet fodersäd, men vi få ju ändå en oljeväxtgröda, som i jordbrukskalkylen är värderad till ungefär 200 miljoner kronor och som ger oss råvaran för en produktion av 70 miljoner kg margarin till ett pris, som faktiskt är billigare än för det margarin, som vi skola göra på råvaror köpta utifrån. Vi få också i runt tal 100 000 ton oljekakor, just det äggviterika foder, som herr Svensson var ute efter i sitt första anförande. Hälften av vår konsumtion

på detta område ta vi ur egen odling. Man får väl lägga dessa plusposter i vägskålen, när man bedömer problemet, och inte bara tala om halva situationen härvidlag.

Herr Svensson efterlyste vidare den utredning om prisrelationerna mellan oljeväxter och andra produktionsgrenar, som jag tror det var herr Svensson som motionerade om vid fjolårets värriksdag och som utskottet även vid det tillfället tillstyrkte. Jag kan försäkra herr Svensson att saken är inte glömd. Personligen är jag rätt skeptisk mot vad man skall få ut av en sådan utredning. När herr Svensson och jag sutto tillsammans i den stora jordbruksutredningen, som arbetade på 1930- och i början av 1940-talet och som ägnade en väsentlig del av sin tid åt att uppgöra jämförande kostnadskalkyler, blevo både herr Svensson och jag skeptiska mot denna speciella beräkningsmetod. Den hade sitt intresse men knappast så mycket därutöver. Jag har emellertid självfallet efterkommit jordbruksutskottets hemställan från i fjol, och den 2 juni 1950 beslöt Kungl. Maj:t uppdraga åt jordbruksnämnden att i samråd med representanter för de berörda intressena dels utreda frågan om organisationen, om uppsamlingen av oljeväxterna, den fråga som här presenteras fix och färdig i ett förslag i Kungl. Maj:ts proposition, och dels utreda just de prisrelationer, som herr Svensson efterlyste i sin motion. Tills dato har första hälften av detta utredningsuppdrag effektuerats. Det andra uppdraget har av tidsnöd ännu icke hunnits med. Jag har den uppfattningen att man skall försöka med det, men jag är angelägen att på nytt understryka, att jag inte sätter alltför stora förväntningar till denna utredning.

Herr Svensson återkom vidare vid ett par tillfällen till 1947 års jordbruksbeslut med avseende på oljeväxtodlingens framtid. Jag undrar om inte herr Svensson har läst både propositionen, betän-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

landet och riksdagsbeslutet något ofullständigt. När man talar om 10 000 ton margarin ifrån svensk oljeväxtodling, så var det resultatet av en utredning, som professor Åkerman gjorde med direktiv att undersöka vilken oljeväxtodling vi skulle behöva här i landet för att ha den beredskap, som var erforderlig för att vid en avspärning hålla oljeväxtodlingen uppe, för att tillgodogöra sig försök, forskning och framsteg i odlingen och för att snabbt kunna utöka odlingen om så var erforderligt. Departementschefen sade i propositionen till riksdagen 1947, att han fann det icke möjligt att göra något uttalande om storleken av den oljeväxtodling, som borde finnas på lång sikt. Det kunde emellertid av försörjningspolitiska skäl befinnas önskvärt med en större oljeväxtodling och denna fråga, säger departementschefen, borde prövas från år till år. Vid utskottsbehandlingen hänvisades bland annat till de osäkerhetsmoment, som då alltjämt förelågo rörande såväl de odlingstekniska som de ekonomiska betingelserna för odlingen, och utskottet anslöt sig i övrigt till vad departementschefen hade uttalat.

En ökning av den inhemska oljeväxtarealen utöver en odling i beredskaps-syfte samt en härpå grundad margarinproduktion står således icke i strid med 1947 års principbeslut om det svenska jordbrukets framtid. Avgörande för storleken och omfattningen av vår oljeväxtodling skall vara de tekniska och ekonomiska förutsättningarna. De tekniska och ekonomiska förutsättningarna äro för handen i dag för den oljeväxtodling som vi för närvarande ha.

Herr Svensson vände sig vidare emot att vi för närvarande skulle ha något slag av margarinsubvention. Jag vill klara ut även den frågan, eftersom den, om den också inte är stor, ändå kan ha sitt principiella intresse.

Under de år då vi förde stabiliseringspolitiken här i landet med pris- och lönestopp — den perioden slu-

tade ju först vid det senast passerade årsskiftet — var det rätt naturligt, att regeringen inte bara höll margarinpriset stilla utan över huvud taget försökte hålla priserna stiila på alla de varor, över vilka regeringen hade inflytande. I slutet av 1950 stegrades priserna på de importerade oljor, som ingå till något mer än 50 procent i den svenska margarinindustriens produktion. Förlusterna täcktes av clearingkassan. Det var en subvention, men den var rätt obetydlig.

Under de gångna vårmånaderna har en subvention på 6—8 öre per kg utgått. Kammarens ledamöter kunde för någon vecka sedan läsa i tidningarna, att margarinpriset hade höjts med 15 öre. Det är ett uttryck för en anpassning till stegringen av råvarans pris på världsmarknaden och dessutom till en mindre del en kompensation till fabrikerne för den omkostnadsstegring, som de ha haft genom att arbetslönerna ha höjts. I dag finns det följaktligen inte ett öres subvention i de svenska margarinpriserna. Om importpriset fortsätter att stiga, kan det väl hända att vi om en eller två månader ha en femöring i subvention igen tills vi göra en ny anpassning. Om priset skulle sjunka, betyder det att clearingkassan får ett överskott och tillgodogör sig detta överskott intill den dag vi sänka priset. Man kan ju inte gärna hålla på att laborera med en justering av konsumentpriset på margarin var och varannan vecka i den mån som priserna på världsmarknaden fluktuera. Det får finnas något av tid och avstånd mellan justeringarna, och clearingen däremellan får ordnas genom den kassa vi ha för det speciella ändamålet. Detta är hela förklaringen till denna rätt mycket diskuterade margarinsubvention.

Herr Svensson frågade vidare — här är jag också angelägen om att efterlysa en mera objektiv redogörelse från herr Svensson, när han presenterar ett problem inför kammaren — om det är rik-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

tigt att man tillskriver småbruket en arbetslöneförbättring, eftersom man genom totalkalkylens mekanik räknar med samma arbetslöneförbättring för småbruket som för lantarbetarna, men inte ger dem några som helst prisförbättringar.

Herr talman! Jag behöver kanske inte repetera vad den föregående ärade tälaren herr Norup sade, men jag skulle möjligen kunna utveckla det ytterligare. Var och en av kammarens ledamöter kan läsa i Kungl. Maj:ts proposition, att enligt den prisuppgörelse som där redovisas skall för äggen utgå en prisförbättring värderad till 13 miljoner kronor — herr Norup trodde att den kunde gå till 20 miljoner. Vidare beräknas en prisförbättring på fläsk till 64 miljoner, på kött till 33 miljoner, på matpotatis till 12 och på grädde och ost till 17 miljoner. Dessa senare 17 miljoner skola helt clearas till småbruket. Dessutom skola de exportvinster, som det här har talats om, också clearas över till småbruket. Av den pris-kompensation på 172 miljoner, som jordbruket skall ha, ligga ca 140 miljoner på sådana produkter, som vi traditionellt och fullt riktigt räkna till småbrukets saluvaror. Nu inträder visserligen en fördyring av fodret, som reducerar detta belopp med något tiotal miljoner, men ingen som vill vara korrekt kan på allvar göra gällande, att den uppgörelse som riksdagen i dag behandlar inte har tagit hänsyn till småbruket utan, som det framgick av herr Svenssons anförande, i huvudsak bara skulle ha gynnat spannmålsodlare, oljeväxtodlare och slättjordbrukets producenter.

Herr Svensson slutade med att kritisera högerns reservation. Jag behöver naturligtvis inte alls göra mig till någon kämpe för högerns speciella uppfattning. Herr Hægglblom svarar väl för sig själv — han brukar göra det, och han gör det väl nu också. Jag tycker emellertid det var djärvt av herr

Svensson att kritisera högern för att den hävdar världsmarknadspriset och för att den vill ha högre margarinpris. Om herr Svensson får som han vill och vi återgå till den oljeväxtareal, man diskuterade som en beredskapsareal år 1947 — en så stark nedgång i den svenska oljeväxtodlingen, att vi skulle bli helt hänvisade till den utländska marknaden för att köpa råvaror till margarinindustrien — då få vi också en höjning av margarinpriset. Den omständigheten att vi ha en stor oljeväxtodling i dag ger konsumenterna fördelen av ett några tioöringar lägre margarinpris per kilo, och det är väl därför litet oegentligt att framställa kritik i detta fall, när konklusionen av herr Svenssons egna uppfattningar leder till exakt samma resultat.

Herr Svensson slutade sin personliga reservation med att yrka, att man skall göra en snabbutredning om en starkare prisdifferentiering på mjölken. Både herr Ahlsten och såvitt jag kan minnas herr Persson i Svensköping ha med flera instämmanden vänt sig mot denna utredning. Jag behöver endast inskränka mig till den ganska objektiva attityden, att jag säger att jag inte tror att den utredningen tjänar någonting till, ty detta är inte någon utredningsfråga. Om de mjölkproducerande jordbrukarna i södra och mellersta Sveriges slättbygder skola dela med sig av sin inkomst från mejerierna till jordbrukarna i skogsbygderna och i Norrland, är knappast en utredningsfråga. Det är en klar och markant intressefråga, och den får ses såsom en klar intressefråga. Hur långt man därvidlag kan gå, kunna nog jordbrukarna själva avgöra vid sina ekonomiska och fackliga organisationers möten. Den dualism, som har gjort sig gällande mellan herr Ahlsten å ena sidan och herr Svensson å den andra, där herr Ahlsten har rekommenderat utskottets och Kungl. Maj:ts förslag även på denna punkt emot herr Svensson, kan väl när-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

mast förklaras av att herr Ahlsten såsom facklig föreningsbonde har en något vidare utblick över detta fält än vad herr Svensson såsom extrem politisk bonde har hunnit skaffa sig. Ingen vore mera tacksam än jag om herr Svensson kunde komplettera sitt politiska kunskande, tyvärr många gånger missbrukat när det gäller jordbrukspolitiken, med större erfarenhet från det jordbruksfackliga området. I så fall tror jag nog att våra tvistigheter i fortsättningen skola kunna bli av väsentligt lindrigare art.

Herr talman! Jag vill säga ytterligare ett par ting, och denna gång föranledes det av det inlägg som herr Hæggbloom gjorde före middagspausen. Jag har ju, såsom herr Hæggbloom mycket riktigt konstaterade, tagit kammarens tid i anspråk många gånger för att diskutera löneklyftan mellan jordbrukare och lantarbetare å den ena sidan och industriens anställda å den andra. Herr Hæggbloom gjorde gällande, att man nu är inne i en utveckling som vidgar klyftan, tväremot den målsättning som vi ha varit överens om. Jag tror emellertid inte man kan slå fast dessa saker såsom herr Hæggbloom vill göra på basis endast av lönerörelsen för ett år och uppgörelsen angående jordbrukspriserna för de senaste fyra eller fem månaderna. Denna process måste ju ta något längre tid, och det ser ju litet hyggligare ut, herr Hæggbloom, om vi konstatera, att lantarbetarlönen 1938 och 1939 förhöll sig till medellönen för industriens arbetare som siffran 48 till 100, medan relationen i dag torde vara 75—80 till 100. Jag tycker inte det är dåligt marscherat på denna tid.

Om jag sedan ger mig på en detaljpenerering av problemet kan det ju sägas, att den prisfördyring, som en industriarbetare känner i dag och som tar sig uttryck i hans lönekrav och i hans nya avtal, den prisfördyring han känner när han köper en kubikmeter ved för att värma upp sin bostad eller ett kilo po-

tatis i en butik och för gammal potatis får betala 50 öre per kilo, den prisfördyringen känner i varje fall inte jordbrukarbefolkningen på samma sätt. Man lurar sig därför många gånger när man gör en sådan enkel jämförelse mellan de nominella penninglönerna.

Herr Hæggbloom ägnade en ganska stor del av sitt anförande till att göra reklam för en strävan att anpassa vår inhemska prisnivå till världsmarknadens prisläge. Varför, sade herr Hæggbloom, kunna vi inte ge de spannmålsodlande bönderna i Sverige det pris som vi ge de argentinska spannmålsodlarna? Ja, herr Hæggbloom vet ju lika väl som jag, varför vi inte kunna göra det. Det finns ju någonting som heter inbördes rättvisa jordbrukarna emellan, och det är ömtåligt att tillåta alltför markanta prisstegringar på livsmedel och andra varor, som äro nödvändiga för den stora allmänheten. Jag tror nog — jag vet att jordbrukarna dela min uppfattning på den punkten och kanske också herr Hæggbloom gör det — att det prisläge vi ha i dag ändå är så högt, att det börjar bli ett problem även för jordbrukarkåren. Jag tror att man på jordbrukarhåll i dag inte ser målsättningen om en utjämning lika enkelt som man gjorde när vi diskuterade dessa frågor 1946 och 1947 i samband med rationaliseringsprogrammet, då man ansåg att det bara var att höja priserna för att få en utjämning. Jag tror att det i dag har kommit in andra argument i debatten, argument även från jordbrukarhåll, som inte voro kända för några år sedan.

Om man kräver en anpassning till världsmarknadspriserna, är det väl vidare inte orimligt, herr Hæggbloom, att begära att man skall vara konsekvent. Skola vi ha en anpassning till världsmarknadspriset för brödspannmål, skola vi väl ha en anpassning till världsmarknadspriset även för smör. Vi få i dag ut 4 kronor 10 öre på den engelska marknaden och litet mer på den

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

tyska marknaden. Om jag väger ihop vår export på 20—25 miljoner kilo, eu kvantitet som vi nödvändigtvis måste sälja, ligger exportpriset kanske mellan 1 krona och 1:50 kronor under prisläget inom landet, vilket senare väl ändå är det alldeles avgörande, eftersom det svenska folket ännu i dag äter upp 90 miljoner kilo smör medan vi bara exporterar 20—25 miljoner kilo. Att säga, att man bara skall anpassa priset efter världsmarknadspriserna på de produkter, där prisläget hos oss är lägre än i utlandet, men inte tala om de produkter, där förhållandet är det motsatta, är en alltför enkel argumentering, och jag gissar att herr Hæggbloom vid mera mogen eftertanke måste ge mig rätt i att den haltar ganska betänkligt.

Jag har, herr talman, antecknat en del synpunkter i herr Norups anförande, men med hänsyn till att jag har talat alldeles för länge skall jag avstå från att bemöta dem. Det är också ganska onödigt, eftersom herr Norups anförande ju innebar en ganska oreserverad upplutning kring de tankegångar, som jag har givit uttryck åt i Kungl. Maj:ts proposition.

Jag har, herr talman, ingenting mer att tillägga.

Herr SVENSSON i Ljungskile (kort genmäle): Herr talman! Förra året frågade herr Norup vad som var folkpartiets linje i jordbruksfrågan. Han hänvisade då dels till en motion, som var väckt av ett par medlemmar av partiet, och dels till en partimotion. Nu har tydligen jordbruksministern tyckt att han skulle tävla med herr Norup i politiskt skarpsinne, och han ägnade ett avsnitt av sitt anförande åt att försöka utröna, huruvida den partimotion som här föreligger eller den reservation av tre medlemmar av jordbruksutskottet som föreligger skulle kunna vara folkpartiets linje eller om det är någonting annat. Han kom emellertid

till slutsatsen, att han får kalla en av tre ledamöter avgiven reservation för »herr Svenssons reservation». Jag gratulerar.

Jordbruksministern säger, att vi måste acceptera produktionsomläggningar. Ja, men herr statsråd, det är ju det vi göra. Det är ju den centrala linjen här, att också vi acceptera denna produktionsomläggning. Frågan är bara på vad sätt det skall ske och var man skall sätta in ansträngningarna i detta fall.

Sedan säger statsrådet, att mitt önskemål väl är en återgång till oljeväxtodlingen av den omfattning som vi hade 1947. I ett anförande, som hölls här alldeles nyss och som statsrådet speciellt berömde, refererades emellertid vad som sades förra året om att vi vilja ha en oljeväxtodling, som motsvarar de ekonomiska förutsättningarna. Det är ju en bekväm debattmetod att tillskriva en motståndare saker och ting, som många gånger äro vederlagda, men så särskilt klädsam för ett statsråd är inte den debattmetoden.

Statsrådet säger vidare, att den kompromiss, som har träffats mellan sociala och försörjningsmässiga synpunkter, är så nära riktig som möjligt. Där ha vi delade meningar, och det är inte mer att säga om den saken. Jag tror att även en hel del jordbrukare så småningom komma underfund med att det kan läggas andra synpunkter på frågan än de som återfinnas i propositionen.

När det gäller frågan att få fram propositionen om jordbruksregleringen i sådan tid, att regeringen kan behandla den i någorlunda parlamentarisk ordning, har herr statsrådet just ingenting annat att ge än ett beklagande att det är som det är. Med hänsyn till förhandlingar och annat tror han inte att det kan bli annorlunda, och någon hänsyn till riksdagen ha vi inte att vänta. Det är väl det besked som vi i sak fingo.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

När det sedan gäller interpellationen talar herr statsrådet om att förhandlingspsykologien kräver ett visst mått av förtegenhet på ett förberedande stadium. Ja, det är möjligt, men å andra sidan finns ju riksdagen, och riksdagen skulle ju också kunna ha vissa berättigade krav på att få deltaga i ett meningsutbyte innan det är meningslöst. Men jag vet inte om herr statsrådet helt och hållet saknar förståelse för den synpunkten. Det finns nämligen inte bara fackföreningspsykologi utan även parlamentarisk psykologi, även om den är litet uttunnad.

När det sedan gäller den utredning, som jordbruksutskottet har efterlyst och som vi begärde förra året, så säger herr statsrådet att tidsnöd har förhindrat att den färdigställes. Tanken var ju dock att den skulle göras innan man satte priser förra hösten och att man skulle försöka komma till en uppfattning om hur de inbördes prisrelationerna borde vara på brödsäd och oljeväxter. Utredningen gjordes inte och priserna sattes felaktigt. Det är ju praktiskt taget definitivt bevisat, att den prissättning som man förra hösten gjorde på brödsäd och oljeväxter var felaktig. Det är bevisat både genom de arealsiffror som kommo fram för dessa växtslag och det är bevisat genom statsrådets egna prisjusteringar i efterhand, som helt och hållet ha brutit sönder förra höstens prisrelationer. Det hade onekligen varit bättre ifall man ägnat litet mera omsorg åt den saken i förväg.

Herr HÆGGBLUM (kort genmäle): Herr talman! När vi i vår motion skrevo någonting om att priserna borde få fritt röra sig upp till världsmarknadsprisets nivå eller som vi skrivit i reservationen, att överenskommelsen icke bör »utgöra hinder mot sådana justeringar, som innebära övergång till en friare prisbildning, där så lämpligen kan ske», tror jag att vi reserverat oss mot sådana

orimliga följdverkningar av en sådan fri prisbildning, som statsrådet här har anfört exempel på.

Vidare är det ju beklagligt att vi, när vi talade om ett rörligare pris, glömde bort att för nutida svenska statsråd är begreppet rörlig omöjligt att fatta. När oppositionen har talat om rörlig ränta har det alltid presenterats som en höjd ränta och när vi tala om ett fritt rörligt pris uttolkas det av jordbruksministern på det sättet, att priset skulle avpassas efter världsmarknadspriset. Ungefär på samma sätt gjorde herr Persson i Appuna, när han tolkade våra uttalanden så, att vi ville ha upp priserna på världsmarknadens nivå. Så ha vi i alla fall inte formulerat saken. Och jag har försökt åskådliggöra vad vi syfta till genom att hänvisa till hur äggpriset skiftat, vilket icke torde vara jordbruksministern obekant.

Jordbruksministern drog av mitt resonemang den slutsatsen, att om priserna på vissa varor skola tillåtas gå upp till världsmarknadens nivå, så skulle de också få gå ned för andra varor, t. ex. för smöret. Jag vill säga, att för mig är huvudsaken i denna debatt, att löftet om jordbrukets jämställdhet inte glömmes. Kunna vi emellertid verkligen få en jämställdhet mellan jordbruket och andra näringsgrenar i den nuvarande situationen, då 25 procent av jordbrukets produkter säljas under världsmarknadspriset? Kan statsrådet trola fram en möjlighet till jämställdhet och bevara den är det för mig acceptabelt. Men jag har velat påvisa, att om man på allvar vill försöka komma fram till jämställdhet, så föreligger en möjlighet, som enligt min mening ändå inte borde oroa konsumenterna, nämligen att låta de priser, som ligga under världsmarknadsprisnivån, gå upp. Och kunde man i en framtid utan att skapa gränsskydd mot utländsk konkurrens ge oss jämställdhet, så skall ingen från vår sida begära något gränsskydd. Men huvudsaken i 1947 års beslut var, såvitt

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

jag förstår, inte en 92-procentig försörjning av det svenska folkhushållet genom inhemsk produktion, utan huvudsaken var full jämställdhet. Det är visserligen sant att jämfört med åren 1938—39 ha vi marscherat framåt — det kan jag erkänna. Men jag har inte heller sagt mer än att jag kände mig oroad av den utveckling, som har skett under det sista året.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN:** Till kammarens ledning vill jag meddela att det är nio anmälda talare kvar på detta ärende.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG:** Herr talman! Herr Svensson i Ljungskile säger i sin replik, att han inte syftar tillbaka till den oljeväxtareal, som man hade 1947, utan att han inskränker sig till att önska en oljeväxtareal, som är ekonomiskt motiverad. Ja, herr Svensson har ju vid många tillfällen i tal och skrift och även denna gång — om det är i motionen eller reservationen vill jag låta vara osagt — hänvisat just till de siffror, 10 000 ton och 17 000—18 000 hektar, som voro föremål för diskussion vid 1947 års debatt. Nåja, jag skall acceptera herr Svenssons förklaring att han anser, att vi skola ha en oljeväxtareal som är ekonomiskt motiverad. Men då frågar jag: Var 1950 års oljeväxtareal ekonomiskt motiverad eller var den det inte? Det var en areal på 170 000—180 000 hektar. Var den ekonomiskt motiverad eller ej? Vi ha i år en areal för den höstsådda rapsen på något över 100 000 hektar, vartill kommer arealer för oljelin och vårrops, varför jag tror att vi komma upp till minst samma siffror även i år. Anser herr Svensson 1950 och 1951 års oljeväxtareal ekonomiskt motiverad? I fråga om 1950 kan han ju ge ett bestämt besked; i fråga om 1951 får det väl bli ett antagande från herr Svenssons sida.

Vidare säger herr Svensson: Jord-

bruksministern har själv genom de prisjusteringar han har gjort i efterhand visat, att den ursprungliga prisavvägningen inte var riktigt gjord. Ja, jag skall faktiskt ta av mig hatten för herr Svensson om han någon gång i en gryende framtid sätter sig på min post och gör prisavvägningar varje vår, som förbli orubbade vad som än händer i fortsättningen. Jag ber att få erinra om att vi fingo en skärpt utrikespolitisk situation efter det att vi diskuterat jordbrukspriserna i maj månad i fjol. Denna skärpta situation medverkade på ett avgörande sätt till att regeringen efter en mycket allvarlig diskussion justerade priset på höstrapsen med ytterligare en femöring. Jag föreställer mig att det inte var något galet — det kommer säkerligen att visa sig vara riktigt likaväl som det hade varit riktigt att låta bli, om vi inte hade fått en skärpt utrikespolitisk situation och inte fått prisstegringar på oljevaror på världsmarknaden.

Om herr Svensson, när han fördömer metoden att göra prisjusteringar i efterhand, alluderar på de prisjusteringar som skedde på spannmålsområdet, så vill jag genmäla, att det såvitt jag förstår finns plausibla förklaringar även till dessa. Det har under den gångna våren gjorts en justering med fem öre per deciton på brödspannmål, helt naturligt därför att de fria priserna på fodersäd föranledde sådana prisnoteringar, att man hade anledning att riskera en uppfodring av den brödsäd, som vi hade kvar hos jordbrukarna och som vi behövde till människoföda. Ville man rädda denna kvantitet, som då ännu inte var inlevererad och som kunde upptaxeras till 75 000 ton, ja, då fick man se till, att man gjorde en sådan prisjustering, att man inte utan vidare tvingade denna brödsäd i djuren som fodersäd.

Jag vill till herr Hægglom endast säga, att när herr Hægglom gör gällande, att han med sina argumenteringar här

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

i dag inte vill sträcka sig längre än att han syftar till ett världsmarknadspris — det är således inte meningen att man skall gå upp till världsmarknadspriset utan man skall syfta upp till detta världsmarknadspris — kan jag naturligtvis fråga herr Hæggbloom: Skall man inte syfta ner till världsmarknadspriset på smör? Det var ju det som var problemställningen? Skall man sätta världsmarknadspriset som riktrote i ena fallet får man väl göra det också i det andra fallet. Om man sedan går fullt upp till detta pris eller om man syftar dit upp är efter vad jag förstår en ganska sekundär fråga. Dessutom har herr Hæggbloom i sin motion skrivit följande — jag läser ordagrant: »Vi anse därför önskvärt, att jordbruksprodukternas pris på den inhemska marknaden fritt få röra sig upp till världsmarknadsprisens nivå.» Jag kan nog inte dra någon annan slutsats av herr Hæggblooms anförande, som delvis var byggt på vad herr Hæggbloom skrivit i sin motion, än att jag inte har anledning att korrigerera mig i min replik.

Herr Hæggbloom slutade med att säga: Behöver det oroa konsumenterna om man går upp till världsmarknadspriset — jag skall vara hygglig och säga syftar till världsmarknadspriset? Ja, visst gör det det, herr Hæggbloom, om det innebär att vi skola få dyrare bröd, dyrare smör, dyrare socker. Det oroar konsumenterna i alla högsta grad, det kan jag försäkra herr Hæggbloom.

Herr SVENSSON i Ljungskile (kort genmäle): Herr talman! Jordbruksministern frågar mig om jag anser att 1950 års areal av oljeväxter var ekonomiskt motiverad. Litet senare säger jordbruksministern, att vi fingo höja priset på säd för att rädda 75 000 ton brödsäd från att försvinna som djurföda. Ja, det är ju detta som jag har velat påpeka, att problemet oljeväxter-brödsäd-fodersäd är ett sammanhäng-

ande problem, som måste bedömas med hänsyn till det inbördes sammanhanget och som en helhet. Det var ju på denna punkt, som vi i fjol icke ville göra något kategoriskt uttalande. Vi begärde att statsrådet skulle taga saken under allvarligt övervägande, och vi fingo riksdagen med på att hemställa om den utredning, som vi inte fingo. Det är just inte mer att svara på den saken.

Herr statsrådet nämnde tidigare att jag skulle ha sagt, att småbrukarna inte hade fått några prisförbättringar. Det har jag inte sagt, och det är ju inte heller riktigt. Med vad jag har sagt är att de inte ha fått några förbättringar på mjölken vid sista prisuppgörelsen, ty de mindre prisjusteringar, som förekommo på ost och grädde, torde komma att försvinna genom höjda mejerikostnader. Det tror jag inte kan motbevisas.

Vad sedan subventionen på margarin beträffar läser jag här i bilagan till propositionen, att margarinet under hela andra halvåret 1950 under clearingkassan för fettvaror subventionerades med cirka 20 öre per kilogram utan att man rättade till saken. Pengarna betalades ut via clearingkassan. Jag har inte påstått att det förekommer subvention på margarin just i dag. Men uppmärksamheten fästes ju på denna subvention genom en motion från folkpartiets sida för någon månad sedan. Vi fingo upplysning om förhållandet genom jordbruksnämnden, och saken har sedan rättats till. Men vad jag vill påpeka är, att under den tid som relationen mellan smör- och margarinpriset hade sparat ur i så hög grad som fallet varit, har margarinaccis förekommit. Med det sagda vill jag inte påstå, att man strikt skulle ha hållit fast vid de 40 000 ton margarin, som skulle få framställas i landet enligt 1947 års beslut. Men man hade inte behövt påskynda en ogynnsam utveckling genom margarinsubvention.

Herr statsrådet säger vidare, att nå-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

gon utredning om huruvida vissa jordbrukare skola dela med sig till andra knappast är nödvändigt. Nej, det ha vi inte heller gjort gällande — det är ju mot det tekniska tillvägagångssättet vi ha reserverat oss.

Herr **HÆGGBLOM** (kort genmäle): Herr talman! Statsrådet är så vänlig att han tillhandahåller bevisen för vad jag sade, nämligen att begreppet rörliga priser inte var fattbart för ett svenskt statsråd. När jag talade om fritt rörliga priser, så omskrev statsrådet det till att jag syftade till världsmarknadspriset. Det har jag inte sagt. Vi ha i motionen skrivit, att jordbrukets organisationer och statsmakterna få komma överens om vilket pris man skall syfta till. Vi ha ju ett syftpris för ägg, fastän vi låta priserna röra sig fritt. Jag kan inte begripa att det är omöjligt att fatta detta, och statsrådet excellerar i detta fall i fråga om att inte fatta.

Vi ha ju ett löfte om att vi skola gå mot ökad jämställdhet mellan jordbruket och andra näringsgrenar. Vi ha inte nått dit, utan det sista året har klyftan ökats, vilket har skett samtidigt som en del av jordbrukets produkter säljas under världsmarknadspriset. Då säga vi att det kunde vara möjligt att minska klyftan genom att låta de priser, som ligga under världsmarknadspriset, stiga. Herr statsrådet genmäler då, att konsekvensen bör vara att vi skola låta priser som ligga över världsmarknadspriset sjunka. Men på det viset kan man väl inte öka jämställdheten.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **STRÅNG**: Herr talman! Jag är nästan generad över att behöva komma tillbaka så ofta, men jag måste faktiskt ha ett besked av herr Svensson i Ljungskile på en punkt. Herr Svensson använde åtskillig tid under fjolårets valkampanj för att kritisera statsmakternas åtgärder i fråga om olje-

växtodlingen. Han kritiserade priset och han kritiserade den stora arealen. Han säger emellertid i dag, att han är med på en oljeväxtareal, som är ekonomiskt motiverad. Och nu måste jag fråga herr Svensson en gång till, om han ansåg 1950 års oljeväxtodling vara ekonomiskt motiverad.

Herr **ADOLFSSON**: Herr talman! Det skulle ha varit intressant att ta upp diskussionen med herr Svensson i Ljungskile, men dels vill jag inte lägga sten på börda och dels är tiden långt framskriden; de flesta hoppas väl att debatten snart skall vara slut. Jag skall därför, herr talman, bara ta mig friheten att i all korthet belysa några frågor i samband med det utskottsåttandet vi nu behandla.

Jag har väckt en motion i denna kammare angående brödsädsregleringen. I enlighet med vad Kungl. Maj:t har skrivit i sin proposition har utskottet bland annat uttalat sig för att man först då man kan bedöma skördeutfallet skall avgöra vilket system som skall tillämpas. Jag vill i detta sammanhang bara rikta en vädjan till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet att han, om han inte vågar gå på det högre förslaget utan fasthåller vid den princip som nu tillämpas, åtminstone rättar till de största orättvisorerna och inrättar två prisor-ter i Västsverige inom Vänerområdet, förslagsvis en i Skattkärr för Värmlands vidkommande och en i Lidköping för Skaraborgs läns.

Beträffande oljeväxttilldelningen vill jag kort och gott yrka bifall till den reservation, som herr Ahlsten på denna punkt har avgivit.

En fråga som inte har varit behandlad här och som intimt hör samman med produktionsomläggningen på jordbrukets område är beskattningen. Bestämmelserna om vad som skall betraktas som normal försäljning och som

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

realisation äro rätt oklara. De äro nägot olika inom olika län, och jag tror att det vore värdefullt för främjande av produktionsomläggningen, om klara besked kunde lämnas och helst om man kunde komma fram till samma riktlinjer för gränsdragningen som gällde t. ex. under missväxtåren i början av kriget. Jag tror att detta både ur den enskildes och ur det allmännas synpunkt vore väl motiverat.

Jag vill också fästa herr statsrådets uppmärksamhet på att produktionsomläggningen kan förhindras eller bromsas genom de arrendekontrakt, som domänstyrelsen, alltså det allmänna, har med sina arrendatorer. I dessa kontrakt finnes som regel en klausul intagen, som innebär att arrendatorn måste hålla ett visst antal kor på gården. Detta kan verka hämmande eller försvårande på produktionsomläggningen, varför det är önskvärt att en uppmjukning kan komma till stånd.

Herr talman! Med anledning av den sena timmen och de många anföranden som ha hållits skall jag inskränka mig till detta. Jag hoppas att herr Lundberg och de talare som komma efter honom ta lärdom av mig och inte hålla på längre tid än jag har gjort.

Herr LUNDBERG: Herr talman! Jag skall inskränka mig till att endast göra en del kommentarer och kommer alltså inte att närmare gå in på de problem jag har tagit upp i min motion.

Jag vill då konstatera, att det inte är någonting att göra åt det avtal, som har slutits för hösten. Däremot är det angeläget att vi se en smula på principerna för framtiden. Jag vill då framhålla, dels att jordbruksnäringen bör ta hänsyn till andra näringar i landet, dels att jordbrukets prisutveckling såväl som dess avsättningsförhållanden på grund av jordbrukets storlek är av avgörande betydelse för den ekonomiska utvecklingen inom vårt land.

Vi ha nyligen talat om de inflations-

drivande krafterna, och herr Hedlund i Rådombanken sade i radiodebatten någonting som i en tidning refererats på följande sätt: »Krisen vållas inte bara av dyrtiden i utlandet; vi ha en självständig, inhemsk pris- och lönespiral. Fortsätta priser och löner att stiga, rullar inflationens snöboll vidare. En väsentlig orsak till den ekonomiska krisen ansåg hr Hedlund ligga i det faktum att såväl den enskilde som det allmänna rätta utgifterna efter de sju feta årens inkomster. Om priser och inkomster i fortsättningen växelvis stiga rullar inflationens snöboll obönhörligen vidare och den allmänna tryggheten äventyras.»

Jag vill intyga att detta uttalande av bondeförbundets chef i allra högsta grad är aktuellt i frågan om jordbrukets utveckling. Jag vill också säga att vi i nuvarande situation ha kommit till ett läge, där man bör uppmärksamma att konsumenterna ha lagt i dagen ett tydligt köpmotstånd och att det är angeläget att man, när man i framtiden skall fastställa priser inom jordbruket, kommer ihåg att inte bara producentsidan utan även konsumentensida har betydelse. Vi ha nu kommit i ett läge, där de svenska hemmen inte kunna fortsätta att acceptera den prisutveckling som pågår. Det är klokt om jordbruket beaktar att så är förhållandet.

Jag vill kort och gott konstatera, att jordbruksutskottet understryker att en översyn skall ägnas jordbrukskalkylen och att detta skall göras skyndsamt. Jag vill också konstatera, att man med utgångspunkt i jordbrukskalkylen och i den statistik, som finnes, icke har möjlighet att bedöma hurudant jordbrukarnas inkomstläge i dag är. Det är vida bättre än vad som här har kommit till uttryck.

Jag vill också säga att det är önskvärt att standardiseringen av mjölken fortast möjligt avskaffas, detta måhända i främsta rummet ur hälsosynpunkt.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

Då det gäller margarin och smör och clearingen mellan dessa produkter har jag i min motion klart och tydligt sagt, att jag önskar att statsrådet icke skall få möjlighet att höja margarinpriset. Jag vill ytterligare understryka detta mitt önskemål och vädja till statsrådet att på grund av prisutvecklingen i övrigt och med hänsyn till de bredare folklagren icke ytterligare höja margarinpriset. En sådan höjning skulle icke komma att medföra en övergång till smörkonsumtion, utan den skulle bara medföra att de sämst ställda, de som stå för margarinförbrukningen, få vara med om att betala smöret åt dem som ha det bättre.

Det är också otillständigt att man nu skall tillgripa denna prissättning i olika avseenden. Vi komma därmed in i en saxning mellan priserna, som gör att dessa ständigt gå uppåt, varigenom vi komma in i en situation som kan bli ohållbar.

Jag vill med detta, herr talman, endast säga att jordbruksnämnden och Kungl. Maj:t böra ålägga sig största återhållsamhet vid de kommande förhandlingarna. Jag tror även att jordbrukarna själva böra inse, att det icke är lyckligt att skärpa motsättningarna mellan olika grupper. Vi böra ju i framtiden för jordbrukets egen skull ha ett samarbete i dessa frågor.

Med hänsyn till att första kammaren har antagit jordbruksutskottets utlåtande och på grund av den sena timmen skall jag inte ställa något yrkande, utan jag ber bara att få understryka de synpunkter, som jag har framfört i min motion II: 633.

Herr **JOHNSON** i Skoglösa: Herr talman! Jag skall inte gå in på alla de detaljer, som i detta sammanhang tidigare här i kväll ha diskuterats. Jag ansluter mig såsom ledamot av jordbrukets förhandlingsdelegation i huvudsak till den uppfattning, som herr Norup tidigare

här har deklarerat. Men jag är tvungen att, trots att tiden har gått och trots att jag förstår att alla önska att debatten skall taga slut, reagera emot ett uttalande av herr Waldemar Svensson, även om jag inte vill taga upp någon polemik vid detta tillfälle.

Herr Svensson sade i sitt anförande, att han ansåg att jordbrukarnas organisationer hade fått en alldeles för stor rätt och möjlighet att i förhandlingar föra talan och fatta avgöranden när det gäller jordbrukets prissättning. Jag vill inte låta ett sådant uttalande stå oemotsagt, ty det måste ju för oss, som tillhöra jordbrukets organisationer — såväl den fackliga som den ekonomiska — anses att det inte kan vara riktigt att vilja beskära denna jordbrukets förhandlingsrätt. Sådant förhandlingsrätt är ju tillerkänd alla andra grupper i samhället.

Herr Lundberg sade i sitt anförande, att jordbrukets ekonomiska förhållanden säkerligen i stor utsträckning äro bättre än man har för sig, och han menade att vi inte ha tagit någon hänsyn till andra samhällsgruppers önskemål. Jag vill då erinra om att det svenska jordbruket vid alla uppgörelser under de senare åren har visat en kanske större beredvillighet att göra eftergifter i sådana sammanhang än de flesta andra grupper. Jag vågar gå så långt, att jag påstår, att om andra företagargrupper och vissa yrkesgrupper i övrigt hade visat den moderation när det gäller prissättningen, som jordbruket har visat, så skulle kanske vårt lands ekonomiska situation i dagens läge ha varit bättre än den nu är.

Om den kritik, som har riktats mot uppgörelsen och mot den proposition som här behandlas, hade gällt de möjligheter, som jordbruket vid förhandlingarna har haft att skapa ett ekonomiskt läge på inkomstsidan, vilket svarar mot de ständigt stegrade kostnader jordbruket i produktionshänseende måste vidkännas, skulle jag ha kunnat

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

förstå denna kritik och de missnöjesyttringar som ha framförts när det gäller priserna. Men jag kan i detta sammanhang erinra om vad också jordbruksministern sade i sitt anförande, att man i ansvariga jordbrukarkretsar ser med bekymmer på prisutvecklingen. Vi äro kanske framför allt betänksamma ur den synpunkten, att jordbrukets omkostnader stiga i så oroväckande grad. Det är mycket svårt att överblicka hur man över huvud taget skall kunna åvägbringa ett jämviktsläge, där inte jordbrukarna och de i jordbruket sysselsatta skola komma i en sämre situation än andra befolkningsgrupper.

Herr talman! Jag skall som sagt inte förlänga diskussionen. Jag har velat göra dessa erinringar, och jag skulle till sist också vilja yrka bifall till utskottets hemställan, dock med den ändring som herr Ahlstens reservation innebär när det gäller handhavandet av de angelägenheter, som oljeväxtcentralen tidigare har omhändertagit. Jag vill i detta sammanhang poängtera att den del av propositionen, som berör detta avsnitt, inte har varit föremål för behandling i förhandlingsdelegationen eller vid de förhandlingar, som ha föregått uppgörelsen. Jag vill ha gjort denna förklaring för att man inte skall kunna göra påståendet, att jag inte står för den uppgörelse jag har varit med om att träffa.

Herr ANDERSSON i Tungelsta: Herr talman! Det har under denna debatt varit så pass många av utskottets ledamöter uppe i debatten och yrkat bifall till jordbruksutskottets förslag, att jag för min del inte skall gå in på alla de synpunkter, som här ha varit på tal. Jordbruksutskottet har ju tillstyrkt den kungl. propositionen, som enligt utskottets mening utgör en godtagbar lösning av denna fråga i dagens läge.

Uppgörelsen präglas ju av de svårigheter, som finnas på världsmarknaden.

Den kraftiga prisstegringen på spannmål och fodersäd samt den ogynnsamma inkomst- och utgiftsutvecklingen för jordbruket ha ju medfört, att uppgörelsen denna gång har varit förenad med mycket stora svårigheter.

Därtill ha ju kommit svårigheterna att vinna avsättning för den överproduktion av mejeriprodukter, som har uppstått.

Alla dessa omständigheter ha ju gjort att uppgörelsen, såsom redan framhållits, utgör resultatet av en kompromiss mellan olika synpunkter.

För att få en bättre balans i produktionen har man i denna uppgörelse måst vidtaga åtgärder för att stimulera spannmålsodlingen, potatisodlingen och slaktdjursproduktionen. Särskilt prisökningen på spannmål anses ju medföra en förbättring av den redan förut kraftigt stigande lönsamheten, särskilt vad gäller de större jordbruken.

Jag skall inte gå in på någon polemik i vidare mån än att jag vill säga några ord med anledning av den statistik, som herr Hæggbom anförde från denna talarstol med syfte att exemplifiera den löneklyfta, som han ansåg föreligga mellan jordbruket och andra yrkesgränar.

Jag kan inte underlåta att i anledning av den anförda statistiken anför de siffror, som nu äro tillgängliga rörande bokföringsresultaten för de gårdar, som professor Nannesons undersökning av jordbrukets lönsamhet omfattar. Medelförräntningen för produktionsåret 1949/50 vid jordbruk med mer än tio hektar åker har sedan föregående år stigit från 3,6 till 4,8 procent. Om man skiljer ifrån Norrland och skogsbygderna finner man att lönsamheten för södra Sveriges slättbygder blir 8,9 procent och för mellanbygderna 5,4 procent. Det är alltså siffror som peka i riktning mot en mycket betydande förbättring av lönsamheten för det svenska jordbruket.

Hela hushållningens ekonomiska resultat enligt professor Nannesons un-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

dersökningar framgår av följande siffror, som gälla inkomsten för jordbrukarfamiljer med jordbruk i olika storleksgrupper. För innehavare av jordbruk med mellan 2 och 5 hektar åker var inkomsten 5 656 kronor, mellan 5 och 10 hektar 7 544 kronor, mellan 10 och 20 hektar 9 853 kronor, mellan 20 och 30 hektar 12 871 kronor och mellan 30 och 50 hektar 17 443 kronor.

Detta innebär för de större jordbruken en ökning av inkomsten från år 1948/49 till år 1949/50 med inte mindre än 2 250 kronor. Jag tror inte att det kan pekats på många inkomsttagargrupper här i landet, som ha kunnat förbättra sin ekonomiska ställning ens tillnärmelsevis i sådan omfattning som jordbruket har gjort. När man talar om löneklyftan mellan å ena sidan jordbrukets arbetare och å andra sidan andra arbetargrupper bör man inte glömma att se på hurudan utvecklingen i själva verket har varit. Det finns säkerligen i många fall möjligheter att utan att höja priserna på jordbrukets produkter tillgodose lönearbetarna inom jordbruket på ett bättre sätt än vad som sker i dag, då det gäller de större jordbruken.

I samband med behandlingen av propositionen har ju utskottet haft att taga ställning till ett antal motioner, som beröra det föreliggande förslaget. Som jag redan har sagt skall jag inte ta upp tiden med någon polemik, vare sig med motionärerna eller med dem som här ha yttrat sig. Jag skall nöja mig med att fästa uppmärksamheten vid ett par punkter i utskottsbetänkandet.

Med anledning av den kritik, som i vissa motioner riktas mot den kalkyl, vilken ligger till grund för prisuppgörelsen, har jordbruksutskottet uttalat följande: »Då emellertid underlaget för vissa kalkylposter fortfarande synes osäkert, vill utskottet, med anledning av vad som i detta hänseende anförts av departementschefen och i motionen II: 633, understryka önskvärldheten av att en skyndsam översyn av de mera

kontroversiella avsnitten av jordbrukskalkylen kommer till stånd.» Jag har velat anföra detta därför att jag anser, att det under denna debatt bör understrykas att det är mycket angeläget att denna kalkyl blir så rättvisande som man kan få den.

Av de särskilda yrkanden, som ha gjorts i detta ärende, skall jag bara med några ord beröra det särskilda yrkande, som har gjorts av herr Hæggbloom och hans medreservanter.

Herr Hæggbloom har sagt — det har även tidigare framhållits, varför jag inte skall ingå på den saken så vidlyftigt — att vi borde låta vårt spannmålspris fritt röra sig upp till priset på spannmålen på den utländska marknaden. I det sammanhanget talade herr Hæggbloom också om löneklyftan mellan jordbrukets arbetare och andra arbetargrupper. Men det är väl tydligt, att om de inhemska priserna skola tillåtas röra sig upp till de utländska prisernas nivå, kommer det att innebära en fördyring av livsmedlen, och hur denna skall kunna bidra till att minska löneklyftan mellan jordbruksarbetare och andra grupper förklarade inte herr Hæggbloom. Det är kanske inte heller så lätt att förklara.

Även på en annan punkt vill jag bemöta den kritik som framförts. I reservationen 4) har herr Hæggbloom och hans medreservanter yrkat att de svenska margarinfabrikerna skola få betala världsmarknadspriset på den olja, som användes vid tillverkning av margarin för hemmakonsumtion. Härigenom skulle clearingkassan för fettvaror tillföras en vinst, som kunde användas för att täcka uppkomna förluster på smörexporten. Men resultatet av ett sådant förfarande måste ju bli, att margarinkonsumenterna genom att betala det merpris, som margarinet på det sättet skulle komma att kosta, få betala subventioner för smörproduktionen. Jag tror att ett beslut i överensstämmelse med den reservationen skulle in-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

nebära en utmaning mot konsumenterna här i landet, en utmaning som jag anser att det ur såväl jordbrukarnas som ur allmän politisk synpunkt skulle vara synnerligen oklokt att avsluta.

Sedan skall jag inte här närmare ingå på herr Svenssons i Ljungskile reservation. Den har ju diskuterats under flera timmar redan. Jag vill för min del bara tillägga, att när utskottet har diskuterat denna prisregleringsfråga, så har det skett sakligt, och vi ha kommit till det resultatet att en utredning av det slag herr Svensson i Ljungskile uttalat sig för inte rimligtvis kan gagna den sak det här gäller. Det som herr Svensson i Ljungskile närmast åsyftade var väl ett stelt bindande av reglerna genom ett beslut av statsmakterna, men detta skulle säkerligen inte vara till något gagn härvidlag. Man har tagit ett steg i rätt riktning genom den clearing, som har förutsatts skall komma till stånd till förmån för de jordbrukare, som äro bosatta i sådana områden att de icke i någon nämnvärd grad kunna tillgodogöra sig det förbättrade spannmålspriset. Den vägen bör man fortsätta att gå, och beslutet härom har fattats på det sätt, som säkerligen är det lämpligaste om man vill vinna framgång, nämligen efter överenskommelse med de av frågan berörda parterna. Jag tror att det även i fortsättningen är lämpligt att gå fram på den vägen, och det är att hoppas att parterna också skola visa sig angelägna om att så rättvist som möjligt försöka att mellan olika jordbrukargrupper fördela det stöd som lämnas till jordbruket.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **JOHANSSON** i Kastanjegården: Herr talman! Vid denna sena timme borde jag kanske helt ha avstått från att säga någonting, men det är ett par saker som jag gärna skulle vilja reda ut

något. Jag lovar emellertid att fatta mig kort och säga det minsta möjliga av det som jag skulle ha lust att orda om.

Statsrådet sade alldeles nyss att det resultat man kommit till vid uppgörelsen om jordbrukspriserna var att betrakta som en kompromiss, i vilken man lyckats komma de olika önskemålen så nära som möjligt. Herr Norup sade också, att en överenskommelse var träffad och att det då var ganska överflödigt att diskutera denna fråga här i kammaren. Han menade väl därmed, att allting var klart redan på ett mycket tidigare skede. Herr Norup tog också upp en polemik mot herr Svensson i Ljungskile om huruvida det kunde anses lämpligt att ha ett sådant parti som folkpartiet med vid en uppgörelse av detta slag, då ju folkpartiet också slår vakt om konsumenternas intressen. Men intresse för konsumenterna ha väl alla partier? I varje fall har jag hört talesmän även från herr Norups parti mycket bestämt hävda, att de äro företrädare också för konsumentgrupperna. Det är väl för övrigt inget parti som vill låta påskina att det företräder bara en grupp i samhället.

Jag förstår emellertid att herr Norup kunde säga som han gjorde, eftersom han ju har haft 500 svenska bönder uppe i Stockholm, vilka ha lämnat sin välsignelse till uppgörelsen. Herr Norup talade väl å deras vägnar.

Det var kanske inte en lika stor massanslutning av jordbrukare i fjol, men den överenskommelse som då träffades tillkom annars på precis samma sätt. Jag erinrar mig att herr Norup och jag i samband därmed diskuterade priserna på ett annat område, och jag kan inte underlåta att här nämna om den saken med några ord. Det gällde då närmast potatispriset. Då sade herr Norup också att överenskommelsen var resultatet av en kompromiss. Jag hade en tid förut hört, att det fanns planer på att sätta ned priset på potatismjöl med kronor 4,50. Vi måste nämligen då

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

närma oss världsmarknadspriset, enl. statsmakternas uppfattning, och både från jordbruksnämnden och från andra håll hade man förklarat, att detta måste komma att medföra ett sänkt potatispris. Jag hävdade då och f. ö. också motionerade om att priset borde förbli vid status quo och att det var farligt att sänka priset på potatismjöl, vilket säkert skulle medföra en minskad tillverkning. Men det var ingenting att göra åt den saken, utan riksdagen beslöt att priset skulle sänkas. Följden av detta beslut blev, att jordbrukarna nere i de potatisodlande distrikten reagerade mycket starkt. Herr Norup var själv med på en jordbruksstämma, vid vilken mellan 200 och 300 personer voro närvarande och där jag ensam fick skulden för den inträdda prissänkningen. Jag fick också ta konsekvenserna av densamma och blev utslagen ur styrelsen för Sveriges stärkelseproducenters förening, därför att jag, som man sade, hade medverkat till det låga priset på potatismjöl. Herr Norup var som sagt närvarande den gången, men han sade inte ett ljud om att beslutet grundade sig på en överenskommelse, som hade träffats här uppe i Stockholm. Jag fick emellertid rätt senare. Det blev ett resultat, som många kanske inte hade väntat. Men att priset den gången sänktes var en olycka och skulle vi nu närma oss världsmarknadspriset på potatismjöl är jag säker på att ingen skulle våga framföra ett sådant förslag då detta ligger onormalt högt.

Denna gång är det mjölkproducenterna det i första hand gäller. Jag vill icke säga någonting om uppgörelsen i övrigt. Jag tycker att det vad de allra flesta produkterna angår inte finns något att direkt klaga över, även om man kanske på några håll hade önskat få något mera och en del detaljer annorlunda ordnade. Men när det gäller mjölkproducenterna är det väl ingen människa som vill hävda, att denna grupp av jordbrukare har anledning att

känna sig belåten. Tvärtom måste mjölkproducenterna vara synnerligen missbelåtna med uppgörelsen. De 25 miljonerna tröstar ingen som reflekterar.

Som redan framhållits är det här fråga om att sänka mjölkproduktionen, på grund av att vi ha en överproduktion av smör. Jag kan förstå den synpunkten även om mycket kan hända före nästa uppgörelse. Då ha vi att välja vilka jordbrukare här i landet, som skola sänka sin mjölkproduktion. Är det de stora jordbrukarna eller är det de små? De stora jordbrukarna klaga i regel över att de ha så ont om folk. De ha i varje fall alltid lättare att lägga om sitt jordbruk. I det mindre jordbruket däremot sköta ofta mannen och hustrun gården och djuren själva. Om man nu skall låta en minskad mjölkproduktion gå ut över det mindre jordbruket, så är det klart att man där slår ut sina djurbesättningar. Om man däremot tillgriper den metod, som här har föreslagits, nämligen att ge de mindre jordbrukarna vissa pristillägg, blir resultatet, som också mycket riktigt anförts, att de större jordbrukarna slå ut sina djurbesättningar, eftersom man ju inte kan uppnå en minskad mjölkproduktion på annat sätt.

Det är på det sättet jag har sett denna fråga, när jag undertecknat den reservation, som fogats till utskottets utlåtande av herr Näslund m. fl. Jag har ansett att det här finns skäl att företa en utredning för att få utrönt vilkendera metoden som är den bästa. Jag tror också att jordbruksnämnden har så mycket sakkunnigt folk, att en sådan utredning kan göras där. I annat fall har säkerligen statsrådet möjligheter att ordna med någon annan metod för att få frågan utredd. Om så inte sker, är jag alldeles övertygad om att många jordbrukare i en hel del jordbruksdistrikt råka i en synnerligen besvärlig situation.

Jag har dristat mig att stödja kravet på en dylik utredning när jag sett, att

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

man från andra håll har väckt motioner, i vilka man rekommenderat ändringar i de nuvarande bestämmelserna, t. ex. motion nr II: 638, som bl. a. handlar om körlinjebidragen. Jag har då ansett mig böra medverka till en utredning i denna fråga för att jag sedan inte skall ha någonting att förebrå mig och för att jag skall ha gjort vad jag kunnat för den mest betryckta gruppen av jordbrukarna, de som endast fått ökade omkostnader och snarare sänkta än höjda priser på vad de ha att sälja.

Herr talman! Det är inte riktigt att ett så stort ärende som det förevarande skall behöva behandlas och avgöras med den väldiga fart som fallet varit både i utskottet och i kamrarna i dag. Utskottets vice ordförande sade visserligen, att frågan har behandlats med all möjlig saklighet, och det tror jag, men det har i alla händelser inte varit möjligt att behandla den så, som den borde ha behandlats. I utskottet var det väl t. ex. ingen som hade läst motionerna, när man började handlägga denna stora fråga. Så ligger det till med den saken, och det är inte särskilt roligt.

Herr talman! Jag skall nu infria mitt löfte och inte orda mera i denna fråga — om ingenting särskilt inträffar — utan jag ber med det anförda att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Näslund m. fl.

Herr NORUP (kort genmäle): Herr talman! Herr Johnsson i Kastanjegården kunde i sitt anförande inte låta bli att komma in på frågan om potatispriset igen. Han talade samtidigt om, att han inte hade blivit omvald till styrelseledamot i Sveriges stärkelseproducenters förening. Jag kan emellertid försäkra, att jag inte har gjort någonting för att herr Johnsson i Kastanjegården skulle bli petad ur den styrelsen. Dessutom vill jag tillägga, att jag, enligt vad jag själv fattade, inte hade rätt att yttra mig i den stämman, som herr Johnsson här nämnde om.

Både herr Johnsson i Kastanjegården och jag voro f. ö. missbelättna med priset på stärkelse i fjol. Herr Johnsson gjorde så gott han kunde i egenskap av sakkunnig i livsmedelskommissionen, och jag gjorde så gott jag kunde i förhandlingsdelegationen, och jag tyckte för min del inte att man kunde stjälpas hela uppgörelsen därför att det fanns en del önskemål om bättre priser på fabriksstärkelse. Det gick inte att vinna förståelse för de kraven, men vi lyckades i alla fall i delegationen få fram ett pris som med 1 öre översteg vad herrar sakkunniga i livsmedelskommissionen hade föreslagit.

För övrigt tycker jag knappast att en debatt som rör jordbrukspriserna från den 1 september till den 31 december i år har något samband med frågan hur länge en ledamot av styrelsen för Sveriges stärkelseproducenters förening sitter kvar i styrelsen.

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Det har förekommit ett och annat i denna debatt, som jag ber att få säga några ord om.

Herr Hæggbloom sade, att den av oss föreslagna förstärkningen av mjölkpriset för familj jordbruken och för de egentliga småbruken, där bruttosumman antydes röra sig om 200 miljoner kronor, är en alltför extrem åtgärd. När det gällde de 12 örena per liter mjölk såg man, tillade herr Hæggbloom, att en alltför extrem åtgärd kan verka förryckande på utvecklingen. Ja, men dessa 12 öre får herr Hæggbloom faktiskt själv ta ansvaret för, tillsammans med de övriga, som voro med om att besluta i den saken. Jag är fri, liksom folkpartiet för övrigt.

Vad herr Hæggbloom här förbiser — och precis samma sak förbisåg herr Persson i Svensköpp — är, att det förslag vi här framlagt ingalunda innebär en nettoöverflyttning av 200 miljoner kronor från en grupp till en annan. Jag

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

har framhållit att inte heller de 24 miljoner kronor, som propositionen föreslår till clearing, ge en nettoeffekt av samma storlek utan mindre, eftersom man ju delvis samlar upp pengarna inom samma områden som de skola betalas ut i. I det förslag vi ha skisserat gäller det i hög grad att man inte får någon nettoeffekt på 200 miljoner kronor, men man måste för att överhuvud taget kunna gå den vägen röra sig med större bruttobelopp för att få en rimlig nettoeffekt. Det är detta herr Hægglom och herr Persson i Svensköp förbise.

Vidare tyckte herr Hægglom att det inte var så farligt med fördelningen mellan vegetabilier och animalier. Såvitt jag förstår glömmer han emellertid därvid två saker. Om jag hörde rätt, angav herr Hægglom prishöjningarna på vegetabilier till 73 miljoner kronor. På sidan 41 i den tabell jag har här står det angivet 69,3 miljoner kronor. Men det är möjligt att prishöjningarna på socker voro inräknade i den summa herr Hægglom angav. Om man däremot lägger till de 5 kronorna på spannmålen, som man ju i vintras beslutade — något som man rättvisligen bör göra — får man 35 miljoner kronor ytterligare. Tabellen på sidan 27 upptar bara hälften av höjningen på spannmålen.

Det var den ena saken.

Den andra är, att den stegring i priset på fodersäd som uppkommer och som väl blir lika stor som stegringen på brödsädspriset innebär en betydande överflyttning till de spannmålsproducerande större jordbruket. För dem blir det en inkomst, för övriga blir det en utgift. Vi ha alltså här en väsentlig förskjutning, som aldrig kommer till synes i jordbrukskalkylen, därför att denna bara sysslar med jordbrukets affärer utåt med en part som står utanför jordbruket i dess helhet.

Om man tar dessa två saker samt prishöjningen på det importerade kraftfodret med i beräkningarna, blir bilden något annorlunda än den herr

Hægglom här frammanade, även om jag tycker att redan den var betänklig i och för sig.

Sedan måste jag också säga några ord till herr Ahlsten med anledning av hans resonemang i fråga om mjölkavgiften. Jag måste säga att jag inte riktigt förstod vad all den framdragna statistiken skulle tjäna till och vad den kunde leda till i detta sammanhang. Vi ha ju aldrig talat om en mjölkavgift till gårdar av viss storlek, utan vi ha talat om en allmän mjölkavgift, kombinerad med producentbidrag. Verkan blir därvidlag att de mindre mjölkproducenterna — jag avser då alla gårdar på upp till 20 hektar och något däröver — av producentbidraget få tillbaka vad de betala i mjölkavgift. Vid en viss nivå blir det ett jämviktsläge, och sedan blir det en viss belastning. Var man där egentligen skall stanna är ju en av de saker man skulle utreda. Men därmed faller ju hela resonemanget om hur många kor som finnas vid gårdar av viss storlek och att man skulle kunna skrapa ihop en viss summa där. Det är ett resonemang, som möjligen skulle kunna ha en viss betydelse när det gäller att spekulera över nettoeffekten.

Herr Ahlsten sade, att om nu dessa gårdar bleve kreaturlösa ginge hela systemet förlorat. Då finge vi inga pengar från dem, och så vore det inte mera med det. Ja, för det första behövde vi inga pengar, om gårdarna bleve kreaturlösa, ty då vore överproduktionsproblemet löst. För det andra tänker ingen, att man skulle få en hel grupp jordbrukare att gå ifrån mjölkproduktionen, utan det blir en anpassning, varvid en del jordbrukare släppa mjölkproduktionen. I de summor vi ha nämnt upptas emellertid de 24 miljoner kronor, som i propositionen ha reserverats, och de 63,7 miljonerna för allmänna mjölkprisbidrag och vad den allmänna mjölkavgiften ger.

Hela detta resonemang tycks således bygga på en rätt svårartad missuppfatt-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

ning av det hela. Jag noterade emellertid, att herr statsrådet var synnerligen belåten med det. Däremot var det ju en smula märkvärdigt, att på den punkt, där herr Ahlsten har en reservation, som vänder sig mot propositionen och statsrådets förslag, blev det ingen kommentar alls.

Vidare skulle jag vilja säga några ord med anledning av herr Norups anförande.

Herr Norup tycker att han håller sig till brödet — jag tillät mig inledningsvis säga något om bröd och skådespel. I denna debatt tror jag att vi få hålla oss till brödet bägge två. Det är bara frågan om hur kakan skall delas. Det är egentligen det vi skola diskutera, herr Norup. Han gjorde ett referat — det skulle, föreställer jag mig, vara ett referat av vad som sagts i utskottet — och jag skulle ha sagt, att vi tänkte huvudsakligen på konsumenterna. Vad som förekom i utskottet var följande. Herr Norup sade, att vi visade mycket stort intresse för fördelningen men mindre intresse av att öka den summa, som jordbruket skulle få. Jag genmälde, att när förhandlingsdelegationen, som bestod av bondeförbundare och en högerman, hade kommit överens med regeringen om hur mycket jordbruket skulle ha och när man fått vad man enligt kalkylen skall få, vore det väl mycket begärt att — sedan alltså ett rent bondeparti har slutit avtal och förklarat sig nöjt — ett annat parti, som är sammansatt av både jordbrukare och andra grupper, skulle komma med ett överbud. Det gällde ju inte bara folkpartiet utan också högern och socialdemokraterna. Redan i jordbruksutskottet försökte herr Norup felreferera detta mitt uttalande liksom han gjort här i kammaren. Jag anhöller, att herr Norup slutar upp med det.

Däremot fick jag inte något svar på min fråga, om herr Norup tror, att det är för jordbruket gagneligt att ha en politiskt sett så ensidigt sammansatt förhandlingsdelegation. Jag skall inte

referera vad herr Norup personligen sagt till mig i detta sammanhang, men jag hade varit mera belåten, om herr Norup hade refererat sig själv än felrefererat mig.

Vidare säger herr Norup om denna uppgörelse, att man har väntat för länge med att ge vegetabilieproduktionen rättvisa. Enligt herr Norups uppfattning ha alltså de tidigare uppgörelserna varit felaktiga på denna punkt. Man har givit mjölkproduktionen för mycket och vegetabilieproduktionen för litet, och nu har man rättat till det. Jag tackar för upplysningen.

Herr Norup är förvånad över att jag inte har anslutit mig till herr Hæggbloms så liberala synpunkter på de fria priserna. Jag har ingenting emot att herr Norup och jordbruksministern tävla i att visa förvåning över ett problem, som de själva konstruera och servera i debatten. Var så goda och fortsätt. Annars är ju vår ståndpunkt klargjord så många gånger, att den knappast bör väcka någon förvåning.

Herr Norup erkänner att regionalplaneringen icke är i allo lyckad. Det håller jag med honom om. Emellertid säger han vidare, att anordningen bara är tillfällig, vilket alltså innebär, att herr Norup har samma uppfattning som statsrådet, att man skall pressa på det mindre jordbruket samma anpassning av mjölkproduktionen som det större jordbruket. Gör man inte det, kan ju clearingförfarandet inte gärna bli tillfälligt, naturligtvis såvitt inte hela situationen får en helt annan karaktär. Då få vi ju diskutera om alltsammans.

Vidare får jag väl notera, att statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet i slutet av vårt meningsskifte här för en stund sedan blev mycket intresserad av att diskutera oljeväxtodlingens omfattning. Jag riktade en interpellation till statsrådet en gång i februari månad, där första frågan löd så här: »Vill herr statsrådet lämna riksdagen en ingående redogörelse för de ekonomiska förhållandena omkring ol-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

jeväxtodlingen och exporten av denna odlings produkter?» Jag har emellertid inte fått något svar på den frågan. Nu skall jag gärna erkänna, att statsrådet naturligtvis har en viss trumf på hand, när han ställer dagens situation mot den situation, som förelåg förra våren, då vi diskuterade detta, ty det har skett en så oerhörd förskjutning i priserna, att situationen är annorlunda. Men vad jag har velat på denna punkt är att få en ordentlig utredning av hela problemet brödsäd — oljeväxter — fodersäd, och få olika synpunkter vägda mot varandra. Utan att det materialet kommer fram kan ingenting kategoriskt sägas. Min uppfattning är emellertid, att oljeväxtodlingen är orimligt stor både 1950 och 1951. Men det får vara en personlig uppfattning, så länge man inte fått fram det material i denna fråga, som borde ha lagts fram för länge sedan.

Sedan skall jag, herr talman, trots att det slamras med bänkklocken säga ytterligare ett par saker. Jag rör verkligen inte för att denna proposition kommit så sent.

Herr Johnsson i Skoglösa säger, att jag skulle ha sagt, att jordbrukets organisationer fått en för stor rätt att föra talan när det gäller jordbrukets pris-sättning. Ja, herr Johnsson i Skoglösa, det är bara det, att detta har jag aldrig sagt, och därför vore det bättre att avskrivna hela den saken.

Till slut säger utskottets ärade vice ordförande om folkpartiets motion, att vi diskuterade den sakligt i utskottet och kom till det resultatet, att en utredning inte skulle vara till något gagn. Ja visst diskuterade vi sakligt och lugnt, så långt vi hunno, men det sista anförande, som jordbruksutskottets vice ordförande höll på den punkten, visade klart och tydligt, att han inte hade läst motionen. Jag klandrar honom inte för det. Jag har redan tidigare förklarat, hur det hänger ihop med behandlingen av detta ärende i utskottet,

men under sådana förhållanden kan man väl säga, att viljan till saklighet fanns men möjligheterna för en uttömmande diskussion funnos icke. Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt tidigare yrkande.

Herr ÅHMAN: Herr talman! Jag har gjort en del anteckningar, men jag skall inte polemisera.

Jag begärde ordet närmast i anledning av jordbruksministerns påstående att herr Waldemar Svensson var tämligen ensam om reservationen. Jordbruksministern ironiserade litet över honom som bonde och talade i det sammanhanget om föreningsbönder. Jag anser det då påkallat att som hundra procentig föreningsbonde gå upp och säga, att jag står helt bakom reservationens synpunkter. Och jag kan trösta jordbruksministern och herr Norup med att när jordbruksuppgörelsen skall genomföras och man skall tillämpa denna områdesdifferentiering av mjölkpriset, torde det bli ännu flera, som komma att ställa sig bakom dessa synpunkter.

Jag skall, herr talman, på grund av den långt framskridna tiden inskränka mig till att med dessa ord yrka bifall till reservationen av herr Waldemar Svensson m. fl.

Herr andre vice talmannen övertog härunder ledningen av förhandlingarna.

Herr HEDLUND i Rådom: Herr talman! Jag skall vid denna tid på dagen inte bli mångordig. Jag skall nöja mig med att säga några ord i en speciell fråga.

Man har här försökt att spela ut småjordbrukare mot stora i det uppenbara syftet att i politiskt avseende slå mynt av förmenta motsättningar dem emellan. Man måste ju hålla i minnet, att vid årets förhandlingar var det en helt ny situation som förelåg. Produktionsvolymen hade, glädjande

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

nog ur många synpunkter får man säga, ökat högst väsentligt, men denna ökning hade skapat nya problem. Vi ha kommit att få ett överskott på vissa varor. En omläggning av produktionen är ju, som har sagts så många gånger här i dag, en nödvändig sak, men den tar tid att genomföra. Och i år var det vissa betydande svårigheter i fråga om prisavvägningen.

Det är dessa svårigheter, som herr Svensson i Ljungskile klamrar sig fast vid, när han försöker, som jag sade, spela ut mindre jordbrukare mot större. Herr Svensson i Ljungskile påtalar avvägningen och säger, att mjölkproducenterna ju inte ha fått någon egentlig prisökning denna gång, under det att de som producera andra varuslag ha fått mycket betydande höjningar. Ja, dess värre är det ju på det sättet. Men lyckligtvis förhåller det sig ändå på det sättet, att de som producera mjölk i viss utsträckning, ibland i ganska stor utsträckning, också frambringa andra varuslag och därför blivit delaktiga av den prishöjningen. Men man kan naturligtvis inte komma ifrån att de jordbrukare, som till övervägande del eller kanske uteslutande hålla sig till mjölkproduktion, ha kommit i en missgynnad situation. Jag är fullt ense med herr Svensson i Ljungskile om den saken, och jag för min del tycker, att det är en tråkig sak. Men det må vara en sak, att man har önskemål i en viss riktning och att man skulle vilja ha en förbättrad ställning för mjölkproducenterna. En annan sak är, hur man skall realisera detta. Vad som gjorts i år, när man har höjt priserna på vegetabilierna så pass mycket som man har gjort, är väl, att man har vidtagit någonting, som kan betraktas som en inledning för att skapa fram gynnsammare förhållanden även för mjölkproduktionen. Man har vidtagit åtgärder, som närmast böra leda till en viss minskning av mjölkproduktionen och på det sättet bildat ett underlag för en

prisbildning på denna produkt, som är mera rättvis. Det är väl på det sättet man måste se prisavvägningarna innevarande år.

Nu säger herr Svensson i Ljungskile, att han för sin del hellre skulle se, att en del av de pengar, som nu komma jordbrukarna till godo, framför allt spannmålsodlarna, ginge till konsumenterna. Kan man föra det resonemanget, om man är på det klara med att denna betydande höjning är avsedd att underlätta omställningen och om man vidare vet, att de produkter som man skapar fram på detta sätt kunna avyttras utomlands till mycket goda priser? Jag tror inte att man skall försöka sig på att ge jordbrukarna det intrycket, att man vill gagna jordbruksnäringen genom att splittra på detta sätt. Herr Svensson i Ljungskile vill försöka göra gällande, att viljan hos dem som ha förhandlat inte har varit riktigt god när det gäller att försöka tillgodose de mindre jordbrukarna, och samtidigt tycker han att det är skäl i att tala om att flertalet av dessa förhandlare äro bondeförbundare. Slutsatserna låter han var och en dra, och det är ju ganska enkelt att göra det. Han menar alltså, att bondeförbundarna äro föga intresserade av det mindre jordbruket, något som herr Svensson i Ljungskile däremot menar att han i allra högsta grad är. Ja, herr Svensson i Ljungskile, att påpeka vad man mycket väl kanske skulle kunna kalla missförhållanden är en sak, men man avhjälpes inte olägenheter bara genom att påpeka dem, och såvitt jag vet har man inte från folkpartihåll presenterat något realiserbart förslag för att hjälpa mjölkproducenterna och framför allt de små jordbrukarna till en bättre inkomst.

Alla känna vi till dessa olägenheter, och jag skulle vilja säga, att vi alla vilja försöka avhjälpa dem. Vad man har gjort i år är väl för det första att man genom att främja produktionen av vegetabilier försökt skapa underlag för bättre priser på animalierna, framför

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

allt då på mjölken. Vidare har man för det andra gått in för ett försök att på frivillig väg genomföra någonting, som man skulle kunna kalla för en clearing mellan stora och små jordbrukare. Vi ha, glädjande nog höll jag på att säga, fått bevittna, hurusom herr Svenssons i Ljungskile försök att här i kammaren spela ut den ena jordbrukargruppen mot den andra spruckit även vad beträffar hans eget parti, och av de instämmanden som gjorts här, fick man närmast det intrycket, att jordbrukarfalangen inom folkpartigruppen var på det klara med att man här hade gjort ungefär vad som var möjligt att göra detta år. De som ha en annan uppfattning äro kanske flera, men jag skulle i så fall tänka mig, att de förutom herr Svensson i Ljungskile väl till alldeles övervägande delen, för att inte säga kanske uteslutande, få betrakta sig som tillhörande konsumentgrupperna, och jag vet inte om man, när det gäller förhållandet mellan stora och små jordbrukare, bör ta alltför stor hänsyn till de synpunkter som framföras ifrån konsumentsidan.

Herr OHLIN: Herr talman! Denna fråga tillhör ju onekligen de viktigare av dem riksdagen har att behandla. Det förefaller mig naturligt, att den även under denna sena timme ägnas den uppmärksamhet den förtjänar. Jag skall emellertid av tidshänsyn begränsa mig till endast ett par observationer.

Det har här av olika talare, alldeles särskilt av herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, betonats, att jordbruksorganisationernas stöd för den politik som föres är av väsentlig betydelse. Jag vill helt och hållet instämma på den punkten. Det går knappast att överdriva betydelsen av att man i en fråga av denna art kan nå en uppgörelse, som organisationen accepterar, men det är inte berättigat att därav draga den slutsatsen, att det när

frågan kommer på riksdagens bord inte skall återstå något annat än att utan vidare godtaga den. Även med den största respekt och aktning för såväl regeringen som jordbrukarorganisationerna bör riksdagen bestämt vidhålla, att den har anledning inte bara att diskutera utan även att realbehandla dessa viktiga saker. Det är beklagligt, om dessa år efter år endast skola kunna behandlas under några få dagar av respektive utskott och sedan på ett mycket sent stadium av riksdagen. Herr Svensson i Ljungskile har här i en diskussion med jordbruksministern frågat, om statsrådet är villig att göra någonting för att möjliggöra för riksdagen att taga en verklig befattning med dessa spörsmål. Jordbruksministern har svarat på ett sätt, som jag måste karakterisera så, att han inte var vidare intresserad.

Jag vill inte alls bestrida, att det finns svårigheter här, men jag har velat markera, att det från vårt håll är omöjligt att acceptera, att den stora och viktiga frågan om den svenska riksdagens medverkan vid utformningen av jordbrukspolitiska riktlinjer endast skall behandlas på det sättet, att man säger, att man inte kan lova någon förbättring därför att det är svårt att göra något åt det. Jag skulle vilja hemställa till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att han ägnar frågan om riksdagens medverkan ytterligare någon uppmärksamhet. Varken jordbrukspolitiken, jordbruksorganisationerna eller det svenska jordbruket komma i längden att förlora på det.

Den andra reflexionen jag vill göra är följande. När vi i folkpartiet ända sedan före kriget haft att taga ställning till jordbrukspolitiska problem — delvis av ganska besläktad art med nu föreliggande, delvis avvikande därifrån — har utgångspunkten för oss varit, att man skulle söka skapa tillbörlig trygghet för det svenska jordbruket i dess helhet. Vad som skedde under

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

1930-talets första hälft har stått som ett avskräckande exempel för oss. Det har gällt att förebygga varje risk för en utveckling i den riktningen. Vid sidan av denna huvudlinje — erforderlig trygghet för det svenska jordbruket på ett sätt som i längden inte står i strid med några berättigade konsument-intressen — har det framstått för oss som en väsentlig uppgift att försöka medverka så gott vi kunna till att jordbrukspolitiken eftersträvar en sådan fördelning av inkomsterna, att det mindre jordbrukets folk får en skälig andel. Det har varit en långvarig strävan. Jag hänvisar här endast till vår verksamhet för att införa, öka och bevara producentbidraget på mjölk.

När det nu från statsrådsbänken talas kritiska ord om folkpartiets förnämste talesman i denna fråga, herr Svensson i Ljungskile, vill jag minst av allt bestrida statsrådets rättighet att kritisera såväl herr Svensson som andra hur mycket som helst, men jag tillåter mig uttrycka den uppfattningen att när det gångna decenniets jordbrukspolitiska historia skall skrivas kommer man att erkänna, att dennes bidrag till diskussionen i detta ämne hört till de mest genomtänkta.

När det gällt att trygga att en skälig andel av inkomsterna inom jordbruket kommer de mindre jordbrukarna till del, har det sannerligen inte varit fråga om att spela ut den ena gruppen mot den andra. Detta argument har ofta framförts men med föga rätt. Man kan nämligen inte bestrida, att det inte bara finns gemensamma utan även i någon mån avvikande intressen. Det kan då vara naturligt, om man från något håll hävdar, att man vill tillse, att det mindre jordbrukets synpunkter bli beaktade i tillräckligt hög grad. Det är enligt min mening kortsynt att påstå, att det skulle skada det svenska jordbruket i dess helhet, om jordbrukspolitiken lägges så tillrätta att det mindre jordbruket får en lämplig an-

del av inkomsterna. Jag tror tvärtom — det är sedan länge min bestämda övertygelse — att det är till hela det svenska jordbrukets bästa. Endast om man genomför denna fördelning kan det i längden bli möjligt att bibehålla den allmänna medborgerliga samling kring jordbrukspolitiken, som väl, meningsskiljaktigheterna till trots, under de senaste åren har skapats på de väsentligaste punkterna! Det gäller här inte att spela ut den ena gruppen mot den andra utan tvärtom att göra en rimlig avvägning mellan de olika gruppernas intressen. Ingenting kan väl då vara naturligare än att det finns delade meningar om var den rätta gränsen går.

Statsrådet Sträng sade själv nyss, mycket bra för resten — han har ofta skickliga och intelligenta formuleringar — att det gäller en avvägning mellan å ena sidan de ekonomiska, försörjningsmässiga synpunkterna och å andra sidan de sociala synpunkterna. Jag trodde, att diskussionen i dag just gällde bl. a. *hur* man skulle kunna finne *en metod* att göra denna avvägning så rättvis och praktisk som möjligt. Men sedan tillade jordbruksministern till min överraskning, att det inte är en utredningsfråga utan en klart markerad intressefråga, hur mycket av inkomsten som man vill överföra från den ena gruppen till den andra. Jag trodde verkligen, herr talman, att det inte alls var så som statsrådet nu plötsligt gjorde gällande, att metoderna och deras inverkan på olika grupper i olika delar av landet voro fullständigt klara, utan att man tvärtom från alla sidor — vare sig man hävdar att den ena eller den andra metoden är bäst — erkänner att här verkligen föreligger ett svårt metodproblem.

Hur förhållandena ligga till med avseende på de olika storleksgrupperna inom jordbruket och deras möjligheter att lägga om produktionen i en annan riktning än mjölkproduktion äro inga-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

lunda tillräckligt belysta ännu. Därför kan inte heller frågan om vilken metod som direkt eller eventuellt efter anpassning åt ena eller andra hållet kan ge det bästa resultatet ännu vara besvarad. Det är ingen som vet hur stor del av de mindre jordbrukare, som man skulle vilja ge ett gynnsammare läge än det som den mera automatiska mekanismen åstadkommer, som skulle gynnas genom Kungl. Maj:ts metod, och det är ingen som vet hur stor del som skulle gynnas av den metod som skisserats i folkpartiets reservation.

Vilken uppfattning man än i övrigt kan ha om dessa saker förefaller det mig därför, herr talman, motiverat att vara med om en utredning. Det kan visserligen sägas, att vi utreda så mycket ändå här i landet. Men jag undrar om inte särskilt kammarens jordbrukare kunna hålla med mig om att detta dock är ett mycket svårt spörsmål av genomgripande betydelse för vårt ekonomiska och sociala liv. Här om någons stans skulle det vara berättigat att försöka åstadkomma en bättre belysning av våra ekonomiska problem än den vi för närvarande ha.

Jag har därför, herr talman, inte kunnat förstå, hur man kunnat mobilisera så mycket energi som bl. a. statsrådet Sträng här har gjort mot ett så naturligt krav som det vilket ställts i folkpartiets reservation. Det förefaller mig som om den ståndpunkt, som har hävdats såväl i vår partimotion som i den reservation som avgivits av folkpartiets samtliga utskottsrepresentanter, skulle vara mycket väl motiverad.

Herr HEDLUND i Rådomb: Herr talman! Jag begärde ordet för att å bondeförbundets vägnar instämma med herr Ohlin på en punkt. Han sade, att det är orätt att tro, att det skulle vara till någon skada att försöka tillgodose det mindre jordbruket. Vi äro fullständigt överens på den punkten, herr

Ohlin. Men det gäller att finna vägar för att göra det. Två utredningar äro redan i gång angående det mindre jordbruket, och herr Svensson i Ljungskile är med i åtminstone en av dem, kanske i båda. Utskottet har i det utlåtande vi nu diskutera redogjort för ett försök att på frivillig väg finna en lämplig metod. Man försöker alltså experimentera sig fram till en frivillig uppgörelse i frågan och för en tid sedan hemställde riksdagen, att Kungl. Maj:ts skulle ha sin uppmärksamhet riktad just på frågan hur man i nuvarande produktionsläge skall kunna lämpligen fylla ut denna omtalade inkomstklyfta.

Herr Ohlin bestrider, att herr Svensson i Ljungskile gjort något försök att spela ut den ena jordbrukargruppen mot den andra. Uttalandet fälldes visst i samband med någon redogörelse för herr Svenssons insatser i 1940-talets jordbrukspolitik. När jag talade därom avsåg jag emellertid dagens diskussion, och jag skulle vilja fråga, om herr Ohlin bestrider, att herr Svensson i Ljungskile har försökt spela ut den ena gruppen mot den andra i dag.

Herr NORUP (kort genmäle): Herr talman! Jag skall tacka herr Ohlin för att han angav folkpartiets officiella linje.

Sedan är det nog litet vågat att sia om framtidens historieskrivning. Det kan ju hända, att — teoretiskt bedömda — Waldemar Svenssons tankar och ord komma att ha en viss betydelse. För det praktiska jordbruket ha vi ännu inte sett några spår av dem, men det kommer kanske i nästa period.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! Jag är inte överraskad över att herr Ohlin känner ett behov av att läsa enighetens evangelium över det svenska jordbruket. Den enighetspropagandan är kanske erforderlig inom hans eget partis jordbrukargrupp, men det får

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

han väl tillfälle klara av själv. Jag är som sagt inte förvånad över att herr Ohlin i sitt sista anförande ville framträda som enighetens apostel i ett större sammanhang för att inte det splittrade intrycket från folkpartiets jordbrukargrupp skall sitta kvar alltför länge på näthinnan hos kammarens ledamöter.

Herr Ohlin gav oss rätt, som i debatten ha hävdad att jordbruksorganisationernas stöd är av väsentlig betydelse på denna punkt. Det får emellertid, säger herr Ohlin, inte bli så, att riksdagen förmenas att ha andra uppfattningar och inskränkes till att bli en institution som säger ja och amen till vad regeringen och intresseorganisationerna kommit fram till. Ingen av dem som här ha understrukt organisationernas betydelse har velat göra gällande, att riksdagen skulle vara förmenad att ha sin egen uppfattning. Det har ju stått herr Ohlin fritt att motionera om avslag och ändringar; det har stått herr Ohlins partivänner i utskottet fritt att anmäla avvikande mening om uppgörelsen. Det står herr Ohlin fritt ännu en halv timme att ställa förslag som mycket radikalt avvika från den föreliggande uppgörelsen mellan regeringen och jordbruksorganisationerna. Ingen har ifrågasatt riksdagens suveränitet och dess rätt att välja och vraka. Jag har nog en känsla av att talesättet om att man genom uppgörelsen gått till angrepp mot riksdagens suveränitet närmast varit skådebröd inför kammaren i dag. Jag tror inte, att herr Ohlin vill taga konsekvenserna och för egen del anmäla någon avvikande mening. Vi äro förmodligen alla överens om att uppgörelsen är det hyggligaste resultat som kan ernås. Det är väl därför bara å pliktens vägnar som man för in debatten på sådana sidospår som jag tyckte mig finna i anförandet från folkpartiets ledare.

Herr Ohlin sade vidare, att jordbruksministern inte verkade vidare intresserad av att få fram en snabbare

förhandlingsordning och av att presentera riksdagen Kungl. Maj:ts förslag om prisregleringen på ett tidigare skede, varigenom såväl utskottet som hugade motionärer skulle få bättre tid på sig. Jag trodde att jag hade gjort klart i mitt första anförande var jag står på den punkten. Det ligger i förhandlingarnas egen natur, att man inte gör upp förrän många omständigheter, däribland också tidsnöden, tvingar en därtill. Varje erfaren förhandlare vet, att man i regel får uppgörelsen till stånd i förhandlingarnas avslutningsskede, inte i deras inledningsskede.

Jag kan försäkra kammaren, att tidsrymden mellan den dag då uppgörelsen träffades och den dag då propositionen presenterades inför riksdagen — och propositionen är inte något litet verk; den omfattar dock ett par tre hundra sidor — var så pass kort, att ingen kan på allvar göra gällande den kritiken, att frågan försänkats inom departementet.

När jag nu inte vågar stå inför kammaren och ge löften om att det skall bli bättre nästa år, att en förhandlingsmässig överenskommelse mellan regeringen och jordbrukarna skall föreligga på ett tidigare skede och att propositionen skall överlämnas till riksdagen med gott utrymme för utskottsbehandling, beror det helt enkelt på att jag inte kan taga på mitt ansvar att lova uppfylla dessa löften. Att jag verkar mindre intresserad, som herr Ohlin uttryckte det, beror på att jag har vissa anspråk på mig själv när det gäller att hålla givna löften. Ger jag nu ett löfte om att förslagen skola presenteras tidigare nästa år, förpliktar ju detta till någonting. Jag försöker åtminstone ha vissa anspråk på mig själv i det hänseendet, och därav — det verkar kanske litet ovanligt för herr Ohlins del — emanerar min försiktighet på denna punkt.

Herr Ohlin hade, utöver sina stora deklARATIONER om nödvändigheten av

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

enighet på det jordbrukspolitiska området, även ett behov av att ge, såsom han själv uttryckte det, sitt partis förnämste man på området, herr Waldemar Svensson, ett stöd och kanske något av en upprättelse. Även om jag själv många gånger, när jag har haft nöjet att diskutera med herr Waldemar Svensson, har måst anmäla avvikande uppfattning i förhållande till honom i jordbrukspolitiska spørsmål och även om jag i kväll tyckte att det fanns en del hål i den argumentering, som han här anförde, så vill jag i rättvisans intresse säga, att jag inte fann herr Svenssons argumentering så bristfällig, att den behövde klädas upp med de granna klutar som hans partiledare här häktade på den.

Herr Ohlin återkom allra sist i sitt anförande till utredningskravet när det gäller inkomstfördelningen. Herr Ohlin fann det litet underligt att jag betraktade frågan om inkomstfördelningen mera som en intressefråga än som ett utredningsspørsmål, och herr Ohlin skisserade i snabba drag upp vad utredningen väl skulle kunna klara upp, nämligen frågan om hur stor del av jordbrukarna som skulle behöva hjälpas. Jag är, herr Ohlin, rädd för att vi skulle taga oss vatten över huvudet, om vi skulle ge oss in på en sådan inventering av allt vad jordbruk heter inom svenska landamärena. Och om vi skulle göra en utredning i enkla drag, komme den säkerligen inte att ge mera än vad vi i dag veta.

Den avgörande politiska frågeställningen är ju, hur vi skola kunna fixera priserna på jordbrukets produkter på ett sådant sätt, att det innebär en lämpligt avvägd omflyttning av inkomster från den ena produktionsgrenen till den andra, från den ena gruppen av jordbrukare till den andra, och det vore barnsligt att förneka att bakom detta ligger en intressefråga. Men de intressemotsättningar, som finnas, skola väl kunna överbryggas, och ett icke ovä-

sentligt steg i riktning mot detta mål har tagits genom den överenskommelse, till vilken man i år diskuterat sig fram på jordbrukarnas stämma, där båda grupperna av jordbrukare varit representerade, alltså både den givande och den tagande parten, både de jordbrukare som sitta på de stora jordbruken med den vegetabiliska produktionsinriktningen och jordbrukarna på de små jordbruken med den animala produktionsinriktningen.

Jag tror att vi inte ha något annat att göra än att fortsätta på denna väg. Jag har inte samma höga uppfattning, som herr Ohlin tydligen har, om en utrednings möjligheter att åstadkomma ett bättre resultat härvidlag.

Herr OHLIN: Herr talman! Herr Hedlund frågade mig — sedan herr Hedlund först tycktes ha erkänt att herr Waldemar Svenssons insatser närmast under 1940-talet till det svenska jordbrukets fromma icke inneburit något utspelande av den ena parten mot den andra — om jag ville påstå att det samma gällde även i dag. På detta vill jag svara, att varje diskussion om hur man bäst skall sörja för att en viss grupp får en skälig andel av en inkomst måste innebära en diskussion av denna grupps mer eller mindre berättigade intressen i förhållande till andra grupper. Och man kan vid varje sådan intresseavvägning — jordbruksministern kallade den alldeles nyss självklar och nödvändig i det sammanhang som det nu gäller — råka ut för den beskyllningen att man spelar ut den ena gruppen mot den andra. Skall man fylla det kravet att icke fälla något yttrande, som kan framställas så som om man spelade ut den ena gruppen mot den andra, får man nog helt avstå från alla synpunkter på vad som är en rättvis avvägning mellan olika grupper

Herr Waldemar Svensson har i dag lika litet som tidigare velat avstå där-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

ifrån när det gäller de olika grupperna inom jordbruket, och jag hoppas att han inte heller skall göra det i fortsättningen. Jag är alldeles övertygad om att en diskussion om hur man skall åstadkomma en rättvis och rimlig avvägning är till hela det svenska jordbrukets bästa, och den förtjänar icke att karakteriseras på ett sådant sätt, att intrycket blir ett annat.

Herr Norup bestred att herr Waldemar Svensson gjort några insatser av värde på det jordbrukspolitiska området. Ja den saken får väl i stort sett överlämnas åt historieforskningen att bedöma. Jag bestrider ingalunda att även herr Norup gjort betydande jordbrukspolitiska insatser, men jag kanske inte heller behöver närmare motivera detta. För att ställa herr Norups bestridande i dess rätta belysning vill jag emellertid framhålla att även en outsider som jag — jag har ju ända sedan jag kom in i riksdagen ägnat jordbruksfrågorna ett betydande intresse, men jag vet att min lekmanamässiga okunighet i praktiska ting är ett stort handikap — har inte svårt att uppräknat punkter i vår jordbrukspolitik, där en rättvis bedömning inte skall kunna undgå slutsatsen, att det finns spår, direkt eller ofta indirekt, av insatser som herr Waldemar Svensson gjort. Jag nämner i första rummet den utveckling som skett beträffande producentbidraget på mjölk. Jag nämner vidare den prispolitik, som vid olika tillfällen förts i fråga om äggen. Och jag nämner avvägningen mellan oljeväxt- och brödsädsodlingen. Jag skulle även kunna hänvisa till frågan om en subventionering av margarinet. Och om vi, herr Norup, skulle ge oss in på en historisk skrivning i fråga om utvecklingen inom 1942 års jordbrukskommitté — jag anser mig med ett visst fog kunna tala om den saken, då jag var med i kommittén under två år och vet ungefär hurudant läget var inom kommittén, när jag på grund av annat uppdrag år

1944 måste träda tillbaka och herr Waldemar Svensson blev min efterträdare — så är det nog ingen tvekan om att det under den följande tiden skedde väsentliga förändringar av ståndpunktterna. Vi kunna kanske diskutera den saken utförligare någon annan gång, men ingen kan nog bestrida att det i fråga om dessa förändringar och herr Waldemar Svenssons inträde i kommittén föreligger ett sammanträffande, som inte bara är temporalt utan även i någon mån kausalt.

Jag har, herr talman, bara i förbigående velat anföra några exempel på de insatser som herr Waldemar Svensson gjort. Jag trodde egentligen att jag skulle vara befriad från tvånget att konkretisera det som väl ändå en någorlunda generös bedömning från andra sidan skulle från början ha kunnat erkänna som riktigt. Det finns inte något behov av att, såsom jordbruksministern sade, här hänga på några vackra kläden. Jag tror att herr Svensson uppträder i sin egen klädedräkt på ett sätt som inger respekt också hos de andra partierna — därom vittnar inte minst debatten i dag.

Vidare skall jag be att få rätta ett litet misstag, som jag gjorde i mitt förra anförande. Jag var nämligen så överraskad av jordbruksministerns lilla klyscha om herr Svenssons privata ståndpunkt, att jag råkade överdriva när jag talade om anslutningen till reservation nr 6. Det är tre av folkpartiets fyra representanter i jordbruksutskottet som stå bakom denna reservation.

När det gäller frågan om enigheten inom partierna skola vi kanske inte glömma bort att det både av socialdemokratiska riksdagsmän och av bondeförbundets representanter avgivits motioner, där man framfört i viss mån avvikande meningar beträffande jordbrukspolitiska spørsmål. Om inte tiden vore så långt framskriden, skulle jag kunna anföra många exempel på huru-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

som det även inom andra partier funnits olika meningar i jordbruksekonomiska frågor. Jag tolkar därför förtjusningen i dag över att det finns olika meningar inom folkpartiet såsom ett uttryck för att man egentligen väntat sig, att vi inom folkpartiet skulle hålla ihop bättre än som skett från andra partiers sida vid en hel rad tillfällen.

Till sist vill jag i anledning av jordbruksministrarnas uttalande om att riksdagen ju har frihet att så mycket den vill diskutera jordbrukspriserna, bara erinra om att man särskilt i utskottet måste ha tillräcklig tid på sig för att kunna taga ställning till den stora och viktiga fråga som det här gäller. Jag är därför inte säker på att kammaren, även om den anser att det ligger mycket i vad jordbruksministern på denna punkt anfört som en förklaring, finner det tillräckligt motiverat att draga de slutsatser som jordbruksministern gjorde.

Även om Kungl. Maj:t och jordbruksorganisationerna i förväg träffa en överenskommelse — det har i vissa fall talats om en preliminär överenskommelse — kan naturligtvis detta mycket väl förenas med en sådan attityd till riksdagsbehandlingen, att man både inom regeringen och organisationerna icke bara är villig, utan också angelägen att taga all möjlig hänsyn till synpunkter och uppfattningar som framföras vid riksdagsbehandlingen av frågan. Det sker ju under loppet av en 12-månadersperiod i icke ringa grad en successiv anpassning av jordbrukspolitik. Jag skulle därför ha önskat, att jordbruksministern här intagit en mera välvillig hållning när det gäller riksdagens möjligheter att t. ex. på detta sätt göra sitt inflytande gällande.

Vad till sist beträffar inkomstfördelningen mellan olika grupper av jordbrukare, var kanske inte ordet »hjälpas» så lyckligt valt av mig. Frågan är ju här vilken omfördelning av inkomsten som skall äga rum, när alla äro överens om att man icke kan acceptera

den fördelning, som automatiskt uppkommer därigenom att priserna utslutande fastställas med ledning av försörjningspolitiska synpunkter. Vi ha dessa sociala hänsyn, denna avvägning, som statsrådet Sträng sade uppenbarligen är en intressefråga. Men det är lika uppenbart, att frågan om i vilken grad den ena eller den andra metoden leder till ett resultat som bäst överensstämmer med våra önskemål, icke är tillräckligt klarlagd i statsrådet Strängs tjocka proposition, utan den skulle behöva ytterligare belysas.

Herr HEDLUND i Rådomb: Herr talman! Herr Ohlin gav sig ju här in på en analys av begreppet »spela ut den ena gruppen mot den andra» och framhöll, att vid varje tillfälle, när det gäller att försöka påvisa en orättvisa, spelas på sätt och vis den ena gruppen ut mot den andra.

Jag har för min del ingalunda opponerat mig mot att man på detta sätt har påvisat skiljaktigheter, utan vad jag har reagerat mot är att man har velat ifrågasätta den goda viljan hos bondeförbundets män när det gäller att försöka tillgodose även de mindre jordbrukarna. Herr Ohlin ansåg sig här kunna kassera in ett erkännande från min sida av herr Waldemar Svenssons jordbrukspolitiska insikter. Jag är inte i tillfälle att ave något totalomdöme om herr Waldemar Svensson i detta hänseende, men jag skulle vilja erinra om några små episoder. Jag kommer ihåg en episod på 1930-talet, när herr Waldemar Svensson visst ville att ett betydande antal svenska jordbruk skulle läggas ned, och en annan från 1940-talet — det gällde den gången närmast producentbidraget till det mindre jordbruket — då jag har ett intryck av att herr Waldemar Svensson såsom den ståndaktige reservanten, satt bredvid och tittade på när andra finga försöka jämka och kompromissa för att få fram det bästa resultat som

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

stod att vinna. Det hindrar emellertid inte att herr Svensson kanske också har mycket betydande förtjänster — det får väl historieskrivningen visa så småningom, eller också få vi kanske höra herr Ohlin någon gång redogöra därför litet närmare.

Herr NORUP: Herr talman! Jag är ganska förvånad över att herr Ohlin tar herr Svensson i Ljungskile i försvar på det sätt som här skett — herr Svensson brukar ju kunna svara för sig själv — men något har väl hänt som gjort det nödvändigt.

Vidare får jag tacka för de upplysningar om hur jordbrukspolitiken bör föras som jag här fått av herr Ohlin. Han säger ju själv att han är outsider på området, och det förstår jag, när herr Ohlin bl. a. såsom en mycket välgående post på herr Waldemar Svenssons meritlista uppför hans insatser beträffande producentbidraget på mjölk. Jag måste säga att varken koskatten, som herr Svensson en gång var uppfinnare till, eller producentbidraget på mjölk har varit till någon glädje för det övervägande antalet jordbrukare. Producentbidraget har nog varit ganska impopulärt. Vi måste så småningom försöka få en sådan utformning av detta bidrag, att det även kan vara till effektiv hjälp för det mindre jordbruket. Däremot tror jag att många icke jordbrukare, som lyfta detta producentbidrag, i dag äro ganska tillfredsställda.

Sedan är det en annan sak, som jag måste protestera mot. Herr Svensson i Ljungskile yttrade, att jag skulle ha sagt, att mjölkpriserna varit för höga och spannmålspriserna för låga. Det sade jag inte. Jag sade, att spannmålspriserna varit så låga tidigare, att utvecklingen medfört, att vi fått för litet tillgång på spannmål och att vi tvingats in på linjer, som jag anser icke innebära rättvisa. Men vi ha försökt åstadkomma så stor rättvisa som möjligt, och

jag hoppas att det skall kunna ske även i fortsättningen. I det fallet tror jag att det blir fler politiska partier än folkpartiet, som anmäla sig för att försöka hjälpa småbrukarna.

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! När herr Norup säger att producentbidraget på mjölk är synnerligen impopulärt, vill jag erinra herr Norup om att så har blivit förhållandet sedan bondeförbundet, högern och socialdemokraterna genom sin kompromisskonstruerade bidraget så illa som för närvarande är fallet. Men detta kan man inte skylla folkpartiet för, ty vi voro inte med om denna kompromiss. Under åren 1944—1948 fungerade emellertid anordningen med detta producentbidrag mycket bra.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav först propositioner beträffande utskottets hemställan i punkten A, nämligen på 1:o) bifall till utskottets nämnda hemställan, 2:o) bifall till den av herr Carl Sundberg m. fl. avgivna, med 4) betecknade reservationen, 3:o) bifall till den av herr Ahlsten avgivna, med 5) betecknade reservationen; samt 4:o) bifall till utskottets ifrågavarande hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till motionen II: 635; och fann herr andre vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hæggbloom begärde likväl votering, i anledning varav herr andre vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de tre återstående propositionerna, av vilka herr andre vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen åskade likväl herr Svensson i Stenkyrka votering, varför herr andre vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen i voteringen om kontrapropo-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

sition i huvudvoteringen ånyo upptog de båda återstående propositionerna; och fann herr andre vice talmannen därvid den med 3:o) angivna propositionen vara med övervägande ja besvarad. Denna herr andre vice talmannens mening bestreds likväl av herr Karlsson i Stuvsta medelst begäran om votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i den votering, som kommer att företagas för bestämmande av kontraposition i huvudvoteringen angående punkten A. i jordbruksutskottets utlåtande nr 42, antager den av herr Ahlsten avgivna, med 5) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till motionen II: 635 av herr Karlsson i Stuvsta m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen antagit bifall till den av herr Ahlsten avgivna, med 5) betecknade reservationen.

I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten A. i jordbruksutskottets utlåtande nr 42 antager den av herr

Carl Sundberg m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit den reservation, som avgivits av herr Ahlsten.

Sedan kammarens ledamöter här efter ånyo intagit sina platser och denna voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren till kontraposition i huvudvoteringen antagit bifall till den av herr Ahlsten avgivna, med 5) betecknade reservationen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten A. i utskottets utlåtande nr 42, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Ahlsten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten A gjorda hemställan.

På därå av herr andre vice talmannen given proposition biföll kammaren här på utskottets i punkten B gjorda hemställan.

Slutligen framställde herr andre vice talmannen i avseende å punkten C propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Näslund m. fl. avgivna, med 6) betecknade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten C. i utskottets utlåtande nr 42, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Näslund m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 124 ja och 45 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten C.

§ 2.

Uppskov med interpellationssvar.

På dagens föredragningslista hade antecknats dels att chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet *Vougt* tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr

Uppskov med interpellationssvar.

Dicksons interpellation angående utbildningen av det värnpliktiga befälet dels ock att chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet *Zetterberg* tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid sammanträdet besvara herr Johnssons i Stockholm interpellation angående vissa spörsmål rörande den medborgarkommission, som blivit tillsatt för utredning av myndigheternas förhållande i den s. k. Kejne-affären.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Med hänsyn till den långt framskridna tiden uppskjutas de interpellationssvar, som finnas upptagna på dagens föredragningslista, till morgondagens plenum.

§ 3.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 320, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen om godkännande av mellan Sverige och Ungern träffad uppgörelse rörande ersättning för svenska privata ekonomiska intresen;

från statsutskottet:

nr 306, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 307, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.;

nr 308, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skatt å elektrisk kraft (elskatteförordning) m. m., i vad propositionen avser medelsanvisning till kontrollstyrelsen;

nr 309, i anledning av Kungl. Maj:ts

Skatter.

proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av yrkessjukdom;

nr 316, i anledning av väckta motioner om framläggande för 1952 års riksdag av förslag till lösning av skärgårdens kommunikationsfrågor;

nr 317, i anledning av riksdagens år 1950 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning m. m.; och

nr 322, i anledning av väckt motion om anslag för budgetåret 1951/52 till utbildningskurs för sysselsättnings- och arbetsterapeuter;

från första lagutskottet:

nr 326, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 4:o), 14:o), 15:o) och 16:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

från andra lagutskottet:

nr 336, i anledning av *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till väg-

trafikförordning m. m., *dels* ock i ämnet väckta motioner; och

nr 337, i anledning av *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303), *dels* ock i ämnet väckta motioner;

från tredje lagutskottet:

nr 327, i anledning av *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 juni 1938 (nr 274) om rätt till jakt, m. m., *dels* ock i ämnet väckta motioner; samt

från riksdagens kansli:

nr 338, angående ändring i apoteksvarustadgan; och

nr 339, angående åtgärder mot missförhållanden vid slakt av renar m. m.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 12.09 på natten.

In fidem
Gunnar Britth.▲

Torsdagen den 31 maj.

Kl. 11 fm.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 25 innevarande maj.

§ 2.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 178, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1950/51.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Statsregleringen.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 179, angående statsregleringen för budgetåret 1951/52.

*Punkten 1.***Skatter.**

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr OHLIN: Herr talman! Jag vill använda detta tillfälle till några avslu-

Skatter.

tande reflexioner rörande skattepolitiken och dess samband med den ekonomiska politiken. En debatt i dessa spörsmål har ju förts mera utförligt här i kammaren för inte länge sedan.

När nu riksstaten för nästa budgetår föreligger visar det sig, att budgetöverskottet blir så betydande som 655 miljoner kronor. Detta är ju snarast ett högre belopp än man förut hade räknat med. Det ställer den argumentering, som på sina håll förts för de nyss genomförda skattehöjningarna, i en ännu grällare belysning. Vi ha då och då från regeringspartiet — i brist på andra argument — fått höra, att man inom oppositionen inte vill vara med om att skaffa täckning för statsutgifterna. Det är då naturligt om man nu slår fast, att budgetförslaget visar ett för svenska förhållanden så exceptionellt överskott som 655 miljoner kronor. Det finns dessutom goda grunder att antaga, att vissa inkomstberäkningar äro tilltagna något i underkant.

Nu skall man inte glömma, att på driftbudgeten en reservationsmedelförbrukning kommer att ske, som uppskattas till ungefär 200 miljoner kronor. När sedan lånebehovet på *kapitalbudgeten* beräknas, har man att taga hänsyn till att det är svårt att beräkna hur mycket reservationsmedlen komma att minska under nästa år. Det är ju, som finansministern själv påpekar, rätt svårt att säga i vad mån de beslutade anslagen komma att leda till effektiva utgifter redan under nästa år. Det är därför inte uteslutet, att den beräkning för behovet av lånemedel som gjorts i själva verket kan vara överdriven i den mån den bygger på antagandet, att dessa utgifter på kapitalbudgeten skola bli effektiva redan under nästa år.

Jag skall inte göra några andra kommentarer till själva riksstaten än dem jag nu gjort. Men mot denna bakgrund skall jag be att få anknyta något till debatten i förra veckan. Jag tänker på lämpligheten av att använda skattehöjningar och väldiga budgetöverskott så

som medel mot inflationen. Debatten slutade med att finansministern frågade, i vad mån en kreditåtstramning kan verka återhållande på höjningen av livsmedelspriserna. Detta ansåg finansministern tydligen vara en verklig kuggfråga, ty han ansåg sig inte ha fått svar på den, när han upprepade den i sitt allra sista anförande. När jag då i ett inpass förklarade, att kedjereaktionerna via lönebildningen måste slå igenom i hela det ekonomiska systemet, då förklarade finansministern ungefär det, att han bäst borde lämna detta uttalande utan några kommentarer.

Det inträffade nu, att ett par av mina vänner kommo till mig och frågade, om jag märkte att finansministern — tydligen som en liten avi till pressläktaren — avstod från att diskutera det uppenbart riktiga i att inflationsbekämpande åtgärder på *en* punkt via inkomstbildningen komma att verka även på andra punkter. Finansministern, sade mina vänner, räknade tydligen med, att om man underlät att kommentera mitt yttrande, skulle det i regeringspressen kunna bli föremål för kommentarer av — jag kanske kan säga — enklare slag. Mot bakgrunden av att finansministern just hade beklagat sig över att hans egen politik inte blivit tillräckligt utförligt och riktigt refererad av mig i radiodebatten, måste jag säga, att även om man i det politiska arbetet är van vid åtskilligt, så räknade jag inte med möjligheten av att finansministern kunde ha en tanke på att genom att låtsas som om mitt uttalande var ganska orimligt ge en vink om att här finnas möjligheter till kommentarer av, skola vi säga något demagogiskt slag. Jag vägrar fortfarande att räkna med att finansministern kunde ha haft en sådan spekulaton. Däremot har man i den socialdemokratiska pressen med förtjusning kastat sig över detta uttalande precis på det sätt, som man från vårt håll befarade att det kanske skulle vara en frestelse att göra.

Jag tillåter mig därför att nu fråga

Skatter.

finansministern: På vad sätt kunna skattehöjningar på elektrisk energi och motorfordon verka återhållande på prisstegringen på jordbruksprodukter? Detta är en fullständig parallellfråga till finansministerns fråga till mig, på vad sätt kreditätstramningen kan verka återhållande på prisstegringen på jordbrukets produkter. Jag räknar med att finansministern inte alls har svårt att svara på denna fråga. Från hans utgångspunkter måste svaret bli, att allt som verkar återhållande på den totala köpkraften och efterfrågan och som därför verkar återhållande på prisstegringen på vissa områden, det verkar också på det sättet, att lönekompen-sationskraven bli lägre. Med den jordbrukspolitik vi föra bli då också givetvis jordbrukspriserna lägre än de skulle bli, om man lämnade inflationen mera fritt spelrum. Ty finansministern kan inte gärna mena, att regeringens politik mot inflationen endast skall bromsa priserna på vissa områden men leda till ungefär lika stora prisstegringar på livsmedel, som vi skulle få om vi gäve inflationen mera fritt spelrum. Finansministern måste således — jag föreställer mig det, vi få kanske höra om en stund — räkna med dessa kedjereaktioner, om vilka han själv många gånger talat, kedjereaktioner, som när det gäller åtgärder på andra håll i det ekonomiska systemet bl. a. via lönebildningen slå igenom i jordbrukspriserna.

Finansministern kan säkert hänvisa till — lika väl som jag gjorde många gånger under anföranden i förra veckan — att när man bekämpar inflationen och därigenom får mindre nominella pris- och lönestegringar, då betyder detta ingalunda, att man får en mindre reallönehöjning än med en annan ekonomisk politik. Tvärtom, en ekonomisk politik, som bekämpar inflationen och skapar gynnsammare förutsättningar för landets ekonomiska liv, den möjliggör snarast *en snabbare höjning av real-*

lönerna än om man för en mera oklok och obalanserad inflationspolitik. Jag föreställer mig alltså att finansministern måste gå med på att om en kreditätstramning på detta sätt verkar återhållande på den totala investerings- efterfrågan och återhållande på prisstegringarna på vissa områden, då verkar den också indirekt genom kedjereaktionerna via inkomstbildningen.

Meningsskiljaktigheterna måste bestå däri, att vi i folkpartiet mera lägga tyngdpunkten på kreditrestriktionerna, medan finansministern lägger mera vikt vid skattehöjningarna. När det gäller återverkan på jordbrukssektorn verka dessa linjer i huvudsak på samma sätt. Det blir naturligtvis även en viss inverkan via jordbrukets inköp av råvaror, halvfabrikat, maskiner o. d.

Om finansministern är vänlig att upplysa mig om på vilket sätt han anser att hans politik verkar återhållande på prisstegringen på jordbrukets produkter, skall jag här göra en avslutande reflexion med anledning av det nästan skandalösa sätt, på vilket regeringsorganet tagit upp detta problem och påstått, att min ståndpunkt innebär raka motsatsen mot vad den egentligen innebär. Man har nämligen inte dragit sig för att påstå ungefär, att »herr Ohlin tydligen vill reducera lönerna». Man har inte påpekat någonting annat utan närmast givit det intrycket, att det var tal om att reducera *reallönerna*. Det var alltså detta man inom regeringspressen räknade ut att man skulle ge ett intryck av på grundval av finansministerns icke-kommenterande huvudskakning till mitt uttalande.

Jag hoppas nu på ett uttalande från finansministern hur han bedömer skattehöjningarnas möjligheter att inverka på detta område. Jag tror att ett sådant uttalande kommer att verka mycket klarläggande.

Sedan vill jag bara, herr talman, göra ett litet påpekande till. Det majoriteten i den svenska riksdagen beslutat inne-

Skatter.

bär bl. a. en skatthöjning, som fördyrar trafiken. Man har gjort detta för att erhålla ett ännu större budgetöverskott än eljest. I en annan församling här i Stockholm, i stadshuset, har det i dessa dagar förts en debatt om behovet av att höja spårvägstaxorna, således även det en åtgärd som skulle fördyra trafiken. Här har det emellertid icke gällt att skapa ett överskott i budgeten. Det har inte ens gällt att få kostnaderna för spårvägens utgifter täckta, utan det har gällt att minska underskottet i budgeten för att inte lasta över för mycket på skattebetalarna. Regeringspartiet och regeringens huvudorgan förklara emellertid med anledning av denna blygsamma åtgärd att minska underskottet, att den utgör en alldeles omotiverad *tvångsbeskattning av trafikanterna*. När däremot finansministern fördyrar trafiken uteslutande för att höja ett budgetöverskott, då finner man detta vara alldeles naturligt. Ja, det brukar sägas, och det har förut citerats här i kammaren, att det som är sanning i Berlin och Jena är bara dåligt skämt i Heidelberg. Jag får väl smickra finansministern med att uttala, att det som hans socialdemokratiska vänner i stadshuset anse vara sanning, det finner finansministern i riksdagen vara ett dåligt skämt.

Herr HJALMARSON: Herr talman! Även jag skall be att i största korthet få göra några reflexioner i anledning av den framlagda statsregleringen.

Om man endast håller sig till siffrorna och inte går bakom miljonbeloppen är finansministern otvivelaktigt att gratulera till det framlagda förslaget till statsreglering. Ett formellt budgetöverskott på över 650 miljoner kronor föreligger. Det behov av nyupplåning, som för finansministern tycks vara något av en mardröm, har kunnat sammanpressas — fortfarande enligt statsregleringens siffror — till någonting om-

kring 200 miljoner kronor, varvid i utgifterna inräknats all reservationsmedelsförbrukning. Visserligen komplicerar situationen av utgången av den stora konverteringsoperation, som håller på att genomföras, men även med hänsyn till den kan situationen bedömas som ganska hygglig.

När jag fick vissa upplysningar om svenska folkets reaktion inför riksgäldskontorets konverteringserbjudande, fick jag också en i viss mån ökad förståelse för finansministerns statsfinansiella teknik. Det torde mindre vara fråga om bristande vilja att gå ut på marknaden med svenska statspapper än om en realistisk bedömning av möjligheterna att på samma marknad finna avsättning för dessa statspapper. Logiskt hänger naturligtvis finansministerns tankekedja ihop. Eftersom han inte just nu vill släppa sin fastspikade ränta, kan staten inte låna tillräckligt. Eftersom staten inte kan låna tillräckligt vill finansministern inte låna. Eftersom finansministern inte vill låna får svenska folket betala högre skatter än statens utgifter i och för sig skulle motivera. Kortast kan detta uttryckas så, att finansministerns räntepolitik *bland annat* medför ett behov av starkt ökat skattestryck. Detta är en av de konsekvenser, som svenska folket får taga av den inställning finansministern vidhåller när det gäller de penningpolitiska medlen.

Detta skattetryck är dock i och för sig oerhört hårt. Det har blivit så hårt dels som en följd av 1947 års skattelagar, som majoriteten trummade igenom, dels som en följd av den inflation, som sedan dess sänkt penningvärdet här i landet. Det ökade skattetrycket märks i både den direkta och indirekta beskattningen. På båda områdena är det fråga om en automatisk skärpning — automatisk i den meningen, att den inträder utan att riksdagen fattar några särskilda beslut eller vidtager några särskilda åtgärder. Sedan början av budgetåret 1949/50 ha statens inkomster

Skatter.

på driftbudgeten stigit med ungefär 32 procent. Inkomster för staten äro ju utgifter för oss vanliga medborgare — åtminstone är det så i allt väsentligt. Detta betyder, att bördorna på det svenska folket ökat med 32 procent. Ökningen av nationalinkomsten har icke varit tillnärmelsevis lika stor.

Den direkta skatten på inkomst och förmögenhet beräknas för nästa budgetår nå rekordsiffran 3 100 miljoner kronor. För det budgetår, som nu lider mot sitt slut, räknar man med 2 400 miljoner kronor, och året tidigare gav 1 885 miljoner. På två år har alltså den direkta beskattningens tyngd ökats med omkring 65 procent.

I någon mån kan detta naturligtvis förklaras av en faktisk höjning i realinkomsterna, vilket automatiskt ger en ökning i statens skatteinkomster. Till alldeles övervägande del är det emellertid fråga om en återspeglning av inflationen och en skärpning av skattetrycket. Det är sannerligen på tiden att 1949 års skatteutredning kommer med förslag till lättnader i den direkta beskattningen. Vi ha redan överskridit gränsen för vad som är rimligt i fråga om beskattningen. Jag vill, herr talman, uttala den bestämda förhoppningen, att riksdagen i varje fall senast nästa år får sig förelagt ett förslag till lindring i den direkta beskattningen. Helst skulle man vilja se ett sådant förslag redan till hösten.

Från ingången av budgetåret 1949/50, för att hålla mig till samma jämförelsepunkt som nyss, ha statens utgifter ökat med nära 20 procent. Denna enorma ökning har kommit till stånd under en tid, då alla varit ense om nödvändigheten av att hålla nere statsutgifterna. Delvis är naturligtvis utgiftsstegringen en återspeglning av inflationen, men denna kan inte förklara utvecklingen över hela linjen. Utöver den har det kommit en rad reella utgiftsökningar.

Beklagligtvis måste jag för min del anmäla en viss skepsis mot hållfasthe-

ten av de nu framräknade utgiftssiffrorna. All erfarenhet visar ju, att budgetsiffrorna under löpande budgetår ha en tendens att stiga. Under nästa budgetår torde vissa anslag under femte huvudtiteln komma i farozonen. Fortsätter inflationen, stiga automatiskt t. ex. kostnaderna för folkpensionen. I höst kommer regeringen på nytt att konfronteras med statstjänstemännens krav på kompensation för penningvärdesförsämringen. Det finns inte mycket hopp om att kunna hålla den kompensationen inom förutsatt ram — inte om man, vilket förefaller åtminstone mig ganska självklart, vill ge en verklig kompensation. Försvarsutgifterna kunna naturligtvis också komma att öka, men det beror på omständigheter, som ligga utanför vår kontroll. Till dessa omständigheter kommer, att den speciella besparingsteknik, som i år använts, har skapat vissa risker för anslagsöverskridanden.

Det är inte bara en uppgift för regeringen att söka hålla tillbaka statens utgifter. Även oppositionen har naturligtvis i det hänseendet bestämda skyldigheter. Å andra sidan äro oppositionens möjligheter här begränsade och det av skäl, som så många gånger ha redovisats i denna kammare, att jag kan få nöja mig med att bara erinra om dem.

Högern har för sin del försökt att konsekvent följa en sparsamhetslinje. Vid förra årets riksdag förde vi fram en rad olika besparingsuppslag, vilka delvis realiserats och givit till resultat begränsningar i utgiftssummorna. Jag erinrar om vårt då hårt kritiserade förslag om en begränsning av statssubventionerna. Också i år ha vi försökt följande denna besparingslinje, och i den mån det varit möjligt ha vi konkret angivit, hur besparingarna borde åvägabringas.

Även om jag tar hänsyn till de utgiftsökningar, som vi på vårt håll förordat, framför allt på försvarets område, kun-

Skatter.

na vi, som jag nämnde för finansministern härom dagen, redovisa en nettominuskning på i det närmaste 26 miljoner kronor. I och för sig är denna siffra inte stor, men den är inte obetydlig, om man tar hänsyn till att det här rör sig om marginalutgifter. Vi komma även i fortsättningen att bedriva sparsamhetspolitik och att lägga fram konkreta förslag, oavsett om de äro mer eller mindre populära, eller man kanske riktigare skall säga mer eller mindre impopulära.

Det budgetöverskott, som finansministern redovisar, är naturligtvis inte någon vetenskapligt fastställd siffra. Det är inte fråga om något slags kalkyl, som kan uppvisa, att just siffran 650 miljoner kronor är den rätta siffran i fråga om överbalanseringen. Den riktiga siffran kan vara både högre och lägre — därom vet varken finansministern eller jag eller någon annan egentligen någonting. Det gäller här en bedömning på tämligen vacklande grund, och finansministern har alltså inte haft någon fix utgångspunkt, när han har velat stanna inför denna siffra.

Vi äro för vår del medvetna om nytan och behovet av en överbalansering i nuvarande läge, men den överbalanseringen måste komma till stånd genom sänkta statsutgifter och inte genom ökade skatter. Endast på det viset kan överbalanseringstekniken enligt vår mening reellt påverka samhällsekonomin som ett led i en samordnad politik. Medborgarna skola inte tvingas att spara för staten, utan den ekonomiska politiken måste läggas på ett sådant sätt, att medborgarna bli mera intresserade än nu att spara för sig själva, för sin egen räkning. Det är inte genom skattehöjningar som vi få till stånd den efterlängtdade ordningen och saneringen inom svensk ekonomi.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Det nu

föreliggande memorialet rörande statsregleringen är ju endast en sammanfattning av beslut, som riksdagen tidigare har fattat. I samband med att dessa beslut fattats har det varit utförliga debatter — så utförliga, att det omöjliga kan bli annat än en upprepning att fortsätta diskussionen här i dag. Resultatet av statsregleringen är så nära som möjligt det, som jag uppställde som ett önskemål vid riksdagens början. Mina synpunkter på den frågan har jag varit i tillfälle att, jag hade så när sagt alltför många gånger, framföra inför detta forum. Det finns ingen anledning för mig att i dag upprepa dem.

Jag vill bara säga till herr Hjalmarson, att jag inte skall ta upp någon diskussion med honom om högerns sparsamhetsvilja. Jag bara uttalar det lilla önskemålet, att de beräkningar, på vilka herr Hjalmarson stöder sina uppgifter, i koncentrerad form skola bli tillgängliga för allmänheten.

Jag känner inte något behov, herr Ohlin, att fortsätta den ekonomiska debatten här i dag, även om herr Ohlin gör det. Jag anser det inte vara min uppgift att försöka vare sig förklara eller besvara vad som står i tidningspressen. Detta kan över huvud taget inte vara ett ämne, som lämpar sig för riksdagens arbete; det skulle föra alltför långt.

Mina synpunkter på skillnaden mellan regeringens och högern-folkpartiets linjer i den ekonomiska debatten var jag senast i måndags i tillfälle att i ett utförligt anförande framlägga i första kammaren. Jag tänker icke upprepa de synpunkterna i dag. Det skulle ju inte leda till annat än en ny debatt, vars resultat skulle bli ett behov från herr Ohlins sida att komma med en replik och med frågor, när höstriksdagen börjar. Och jag vill verkligen bespara herr Ohlin bördan av att gå och tänka över repliken under hela den tid, som kommer att förflyta från i dag och tills höst-riksdagen börjar.

Skatter.

Herr **OHLIN**: Herr talman! Det konstaterades för någon månad sedan, att finansminister Sköld och utrikesminister Undén — två ganska prominenta medlemmar av regeringen — ägnade sin fritid åt att studera folkpartiets ungdomsförbunds tidskrift, för att sedan här i kammaren ta upp till ingående diskussion ett eller annat yttrande i denna tidskrift. Nu få vi höra av finansminister Sköld, att han i dag inte alls har någon anledning att diskutera vad regeringens eget organ skriver med utgångspunkt just från herr Skölds uttalande i denna kammare. Det är klart att detta är en bekväm ståndpunkt. Men när man, då det passar, hänvisar till den offentliga debatten, t. o. m. i tidskrifter, som inte inta en så central plats — men vi äro naturligtvis mycket glada åt när de få det — och sedan inte alls anser sig ha anledning att diskutera vad regeringens huvudorgan skriver, fastän dess skrivelser innebära raka motsatsen till vad som är sanning i fråga om oppositionens ståndpunkt, så kan detta ge anledning till en hel del reflexioner.

Finansministern må ha haft vilka motiv som helst för att inte vilja offra några minuter — ty det skulle inte behöva ta många minuter — på att besvara frågan, på vad sätt skattehöjningar verka återhållande på inflationen även inom jordbrukssektorn. Kvar står, att det resonemang om de indirekta kedjereaktionernas betydelse, som jag framfört här i dag, uppenbarligen berättigar till att förklara, att de tolkningar av min ståndpunkt i denna fråga, som regeringens huvudorgan fann så viktiga, att de sattes med spär rad stil på första sidan, äro helt och hållet omotiverade och grundlösa. Detta bestyrkes av finansministerns uppträdande här i kammaren i dag.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Jag kan försäkra, att varken utrikesminister

Undén eller jag under fritid ägnar någon uppmärksamhet åt vad som står i folkpartiets ungdomstidningar. För min egen del kan jag bara säga rent ut, att jag aldrig offentligen pekat på någon-ting i dessa tidningar utom i radiodebatten förra hösten, då man stack ett exemplar av denna vildvuxna flora i min hand. Nej, herr Ohlin, den lilla fritid vi ha använda vi till betydligt roligare och värdefullare ting än att studera folkpartiets ungdomstidningar, det kan jag försäkra att vi göra.

Herr **OHLIN**: Herr talman! Kammaren har säkert observerat, senast från ett meningsskifte med herr Hjalmarson, hur finansministern allt oftare kommer i det läget, att han mycket emfatiskt framför påståenden, som sedan visa sig inte vara riktiga. Senast gällde det Kooperativa förbundets ställningstagande, och det har hänt även tidigare. Nu påstår finansministern, att han och utrikesministern inte alls ägna någon uppmärksamhet åt vad som står i folkpartiets ungdomsförbunds tidskrift. Men får jag då i förbigående erinra utrikesministern om den uppmärksamhet han ägnade ett uttalande av herr Wedén i denna tidskrift? Och får jag erinra finansministern om den förtjusning, med vilken finansministern här i kammaren för ett par månader sedan citerade ett kritiskt uttalande i folkpartiets ungdomsförbunds tidskrift rörande en sida av folkpartiets politik?

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Herr talman! Herr Ohlin påstod, att jag och finansministern ägnade vår fritid åt att studera folkpartiets tidskrifter. Jag får bekänna, fast det kanske kan kännas en liten smula genant, att jag knappast hållit någon sådan tidskrift i min hand. Men däremot är det klart, att jag har sett herr Wedéns uttalanden rörande hans verksamhet och min verksamhet i Lake Success återgivna i en rad dags-

Svar på interpellation ang. modifiering av gällande kompetensföreskrifter för erhållande av anställning i tullverket, m. m.

tidningar, och då har jag tillåtit mig att som replik till herr Wedén dra fram vad han sagt vid tidigare tillfällen. Det är inte detsamma som att sitta och ägna sin uppmärksamhet åt folkpartiets tidskrifter.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Det är mycket möjligt att jag här läst upp något citat ur en tidning. I så fall är det med mig som med utrikesministern, nämligen att jag hämtat citatet ur dagspressen, och jag har absolut intet som helst minne av att jag tagit citatet från någon av folkpartiets ungdomstidningar. Men jag vill fästa herr Ohlins uppmärksamhet på att vad herr Ohlin påstod var, att utrikesministern och jag ägnade vår *fritid* åt att studera folkpartiets ungdomstidningar. Och jag frågar: Hur kan herr Ohlin veta det?

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkterna 2—13, 16 och 18.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 14, 15 och 17.

Lades till handlingarna.

§ 4.

Svar på interpellation ang. modifiering av gällande kompetensföreskrifter för erhållande av anställning i tullverket, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**, som yttrade: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Nihlfors till mig riktat följande två frågor, nämligen

1) om nuvarande kompetensföreskrifter inom tullverket enligt min uppfatt-

ning vore i behov av en översyn i modifierande riktning; samt

2) om jag ville medverka till att en av socialutbildningssakkunniga år 1946 föreslagen allmän översyn av föreskrifterna om formell kompetens inom statsförvaltningen snarast komme till stånd.

Jag vill först svara på den senare, mera allmänna frågan. Det uttalande av socialutbildningssakkunniga, som interpellanten åsyftar, gjordes i anslutning till ett av de sakkunniga framlagt förslag om ordnandet av den samhällsvetenskapliga utbildningen för tillgodo-seende av bl. a. statstjänstens behov. Sedan utredningens betänkande (SOU 1946: 30) varit föremål för remiss, har hela utredningsmaterialet den 25 januari 1949 överlämnats till sakkunniga för utredning av de juridiska och statsvetenskapliga examina m. m., att tagas i övervägande vid fullgörande av deras uppdrag. Detta utredningsuppdrag är ännu icke fullgjort, men beräknas enligt kommittéberättelsen bli slutfört under innevarande år.

Kravet på en utredning av gällande kompetensregler motiverades icke enbart av det nya examensförslaget. De sakkunniga åberopade även det allmänna önskemålet av större enhetlighet inom olika förvaltningsområden, och de ifrågasatte, om de nuvarande bestämmelserna i verksinstruktionerna och andra spridda föreskrifter, bl. a. en kungörelse av år 1865, borde sammanföras i en gemensam författning. En sammanställning av de för statliga och vissa andra tjänster gällande kompetensfordringarna har gjorts av statens arbetsmarknadskommision (SOU 1947: 19). En i enhetlighetens intresse gjord författningsrationalisering har dock inte ansetts vara av sådan betydelse, att en utredning därom, fristående från examensfrågan, kommit till stånd. Först sedan de förutnämnda juristutbildningssakkunniga avgivit sitt betänkande, synes man böra pröva,

Svar på interpellation ang. modifiering av gällande kompetensföreskrifter för erhållande av anställning i tullverket, m. m.

huruvida anledning föreligger till fortsatt utredningsarbete rörande kompetensföreskrifterna.

Vad speciellt tullverket beträffar, som av interpellanten berörts i anledning av ett den 17 november 1950 avgjort besvärsärende rörande inträdesfordringarna vid kammarskrivarkurs, vill jag icke bestrida, att utvecklingen relativt snart kan föranleda vissa modifikationer i gällande föreskrifter. Sålunda må nämnas, att generaltullstyrelsen i utlåntande över handelsutbildningskommitténs betänkande förordat att avgångsexamen vid treårigt handelsgymnasium efter komplettering i fysik och kemi skulle medföra kompetens för inträde i kammarskrivarkurs. Nu föreliggande möjligheter att avlägga partiell studentexamen kunna måhända även medföra ändringar i intagningsföreskrifterna.

I detta sammanhang vill jag nämna, att i slutet av förra året träffats en överenskommelse mellan verksledningen och personalorganisationerna inom tullverket om bildandet av en gemensam arbetsgrupp för överläggningar i utbildningsfrågorna. Förhoppningen är, att det igångsatta samarbetet med personalens organisationer skall kunna leda till vissa resultat. Måhända kunna dessa överläggningar leda till att man finner behov föreliggande av en översyn av tullverkets utbildningsfrågor. I så fall blir frågan givetvis föremål för fortsatt behandling.

Vidare anförde:

Herr NIHLFORS: Herr talman! Jag tackar finansministern för att han velat på vårsessionens sista dag besvara min interpellation av den 17 januari. Då det alltså är fyra och en halv månader sedan interpellationen väcktes, må det kanske tillåtas mig att något erinra om dess innehåll, d. v. s. motiveringen till de framställda och nu besvarade frågorna.

Jag erinrade i interpellationen om att herr Severin vid 1946 års riksdag hade motionerat om en utredning, syftande till att modifiera de i statsförvaltningen uppsatta föreskrifterna om viss formell kompetens. Ofta ha dessa mer eller mindre rigorösa föreskrifter skapat irritation och misstämning hos befattningshavare, som kanske i andra sammanhang erhållit vitsord för duglighet och skicklighet men som ändock inte kunnat komma i fråga för viss befattning eller förhindrats deltaga i särskild utbildningskurs inom sitt verk i avsaknad av formell kompetens. Denna av herr Severin väckta motion gick på remiss till statens lönenämnd, Statstjänarkartellen och TCO, som samtliga tillstyrkte en utredning. När sedan det utskott, som hade att taga ställning till spørgmålet, skulle träffa sitt avgörande, hade socialutbildnings-sakkunniga lagt fram sitt förslag, vari bl. a. ingick en begäran om en allmän översyn av kompetensföreskrifterna. Enligt vanlig riksdagspraxis avstyrktes motionen, då ju frågan ändock skulle tagas upp till utredning. Hade riksdagen vid denna tid, våren 1946, kunnat ana, att Kungl. Maj:t skulle komma att fästa mindre avseende vid detta problem, hade väl snarast en skrivelse med begäran om utredning varit naturlig.

Av statsrådets svar framgår, att socialutbildnings-sakkunnigas hela utredningsmaterial överlämnats till en ny kommitté, som kallas juristutbildnings-sakkunniga. Det är tydligen meningen att avvakta dess betänkande, innan man överväger, om fortsatt utredningsarbete rörande kompetensföreskrifterna blir behövt.

Vidare har herr statsrådet pekat på att gamla AK gjort en sammanställning av gällande kompetensföreskrifter. När man tagit del av denna sammanställning på hela 273 sidor jämte sakregister, som tryckts år 1947, blir man förvånad både över den vildvuxna flora, som de olika

Svar på interpellation ang. modifiering av gällande kompetensföreskrifter för erhållande av anställning i tullverket, m. m.

kompetensföreskrifterna utgöra, och över hur lätt det borde vara att göra en översyn, när materialet för denna översyn presenteras på detta sätt.

Att avvakta juristutbildningssakkunnigas betänkande verkar på mig mycket långsökt, då ju en mängd föreskrifter om formell kompetens icke alls avser befattningar, där akademisk examen erfordras. Jag tänker på förhållandena inom kommunikationsverken och givetvis även tullverket, som berörts i min interpellation. Om man läser direktiven till juristutbildningssakkunniga, kan man icke där finna något om att dessa sakkunniga skulle ha att taga ställning till annat än vad som just berör juristernas och statsvetarnas utbildning. Det är alltså enligt mitt förmenande fullständigt onödigt att avvakta nämnda sakkunnigas utredning, för så vitt man inte till varje pris vill söka skjuta frågan ytterligare på framtiden. Det har redan gått fem år sedan förslaget om en översyn väcktes, och det finns mycket stora kategorier befattningshavare som vänta på denna översyn. Det vore frestande att draga fram exempel på rigorösa kompetensföreskrifter, som hindra på många områden speciellt skickliga tjänstemän att bättre utnyttjas av statsverket; jag tänker särskilt på befattningshavare med olika tekniska examina.

Ur arbetsgivarsynpunkt, om jag så får säga — och det kanske finansministern är lyhörd för — kan det inte vara ekonomiskt att förfara så med goda arbetskrafter som det sker på sina håll. Mången gång betyder också en spärr av här angivet slag, att den befattningshavare, som hindras av spärren, i fortsättningen icke alltid kan känna sig särskilt sporrad till att ligga i på samma sätt som förut. Såväl staten som den anställde förlorar alltså på att alltför stränga krav på formell kompetens uppsättas och bibehållas.

Vad slutligen angår den särskilda frå-

gan om kompetensföreskrifterna hos tullverket för inträde i kammarskrivarkurs kan ju finansministerns svar tolkas så, att han numera är benägen att medverka till modifiering av gällande föreskrifter. I min interpellation uppehöll jag mig något vid ett besvärssärande rörande inträdesfordringarna vid kammarskrivarkurs. Några tullkontorister vägrades deltaga, därför att de icke helt uppnått vissa betygsfordringar i ämnen som ingå i tullkontoristkursen. De hade däremot förkovrat sig i studentämnen, som erfordras för att få deltaga i kammarskrivarkursen. Någon möjlighet att komplettera betygen i tullkontoristkursen har icke förefunnits. När dessa kontorister besvarade sig hos Kungl. Maj:t, fingo de nej av finansministern som föredragande. Jag hoppas, att finansministerns svar här i dag kan tolkas så, att han hjälper till att, om så erfordras, lägga till rätta eventuella missförhållanden i detta hänseende. På mig skulle det verka egendomligt, om man allt framgent skulle anse det förenligt med statens intresse att mindre se till under långvarig tjänst förvärvad skicklighet än till vissa pappersmeriter. Jag har fått den upplysningen, att de tullkontorister, som beretts möjlighet att deltaga i kammarskrivarkurs, placerat sig synnerligen bra, vilket väl borde leda till en fortsättning efter den linjen.

Liksom finansministern får jag uttala den förhoppningen, att det nyligen inledda samarbetet med personalens organisationer i utbildningsfrågan måtte leda till icke blott vissa resultat, som finansministern sade, utan positiva sådana.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Jag skall bara göra en liten reflexion med anledning av vad herr Nihlfors här yttrade om det besvärssärande, som han tagit upp i sin interpellation. Där lig-

Svar på interpellation ang. modifiering av gällande kompetensföreskrifter för erhållande av anställning i tullverket, m. m.

ger ju saken till så, att den normala kompetensfordran är studentexamen. Från denna kompetensfordran lämnas det dispenser. Det lämnas dispenser åt tullkontorister, och dessa dispenser lämnas utslutande på det kriteriet, att vederbörande visat sig särskilt lämplig. Det har oftast manifesterats i deras goda betyg från tullkontoristkursen.

De tullkontorister, som sökte dispens hos Kungl. Maj:t och fingo nej, hade försökt att få dispensmöjligheter icke genom sin tjänst utan genom att öka sina pappersmeriter. Man får kanske ställa sig en smula skeptisk inför en utvecklingslinje, som innebär att vid dispensen själva lämplighetssynpunkten skjutes i bakgrunden till förmån för med långvarig flit förskaffade pappersmeriter. I det avseendet är jag skeptisk mot en fortsatt utveckling.

Herr **NIHLFORS**: Till vad finansministern nyss sade vill jag bara kommentera, att dessa tullkontorister ha med de föreskrifter, som nu äro gällande, ingen annan möjlighet än att skaffa sig dessa pappersmeriter för att se, om det på den vägen går att komma in i en kammarskrivarkurs.

Herr **SEVERIN**: Herr talman! Det är nu fem år sedan jag i kammaren väckte en motion rörande översyn av föreskrifterna om besättande av vissa stats-tjänster. Motionen avlogs. Motiveringen härför var emellertid icke att en översyn ansågs onödig, utan motiveringen var i stället att en kommitté redan antogs syssla med spørsmålet. Den kommitté, som då höll på att överväga problemet, har slutfört sitt arbete, och materialet har, enligt vad som upplystes av finansministern, överlämnats till en annan kommitté.

Något resultat har följaktligen ännu icke framkommit. Det är önskvärt att dessa överväganden kunde forceras, eftersom riksdagen ansåg det motiverat att en översyn gjordes.

Jag skall visserligen medgiva att problemet var intrikat. Men att det skulle vara en så svårartad uppgift att tränga igenom detta problem, att man behöver 5 till 10 år för att komma till ett resultat, tycker jag ändå är en överdrift.

Som jag sade medger jag gärna, att problemet är intrikat. Det rör sig å ena sidan om att hava bestämmelser, som utgöra en garanti för att tjänstemännen bli likartat behandlade och skyddade mot godtycke från de överordnade. Å andra sidan gäller det att medgiva en icke examensmeriterad men duglig tjänsteman att göra viss karriär. För att tillgodose detta senare syfte har man nu, för all del, dispensmöjligheter. Men det är ju en mycket allmän uppfattning, att dispensinstitutet användes i betydligt mindre utsträckning än vad som kan anses sakligt motiverat.

Jag har icke närmare studerat denna sak. Jag skall därför nöja mig med att referera vad som är den allmänna föreställningen bland statstjänarna och antaga, att den är välgrundad. Jag vet emellertid av egen erfarenhet, att dessa rigorösa bestämmelser och den lika rigorösa tillämpningen av dem kunna skänka mycket otillfredsställande resultat. Det kan föranleda befordran av examensmeriterade oduglingar och hindra en motiverad belöning för dem, som visat duglighet och flit men icke ha någon sådan examen.

På grund av vad jag tidigare anført om nödvändigheten att garantera statstjänstemännen en likartad behandling är jag fullt på det klara med att man inom staten icke kan tillämpa samma fria befordringsmöjligheter som i den privata verksamheten, där man som bekant, i stort sett i varje fall, reder sig utan varje föreskrift om formell kompetens. Men alldeles säkert kan även inom staten friare former tillämpas för befordran än vad som nu är fallet. I varje fall äro de nu gällande bestäm-

Svar på interpellation ang. modifiering av gällande kompetensföreskrifter för erhållande av anställning i tullverket, m. m.

melserna i behov av en översyn, om icke annat så därför, att de behöva anpassas till förhållanden, som absolut icke svara mot dem som gällde när bestämmelserna en gång kommo till.

I det speciella fall, som har föranlett interpellationen, har åtminstone jag ett intryck av att generaltullstyrelsen på grund av en överdriven formalism hindrat flit och duglighet att få en förtjänt belöning i en befordran. Ty man måste dock anse, att det i och för sig är en prestation att vid sidan av sitt arbete skaffa sig den faktiskt nödvändiga kompetensen i de väsentliga ämnen, som krävas för en viss tjänst. Ett sådant arbete kräver både energi och begåvning, sannolikt i högre grad än vad som krävs för att taga en slätstruken studentexamen. Det vore enligt min mening mycket billigt, om man så snart som möjlighet härtill gives kan korrigera vad som förekommit beträffande dessa tullkontorister.

Herr GUSTAFSON i Göteborg: Herr talman! Jag vill ansluta mig till de principiella uttalanden, som här gjorts av herr Severin. Men dessutom skulle jag vilja säga, att denna fråga är av ganska stor omfattning. Det är icke bara dessa besvärsärenden det gäller. Jag har icke studerat dem och vill icke uttala mig om dem. Men jag har i min egen hemstad kommit i kontakt med liknande problem. Jag tror att det är bättre att jag tar fram ett konkret fall än att jag här kommer med väsentligen allmänna resonemang. Vi ha en tullkontorist som avlagt realexamen. Han gjorde den dåvarande tullkontoristkursen med relativt bra betyg, ett Ab, två Ba och ett B. Han har vid sidan av sin tjänst idkat självstudier och efter särskild prövning fått betyg i fordringarna för studentexamen i kemi, tyska, engelska och fysik, därav Ab i fysik. Men han har icke blivit antagen till kammarskrivarkurs därför att det

enligt i generaltullstyrelsen gällande praxis fattas en betygspoäng i hans betyg. Detta har han icke någon möjlighet att kompensera med aldrig så stora studier eller kvalifikationer. Givetvis har han möjlighet att avlägga fullständig studentexamen. Generaltullstyrelsen tar nämligen stor hänsyn till studentbetyg, men på dem som äro i tjänst ställas icke så stränga krav på betygssumma. I Göteborg finns tyvärr icke något aftongymnasium, och det har varit svårt för denne tullkontorist att hinna med en fullständig studentexamen vid sidan av arbetet.

Nu har han jämte flera andra tullkontorister ingivit ansökan till en kammarskrivarkurs, där den förberedande utbildningen redan påbörjats. Såvitt jag fått riktiga uppgifter antogos till denna 25 elever. Av dem ha 8 fallit bort, och det finns 17 kvar. Det tyder på att tullverket behöver ytterligare personal.

Det cirkulerade i pressen i samband med statsrådet Skölds sextioårsdag ett uttalande. Jag vet icke om det är autentiskt. Man samlar ju vid sådana tillfällen gärna uttalanden kring framstående personer. Det hade lydelsen: »Ungdomen skall icke hjälpas — den skall stånga sig fram.» Jag har ingenting att invända mot ett sådant uttalande. Men det får icke vara så, att ungdomen skall stånga pannan blodig mot föreskrifter, som ej äro i nivå med nuvarande syn på demokratisering av utbildningen.

Jag vill betona, att det icke här är fråga om att sänka standarden på kammarskrivare. Det är icke fråga om att genom dispens släppa ut halvutbildat folk på kammarskrivarbanan, utan det gäller att giva energiskt, dugligt och kunnigt folk en chans att konkurrera med studenter om inträde i kurserna. Finansministern säger att man givit dispenser. Enligt uppgift som jag fått har man under åren 1936—1950 eller 15 år givit sammanlagt 24 dispenser. Det är icke ens fråga om två per år.

Svar på interpellation ang. modifiering av gällande kompetensföreskrifter för erhållande av anställning i tullverket, m. m.

Nu säger finansministern också, att man skaffar sig meriter icke i tjänsten utan genom att öka sina pappersmeriter. Det är tyvärr så, som herr Nihlfors påpekade, att det icke finns möjlighet för tullkontorister att skaffa sig meriter i tjänsten mer än genom att sköta sitt arbete som tullkontorist på ett tillfredsställande sätt.

Såvitt jag förstått av de resonemang jag haft med vederbörande i generaltullstyrelsen finns icke någon principiell motsättning mellan vad jag sagt och generaltullstyrelsens inställning. Jag bortser icke från att det kan vara svårigheter att i praktiken föra ut den principen, att kunnigt och duktigt folk, som utan att ha avlagt studentexamen kvalificerat sig genom självstudier vid sidan om tjänsten, skall få en chans att komma in i dessa kurser. Det kan vara svårigheter att föra ut detta i praktiken. Jag vill bara uttala den förhoppningen, att man snart skall finna en lösning av denna fråga.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Jag har full förståelse för den principiella inställning, som herr Severin givit uttryck åt. Jag har under min föregående verksamhet försökt tillämpa denna princip. Men man får då ha klart för sig, att om man skall kunna tillämpa den så måste man ju i främsta rummet inrikta sig på själva kompetensföreskrifterna, såsom herr Nihlfors också i första hand gjorde. Jag har ju också erkänt, att där finns utrymme för en diskussion. Jag vill fästa uppmärksamheten på att när det gäller inträde i lantbrukshögskolan och skogshögskolan — där jag har haft äran att medverka — och vid tekniska högskolan har man sökt skapa möjlighet för människor med olika slags förkunskaper att vinna inträde för att de sedan skola kunna inhämta fackkunskaper som äro

nödvändiga för de befattningar, var till de kunna komma i fråga.

Om jag nu glider över till tullverket, så är det alldeles uppenbart, att där finns utrymme för en ändring av själva kompetensföreskrifterna. Då kommer man väl fram till att kunna utpeka olika normala rekryteringskällor för kammarskrivarkurserna. Men det är ju en sak för sig. En annan fråga är, hur man med givna kompetensföreskrifter skall tillämpa ett dispensförfarande, särskilt när det gäller ett dispensförfarande, där praktisk kunnighet skall ersätta teoretiska brister. Var och en bör inse, att man icke kan grunda ett sådant dispensförfarande på att en person under många år av träget arbete skaffat sig ökade kunskaper. Ty det är man väl ändå alldeles på det klara med, att ökade kunskaper giva i allmänhet icke ett ökat omdöme, ett högre förstånd. Därför är det riskabelt att så att säga få in en fast dispensgrupp, som grundar sig på att vederbörande skall undan för undan gå och plocka på sig intyg om genomgångna kurser.

Med anledning av vad herr Gustafson här yttrade om att tullverket har en särskild respekt för fullständig studentexamen vill jag fästa uppmärksamheten på att det finns åtskilliga studenter i tullverkets tjänst, vilka icke ha fått tillträde till kammarskrivarkurs, och att man alltså även i detta hänseende har från tullverkets sida vägrat att godtaga en slät studentexamen. Man har hellre valt tullkontorister, som i tullkontoristkurs ha kunnat visa, att de ha både praktiska kunskaper och en framstående lämplighet för tjänstens skötande, än att man finge in folk med en slätstruken studentexamen. Därför kan man icke säga, att man i tullverket har någon så överdriven respekt för studentexamen.

Jag vill sluta med att säga att jag förstår mycket väl, att man här måste arbeta sig fram till en lösning av kom-

Svar på interpellation ang. utbildningen av det värnpliktiga befälet.

petensfordringarna för tillträde till kammarskrivartjänst. Jag tror emellertid, att det är fel om man där stirrar sig blind på tullkontoristkåren och betraktar det såsom självklart, att en tullkontorist skall kunna komma i kammarskrivarkurs. Jag tror att det ur vissa andra synpunkter skulle vara högst olyckligt. Skall man bredda kompetensföreskrifterna — och det tror jag visst att man skall göra — skall man icke stirra sig blind på tullkontoristerna.

Herr GUSTAFSON i Göteborg: Herr talman! Herr finansministern sade, att det är ju inte säkert att högre kunskapsbetyg ge en bättre omdömesförmåga. Det vill jag också understryka. Man har ju här satt upp ett formellt krav på studentexamen, som skall vara någon sorts garanti för större kunskaper. Men det är inte säkert att de studenter, som nu vinna inträde i dessa kurser och som kunna, då konkurrensen inte är så stor, göra detta med ganska släta betyg, ha ett bättre omdöme än de tullkontorister, som under en lång följd av år blivit prövade inom tullverket. Jag har inte sagt att det skall vara självklart, att en tullkontorist utan vidare skall komma in i en kammarskrivarkurs, långt därifrån. Men jag har velat säga, att det inte bör vara utslutet att en tullkontorist, som har särskilda kvalifikationer och som genom självstudier verkligen har arbetat sig fram till erforderliga formella kunskaper, skall anses utestängd från dessa möjligheter bara därför att han är tullkontorist. Herr finansministern säger, att det beviljats 24 dispenser under 15 år, men jag tror att det skulle finnas möjligheter att gå vidare på den vägen och ge tullkontorister, som äro verkligt energiska, möjlighet till vidare befordran.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag vill

bara med anledning av herr Gustafsons i Göteborg, om jag så får kalla det, insinuation, att standarden på de studenter, som nu vinna inträde vid tullverket, skulle ha undergått en märkbar försämring säga, att i samband med det besvärsmål, som här är med i diskussionen, lät jag göra en undersökning, och jag måste då konstatera två ting: för det första att det är överraskande hur väl kvalificerade de studenter äro som söka sig till tullverket, och för det andra, att det är överraskande hur litet denna standard har sjunkit trots att rekryteringen dock är dubbelt så stor nu som för 20 år sedan.

Herr GUSTAFSON i Göteborg: Herr talman! Jag vill för att undanröja varje missförstånd, att det skulle vara fråga om en insinuation från min sida, att standarden skulle vara lägre nu än förr hos studenter, som vilja vinna inträde vid kammarskrivarkurs, peka på det uppenbara förhållandet, att det var mycket större konkurrens om dessa platser förr än i den situation, som nu finns på arbetsmarknaden, vilket gör att det är färre sökande nu till dessa kurser. Därav följer helt naturligt, att konkurrensen inte blir så stor. Jag är emellertid tacksam för det uttalande statsrådet tidigare gjort, nämligen att man kan diskutera möjligheterna av att ge tullkontoristerna ökad chans att komma in i kammarskrivarkurs.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5.

Svar på interpellation ang. utbildningen av det värnpliktiga befälet.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet VOUGT erhöi på begäran ordet för att besvara herr Dicksons interpellation angående utbildningen av det värnpliktiga befälet.

Svaret hade före sammanträdet i sten-

Svar på interpellation ang. utbildningen av det värnpliktiga befälet.

cilerad form tillställts kammarens ledamöter, och herr statsrådet Vougt lämnade nu endast en sammanfattning av huvudpunkterna i svaret.

Det inom kammaren utdelade svaret var av följande lydelse:

Herr talman! Med andra kammarens medgivande har herr Dickson frågat mig *dels* om det är min uppfattning att det värnpliktiga befälet som helhet med nu tillämpat utbildningssystem visar sig förvärva och vidmakthålla den militära kompetens som kräves för att i krig på ett tillfredsställande sätt fylla förelagda uppgifter och *dels* om jag överväger — om så ej är förhållandet — modifikationer eller ändringar i detta system, syftande till att nå längre i fråga om det värnpliktiga befälets genomsnittliga militära användbarhet än man hittills lyckats göra.

Befälets förmåga att i krig lösa ålagda uppgifter är beroende av dels de kunskaper och färdigheter som bibringas under den militära utbildningen och dels sådana faktorer som anlag, karaktärsegenskaper, i civil verksamhet förvärvad befälsrutin och psykisk motståndskraft. Då interpellanten torde åsyfta frågan om utbildningsstandarden, uppehåller jag mig i det följande icke vid övriga nyssnämnda faktorer.

Befälets utbildningsstandard är beroende av dels den grundläggande utbildningen och dels den befodrings- eller repetitionsutbildning som de därefter eventuellt undergå. Vad den grundläggande utbildningen angår gäller för närvarande att värnpliktiga officerare och underofficerare undergå förlängd utbildning under tolv månader respektive sex månader, medan det värnpliktiga underbefälet icke har någon förlängd utbildning.

De kunskaper och färdigheter, som det värnpliktiga befälet förvärvat under den grundläggande utbildningen, avses skola vidmakthållas genom fortsatt ut-

bildning dels under obligatoriska repetitionsövningar och dels på frivillighetens väg. Att den obligatoriska utbildningen har ansetts behöva kompletteras med frivillig utbildning beror bl. a. därpå, att med nuvarande repetitionsövningssystem som regel minst sex år förflyta mellan repetitionsövningarna, medan utbildning ansetts erforderlig under varje fyraårsperiod för att befälet skall kunna bibehålla den under den obligatoriska utbildningen förvärvade befälsförmågan.

Den frivilliga befälsutbildningen omfattar främst repetitionskurser och befodringskurser. Repetitionskurserna syfta direkt till vidmakthållande av befälsförmågan, medan befodringskurserna dessutom utgöra kompetensvillkor för erhållande av högre befälsgrad. Den frivilliga befälsutbildningen är sammankopplad med ett förordnadesystem, som i princip innebär att en värnpliktig, som icke under förordnandetiden — fyra år — fullgör viss obligatorisk eller frivillig utbildning, förlorar sin befälsgrad. Å andra sidan kan han genom att genomgå en befodringskurs förvärva en högre befälsgrad eller återvinna förlorad grad.

Systemet med den frivilliga befälsutbildningen beslöts av 1942 års riksdag. Befodringsutbildningen kunde starta tämligen snart och började taga fast form sedan bestämmelser om förordnanden för värnpliktigt befäl införts från och med den 1 januari 1944. Repetitionsutbildningen kunde däremot icke igångsättas förrän efter kriget.

Sedan år 1945 har antalet deltagare i den frivilliga befälsutbildningen ökat från år till år. Under budgetåret 1946/47 deltog sammanlagt omkring 2 600 värnpliktiga i repetitions- och befodringskurser. Motsvarande antal var under budgetåret 1949/50 över 10 000. Härjämte har ett stort antal värnpliktiga deltagit i specialkurser och viss annan frivillig utbildning. Det sammanlagda antalet övningstimmar i den frivilliga

Svar på interpellation ang. utbildningen av det värnpliktiga befälet.

befälsutbildningsrörelsen — däri inbegripna även de frivilliga bilkårerna m. fl. — utgjorde under budgetåret 1949/50 inemot 900 000. För budgetåret 1950/51 finnes ännu icke någon statistik. Emellertid kan redan nu sägas att tendensen liksom under de föregående åren varit stigande. Som exempel må nämnas att utbildningen i Stockholm uppvisar en ökning av 40 å 50 procent, att vissa delar av Skåne visar en ökning med över 100 procent o. s. v. Genomsnittsökningen för hela landet har preliminärt uppskattats till inemot 30 procent.

Av särskilt intresse är givetvis att få klarlagt hur stor del av det värnpliktiga befälet som genom frivillig utbildning har kompletterat sina kunskaper och färdigheter och därmed gjort sig bättre skickad för sina uppgifter i krig. Statistiskt sett borde varje verksamhetsår minst 1/8 av det värnpliktiga befälet genomgå fullständig repetitions- eller befodringskurs. Därest resultatet av verksamheten under utbildningsåret 1949—1950 lägges till grund för ett bedömande beräknas av det värnpliktiga befäl, som statistiskt sett borde genomgå utbildning, 50 procent av officerarna och 25 procent av underofficerarna ha undergått fullständig repetitionskurs eller befodringskurs. Motsvarande procentsiffra för underbefälet är endast 7,5. Ungefär var annan officer, var fjärde underofficer och vart trettonde underbefäl vidmakthåller alltså sin befälsförmåga genom frivillig befälsutbildning. Resultatet måste sett mot bakgrunden av vad man rimligen kan begära av den frivilliga befälsutbildningen bedömas såsom tillfredsställande i fråga om officerare och underofficerare, då däremot så icke kan sägas vara förhållandet i fråga om underbefälet. Som nyss nämnts torde resultatet emellertid bli något bättre under innevarande utbildningsår.

Den frivilliga befälsutbildningen är avsedd att utgöra en komplettering av

den utbildning som genomgås under de obligatoriska repetitionsövningarna. Under åren efter kriget ha som bekant repetitionsövningar anordnats i mycket begränsad omfattning. En del av det värnpliktiga befälet har sökt ersätta den uteblivna obligatoriska utbildningen med frivillig utbildning, medan andra under dessa år icke undergått någon som helst utbildning. Med hänsyn till de speciella förhållandena under dessa år ha vissa dispenser måst medgivas i fråga om befälsförordnandena. Sedan numera repetitionsövningarna igångsatts i full omfattning, kommer frågan om befälsutbildningen i viss mån i ett nytt läge.

Enligt beslut av 1951 års riksdag — tills vidare av provisorisk natur — skall det värnpliktiga befälet i anslutning till obligatorisk repetitionsövning fullgöra särskild befälsövning om 10 dagar. Resultatet av repetitionsövningarna bör därmed komma att icke oväsentligt förbättras. I vad mån därutöver erfordras åtgärder beträffande det värnpliktiga underbefälet får övervägas i samband med prövningen av gruppchefsutbildningen i övrigt.

Vissa jämkningar i gällande bestämmelser rörande förordnanden av värnpliktigt befäl kunna visa sig erforderliga. I samband med prövningen av det betänkande som hösten 1950 avgavs av kommittén för frivilligt försvarsarbete kunna även andra frågor berörande den frivilliga befälsutbildningen komma under omprövning. Jag är icke beredd att nu närmare precisera vilka åtgärder som i samband med denna omprövning kunna visa sig påkallade.

Vidare anförde:

Herr DICKSON: Skulle det inte, herr talman, vara mycket intressant att få kasta en blick in i försvarsministerns säkert mycket komplicerade tankevärld? Man kanske då skulle kunna få en förklaring till att han lämnat detta

Svar på interpellation ang. utbildningen av det värnpliktiga befälet.

egendomliga svar på min, som alla jag tillfrågat också omvitnat, mycket klara fråga. Det är icke något i hans nyss med sådan magnifik skicklighet gjorda uttalande som bildar svar på huvudfrågan i min interpellation, vilken kammaren medgivit skulle få framställas.

Till yttermera visso vill jag framhålla, att jag vid två olika tillfällen tidigare privat diskuterat med försvarsministern om denna sak och därvid understrukit, att det ju inte är fråga om att sätta fast försvarsministern och att kritisera läget på ifrågavarande område, utan att förhållandet är det, att en massa människor i detta land oroas sig över frågeställningen: Är vår krigsmakt sådan, och är speciellt befälet sådant, att man med trygghet kan släppa ut vår krigsmakt i ett eventuellt krig?

Det kan inte råda någon tvekan om att försvarsministern har haft klart för sig, att det var den frågan jag ville ha svar på, nämligen frågan om kvaliteten, sålunda kompetensen hos försvaret framför allt då i vad det gäller det värnpliktiga befälet, som ju dock utgör huvudparten av arméns befälskår.

Det i går utdelade aktstycket, interpellationssvaret, redovisar mycket ordentligt och med den riktiga ordalydelsen min fråga, och av denna torde man kunna läsa sig till vad jag menat med densamma. Det är *resultatet* av utbildningen och inte utbildningen som sådan som jag efterlyst besked om. Man får i svaret veta *hur* utbildningen sker. Det är en målande beskrivning, och man väntar med spänning på svaret, upplösningen som skall redovisa resultatet av denna utbildning. Men svaret uteblir, och jag förvånar mig häröver. Jag träffade försvarsministern i går kväll och sade då, att det här utdelade papperet gav ju inte svar på mina frågor. Men då påstod försvarsministern, att jag hade frågat om utbildningen. Jag hade tänkt mig att den natt, som förflutit sedan dess, kunde ha givit tids-

utrymme nog för en revidering av detta svar. Jag trodde nästan, när finansministern hade ett annat papper i sin hand i dag, att det skulle vara det tillfredsställande svaret, men så blev det nu inte.

Frågan står alltså fortfarande kvar. De värnpliktiga pojkar, som skola skickas ut, om det här skulle bli krig, kunna de räkna med att komma under kompetent befäl, och framför allt då under kompetent underbefäl? Den frågan står fortfarande helt obesvarad.

Jag vet inte, herr talman, om det finns någon möjlighet för mig att göra ett litet uppehåll i mitt anförande för att se om det blir någon reaktion från försvarsministerns sida. Om jag finge hasardera och göra ett sådant uppehåll nu efter denna direkta fråga och detta direkta påvisande av att han, som jag måste antyda, avsiktligt missförstått min fråga och så sedan fortsätta mitt anförande, ger jag herr statsrådet så där en 20 sekunder i betänketid.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet VOUGT: Herr talman! Jag behöver nog litet mer än 20 sekunder om jag ytterligare skall kunna förklara varför herr Dickson och jag tydligen inte läst vare sig frågorna i interpellationen eller interpellationssvaret på samma sätt.

För övrigt vet jag inte hur jag skall beskriva herr Dicksons tankeliv, om det är komplicerat eller okomplicerat. Det är kanske mera präglat av envishet att tvinga fram ett svar utöver vad herr Dickson frågat om och utöver vad jag är villig att svara på. Herr Dickson har nämligen i första hand ställt frågan en smula felaktigt, och det har jag inte velat vara brutal nog att säga i mitt svar, ty det säger man inte till en aktad ledamot av andra kammaren, men jag kanske får säga det nu.

Herr Dickson säger: »Man frågar sig om systemet att helt lita på frivilligheten, då det gäller för det värnpliktiga

Svar på interpellation ang. utbildningen av det värnpliktiga befälet.

befälet att bibehålla och förkovra sin militära användbarhet, är tillförlitligt.» Jag har svarat, att det är sant att efter krigsslutet, när vi ha haft mycket litet av repetitionsövningar, det frivilliga systemet kommit att vara avgörande för det värnpliktiga befälets bibehållande och förkovran av sina kunskaper. Jag har i anslutning till redogörelsen för remissvaren från vederbörande befälsförbund lämnat siffror på detta, men därutöver har jag velat få fram, att det är felaktigt att beskriva detta system såsom helt vilande på frivillighetens grund. Tack vare de repetitionsövningar vi börjat med innevarande år komma vi att i olika omgångar öva mer än 100 000 äldre värnpliktiga, av vilka en stor del äro värnpliktiga officerare, underofficerare och underbefäl. Jag har tillagt, att därigenom får ju systemet som sådant en helt annan innebörd. Nu blir det en växelverkan mellan repetitionsövningar och frivillig utbildning. Jag har vidare tillfogat, att genom beslut av detta års riksdag tillkommit en särskild övning om tio dagar för allt värnpliktigt befäl i anslutning till repetitionsövningarna.

Jag har fattat saken så, att herr Dickson velat ha reda på om det sålunda av mig beskrivna systemet är tillfredsställande. Jag har stöd i min uppfattning av vad herr Dickson syftat till genom hans fråga om det är min uppfattning att det värnpliktiga befälet som helhet med nu tillämpat utbildningssystem visar sig förvärva och vidmakthålla den militära kompetens som kräves för att i krig på ett tillfredsställande sätt fylla förelagda uppgifter och, om jag nu inte anser detta vara förhållandet, vilka modifikationer eller ändringar i detta system jag vill föreslå. Jag har inte ansett mig kunna fälla de kategoriska omdömen herr Dickson önskat beträffande det värnpliktiga befälets nuvarande standard; det får herr Dickson förlåta mig att jag inte tänker göra. Men jag anser att systemet, så-

som det verkar med dessa forcerade repetitionsövningar och möjligheter till frivillig utbildning, bör kunna fylla sitt ändamål.

Herr DICKSON: Herr talman! Ja, nu tackar jag försvarsministern för hans tillmötesgående. Säg vad man vill så är han tekniskt sett angenäm att resonera med. Men hade det inte varit mycket enklare då, herr statsråd, att från början fatta mig rätt? Ty med tanke på försvarsministerns intellektuella värdeförvaltning finns det ingen tvekan om att han måste ha rätt fattat vad jag menar. Vore det då inte bättre att ge klart besked: Jag vill inte svara på denna fråga, jag anser det inte lämpligt att svara på den — eller: Jag har inte tagit ståndpunkt till den — eller något i den stilen, i stället för att på detta sätt svara på något helt annat, i och för sig mycket intressant men som slutar i en antiklimax utan att redovisa något resultat.

Det är naturligtvis den nuvarande standarden jag vill ha reda på. Är armén i närvarande stund krigsduglig? Så vitt jag kan förstå, vill försvarsministern inte här ge något besked. Försvarsministern är naturligtvis inte obekant med det faktum, att den militära sakkunskapen på ansvarig nivå har den uppfattningen, att läget i synnerhet beträffande underbefälet är otillfredsställande. Glädjande nog kan det vara godtagbart i fråga om de värnpliktiga officerarna och underofficerarna, men såvitt jag förstår förhåller det sig i dag på det sättet att den militära sakkunskapen anser, att gruppcheferna utan kompletterande utbildning inte kunna väntas vara i stånd att lösa dem i krig tillkommande uppgifter. Det är ju en ganska allvarlig sak som man här får klar för sig. Resultatet av 1950 års repetitionsövningar har också visat hän i samma riktning. Man har kunnat fastställa att endast ett fåtal visat sig

Svar på interpellation ang. utbildningen av det värnpliktiga befälet.

ha godtagbar färdighet och att de flesta saknade både kunskap, rutin och förmåga att föra befäl och därför endast i enstaka fall voro användbara som gruppchefer. Man konstaterar också på militärt håll, att det värnpliktiga underbefälet inte uppnår tillfredsställande befälskapacitet vare sig genom fullgörande av ordinarie repetitionsövningar eller genom frivillig befälsutbildning.

Det var detta svar jag önskade få av Sveriges försvarsminister. Jag anser att det är riksdagens rättighet att bli orienterad i denna för landet så elementärt viktiga fråga. Nu är detta den militära sakkunskapens åsikt, och jag skulle gärna vilja efterlysa om försvarsministern har en annan åsikt än den militära sakkunskapen och vad han i så fall kan grunda denna på.

Jag tror, herr talman, att jag med det anförda skall sluta mitt anförande för den här gången för att ånyo avvakta om försvarsministern har något ytterligare att tillägga.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet VOUGT: Herr talman! Jag kan naturligtvis komma med några synpunkter till på denna fråga om jag får besvara kammaren, fastän jag tycker att vad jag skall säga måhända är ganska självklart.

Jag har föreslagit detta års riksdag igångsättande av repetitionsövningar i forcerad takt, omfattande, som jag redan nämnt, värnpliktiga inom armén till ett antal av mer än 100 000. Detta är ett för vårt lands ekonomi och arbetsmarknad synnerligen pressande program och det mesta regeringen ansett sig kunna gå med på och det mesta de militära myndigheterna ansett sig kunna genomföra. Varför ha vi gjort detta? Jo, uppenbarligen därför att vi ha samstämmig uppfattning därom, att den svenska arméns kunskaper måste borstas upp och förnyas.

Därigenom har jag också på ett sätt,

som borde vara för herr Dickson övertygande, givit uttryck åt att de värnpliktiga borde lära sig mera. Däremot vill jag inte bryta staven över underbefälet av äldre kategorier, av vilka många gjort lång beredskap under kriget och av vilka somliga utbildats i 12 månader, andra utbildats i 11 månader och slutligen andra utbildats under en kortare tid men med mera effektiva metoder. Jag är inte beredd att bryta staven över detta svenska underbefäl, som jag vet på alla sätt gjort sin plikt och av vilka många tagit på sig bördan av en frivillig utbildning, som kan vara svår att förena med den tjänst vederbörande har i sin civila gärning. Herr Dickson säger, att han redan är orienterad om vad de militära myndigheterna hyst för uppfattning i detta avseende. Jag har så till vida låtit de militära myndigheternas uppfattning, som jag inte ansett mig ha möjlighet att underkänna, utgöra underlag för det initiativ, som tagits för en snar förbättring av utbildningsstandarden.

Jag tycker att herr Dickson för dagen kunde vara nöjd med detta. Jag hoppas att jag också i fortsättningen får angenäma meningsutbyten med herr Dickson, men jag hoppas även att herr Dickson då vill ställa frågor av sådant slag, att man klart kan uppfatta vad han menar med dem, så att han inte sedan skall behöva mot mig rikta den anklagelsen, som jag förstärker han finner pinsam, att jag inte kunnat rätt uppfatta hans fråga.

Herr DICKSON: Herr talman! Nu är jag nöjd, herr försvarsminister, och hade jag fått detta svar genast, hade vi kunnat fortsätta det vänskapliga förhållande som jag är angelägen om och som jag tror denna episod inte heller skall behöva skada. Men varför inte kunna ge Sveriges riksdag detta besked? Det behöver icke ligga någon anklagelse mot försvarsministern i detta.

Svar på interpellation ang. utbildningen av det värnpliktiga befälet.

Jag har velat veta dagens läge, och försvarsministern har nu antytt, att dagens läge icke är tillfredsställande och att han har vidtagit kraftiga åtgärder för att förbättra det. Jag tror att denna korta definition som nu har kommit fram visar att läget icke är tillfredsställande i dag, men vi böra nu alla hjälpas åt med stora ansträngningar, stora uppoffringar och stort intresse att rätta till bristerna. Jag tror att detta besked som försvarsministern nu har lämnat kommer att vara upplysande och har rensat luften för många inom det svenska folket. Jag ber att nu få tacka försvarsministern, vilket jag icke gjorde i början, för vad han nu slutligen har givit oss i denna fråga.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet VOUGT: Herr talman! Jag skall visst icke fortsätta dispyten med herr Dickson, men jag kanske ändå får fästa uppmärksamheten på att i den interpellation som framställdes till mig för nästan jämnt en månad sedan, den 25 april, nämnde herr Dickson icke ett ord om det väldiga repetitionsövningsprogram som har framlagts för riksdagen. Jag är litet förvånad över att han också finner anledning att tacka mig för att jag har påpekat ett så enkelt faktum som att detta har kommit i gång med den betydelse som det har för utbildningen vid armén. Kan det vara på det sättet, att herr Dickson — och kanske även andra ledamöter av riksdagen — på grund av att man från många håll har dragit upp stridsfrågor inom försvaret som ha varit relativt oväsentliga, kommit att glömma, att de ha tagit ställning till detta stora repetitionsövningsprogram? I så fall är det ytterligare ett bevis till de många som vi vid denna värriksdag ha fått för att det vore mycket önskvärt om försvarsfrågan i fortsättningen kunde diskuteras mera sakligt och mindre politiskt.

Jag är övertygad om att herr Dickson är villig att medverka till detta.

Herr HJALMARSON: Herr talman! Det väsentliga i diskussionen kring gruppchefsfrågan är, att de brister som otvivelaktigt finnas och som försvarsministern nu erkänner inte på ett tidigare stadium ha blivit botade. De föregående meningsbrytningarna ha ju gällt just frågan om huruvida man skulle ge gruppcheferna en tillräcklig utbildningstid för att de skulle kunna bli skickade att fungera som föregångsmän. Vi äro alla tillfredsställda över att regeringen nu igångsätter mera omfattande repetitionsövningar både i syfte att stärka beredskapen och för att höja utbildningsstandarden, men enligt vår uppfattning skulle man ha kunnat få fram ett bättre resultat om man redan tidigare hade börjat att genomföra en effektivare gruppchefsutbildning.

Jag begär inte att vi på detta sena stadium skola ta upp någon diskussion om denna fråga. Där ha vi olika uppfattningar. Jag vill bara konstatera, att med det besked som förvarsministern har lämnat har självfallet icke den kritik ryckts undan som från vår sida sedan länge har framförts när det gäller den försummade gruppchefsutbildningen.

Slutligen skall jag, herr talman, be att få instämma i försvarsministerns förhoppning att vi i framtiden skola kunna diskutera försvarsfrågorna i en anda av saklighet och samarbetsvilja. Också försvarsministern kan medverka härtill genom att ge oss tillförlitliga och fullständiga informationer. Vi inom oppositionen ha ju inte den överblick över dessa frågor som man självfallet kan skaffa sig när man har försvarsdepartementets hela material till sitt förfogande.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6.

Svar på interpellation ang. vissa spörsmål rörande den medborgarkommission, som blivit tillsatt för utredning av myndigheternas förhållande i den s. k. Kejne-affären.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Johnsson i Stockholm till mig riktat fem frågor rörande den s. k. Kejnekommissionen och dess verksamhet. Herr Johnssons frågor äro av följande lydelse:

»1. Anser statsrådet att tillsättandet av kommissionen var den juridiskt och praktiskt riktiga åtgärden för att bringa klarhet över polisens och åklagarmyndighetens förhållande i Kejneaffären, eller borde icke samhällets ordinarie rättsinstanser ha kunnat få att tillfredsställande fungera?

2. Vilka instruktioner ha givits för kommissionens arbete? Kan däri innefattas även undersökning av branden vid Krukmakargatan och dess eventuella samband med polisens återhållsamhet i fråga om åtgärder mot Kejnes vedersakare?

3. Anser statsrådet att kommissionen besitter möjligheter att nå fram till ett utredningsresultat, som kan göra anspråk på tillförlitlighet i samma grad som om undersökningen letts av rutinerad polis och underkastats en reguljär domstols prövning och med edsförpliktelse för vittnena?

4. Är statsrådet villig tillse, att särskilt de dunkla punkter, som i interpellantens motivering berörts, bli i görligaste mån av kommissionen klarlagda, eller är statsrådet i stånd att redan nu besvara en del av dem?

5. Hur kommer kommissionens resultat att redovisas? Komma delar därav att hemligstämplas, och blir i så fall det hemligstämplade tillgängligt åtminstone för riksdagens ledamöter?

Och om kommissionen på avgörande

punkter anser sig icke kunna komma till klarhet, vad skall då ske?»

Till svar på dessa frågor av herr Johnsson vill jag framhålla följande.

Kommissionen tillsattes den 15 september 1950 av Kungl. Maj:t på mitt förslag för att göra en utredning rörande myndigheternas förhållande i Kejneaffären. Det är en synnerligen ovanlig åtgärd att tillsätta en sådan kommission. I regel användes naturligtvis någon av de ordinarie rättsvärdande myndigheterna i liknande fall. Då det framkommer påståenden om att tjänstefel eller annan orätt skulle ha begåtts, brukar alltså ärendet, allt efter dess beskaffenhet, överlämnas till riksåklagaren, justitiekanslern eller vederbörande polismyndighet.

Att så icke skedde i detta fall, berodde därpå, att det framförts påståenden om att det skulle ha förekommit obehörig påverkan på polisen eller andra myndigheter från någon regeringsledamots sida. En undersökning om ett sådant påstående borde enligt min uppfattning helst ske under medverkan av personer som stå fullständigt oberoende av regeringen och alltså icke enbart av en under regeringen lydande ämbetsmyndighet. Ett särskilt skäl att i detta fall icke enbart använda en polisiär utredning låg naturligtvis däri, att beskyllningar hade riktats just mot polisens tjänsteåtgärder. Å andra sidan ansåg jag det önskvärt att den högsta åklagarmyndigheten deltog i utredningen.

På grund av dessa överväganden fick Kejnekommissionen den sammansättningen, att riksåklagaren blev ordförande och att vid hans sida sattes sex högt ansedda medborgare från olika grupper, yrken och åsiktsriktningar. När det gällde att utse dessa medborgarrepresentanter, ansåg jag, liksom regeringen i övrigt, det önskvärt att valet icke på vanligt sätt gjordes av regeringen ensam utan att detta skedde under utomstående kontroll. En överläggning ägde därför rum under statsmi-

Svar på interpellation ang. vissa spörsmål rörande den medborgarkommissionen, som blivit tillsatt för utredning av myndigheternas förhållande i den s. k. Kejneaffären.

nisterns ordförandeskap med ledningarna för alla de demokratiska partierna. På min begäran framförde dessa förslag på lämpliga personer, och fullständig enighet bland de församlade nåddes härvid om vilka som borde utses till medborgarrepresentanter. De i enlighet härmed utsedda blevo ledamoten av första kammaren riksombudsmannen Torsten Bengtson, f. d. justitierådet Natanael Gärde, publicistklubbens dåvarande ordförande chefredaktören Ivar Harrie, ledamoten av första kammaren professorn Nils Herlitz, Landsorganisationens förre ordförande August Lindberg samt ledamoten av denna kammare fru Helga Sjöstrand.

Interpellanten har uttryckt sin förvåning över att icke pastor Kejne beretts tillfälle att uttala önskemål om kommissionens sammansättning. Härtill må framhållas att det icke står i överensstämmelse med våra rättsliga principer att den som gjort en anmälan skall få inverka på tillsättandet av ett utredningsorgan. Kommissionen är icke avsedd att företräda någon part utan är ett samhällets organ.

Samtliga ledamöter i kommissionen torde vara alltför väl kända av kammarens ledamöter för att jag skall behöva uppehålla mig närmare vid deras personliga kvalifikationer. Jag är övertygad om att kammaren delar min uppfattning att kommissionsledamöternas integritet, samvetsgrannhet och hederlighet äro höjda över diskussion.

Av alla de anmärkningar som herr Johnsson redan nu, innan utredningen blivit tillgänglig, riktar mot kommissionens utredningsmetoder — och även av herr Johnssons fråga, om icke samhällets ordinarie rättsinstanser borde ha fått fungera i stället för kommissionen — framgår att herr Johnsson icke klargjort för sig vad som är en sådan kommissions ställning och uppgift. Det är därför nödvändigt att jag framhåller några enkla fakta härom.

För det första: kommissionen är icke någon domstol. Att kommissionen icke kan träda i stället för våra vanliga domstolar framgår av 16 § regeringsformen, som omöjliggör inrättandet av några extra ordinarie domstolar. Härav följer då också att kommissionen icke kan höra vittnen på ed. Detta kan över huvud taget ske endast inför domstol. Kommissionens förhandlingar utgöra icke något rättegångsförfarande, och varken anmälare eller någon annan kan resa anspråk på att få vara tillstådes vid förhören såsom vid en domstol. Kommissionen kan icke avkunna något domslut, utan endast redovisa vad kommissionen inhämtat och därjämte giva uttryck åt sin uppfattning om detta material.

För det andra må framhållas, att kommissionen icke är någon åklagarmyndighet. Den har icke befogenhet att besluta om åtal eller några andra åtgärder. De rättsliga ingripanden, som kunna visa sig påkallade, då utredningens resultat föreligger, få alltså vidtagas i vanlig ordning av våra ordinarie åklagare och andra myndigheter. Därest åtal kommer i fråga, kommer detta alltså att i vanlig ordning prövas vid domstol.

Kommissionens uppgift är således att göra en förberedande utredning i syfte att klarlägga, om det kan påvisas några omständigheter som giva fog för de framkomna beskyllningarna mot våra myndigheter och det misstroende som på grund därav uttalats. Sådana från de ordinarie myndigheterna fristående utredningar av förberedande karaktär ha tidigare förekommit i vissa fall. Kommissionen kan jämföras med t. ex. Ädalskommissionen, flygkommissionen och den parlamentariska undersökningskommissionen angående flyktingärenden och säkerhetstjänst. Värdet av en dylik utredning ligger främst däri att den sker under kontroll av en medborgerlig representation. Menar nu herr

Svar på interpellation ang. vissa spörsmål rörande den medborgarkommission, som blivit tillsatt för utredning av myndigheternas förhållande i den s. k. Kejneaffären.

Johnsson verkligen att denna synpunkt är betydelslös i ett fall som det förevarande? Skulle utredningen lättare ha omfattats av allmänt förtroende, om regeringen uppdragit åt riksåklagaren att ensam utföra utredningen, i stället för att han, såsom nu sker, deltagar i denna som ordförande i ett kollegium av allmänt aktade och högt förtjänta medborgare? Eller menar herr Johnsson rent av att uppdraget borde ha givits åt en mera underordnad polis- eller åklagarmyndighet?

Om det är herr Johnssons mening att säga att en dylik kommission icke skulle äga samma rutin och sakkunskap som en polismyndighet, vill jag framhålla att kommissionen naturligtvis har fria händer att anlita den expertis den behöver av exempelvis polisteknisk, medicinsk eller annan art. I sådant hänseende stå alltså alla samhälls resurser till dess förfogande.

Enligt statsrådsprotokollet för den 15 september 1950 består kommissionens uppdrag i att göra en utredning rörande myndigheternas förhållande i Kejneaffären på grund av framkomna påståenden om att polis- och åklagarmyndigheterna skulle ha gjort oriktiga ingripanden eller underlåtit att fullgöra sina skyldigheter till följd av direktiv från högre instanser eller av ovidkommande hänsyn. Kommissionen har härutöver icke fått några som helst direktiv, vare sig skriftliga eller muntliga. Det har varit synnerligen angeläget för regeringen att icke på något sätt ingripa i kommissionens verksamhet.

Kommissionen har icke heller avgivit någon förhandsrapport till regeringen om resultatet av sin verksamhet. Jag kan därför icke uttala mig i de sakfrågor som interpellanten fört fram. Jag anser också att det skulle vara principiellt oriktigt att upptaga en diskussion härom, innan kommissionen avgivit sitt utlåtande.

Med anledning av att herr Johnsson direkt frågat om kommissionen kommer att undersöka branden vid Krukmakargatan och vad därmed sammanhänger, har jag dock frågat kommissionen här om och fått till svar att så skett.

Herr Johnsson har frågat, hur kommissionens resultat kommer att redovisas och om delar därav komma att hemligstämplas. Med anledning härav får jag framhålla, att kommissionen icke heller på denna punkt erhållit någon som helst instruktion av regeringen. Av kommissionens ställning som ett fristående utredningsorgan följer emellertid, att den själv i första hand bör taga ståndpunkt till frågan om offentliggörande av sitt arbetsresultat, när dess arbete fortskridit så långt, att denna fråga i detalj kan bedömas. Härvid har kommissionen uppenbarligen enbart att taga hänsyn till gällande lagstiftning om allmänna handlingars offentlighet.

Slutligen har herr Johnsson frågat vad som skall ske, om kommissionen på avgörande punkter anser sig icke kunna komma till klarhet. Härom vill jag säga att kommissionen just tillsatts för att fullständigt utreda myndigheternas förhållande i Kejneaffären. Anordnandet av denna utredning innebär också en betydande insats från samhällets sida för att verkligen komma till grunden i denna sak. Därjämte vill jag erinra om vad jag förut sagt, att kommissionen endast utgör en förberedande utredning och att dess utlåtande icke är något domstolsavgörande. Icke heller regeringen har någon som helst domarfunktion vare sig i denna sak eller någon annan. När kommissionens utredning föreligger, ankommer det, såsom redan nämnts, på åklagare och andra myndigheter att bedöma, om och i vilka fall det föreligger anledning till åtal vid domstol eller andra rättsliga ingripanden. Därvid åligger det

Svar på interpellation ang. vissa spörsmål rörande den medborgarkommission, som blivit tillsatt för utredning av myndigheternas förhållande i den s. k. Kejne-affären.

dessa myndigheter såsom tjänsteplikt att handla på eget initiativ utan någon åtgärd från regeringens sida. Det är självfallet av största vikt för rättsordningens hävdande att alla rättsliga åtgärder, som äro påkallade, också bli vidtagna.

Helt allmänt vill jag slutligen tillägga, att sedan denna kommission blivit tillsatt borde varken jag eller mina kolleger i regeringen rimligen kunna miss-tänkas för att vilja försvåra utredningen av denna sak eller hindra rättvisan att ha sin gång.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Vidare anförde:

Herr JOHNSON i Stockholm: Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för justitiedepartementet för det av-givna svaret.

Innan jag går in på de olika punkterna är det ett par saker jag vill fram-hålla.

Jag beklagar att min mycket omfat-tande interpellation på en mera ovä-sentlig punkt kom att innehålla en oriktig uppgift, som jag skall be att här få rätta till. Jag hade från en tidning fått den uppgiften, att ett skrift-ligt falskt vittnesmål mot Kejne hade inlämnats till riksåklagaren vid en be-stämmd tidpunkt. Då jag visste att Kejne besökte riksåklagaren efter denna upp-givna tidpunkt, fann jag det egendom-ligt att riksåklagaren inte hade om-nämnt dokumentet för Kejne, och jag anmärkte på detta i interpellationen. Riksåklagaren kunde emellertid senare upplysa om att advokat Hugo Lindberg först någon timme efter Kejnes besök anlände till riksåklagaren med detta papper på fickan.

Jag beklagar självfallet detta misstag, och om det på något sätt har åsamkat

riksåklagaren något obehag, ber jag honom om ursäkt.

Men när en kvällstidning tar detta lättförklarade misstag till intäkt för att sätta en fet rubrik över två spalter »Pastor Johnsson fablar i riksdagen. RÅ slår hål på hans interpellation», kan man åtminstone fråga om detta är honnett journalistik, särskilt när det gäller en tidning, vars chefredaktör är ledamot av Kejnekommissionen. När advokat Hugo Lindberg med anledning av detta låter sända ut genom TT över hela landet en förklaring, att pastor Johnsson blivit ett offer för den för-ljugenhet, som karakteriserar hela denna affär, vill jag endast skicka den hälsningen tillbaka till advokat Lind-berg, att man skall ta sig till vara för att kasta sten när man sitter i glashus.

Låt oss nämligen se på vad advokat Lindberg här har gjort. Han har på sitt advokatkontor tagit emot två nyligen frigivna, som ha förklarat, att de ville avge ett vittnesmål mot Kejne. Utan att såvitt jag vet efterforska deras trovär-dighet tar han upp detta, skriver ut deras vittnesmål — dessa personer ha sedan utbjudit sitt vittnesmål till två tidningar för mesta möjliga betalning — beger sig med detta intyg till riks-åklagaren, visserligen bara, som det hette, för att visa det. Det hade aldrig varit hans mening att det skulle an-vändas i kommissionen. Men då kan man fråga: Vad i all världen skulle det då användas till? Inte samlar väl advokaten Hugo Lindberg dubiösa in-tyg för sina memoarer? Det var någon som talade om förljugenhet i denna affär.

Efter denna kanske något tempera-mentsfulla utveckling vill jag, herr tal-man, återvända till interpellationen och svaret.

Jag är angelägen framhålla, icke minst för regeringens talesman här, att jag inte har framfört denna interpella-

Svar på interpellation ang. vissa spörsmål rörande den medborgarkommission, som blivit tillsatt för utredning av myndigheternas förhållande i den s. k. Kejneaffären.

tion vare sig för att väcka sensation eller för att vålla bryderi för regeringen eller med några som helst andra onda avsikter. Jag hade trott, att den tillsatta kommissionen skulle hinna avge sitt utlåtande innan denna riksdag åtskildes, och därför väntade jag i det längsta. Det har från många håll och med stor skärpa frågats, om riksdagen inte på något sätt skulle ta till orda i denna sak, och själv anser jag nog att riksdagen inte kan undgå att visa det svenska folket, att den har blickarna riktade på affären. Den kan det så mycket mindre efter alla de avslöjanden om homosexuell prostitution och förförelse som gjorts på så många håll i vårt land. Ty även om Kejneaffärens kärna inte i första hand är en fråga om homosexualitet, har allmänheten dock inte glömt, att den spelar och från första stund har spelat mot en sådan bakgrund.

Den allt överskuggande frågan i denna affär är emellertid denna: Vad är det som försiggår i vårt rättssamhälle? Hur handskas det här och var med lag och rätt och med enskilda personer? Den frågan har ju märkligt nog aktualiserats på flera håll under denna sista tid. Det finns alltså något av en allmän oro för vårt rättssamhälle.

När det nu gäller denna sak är det riktigt, som det är sagt, att detta är vad den tillsatta kommissionen just skall utreda. Men när nu kommissionen inte hann komma med någon rapport medan riksdagen är samlad — det anklagar jag den ingalunda för, ty jag vet hur hårt den arbetat — tänkte jag att jag gjorde både riksdagen, regeringen och folket en tjänst med att åstadkomma att vi få talas vid och kanske förklara en del saker, dryfta redan vidtagna åtgärder och sådana som kunde komma. Jag kan säga, att jag har lidit lika mycket som någon annan av de angrepp som ha gjorts. Jag har för-

undrat mig över att regeringen eller någon dess talesman inte har svarat på dessa angrepp, och nu tänkte jag att det skulle finnas tillfälle att reda upp en del av dessa ting.

Jag hade nog väntat, och jag tror alla som gått och undrat över denna sak hade väntat, att herr statsrådet skulle ge sitt svar en något mera personlig ton, gjort det till en deklaration av något annan art än de rätt torra juridiska konstateranden som vi fått till livs. Det hade varit ett tillfälle att säga, hur regeringen ser på en del av dessa allvarliga ting, och interpellationen innehåller ju en hel del sådant som kunde ha givit tillfälle till det. Även om regeringen liksom vi andra naturligtvis väntar på kommissionens utlåtande, är den väl inte utan en uppfattning i en hel del saker redan nu. I varje fall kanske man skulle väntat åtminstone ett personligt ord av beklagande över att sådana här saker verkligen kunnat förekomma. Jag tror att justitieministern har försuttit ett tillfälle. Det enda personliga i svaret är slutorden, att statsrådet anser, att varken han eller hans kolleger i regeringen nu rimligen böra misstänkas vilja försvåra utredningen eller hindra rättvisan att ha sin gång. Det är ju en rimlig önskan, som i varje fall inte jag vill förmena honom att få uppfylld.

Jag hade i min interpellation ställt den på detta stadium säkerligen något förbryllande frågan, om tillsättandet av en sådan här kommission kunde vara det riktigaste och bästa och om den kan väntas nå fram till ett utredningsresultat som är likvärdigt med det som skulle ha vunnits, om undersökningen letts på de vanliga vägarna av pålitlig polis och reguljär domstolsprövning. Jag vill säga att detta är inte någon sent påkommen inställning hos mig. Jag har redan ifrån första början känt mig tvivlande på att det var det riktiga sättet att utan

Svar på interpellation ang. vissa spörsmål rörande den medborgarkommissionen, som blivit tillsatt för utredning av myndigheternas förhållande i den s. k. Kejneaffären.

onödig tidsutdräkt komma fram till ett klarläggande.

På detta svarar herr statsrådet, att jag nog har missförstått hela kommissionens uppgift, att den endast skall göra en förberedande — jag understryker det ordet — en förberedande undersökning för att klarlägga, om det kan påvisas några omständigheter, som ge fog för de framkomna beskyllningarna mot vissa myndigheter, och sedan skola de egentliga rättsinstanserna taga vid. Herr statsråd! Jag har inte alls missuppfattat denna sak. Jag har förstått detta hela tiden. Däremot kan det ju finnas åtskilliga bland vårt folk, som kanske ha uppfattat kommissionen såsom den som skulle säga det yttersta och sista ordet i denna affär.

Herr statsråd! Låt mig först säga att jag icke ett ögonblick trott och inte heller tror annat än att regeringen med statsministern i spetsen hade en mycket ärlig vilja att lösa en ytterst besvärlig situation genom att tillsätta denna medborgarkommission. Jag vill gärna betyga att jag tror regeringen om mycket gott — jag höll på att säga allt gott, men det kan jag kanske inte säga — så låt för all del ingen annan tanke stå emellan oss. Jag har nog märkt att justitieministern sett litet snett på mig under detta sista år. Det har han ingen anledning att göra. Jag har bara talat väl om honom, och jag tycker mycket om honom.

Jag vill också betyga, såsom jag gjort i interpellationen, min aktning och min tro på kommissionens ledamöter, även om den naturligtvis kan vara något graderad, såsom sådana saker alltid äro här i världen. Men ändå frågar jag: Behövdes hela denna apparat för att åstadkomma, såsom statsrådet säger, en förberedande undersökning i denna sak? Låg inte redan före kommissionens tillkomst tillräckligt mycket material samlat för att rättsmaskineriet borde

ha kunnat fungera? När åklagaren Vinberg i riksåklagarämbetet äntligen för ett halvår sedan fick hand om fallet Malmberg, bokhandlare Tullberg och den flicka, som denne använt som ryk- tessmidare mot Kejne, så dröjde det inte länge förrän alla blivit ställda under åtal och dömda. Hade ett enda av de åtal, som Kejne begärde för att skydda sig, ägt rum, hade t. ex. åtalet mot Malmberg skett omedelbart efter Kejnes polisanmälan mot denne man år 1949, hade ingen Kejneaffär av den art som det sedan blev funnits till. Det material, som åklagaren Vinberg sedan har byggt sina åtal på, är så vitt jag vet inte i något avseende något utöver det som Kejne och hans medhjälpare, Resar och andra, för länge sedan tillhandahållit.

Det skall bli intressant att se, om kommissionen efter alla sina mycket mödosamma sammanträden får fram något väsentligt nytt, något väsentligt material som inte redan förelåg vid dess tillsättande eller som sedan hade kunnat komma till, även om de reguljära instanserna anlåtats. Vad jag vänt mig emot, vad jag reagerat emot är just detta, att man tar omvägen över en kommission, som bara skall göra en förberedande undersökning, när i alla fall rättsskandalen var uppenbar och alltså det fanns tillräckligt material för att de ordinarie rättsfunktionerna skulle ha kunnat taga itu med det hela. Att inte de ordinarie rättsorganen sattes i gång måste ju bero på att det har hakat upp sig någonstans, och det skulle regeringen ha inskridit emot.

Låt mig här repetera några av de mest iögonfallande fakta, som utan all förberedande kommissionsundersökning borde ha gjort det klart att polis- och åklagarmyndighet i Stockholm försummat sina skyldigheter. Några fakta alltså i Kejneaffärens första fas.

Kejne arbetade sedan 12 år tillbaka

Svar på interpellation ang. vissa spörsmål rörande den medborgarkommission, som blivit tillsatt för utredning av myndigheternas förhållande i den s. k. Kejne-affären.

för att hjälpa fångar, frigivna, missanpassade, eländiga och lidande människor. Så fick han en kväll bud om att han måste hjälpa en förskrämd stackars yngling, som var inneboende hos denne predikant Malmberg och mot vilken denne Malmberg hade velat begå homosexuella handlingar. Efter detta ingripande — Kejne visste säkerligen inte om, att han därmed trampat rakt in i en av homosuxalitetens högborgar — blev han utsatt för en ständigt växande förföljelse, som kulminerade den pingstafton 1949, då jag själv genom ett personligt besök i hans bostad tidigt på morgonen måste övertyga mig om, huruvida en anklagelse mot honom som, om den varit sann, skulle ha betytt hans fullständiga undergång både som präst och människa, var sann eller falsk. Efter detta förstod han, att han måste vända sig till polisen. Kriminalchefen själv tog emot honom och sade, att han skulle vara vid gott mod och lovade att han personligen skulle taga hand om alla skrivelser, som Kejne kunde inge i den här saken. Kejne litade naturligtvis på att så skulle ske, men till hans stora förvåning vidtogos inga åtgärder. Till sist måste han inge en direkt polisanmälan, men trots att han ingivit en direkt polisanmälan kopplades ingen åklagare på förrän efter mycket stark påtryckning. Sedan växlade åklagarna, och den ene efter den andre lämnade målet ifrån sig. Fyra åklagare voro under en kort tidrymd påkopplade på detta mål.

Men om det inte hände något från polisens sida för att skydda Kejne, så hände det så mycket mera emot honom. Vidriga rykten sattes i omlopp. Man skrev hans namn och telefonnummer i telefonkiosker. Vid festligheter i homosexuella kretsar nämnde man hans namn. Människor som kommo resande till staden besökte honom i sådana ärenden.

Ändå blev det fortfarande just inga

polisåtgärder. I stället kunde man bevitna att polisen samarbetade med brottslingar. Kejne skuggades. Man sökte få fatt i någon, som kunde vittna mot honom, att han var homosexuell. Man tog upp en yngling från ett ungdomsfängelse, placerade honom på polishuset trappa för att han skulle kunna identifiera Kejne som den han vid ett tillfälle här i Stockholm haft homosexuellt umgänge med. Ynglingen kunde inte identifiera honom. Men den polisanmälde predikanten Malmberg rörde sig fritt bland polisen och gav anvisningar på var de skulle kunna finna någon som var villig att vittna mot Kejne. När det verkligen blev en polisanmälan mot honom, satte Malmberg upp ett mycket förvånat ansikte: Jag har ju polisens ord på att det inte skall ske något med mig! Kejne fick med andra ord slåss mot polis och gangsters och fick schavottera inför en desorienterad allmänhet, som inte visste vad den skulle tro och som i allmänhet intog den attityden: Nog måste det vara något gallet med den där prästen!

Detta är Kejneaffärens första fas.

Allt detta material förelåg för den som ville höra och se, och jag frågar: Var inte detta tillräckligt och var det inte tillräckligt förberett för att ett ingripande mot polisen i Stockholm skulle kunna ske för att få den att verkligen sätta i gång? Men regeringen eller rättsare Ni, herr justitieminister, såg inte på detta stadium den lilla människa, som man höll på att dränka i träsket. På det stadiet skulle regeringen ha ingripit och tvingat rättsinstanserna att fungera. Jag förmodar nämligen att regeringen ändå har en sådan makt. Det gjorde den inte, och därmed försatt den ett tillfälle att ge allmänheten tillit till den obetingade rätten i vårt land, och tillsättandet av en kommission har inte kunnat reparera vad som då gick till spillo.

Ni, herr justitieminister, visste dock

Svar på interpellation ang. vissa spörsmål rörande den medborgarkommission, som blivit tillsatt för utredning av myndigheternas förhållande i den s. k. Kejne-affären.

om Kejne även på detta stadium. Kriminalchefen har själv vittnat att han på ett rätt tidigt stadium och långt innan kommissionen tillsattes, konfererat med Er om Kejnes fall och ett annat fall, som låg Er närmare. Men konferensen, i den mån den kan kallas vid det namnet — det kan ha varit ett vanligt samtal i förbigående — ledde ingenting till för Kejnes del. Det enda statsrådet hade att säga Kejne, när han sökte Er hjälp eller för att få Er syn på saken, var att man inte kan komma till rätta med allt elände på samhällets botten och att han i denna sak borde vara storsint. Jag klandrar Er inte, herr statsråd, för de orden. Jag kan väl förstå att Ni menade väl och att Ni kanske inte förstod, hur allvarlig denna sak i själva verket var, att här var det en man som kämpade för sitt liv. Men man måste ju säga att det var inte ett råd som gav rätten vad den tillhörde.

Jag har för övrigt många gånger funderat över: Var befann sig JO i den här saken? Jag är visserligen inte så insatt i rättsväsendets funktion att jag kan bestämt säga, att det var hans skyldighet att ingripa. Men jag har såsom ledamot av första lagutskottet fått ganska ingående studera JO:s ämbetsberättelser. Jag har lagt märke till att om till exempel en präst av oförstånd har tagit 15 kronor för en tjänst, som han inte hade rätt att ta betalt för, så var rättsmaskineriet genast i gång. Men här stod det stilla. Eller om militieombudsmannen i en tidning får läsa att en furir använt ett olämpligt skällsord mot en värnpliktig, ingriper han omedelbart. Men när tidningsspalt efter tidningsspalt fylls med anklagelser om polisiära övergrepp, då vilar sig rättsapparaten!

Vad jag alltså menar med detta är, att det behövdes inte någon kommission för en förberedande undersökning. Det som behövts hade varit ett starkt och manligt grepp in i rättsapparaten, som av något skäl hade stannat, så att den

satt i gång. Herr statsrådet säger, att denna kommission behövdes, därför att en regeringsledamot har blivit inblandad. Ja, det kan man ju säga. Jag är dock av den uppfattningen, att hade man bara börjat, där man skulle börjat, nämligen när polisanmälan ingavs, hade problemen undan för undan löst sig själva, och sedan hade det varit regeringens sak att handla gent emot sin ledamot. I varje fall tycker jag, att om kommissionen endast har befogenhet till en förberedande undersökning, så fanns det redan förut även för en sådan sak tillräckligt med tillgängligt material för ett bedömande av ärendet. Jag vet inte, om kommissionen letat fram något material utöver det, som förut visats på. Jag förstår, att det materialet naturligtvis samlats ihop, prövats, undersökts och sovrats, och att kommissionen utfört ett oerhört arbete med denna sak. Det är alltså inte på någon punkt ett klander mot kommissionen, när den nu blivit tillsatt. Den har säkert gjort ett styvt arbete. Det är bara från min sida ett konstaterande, att den så långt jag förstår varit en onödig omväg, som fördröjt den slutliga klarheten och de nödvändiga rättsåtgärderna, och detta uppskov har enligt min mening endast bidragit till att fortsätta förgiftningen i samhällsatmosfären.

Jag har också en annan synpunkt på denna fråga, och det är, att jag inte kan komma ifrån frågan: Innebär inte denna extraordinära åtgärd, att i ett sådant fall som detta tillsätta en kommission, en förklaring att det i Sveriges land inte finns någon ordinarie polis- eller åklagarmyndighet, som man kan anförtro denna sak? Om mitt resonemang är riktigt, är det en förfärlig dom över vårt rättsväsende.

Låt mig bara säga några ord om min syn på det av herr statsrådet berörda påståendet, att det skulle föreligga obehörig påverkan på polisen från någon regeringsledamots sida. Det är ju ange-

Svar på interpellation ang. vissa spörsmål rörande den medborgarkommission, som blivit tillsatt för utredning av myndigheternas förhållande i den s. k. Kejne-affären.

läget, att vi här tala öppet. Jag tror inte, att någon kan hysa ett varmare deltagande för den det här gäller, statsrådet Quensel, som människa, än vad jag gör. Jag anser honom vara en i många avseenden utomordentlig människa, en god människa, och han är ju också en utomordentlig ämbetsman, vilket inte minst kyrkan många gånger haft anledning att konstatera och tacka för. Jag vill också påpeka, att jag aldrig trott, att han har försökt att hindra polisen att bereda Kejne rättvisa genom att direkt påverka eller förbjuda på något sätt, och det har säkerligen inte Kejne trott heller. Men ändå är det ofrånkomligt, att statsrådet Quensel har haft ett underligt samspel med polisen i obehagliga ärenden, och det är lika ofrånkomligt, att han invecklat sig i förhållanden till den undre världen, som försatt honom i ytterst pinsamma och obehagliga situationer. Det måste väl ändå sägas, att ett statsråd inte får ha alltför intima vänner i den undre världen, om han skall klara sitt ämbete och sin prestige. Därför menar jag, att även om det aldrig kan ledas i bevis, att det rätt något samband mellan statsrådets samröre med den undre världen och polisens underliga sätt att handla i Kejne-affären, så kommer den kritiske iakttagaren aldrig ifrån att tro, att det funnits en kanske ömsesidig önskan att dölja vissa åtgöranden i detta samspel. Försvunna aktstycken och undanskaffade handlingar tala i denna sak sitt eget språk.

Sedan vill jag innerligt hoppas, att statsrådet Quensel skall få den upprättelse, som sanningen ger, och att han inte tillvitats saker, som han aldrig gjort.

I min interpellation har jag inte, som herr statsrådet antydde, sagt, att Kejne borde fått rätt att påverka kommissionens sammansättning. Det står ordagrant i min interpellation: »... att den part, vars rätt denna kommission i emi-

nent mening var tillsatt att bevaka, borde väl ha givits tillfälle att uttala det minsta önskemål om dess sammansättning.»

Jag tror, att det kunde ha varit av betydelse. Herr statsrådet säger, att det inte överensstämmer med våra rättsliga principer, att den som gjort en anmälan, skall få påverka tillsättningen av utredningsorgan. Kommissionen är inte avsedd att företräda någon part utan är ett samhällets organ. Ja, det är alltid lyckligt att hitta en princip att krypa bakom. Men har inte regeringen på sätt och vis också känt sig som part i målet? Minns herr statsrådet, när Kejne och jag blevo kallade till Eder, och Ni gav åtminstone Kejne en rätt ordentlig avhyvling, så pass svår som Eder medfödda och förvärvade älskvärdhet kunde åstadkomma, för att han över huvud taget kunde hysa några misstankar mot intendent Zetterqvist och statsrådet Quensel i denna sak? Ni förklarade Eder obetingat lita på dem och deras ord, och att de i allt voro utan skuld till vad som lades dem till last. Hade inte Ni, herr statsråd, därmed tagit ställning och gjort Eder till part i målet? Och ändå var det Ni, som väl övade det väsentligaste inflytandet vid kommissionens tillsättning. Skulle det inte både ha lugnat och gagnat, om någon riktig vän till den så illa behandlade prästen ändå fått vara med? Jag tror, att det hade varit klokt också ur det helas synpunkt. En sådan person hade liksom varit en gisslan, som också kunde ha förhindrat mycken obehaglig tidningspolemik och kanske också i många stycken påskyndat utredningsresultatet.

På min fråga om hur utredningsmaterialiet skall offentliggöras säger herr statsrådet, att det äger kommissionen att i första hand själv taga ställning till och att den därvid endast har att taga hänsyn till gällande lagstiftning om allmänna handlingars offentlighet.

Svar på interpellation ang. vissa spörsmål rörande den medborgarkommission, som blivit tillsatt för utredning av myndigheternas förhållande i den s. k. Kejne-affären.

Ja, där ha vi det. Jag visste att det skulle komma: sekretesslagen. Sekretesslagen börjar faktiskt bli en fara för rättssäkerheten i detta land. Genom den blir det många gånger omöjligt att bringa begångna brott och övergrepp i ljuset eller att få en insyn i mystiska sammanhang. Ett läkarintyg eller bara ett brev från en läkare, som med ett slag skulle kunna säga sanningen i en underlig historia, får inte visas. — Sekretesslagen!

Jag hade anledning för några veckor sedan att syssla med ett mystiskt s. k. självmord, där den döde kremerades utan polisundersökning efter kortaste möjliga tidrymd. Jag ville se dödsattesten. Svaret blev: »Kom igen om sjuttio år!» — Sekretesslagen.

En dossier vid ett sinnessjukhus, som man vill se för att få veta, hur ett fall behandlats, kan inte utlämnas. — Sekretesslagen.

Telefonavlyssning — tyst den som vet något, annars straffarbete, avsked. — Sekretesslagen.

Jag hade sedan frågat: »Vad skall ske, när utredningsresultatet föreligger?» Statsrådet svarar, naturligtvis riktigt, att »sedan ankommer det på åklagare och andra myndigheter att bedöma, om och i vilket fall det föreligger anledning till åtal vid domstol och andra rättsliga ingripanden». För min del tycker jag, att vi då i rätt stor utsträckning stå strängt taget där vi började. Ty då kommissionen inte är en domstol — och det ha vi vetat hela tiden — och då den inte kan höra någon under edsförpliktelse utan endast ta med eller utelägna vad personer ha berättat — och det ha vi också vetat hela tiden — så måste ju hela proceduren börja om igen. Människor, som varit uppe och vittnat i kommissionen 1950, kanske komma fram till en domstol 1952.

Jag är emellertid tacksam för justi-

tieministerns klara ord om att kommissionen inte kan fälla något domslut. Jag tror, att det är en allmän uppfattning ute bland folk, att när kommissionen är färdig, så veta vi allting, och sedan skall det inte bli något mer — det skall vara så att säga den yttersta domen.

Men naturligtvis skall det ske någonting. När resultatet föreligger, skall det svenska rättsväsendet träda i funktion. Då skola polisens representanter i Stockholm ställas till ansvar för åtskilliga underlåtenhetssynder, för handlingar som ha försvunnit, för underliga förhörsmetoder och skuggningar. Konstapel Resar skall antligen få sin upprättelse för att han hållit en enda, rak kurs: att söka sanningen. Kejne skall då inte behöva byta namn, som man har rekommenderat honom från en del håll, där man på något underligt sätt tycks ha varit väl insatt i vad utredningsresultatet skall bli. Ty det kan väl inte bli så, som advokat Lindberg offentligen sagt, att när kommissionen är färdig med sitt arbete, skall den där Kejne få det straff han så väl förtjänar.

Ja, herr talman, nu har jag fått tala ut om en sak, som under två år har berett mig — och naturligtvis också andra — en svår och ständigt fördjupad plåga. Men hur plågsamt och pinsamt det hela än varit, så tror jag inte, att Kejnes kamp har varit förgäves. Även om också han förgått sig under pressen av sitt öde, så har dock hans kamp oroat åtskilliga i samhället, som kanske trott, att de kunde handskas med lag och rätt som det passade dem. Det har gått upp för många, att gammal synd går igen och att gamla lik titta, och det är mycket nyttigt att känna det ibland.

Jag vill dock till sist betyga, att det för mig ingalunda är huvudsaken, att vi skola få fram syndabockar, och att straff skola utmätas till höger och vänster. Jag skulle helst ha sett, att alla vi hade kunnat komma samman, som på

Svar på interpellation ang. vissa spörsmål rörande den medborgarkommission, som blivit tillsatt för utredning av myndigheternas förhållande i den s. k. Kejneaffären.

något sätt varit engagerade i denna sak: Zetterberg, Zetterqvist, Meijer, Kejne, Johnsson och allt vad de heta, och öppet inför varandra och inför Sveriges folk talat om våra misstag och våra förseelser, vad vi försökt dölja och vad vi misstytt, och så försonas till nya tag för rättssäkerheten. Tänk, vilken underlig samling det skulle bli! Det skulle bli en verklig »medborgarkommission», som det svenska folket kanske skulle förstå. Jag hoppas att det skall gå här på samma sätt som för mannen som vandrade i snöyran i fjällen och upptäckte någonting komma emot sig, som han först trodde vara ett rovdjur. När det kom litet närmare såg han att det var en människa, och när det kom alldeles inpå honom såg han att det var hans bror. Vi stå här emot varandra och tycka kanske att vi äro stygga som rovdjur emot varandra, och ändå äro vi ju ingenting annat än människor.

Sedan kvarstår problemet som under hela denna affär har skyntat i bakgrunden: den homosexuella prostitutionen, över huvud taget det sedliga förfallet, som är rättsrötans yttersta och innersta orsak. Denna strid har ju också haft det goda med sig, att den har bidragit till att blotta en frätande kräftskada särskilt i storstadslivet. Ingenting får undanskjuta allvaret i denna sak. Men det är, herr talman, en annan historia.

Jag hoppas att den, till vilken jag har ställt min interpellation, efter detta mitt svar på hans svar har förstått, att jag inte har velat någonting annat än det bästa.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN: Jag finner anledning att erinra om riksdagsordningens bestämmelse, att ingen må vid kammarens sammanträde tillåta sig personligen förolämpande uttryck.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **ZETTERBERG:** Herr talman!

Jag har i mitt interpellationssvar understrukit, att det är principiellt oriktigt att taga upp en diskussion om olika sakfrågor, när dessa äro föremål för behandling av kommissionen och innan vare sig jag eller någon annan vet vad kommissionens svar kommer att innehålla.

Jag måste under sådana förhållanden finna det högeligen anmärkningsvärt, för att använda ett så mildt uttryck som möjligt, att interpellanten trots detta har tagit upp en lång serie av påståenden i denna sak och med stor skärpa uttalat sig om både enskilda personers och myndigheters åtgöranden, medan just dessa förhållanden äro föremål för kommissionens utredningsarbete. Interpellanten har uppenbarligen ansett sig kunna sätta sig i kommissionens ställe och därjämte i förväg uttala bestämda domar i en sak som ännu inte är utredd. Samtidigt ha hans uttalanden på olika sätt andats misstro både emot regeringens förfaringsätt vid tillsättandet av kommissionen och emot kommissionen själv.

Slutligen har interpellanten — såsom en huvudpunkt, kan jag förstå, eftersom han både började och slutade därmed — förklarat att hela kommissionens verksamhet är onödig. Jag vill inte låta locka mig av honom att gå in i diskussion på olika sakfrågor. På de flesta punkter, som han tagit upp, *kan* jag för övrigt inte göra detta, även om jag skulle vilja, då jag ju saknar allt erforderligt material för en bedömning. Och vad hans uttalande gentemot kommissionen angår tror jag, såsom jag framhöll i mitt interpellationssvar, att kommissionsledamöterna äro alltför väl kända för att det skall vara möjligt för interpellanten att misstänkliggöra dem.

Vad så den anmärkning angår, med vilken han började och slutade, nämligen att kommissionen skulle vara onödig, är det häpnadsväckande att han framställer denna anmärkning samtidigt

Svar på interpellation ang. bebyggande av viss fastighet vid Svinesundsbron.

som han anser sig kunna ge uttryck åt en mycket långt gående misstro emot rättsordningen. När nu regeringen har satt till en utomordentlig kommission för att allting skall bli klarlagt, så kan man åtminstone inte framställa den anmärkningen, att rättsordningen därigenom skulle läderas. Man skulle möjligen kunna säga — och det är väl detta som interpellanten försökte göra gällande — att de vanliga utredningsorganen kunde ha fungerat själva, och det skulle de säkert ha kunnat göra. Man hade med andra ord kunnat låta riksåklagaren ensam sköta om utredningen. Men det är mig alldeles obegripligt, hur en sådan uppfattning skall kunna gå ihop med interpellantens starka misstro mot rättsväsendet. Kommissionens uppdrag är ju att undersöka, om det möjligen finns någon grund för denna misstro eller om ryktena helt eller delvis äro lögnaktiga.

Herr förste vice talmannen återtog härunder ledningen av kammarens förhandlingar.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 7.

Svar på interpellation ang. bebyggande av viss fastighet vid Svinesundsbron.

Herr förste vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Svensson i Ljungskile riktat följande frågor till mig:

1. Hur snart kan köpman K. V. Ödman erhålla besked huruvida han får bebygga den öster om Svinesundsbrons svenska landfäste belägna fastigheten Skogar 1⁴⁶?

2. Kan man förvänta att därest Ödmans fastighet kommer att helt eller delvis exproprieras för statens räkning,

de ekonomiska mellanhavandena, vilka bli en följd härav, bliva snabbt reglerade?

Som jag nämnde redan i mitt interpellations svar den 23 maj 1949 angående frågan om bebyggande av Ödmans fastighet äro starka statliga intressen av tull- och kommunikationsteknisk samt militär natur knutna till denna fastighet. Genom att dessa intressen icke anmälts på en gång utan framträtt successivt har frågan komplicerats och dess avgörande blivit fördröjt.

Det militära intresset av att Ödmans fastighet icke bebygges, vilket var det som först anmäldes, står fortfarande kvar.

Generaltullstyrelsen gjorde som beaktant i början av år 1948 en ansökan om tillstånd att expropriera en del av fastigheten för att dit förlägga en ny tullstationsbyggnad. Sedermera har visserligen, med hänsyn till fortifikationsförvaltningens önskemål, ett annat, intilliggande område valts för den nu färdigställda tullbyggnaden, men generaltullstyrelsen har ändock inte velat återkalla sin expropriationsansökan. Styrelsen anser det nämligen, bl. a. ur kontrollsynpunkt, nödvändigt att enskild bebyggelse på Ödmans fastighet, som ligger mellan tullbyggnaden och brofästet, förhindras. Ansökningen har tillstyrkts av såväl fortifikationsförvaltningen som länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län. Generaltullstyrelsen saknar emellertid f. n. anslagsmedel för att lösa in området. Med hänsyn härtill och sedan numera även den tredje intressenten, nämligen väg- och vattenbyggnadsverket, blivit direkt inkopplad i sammanhanget, har expropriationsärendet överlämnats till kommunikationsdepartementet. Frågan synes därmed äntligen ha kommit in i sitt slutskede.

I samband med uppförandet av den nya tullstationsbyggnaden har det befunnits önskvärt, att vägen vid tullstationen planeras och utvidgas. Väg- och

Svar på interpellation ang. bebyggande av viss fastighet vid Svinesundsbron.

vattenbyggnadsstyrelsen har därför, efter vissa överläggningar inom kommunikationsdepartementet, den 7 mars 1951 anmodat vägförvaltningen i Göteborgs och Bohus län att omgående upprätta förslag till platsens utformning samt att vidtaga erforderliga åtgärder för planens fastställande. I skrivelse samma dag till länsstyrelsen i länet har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hemställt, att länsstyrelsen måtte till skyndsamt handläggning upptaga frågan om jämkning av ifrågavarande företag i femårsplanen för byggande av huvudvägar. Arbetsplanen beräknas bli färdig under innevarande månad och skulle i så fall kunna fastställas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen senast den 1 juli 1951. Fastställelsebeslutet kommer därvid, under förutsättning att det inte överklagas, att vinna laga kraft i mitten av nästkommande augusti månad.

Kan frivillig överenskommelse inte träffas mellan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och Ödman om ianspråktagande av mark för utvidgning av vägområdet, kommer denna fråga att prövas av ägodelningsrätten. Huruvida vägväsendet därvid kan bli ersättningskyldigt för hela den berörda fastigheten eller endast för en del av densamma, kan ej f. n. bedömas. Om det förstnämnda blir ägodelningsrättens beslut, går frågan automatiskt vidare till expropriationsdomstol. I detta sammanhang kan nämnas, att det — även om endast en mindre del av Ödmans fastighet nu behöver tagas i anspråk för väggändamål — också för vägväsendets del är angeläget att fastigheten inte bebygges, då det framdeles kan bli nödvändigt att taga ytterligare delar av densamma i anspråk för att tillgodose ökade parkeringsbehov. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens anslagsmedel för markförvärv äro av sådan storleksordning, att några finansiella hinder för att fullborda fastighetsaffären icke torde föreligga. En annan fråga, som i förevarande sammanhang dock knappast

har något intresse, är den slutliga regleringen av expropriationskostnaden mellan väg- och vattenbyggnadsverket, fortifikationsförvaltningen och tullverket.

Skulle å andra sidan handläggningen av vägmärksfrågan leda till det resultatet att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen icke behöver förvärva så stor del av Ödmans fastighet, som tullverket och fortifikationsförvaltningen ur sina synpunkter anse önskvärt, är det sannolikt att tullverket med ekonomiskt bistånd av fortifikationsförvaltningen får följa sin expropriationsansökan, till den del den då fortfarande är aktuell.

Sammanfattningsvis skulle jag vilja besvara interpellantens frågor på följande sätt.

Ehuru det till följd av en rad beklagliga komplikationer visat sig icke vara möjligt att ännu lämna Ödman ett definitivt besked huruvida han får bebygga sin fastighet, bör emellertid Ödman, såvitt jag kan förstå, redan för länge sedan ha fått klart för sig att hans utsikter att få använda fastigheten för enskild bebyggelse äro mycket små. I så fall gäller frågan för hans del huvudsakligen vilken ersättning han kan få av statsverket och när denna ersättning utbetalas. En lösning av den ekonomiska frågan förefaller nu vara inom synhåll, och det torde härvid bero i första hand på förhandlingar med Ödman och i andra hand på eventuell rättslig prövning huru snart ersättningsfrågan blir definitivt avgjord.

Härpå anförde

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på denna interpellation, som ju är en dubbelgångare till en interpellation för två år sedan i samma fråga.

Jag skall inte rekapitulera hela denna bedrövliga historia om denne herr Ödmans mellanhavande med myndighe-

Svar på interpellation ang. viss överenskommelse rörande Radiotjänst vid krig eller krigsfara.

terna. Saken är ju den, att Ödman i november månad 1939 köpte en tomt vid Svinesundsbrons landfäste för att dit kunna flytta sin rörelse, som han tidigare hade haft vid Svinesunds färjläge. Det var alltså en mycket naturlig och mycket legitim åtgärd, att vilja anpassa sig efter det förändrade läge som hade skapats genom en förändring av kommunikationerna.

Emellertid anmälde de militära myndigheterna att de tills vidare måste motsätta sig en bebyggelse av tomten, och så började den här tillställningen.

När de militära myndigheterna i viss mån veko åt sidan, kom generaltullstyrelsen, och när denna åtminstone i någon mån vek åt sidan — kanske det rent av är för mycket sagt att den vek åt sidan — kom väg- och vattenbyggnadsverket. Och nu har det gått tolv år. På det sättet har herr Ödmans sextiotal och hans båda söners tjugotal, om man räknar i levnadsår, gått utan att han har fått vare sig något slutgiltigt besked eller någon slutgiltig uppgörelse av de ekonomiska mellanhavandena.

När jag för två år sedan interpellade i denna fråga, sade statsrådet: »Tyvärr har avgörandet av frågan av olika anledningar dragit alltför mycket ut på tiden. Det bör emellertid observeras att Ödman äger rätt till ersättning för den skada han lidit på grund av att han icke fått använda sin mark för avsett ändamål. — En lösning av frågan synes nu vara nära förestående. I den mån så visar sig påkallat kommer jag att lämna min medverkan till att ärendets handläggning nu ytterligare påskyndas.» Jag tackade den gången för detta, såsom jag tyckte, mycket löftesrika svar, och jag sade redan den gången ifrån, att jag icke ansåg mig kunna ha någon uppfattning i själva tvistefrågan mellan Ödman och myndigheterna — den lade jag mig inte i — utan att vad jag var ute efter var att det skulle bli ett slut, så att herr Ödman kunde få

veta vad han hade att rätta sig efter och kunde få sina affärer ordnade. Det är av samma skäl som jag nu har påmint om saken igen.

Jag vet inte, herr statsråd, om det är tillåtet att hänvisa till en mera samhällsfilosofisk reflexion som jag hörde en gång. Det var någon som sade ungefär så här. Det finns situationer då det är bättre med en diktatur än med demokrati. Ty det finns någon liten chans att man skulle kunna träffa diktatorns samvete i någon viss situation och därmed få ett avgörande. Ett kollektiv har däremot intet samvete, ty ett samvete är en högst personlig sak, och det är klart att man hos försvarsdepartementet, generaltullstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsverket, länsstyrelsen och kommunikationsdepartementet, hos alla dessa kollektiva enheter sammanlagt aldrig kan finna ett samvete att vädja till. Alla handla efter sina paragrafer, och alla känna sig ha gjort sin plikt när de inte ha brutit mot någon av dessa paragrafer.

Jag har därför ingen annan möjlighet här i dag än att vädja till statsrådet personligen, att han måtte försöka få ett slut. Det är orimligt att en människa på detta sätt uppehålls. Man kanske kan förklara det, men man kan inte försvara det, och jag ber därför som sagt att få vädja till statsrådet, att han verkligen försöker få fart på myndigheterna och få slut på det elände som Ödman är utsatt för.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8.

Svar på interpellation ang. viss överenskommelse rörande Radiotjänst vid krig eller krigsfara.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som

Svar på interpellation ang. viss överenskommelse rörande Radiotjänst vid krig eller krigsfara.

yttrade: Herr talman! Under hänvisning till en i en radiodebatt om vårt psykologiska försvar lämnad uppgift om en hemligstämplad överenskommelse av den 23 april 1948 mellan Kungl. Maj:t och Radiotjänst har herr Svensson i Ljungskile med kammarens tillstånd frågat mig:

1. Vilka äro omständigheterna omkring den hemliga överenskommelsens tillkomst, och vilken fullmakt har Kungl. Maj:t utnyttjat när avtalet ingicks?

2. Vilka ytterligare bestämmelser av principiell natur och allmänt intresse utöver vad som nu framkommit innehåller det hemliga brevet?

3. Innebär den hemliga överenskommelsen att den offentliga överenskommelsen av den 14 juni 1947 mellan Kungl. Maj:t och Radiotjänst annulleras i den stund, då Kungl. Maj:t anser riket vara utsatt för krigsfara?

4. I vad mån innebär den hemliga överenskommelsen en beskärning av radions nuvarande rätt att redigera sina program med full opartiskhet?

De hittills offentliggjorda första raderna i den hemliga överenskommelsen, som särskilt uppmärksammats i diskussionen, äro av följande lydelse: »Aktiebolaget Radiotjänst skall vid krig eller krigsfara från dag, som Kungl. Maj:t bestämmer, ställa hela sin organisation för produktion av rundradioprogram till Kungl. Maj:ts förfogande.» Jag vill gärna från början deklarerera, att jag väl förstår, att dessa ord ur den träffade överenskommelsen, lösryckta ur sitt sammanhang och tolkade utan kännedom om överenskommelsens övriga innehåll och karaktär, kunnat ge anledning till missuppfattningar om dess innebörd. Dess bättre tror jag mig på den punkten kunna skingra alla missförstånd med vad jag i det följande kommer att meddela om arten av de angelägenheter, som överenskommelsen reglerar.

Innan jag därvid närmare ingår på

de av interpellanten framställda frågorna, skall jag något beröra anledningen till att överenskommelsen hemligstämplats.

Det är alldeles riktigt som interpellanten påpekar, att »det principiella förhållandet mellan Radiotjänst och Kungl. Maj:t» icke är en omständighet, som påfördrar hemligstämpling. Anledningen till hemligstämplandet är i detta fall helt enkelt den, att överenskommelsen innehåller föreskrifter rörande planläggningen av Radiotjänsts civilförsvar — exempelvis personal-, evakuerings- och bevakningsplaner — vilka av naturliga skäl icke böra offentliggöras.

Interpellanten efterlyser omständigheterna kring den hemliga överenskommelsens tillkomst och vilken fullmakt Kungl. Maj:t utnyttjat, när avtalet ingicks.

Jag börjar med det sistnämnda spörsmålet och vill då först erinra, att de principiella riktlinjerna för Radiotjänsts ställning och uppgifter angivits av riksdagen år 1935. Någon ändring i detta hänseende gjordes icke år 1947, då den senaste rundradioutredningens betänkande underställdes riksdagen.

Aktiebolaget Radiotjänst är i förhållande till statsmakterna ett fristående företag. Enligt bolagsordningen består styrelsen av ordförande och ytterligare sex, högst åtta ledamöter. Kungl. Maj:t utser ordföranden och halva antalet övriga ledamöter.

Före år 1947 uppläts programverksamheten till Radiotjänst genom avtal mellan bolaget och telegrafstyrelsen, under förutsättning av Kungl. Maj:ts godkännande. År 1947 gjordes med riksdagens medverkan den ändringen, att avtalet skulle slutas direkt mellan Kungl. Maj:t och Radiotjänst. Den 16 maj 1947 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för kommunikationsdepartementet att å Kungl. Maj:ts vägnar träffa överenskommelse med Radiotjänst an-

Svar på interpellation ang. viss överenskommelse rörande Radiotjänst vid krig eller krigsfara.

gående rundradions programverksamhet.

Det bör alltså fastslås, att skriftligt avfattade överenskommelser äro den form, som med riksdagens godkännande kommit till användning vid upplåtelse av programverksamheten till Radiotjänst. Någon fullmakt för Kungl. Maj:t utöver den, som framgår av den av mig lämnade redogörelsen för programverksamhetens riksdagsbehandling, kan näppeligen ifrågasättas.

Såsom jag förut framhållit ingår överenskommelsen i planläggningen av Radiotjänsts civilförsvar. Initiativet till densamma har tagits av Radiotjänst. Då frågan våren 1948 efter överläggningar mellan Radiotjänst och inrikesdepartementet underställdes mig, förelåg ett inom Radiotjänst utarbetat förslag till text. Frånsett ett par formella justeringar har denna text godtagits. Enligt vad som upplysts mig har motivet för Radiotjänsts initiativ varit att i god tid planera för orostider samt att, såvitt på Radiotjänst ankommer, sörja för en ändamålsenlig samverkan med civila och militära myndigheter. Vidare ville man utnyttja erfarenheterna från senaste kriget, medan dessa ännu voro i färskt minne.

För att något så när uttömmande kunna besvara de övriga frågor, som interpellanten riktat till mig, nödgas jag yppa vad den hemliga överenskommelsen innehåller rörande den egentliga programverksamheten. Jag anser detta nödvändigt även av den anledningen, att den indiskretion — för att citera interpellanten — som begåtts kommit innebörden av överenskommelsen att framstå i felaktig dager.

Enligt överenskommelsen skall Radiotjänst utarbeta en för olika lägen anpassad beredskapsplan, vilken skall godkännas av Kungl. Maj:t. En sådan plan har också utarbetats av Radiotjänst och av Kungl. Maj:t efter hörande av chefen för försvarsstaben,

telegrafstyrelsen och civilförsvarsstyrelsen godkänts den 30 september 1949. Innehållet i denna plan, som alltså till övervägande del befattar sig med renä civilförsvarsangelägenheter, är vad gäller programverksamheten följande.

Radiotjänst skall ingå i rikets allmänna försvar såsom en självständig organisation. Under beredskapstillstånd och krig skall Radiotjänsts programverksamhet, i den mån förhållandena så medgiva, bedrivs efter samma grunder som i fred samt omfatta speciellt för krigsförhållanden avsedda program för den yttre och inre fronten. Radiotjänst skall därvid samverka med telegrafstyrelsen samt med försvarsstaben, civilförsvarsstyrelsen och den myndighet, som av Kungl. Maj:t kan komma att tillsättas för informationsverksamhetens bedrivande. Radiotjänsts verksamhet under beredskapstillstånd och krig ledes av dess chef, som vid sin sida har en rådgivande nämnd, vars ledamöter utses av Kungl. Maj:t och i vilken ingå representanter för nysnämnda myndigheter.

Det anförda torde vara till fyllest för att klarlägga, att den hemliga överenskommelsen icke innehåller föreskrifter, som strida mot de av riksdagen angivna riktlinjerna för Radiotjänsts ställning och uppgifter. Än mindre kan — såsom i interpellationen anföres — göras gällande, att överenskommelsen »helt förändrar Radiotjänsts ställning i vårt samhälle». Det är väl föga sannolikt, att Radiotjänst skulle ta initiativet till eller underteckna en överenskommelse av så vittsyftande innebörd.

Mot bakgrunden av vad jag anfört framstå de hittills yppade, lösryckta uppgifterna om överenskommelsens innehåll i sitt rätta sammanhang. Sakligt sett ha de icke annan innebörd än den, för vilken jag här redogjort. Något förstatligande av Radiotjänst eller någon annan motsvarande förändring av dess hittillsvarande ställning har i överens-

Svar på interpellation ang. viss överenskommelse rörande Radiotjänst vid krig eller krigsfara.

kommelsen icke ifrågasatts. Ej heller innebär överenskommelsen eljest något intrång i Radiotjänsts frihet och självständighet.

I anledning av interpellantens uttalande, att överenskommelsen är ägnad att undergräva förtroendet från allmänhetens sida för en normal nyhetsförmedling, vill jag tillägga, att nyhetsförmedlingen i radio enligt den offentliga överenskommelsen av den 14 juni 1947 ankommer på T. T. Den hemliga överenskommelsen ändrar icke detta förhållande.

Härmed anser jag mig ha besvarat interpellantens fråga om vilka ytterligare bestämmelser av principiell natur och allmänt intresse, som den hemliga överenskommelsen innehåller utöver vad som tidigare framkommit.

Beträffande de återstående tvenne frågorna kan jag fatta mig kort.

Interpellanten frågar, om den hemliga överenskommelsen innebär att den offentliga överenskommelsen skall annulleras i den stund då Kungl. Maj:t anser riket vara utsatt för krigsfara. Härpå kan jag svara nej.

Slutligen frågar interpellanten i vad mån den hemliga överenskommelsen innebär en beskärning av radions nuvarande rätt att redigera sina program med full opartiskhet. Mitt svar blir att någon beskärning av denna rätt — som jag för min del lika mycket betraktar som en skyldighet — icke förekommer i överenskommelsen.

Härefter anförde:

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret. Jag vill särskilt stryka under tacket med hänsyn till att interpellationen av naturliga skäl framställdes sent och att detta självfallet har berett vissa olägenheter.

Statsrådet säger i sitt svar, att det är

alldeles riktigt som jag har påpekat i interpellationen, att det principiella förhållandet mellan Radiotjänst och Kungl. Maj:t inte påfordrar hemligstämpling. Vi äro alltså överens om den saken i princip, och då är det ju litet underligt att man över huvud taget har använt hemligstämpeln i detta fall.

Nu säger statsrådet att det huvudsakligen är fråga om Radiotjänsts civilförsvaret, exempelvis personal-, evakuerings- och bevakningsplaner. Om så är fallet har jag svårt att förstå varför man i den överenskommelsen har blandat in så långtgående uttalanden av principiell natur, som ingressorden innebära.

Vidare säger statsrådet, att det är klart att det är skriftliga överenskommelser som skola träffas mellan Kungl. Maj:t och Radiotjänst angående upplåtelse av programverksamheten. Det skulle vara innebörden i riksdagens beslut. Det är möjligt. Tyngdpunkten ligger emellertid inte på det skriftliga utan på det hemliga. Min interpellation föranleddes ju inte av att det var en skriftlig överenskommelse som hade gjorts, utan av att brevet i ärendet var hemligstämplat.

Så säger herr statsrådet, att initiativet har kommit från Radiotjänst, och det förefaller som om statsrådet ville lägga en viss vikt vid det förhållandet. Vi som ha arbetat en smula med samhällsfrågor veta emellertid, att det i vissa sammanhang inte har så förfärligt stor reell betydelse, varifrån det formella initiativet kommer, och i detta fall gäller det ju en styrelse, som till fyra sjundedelar är tillsatt av Kungl. Maj:t. Jag skulle också tro, att även om det hade varit så, att tanken föddes på ett håll, skulle nog handlingen kunnat starta på ett annat, utan att det hade berett några svårigheter. Men det är en sak som jag inte vet någonting om och som knappast heller betyder någonting i detta sammanhang. Det väsentliga är emellertid i stället, att riksdagen skulle kunna ha intresse av att få ge sin me-

Svar på interpellation ang. viss överenskommelse rörande Radiotjänst vid krig eller krigsfara.

ning till känna i en sådan fråga, även om Kungl. Maj:t och den styrelse, vars majoritet Kungl. Maj:t har tillsatt, voro eniga. Riksdagen är tredje part i sammanhanget och har alltså sitt intresse att bevaka i alla fall. Nu komma ju frågor av denna art upp i riksdagen, förmodar jag, när det psykologiska försvaret skall diskuteras, och då hade det väl varit ganska naturligt, att även denna fråga hade kommit med och kommit under riksdagens prövning i det sammanhanget.

Sedan måste jag säga, att trots alla de glädjande uttalanden, som finnas i detta svar, om att radions frihet skall respekteras, så står ju motsättningen kvar emellan ingressen i detta avtal och dessa uttalanden om radions oförändrade ställning. Statsrådet bekräftar ju, att det uttalande, som gjorts av överste Sundell, är riktigt. Det heter där, att Aktiebolaget Radiotjänst skall vid krig eller krigsfara från den dag som Kungl. Maj:t bestämmer ställa hela sin organisation för produktion av rundradioprogram till Kungl. Maj:ts förfogande. Detta bekräftas som sagt av statsrådet. Sådant är det tak man har byggt eller den grund man har lagt, vilket man vill kalla det, och utifrån vilken man sedan ordnar förhållandena.

Statsrådet säger visserligen att bakom detta praktiskt taget totalitära grepp om radion döljer sig egentligen ingenting annat än det som redan finns i den överenskommelse, som riksdagen har varit med om eller som har kommit till efter frågans behandling 1947. Här finns på sex, sju ställen understruket, att radions fria ställning inte har förändrats. Då är det ju nästan en mystifikation, varför man skall ha denna ingress, som ju faktiskt ger Kungl. Maj:t ett rent totalitärt grepp om Radiotjänsts programverksamhet. Jag måste säga, att jag inte begriper sammanhanget här. Det är ungefär som om man först gör en annan människa till livegen och sedan

säger: Nu skola vi komma överens frivilligt om allt vad du skall göra. Det är naturligtvis det allra trevligaste, men bakom ligger ju livegenskapen i alla fall och underlättar överenskommelsen.

Statsrådet säger, att det finns ingenting i överenskommelsen, alltså i dess materiella innehåll i fortsättningen, som strider mot 1947 års överenskommelse. Fastän jag, som sagt, inte begriper sambandet mellan ingressen och fortsättningen är jag tacksam för att statsrådet slår fast detta. Det heter att Radiotjänst skall vara en självständig organisation, att det egentligen inte finns någonting, som förändrar radions ställning i vårt samhälle och att något förstatligande av Radiotjänst eller någon motsvarande förändring av dess hittillsvarande ställning inte har ifrågasatts i överenskommelsen.

På min fråga om 1947 års överenskommelse skulle annulleras av det hemliga brevet svarar statsrådet kort och gott nej. Jag tar fasta på detta nej men begriper fortfarande inte ingressen i det hemliga brevet.

I anledning av min sista fråga i vad mån den hemliga skrivelsen skulle kunna ändra på Radiotjänsts frihet att redigera sina program säger statsrådet, att den innebär ingen förändring. Där vill jag påpeka en liten sak. Statsrådet säger beträffande nyhetsförmedlingen, att nyhetsförmedlingen i radio enligt den offentliga överenskommelsen av den 14 juli 1947 ankommer på TT, men i denna överenskommelses 1 § 3 mom. står följande: »Radiotjänst skall för sina nyhetskommunikéer i första hand utnyttja material, som tillhandahålles av Tidningarnas Telegrambyrå Aktiebolag, men må komplettera detta med annat material.» Radiotjänst är alltså enligt 1947 års överenskommelse icke hänvisad till något TT-monopol i fråga om nyheter, även om TT-materialet självfallet läggs till grund för radions nyhetsförmedling.

Sedan finns det en sak i utredningen

Svar på interpellation ang. viss överenskommelse rörande Radiotjänst vid krig eller krigsfara.

om det psykologiska försvaret på s. 18, som jag vill erinra om i detta sammanhang. Det heter där: »Gällande överenskommelser mellan Kungl. Maj:t och Radiotjänst böra omprövas för att UC skall få erforderligt inflytande på radioprogrammet.» Dessa gällande överenskommelser, som skola omprövas, måste rimligtvis vara både 1947 års överenskommelse och det hemliga brevet. Det förefaller alltså som om de, som här utrett och planlagt det psykologiska försvaret, inte skulle vara nöjda med det grepp om radion, som de två överenskommelserna ge, utan vilja ha ett hårdare grepp. Jag skall i varje fall be att få passa på att inkassera, hoppas jag, att de därvidlag icke ha kommunikationsministerns stöd. Att gå ännu längre och i varje fall att göra det utan en grundlig diskussion i riksdagen skulle väl vara orimligt.

Jag kan som sagt inte förstå — i varje fall inte med det material jag har här — vad denna hårda totalitära ingress i det hemliga brevet egentligen skall tjäna till, om innehållet i fortsättningen inte är och inte heller kan tänkas bli någonting annat än vad statsrådet här har sagt. Jag tror att det är bäst när det gäller allmänhetens förtroende för nyhetsförmedlingen, att man ändrar så litet som möjligt på det normala tillståndet.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NILSSON: Herr talman! För att börja, där herr Svensson i Ljungskile slutade, så skall jag för att undanröja ett missförstånd, som tydligen han också har blivit offer för, helt enkelt slå fast att, trots att man i allmänhet lever i den föreställningen, att BBC i England var helt fristående under kriget, så är detta felaktigt. Jag har här ett citat ur »The blue pencil admiral», som skrivits av den man, som handhade censuren och som säger i sin

ingress: »Många trodde att BBC:s sändningar voro ocensurerade. Detta är alldeles felaktigt.» Sedan redogör han i fortsättningen för den verksamhet, som censuren hade vid BBC under kriget. Den har emellertid tydligen skötts på sådant sätt, att allmänheten bibringades föreställningen, att radion var helt fri.

Jag skulle vidare kunna anknyta till det uttalande, som gjorts av den kommitté, som lagt fram förslaget om den nya upplysningscentralen. Herr Svensson i Ljungskile påpekade alldeles riktigt, att det finns en passus där, i vilken denna kommitté ger uttryck för den uppfattningen, att de överenskommelser, som redan nu finnas emellan Kungl. Maj:t och Radiotjänst, icke äro till fyllest. Anledningen härtill är enligt kommittén, att man inte skulle få tillräckligt grepp över radioverksamheten. Detta är väl om något, herr Svensson i Ljungskile, ett bevis för att de, som verkligen ha varit i tillfälle att ta del av den hemliga överenskommelsen, ingalunda draga den slutsatsen, att Radiotjänst skulle vara livegen.

Jag är emellertid den förste att medge, att orden i ingressen — och det är omkring dessa ord, som herr Svenssons i Ljungskile anförande helt förklarligt har kretsat — kunna ge den föreställningen, att man skulle vara inne på en väg, som skulle kunna leda till eller helt enkelt vara det som herr Svensson i Ljungskile kallade för livegenskap. Jag tror mig emellertid kunna förklara, hur dessa ord ha kommit till, även om jag är den förste att erkänna, att saken därmed inte är i och för sig försvarad, ty eftersom vi gjorde några formella korrigeringar i det förslag till avtal, som framlades från Radiotjänst, så kunde vi också ha uppmärksammat dessa ord.

Jag tror mig emellertid kunna förstå tankegången hos Radiotjänst, när man sade, att man ställde sin organisation

Svar på interpellation ang. viss överenskommelse rörande Radiotjänst vid krig eller krigsfara.

för produktion av rundradioprogram till Kungl. Maj:ts förfogande. Man ville säga, att man ställde radioverksamheten eller Radiotjänsts organisation till Kungl. Maj:ts disposition, om jag så får uttrycka mig. Vad man egentligen syftade till var att slippa ifrån att underställas andra myndigheter, att man med andra ord skulle bli likaberättigad part i beredningsplaneringen med exempelvis civilförsvaret och försvaret, högkvarteret o. s. v. Det var dessa garantier man ville förskaffa sig, och när man skulle förskaffa sig dem, skedde det i form av denna — det skall jag medge — något underliga formulering. Vad Radiotjänst, efter vad jag kan förstå, syftade till med detta är inte vad man skulle tro, när man läser bara dessa rader lösryckta och sålunda inte tar del av hela det hemliga avtalet. Detta skulle för övrigt ha kunnat stå till herr Svenssons i Ljungskile disposition, eftersom statsutskottet har haft uppe en fråga om anslagsäskanden för denna verksamhet, i samband varmed man hänvisade till den hemliga överenskommelsen. Denna stod alltså till statsutskottets förfogande, när man beslutade om de 900 000 kronorna för denna verksamhet och 250 000 kronor för bergskyddsrum.

Avsikten med det hela har egentligen varit, att Radiotjänst ville skaffa sig garantier för större självständighet än man fruktade att man skulle få, därest man skulle underställas andra myndigheter eller därest man, om någonting skedde, skulle tvingas improvisera vissa åtgärder, som givetvis bli nödtvungna i det ögonblick, som landet kommer att befinna sig i krig.

Detta är, herr talman, den förklaring jag kan ge till att orden i ingressen ha fått den utformning som skett. Om herr Svensson i Ljungskile tillsammans med mig vill gå igenom det hemliga avtalet, skall han finna, att de uppgifter jag här lämnat äro riktiga.

Med de bestämda deklARATIONER jag har gjort i mitt interpellationssvar bör det nu inte längre råda någon oklarhet om den ställning Radiotjänst får och anser sig kunna intaga på grund av den träffade överenskommelsen.

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Det hemliga avtalet är ju knappast längre hemligt vad gäller den principiella frågan om Radiotjänsts ställning. Jag får säga att denna ingress, som enligt Radiotjänsts styrelse skulle vara en garanti för bevarad självständighet, är en märklig form av garanti. Jag förstår inte hur vederbörande ha tänkt, när de skaffat sig sådana garantier för självständighet, som innebära att hela programverksamheten ställes till Kungl. Maj:ts förfogande.

Detta är en principfråga, även om det naturligtvis kan sägas, att Kungl. Maj:t är den bästa av de herrar, som man över huvud taget kan underordna sig. Men även om man har denna uppfattning om kommunikationsministern och hela den nu sittande regeringen, så kan det ju ändå rent principiellt tänkas — jag medger att det är en fjärran tanke — att det kan bli ombyte i kanslihuset och att även där olika uppfattningar kunna göra sig gällande, och då träder det principiella i förgrunden.

Jag tror dock att kommunikationsministern och jag ganska lätt skulle kunna komma överens, om kommunikationsministern vill lova att helt enkelt undanröja denna ingress, som uppenbarligen är onödig och som kommunikationsministern själv förklarar att man kunde ha tagit bort, när man företog en del andra justeringar av detta hemliga brev. Eftersom det bara är Kungl. Maj:t och Radiotjänsts styrelse som äro parter i detta mål, kan man ju helt enkelt stryka ingressen och i stället låta avtalet bli sådant, att det

Svar på interpellation ang. viss överenskommelse rörande Radiotjänst vid krig eller krigsfara.

motsvarar såväl kommunikationsministrarnas som min uppfattning om vad som är nödvändigt och principiellt riktigt. Varför inte stryka ingressen alltså, så att vi kunna bli överens?

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NILSSON: Herr talman! Jag vill till herr Svensson i Ljungskile säga, att avsikten med detta avtal inte är att den ena eller andra parten vid krig eller krigsfara skall underordna sig regeringen, utan avsikten är att inordna sig i det system, som med naturnödvändighet växer fram när ett land befinner sig i krig.

Vad sedan beträffar herr Svenssons i Ljungskile uppmaning till mig att stryka den sats i överenskommelsen, om vilken diskussion här rått, eftersom den kan betraktas som irrationell, kan jag säga att jag inte har någonting emot att göra det. Så långt jag kan se finns det inte några hinder för detta, och inte heller kommer det att beröra avtalet i övrigt om denna sats strykes. Jag skall därför gärna för min del medverka härtill.

Herr OHLIN: Herr talman! Jag skall bara ge uttryck åt en enda reflexion. Jag vill emellertid börja med att säga, att jag tycker att statsrådet Torsten Nilssons uttalande förefaller mig vara i stort sett tillfredsställande vad gäller hans allmänna sätt att se på Radiotjänsts verksamhet.

Men när detta är fallet och när man med glädje konstaterar att statsrådet medger att den första punkten i överenskommelsen är formulerad på ett sätt, som kan inbjuda till missförstånd och som i framtiden rent av kan komma att medföra risk för att man på densamma försöker bygga en praxis av annan art än den, som kommunikationsministern nu sympatiserar med — ja, då förefaller det mig vara en naturlig reflexion att säga: Tänk så bra det är att vi ha fått denna offentliga debatt till stånd,

som väl i stort sett har klarat upp denna sak. Och tänk så onödigt det var att hemligstämpla överenskommelsen i de delar, som här ha varit under debatt!

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Jag har redan tackat herr statsrådet för svaret på min interpellation, och jag ber nu endast avslutningsvis att få tacka kommunikationsministern för hans löfte att medverka till att ifrågasvarande ingress kommer bort.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NILSSON: Herr talman! Jag kan instämma med herr Ohlin i att denna offentliga diskussion har varit välgörande. Men när herr Ohlin slutade med att fråga varför hela denna överenskommelse hade hemligstämplats, så vill jag än en gång understryka, att detta skedde av civilförsvars-skäl.

Avtalet är också så kortfattat och i sin helhet så enkelt, att det egentligen inte fanns något skäl för att undanta någon del av detsamma från hemligstämplingsförfarandet.

Jag skall också medge, att det i detta avtal finns mera än det som nu har kommit till offentlighetens kännedom, som enligt mitt förmenande hade kunnat offentliggöras. Det är emellertid sammanvävt med avsnitt av sådan beskaffenhet, att man vid tiden för avtalets upprättande ansåg att det borde hemligstämplas.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 305, i anledning av Kungl. Maj:ts

Meddelande angående höstsession.

proposition med förslag till förordning om särskilt bidrag till producent av svensk film m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 323, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1950/51;

nr 324, angående statsregleringen för budgetåret 1951/52; och

nr 325, med överlämnande av riksstat för budgetåret 1951/52;

från bankoutskottet:

nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m., jämte i ämnet väckt motion, m. m.;

nr 342, i anledning av väckta motioner angående ersättning åt ledamot av allmänt kyrkomöte;

nr 343, angående regleringen för budgetåret 1951/52 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. jämte i ämnet väckt motion; och

nr 344, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1951/52, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bankoutskottet, jämte i ämnet väckta motioner; samt

från jordbruksutskottet:

nr 328, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande dels anslag till Hästavelns befrämjande, dels statens lånefond för hästavelns befrämjande jämte i ämnet väckta motioner;

nr 329, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användningen av hästexportberedningens vinstmedel jämte i ämnet väckta motioner;

nr 330, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till lägre lantbruksundervisning m. m. för budgetåret 1951/52 jämte i ämnet väckta motioner;

nr 331, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Gottgörelse till fiskerinäringen för av dess utövare

erlagd bensinskatt jämte i ämnet väckt motion;

nr 332, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utlämnande av stödlån till jordbrukare jämte i ämnet väckta motioner;

nr 333, med anledning av väckta motioner om en allsidig utredning av trädgårdsodlingens problem;

nr 334, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till markförvärv m. m. för en försöksgård vid Röbbäcksdalen i Västerbottens län jämte i ämnet väckta motioner;

nr 335, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner;

nr 340, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1951/52 m. m. jämte i ämnet väckta motioner, m. m.;

nr 345, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.; och

nr 346, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Meddelande angående höstsession.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade: Efter samråd med första kammarens talman får jag tillkännagiva, att riksdagens höstsession kommer att taga sin början tisdagen den 16 oktober, då kamrarna komma att kallas till sammanträde kl. 2.00 em.

Kallelser komma att utfärdas genom sedvanlig annonsering i dagspressen och genom tillkännagivande i radio. Personliga kallelser komma däremot icke att utfärdas.

Fredagen den 1 juni 1951.

Jag ber att få tillönska kammarens ledamöter en god sommar och anhåller, att kammaren måtte besluta att åtskiljas.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 2.26 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Fredagen den 1 juni.

Kl. 10 fm.

På grund av förfall för sekreteraren tjänstgjorde undertecknad vid protokollet.

Jämlikt bestämmelse i § 5 riksdagsstadgan hade tillkännagivande blivit i vederbörlig ordning utfärdat därom, att justering av kammarens protokoll för den 26 nästlidna maj komme att denna dag kl. 10 fm. försiggå i kammarens

justeringsrum; och tillstädeskommo därvid följande ledamöter:

herr *Nilsson* i Göteborg och
* *Gustafsson* i Stockholm.

Protokollen för den 26 maj upplästes för justering och blevo av kammarens tillstädesvarande ledamöter godkända.

In fidem
Per Bergsten.

Måndagen den 11 juni.

Kl. 11 fm.

Jämlikt bestämmelse i § 5 riksdagsstadgan hade tillkännagivande blivit i vederbörlig ordning utfärdat därom, att justering av kammarens ojusterade protokoll komme att denna dag kl. 11 fm. försiggå i kammarens justeringsrum; och tillstädeskommo därvid följande ledamöter:

herr *Nilsson* i Göteborg,

fröken *Vinge* och
fru *Eriksson* i Stockholm.

Protokollen för den 28, den 29, den 30 och den 31 maj 1951 upplästes för justering och blevo av kammarens tillstädesvarande ledamöter godkända.

In fidem
Gunnar Britth.